Apa 97

FRANCISCI ANTONII

ZACHARIÆ

E SOCIETATE JESU THEOLOGI

DISSERTATIO

PROLEGOMENA

AD

BEATI ALPHONSI MARIÆ

DE LIGORIO

MORALEM THEOLOGIAM

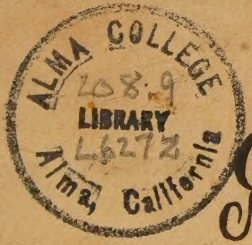

AUGUSTÆ TAURINORUM

Ex Typis Hyacinthi Marietti

1828.

34074

ALPHONSO DE LIGORIO

VIRO DOCTISSIMO

FRANCISCUS ANTONIUS ZACHARIAS

S. P. D.

Miratus equidem sum, Vir Clarissime, de rebus tuis tam humiliter demisseque sentire Te, ut Theologiam tuam ipsi Romanorum Pontificum doctissimo Benedicto XIV. maxime probatam, e Remondiniano Typographio tertium prodire nolueris, quin exstaret in Operis fronte Dissertatio quæpiam a me elucubrata. Sed quoniam tuæ voluntati obtemperandum fuit, ne benevolentiæ erga me tuæ ingratus, honorisque, qui

inde in me derivabatur, minus æquus æstimator viderer, non alteri certe, quam tibi, qualiscumque hæc Dissertatio debuit inscribi. Eam igitur veluti tuam libens excipe. Vide tamen, ne celeberrimi Operis tui inornata hæc indigestaque tractatio existimationi palam officiat. Quidquid de illa statueris, erit mihi pergratum; nam etsi indignam illam judicabis, quæ cum Opere tuo prodeat, satis mihi erit, probasse me tibi meam in te voluntatem. Vale.

Mutinæ ex Serenissimi Mutinensium Ducis Bibliotheca XVI. Kal. Sept.

DISSERTATIO

PROLEGOMENA

PARS PRIMA

HISTORICA

CAPUT PRIMUM

Quinam libri prioribus sex ecclesiæ seculis usui essent in re morali.

I. Pœnitentiæ administratio ab ipso nascentis ecclesiæ exordio eo loco habita fuit, quem tanti sacramenti dignitas postulabat. Quamobrem non sacerdotum arbitrio relicta fuit; sed certis adstricta regulis, quæ in librum conferebantur ejus ministris usui futurum. Romanorum cum primis pontificum decretales epistolæ, Siricii, Innocentii, Cœlestini, Leonis etc. in eo libro continebantur. Episcopi enim, et fideles ipsi, sæpe de rebus ad pœnitentiæ disciplinam pertinentibus romanos pontifices consulebant. Quin reges ipsos minime puduit pontificibus litteras dare, ut ab illis pœnitentiæ suorum scelerum subeundæ rationem acciperent. Exstat hanc in rem illustre Theodeberti Francorum regis exemplum. Interrogavit ille Vigilium

papam, qua pœnitentia plectendus is esset, qui fratris sui uxorem duxerat. Ac Vigilius quidem quæstioni satisfecit, data ad Cæsarium arelatensem episcopum epistola, quæ tomo I. Conciliorum Galliæ legitur ad ann. 538. *pag.* 246. Hujusmodi ergo romanorum pontificum responsa epistolæque in codicem referebantur, atque ad eas pœnitentiæ administrandæ ratio exigebatur.

II. Adcessere patrum sententiæ, canonesque pœnitentiæ ab illis editi quum interrorogati ab aliis fuissent, quid de tota hac re sentirent. Celeberrima in his est s. Petri Alexandrini Martyris canonica epistola scripta, ut fertur, anno 306. Cum Jo. Zonaræ et Theodoris Balsamonis scholiis Parisiis primum a cl. Frontone Ducæo nostro edita fuit; deinde Oxoniæ a Guilelmo Beveregio tom. 2. *magni Synodici*. Sequuntur deinde, quæ sæpius cum canonicis epistolis, et inter cetera auctorum suorum opera recusæ sunt, s. Athanasii ad Rufinianum, s. Basilii ad Amphilochium, et s. Gregorii Nysseni ad Letoium in episcopatu Melitines Cappadociæ Otreii successorem epistolæ.

III. In conciliis quoque pœnitentiæ ratio universa non semel constituta fuit. Fortunatus aliique episcopi ad s. Cyprianum dedere literas, quibus eum rogabant, ut in episcoporum synodo constitueret, num post pœnitentiæ triennium *ad communicationem* essent admittendi, qui vi tormentorum subacti *de gradu gloriæ, ad quam plena fidei virtute*

tendebant, diutinis cruciatibus exciderant? Respondet autem Cyprianus *epist. Baluz. edition.* 53., videri sibi, non esse illis *veniæ locum claudendum:* addit tamen: *quoniam tamen scripsistis, ut cum pluribus collegis de hoc ipso plenissime tractem, et res tanta exigit majus et impensius de multorum collatione consilium .... tractabo cum singulis plenius, ut de eo, quod consuluistis, figatur apud nos, et rescribatur vobis firma sententia multorum sacerdotum consilio ponderata.* Caldonius quoque Cyprianum consuluit *ep.* 18., quid illis faciendum, qui *postea quam sacrificaverunt, iterato tentati extorres sunt facti, et reliquerunt possessiones, quas nunc fiscus tenet.* Pacem enim petebant, antequam fidei causa ad exilii locum properarent. Quid vero Caldonius? *Quamvis,* inquit, *mihi videantur debere pacem accipere, tamen ad consilium vestrum eos dimisi, ne videar aliquid temere præsumere. Siquid ergo ex communi consilio placuerit, scribite mihi.* Porro Cyprianus *ep.* 19. Caldonio rescribit, recte illum sensisse *circa impertiendam fratribus pacem;* laudat tamen illum, quod *exercitatus, et in scripturis dominicis peritus caute omnia et consulte gerat.*

IV. Multo id luculentius in causa libellaticorum eluxit. Hæc ad clerum carthaginensem scribebat *ep.* 13. idem Cyprianus: *Desiderastis in hac re formam a me vobis dari: satis plene scripsisse me ad hanc rem proximis litteris ad vos factis credo, ut qui libellum a martyribus acceperunt, et auxilio eorum ad-*

juvari apud Dominum in delictis suis possunt, si premi infirmitate aliqua et periculo cœperint, exomologesi facta, et manus eis a vobis in pœnitentiam imposita, cum pace a martyribus sibi promissa ad Dominum remittantur. Ceteri vero, qui nullo libello a martyribus accepto invidiam faciunt... expectent de Domini protectione ecclesiæ ipsius publicam pacem. Hoc enim et verecundiæ et disciplinæ et vitæ ipsi omnium nostrum convenit, ut præpositi cum clero convenientes, præsente etiam stantium plebe, quibus et ipsis pro fide et timore suo honor habendus est, disponere omnia consilii communis religione possimus. Cypriani consilium exspectandæ publicæ pacis, *ut deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta lapsorum tractaretur ratio*, probatum fuit clero romano epistola inter cyprianicas XXXI. Quid autem factum sit *persecutione sopita*, docet ipse Cyprianus LII. ad Antonianum epistola. *Cum data*, inquit, *esset facultas in unum conveniendi, copiosus episcoporum numerus.... in unum convenimus, et scripturis divinis ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione liberavimus, ut nec in totum spes communicationis et pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, et eo quod sibi ecclesia clauderetur, secuti sæculum gentiliter viverent, nec tamen rursus censura evangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent, sed traheretur diu pœni-*

tentia, et rogaretur dolenter paterna clementia, et examinarentur causæ, et voluntates, et necessitates singulorum, secundum quod libello *continetur, quem ad te pervenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt.*

V. Vides heic a conciliis de pœnitentia ac reconciliatione leges latas; vides præterea in *libellum* conjecta *placitorum capita.* Libelli porro hujusmodi regulæ instar erant in statuenda definiendaque pœnitentia. Quamquam conjecturis opus non est, ut a conciliis de pœnitentia editos canones intelligamus. Exstant hodieque canones illyberitani, ancyrani, et nicæni primi concilii, quorum multi ad pœnitentiam spectant. Horum summam uti et eorum, quos ss. Petrus Alexandrinus, Basilius, et Gregorius uterque Nyssenus et Thaumaturgus suis in canonicis epistolis tulerunt, exhibet cl. Francolinius *de pœnitentiæ disciplina l.* 1. *c.* 4. *et* 5. Nos ex eo illam sequentibus capitibus dabimus.

Caput Secundum

Græcorum aliquot patrum, nempe s. Petri Alexandrini, s. Gregorii Thaumaturgi, s. Basilii, et s. Gregorii Nysseni canones pœnitentiales.

§. I.

Canonum s. Petri Alexandrini summa.

Primo *canone* jubet, eos, qui post multa tormenta ex imbecillitate cesserant hostibus fidei, et sacrificaverant, jamque trium annorum pœnitentiam peregerant, aliis quoque quadraginta diebus manere in pœnitentia, et sic admitti.

Can. 2. Eos qui solo carceris squalore afflicti lapsi erant post triennium pœnitentiæ jam peractæ, alterius quoque anni pœna puniri jubet.

Can. 3. Triennali pœnitentia castigat eos qui nihil tale passi, solo metu victi fuerant.

Can. 4. Eos qui post lapsum non recurrebant ad remedia pœnitentiæ, execrabiles esse dicit tamquam eam ficulneam infructuosam, cui Christus in evangelio maledixit.

Can. 5. Semestri pœnitentia castigat eos, qui simularant accedere ad aras, vel scribere, quod fidem negabant, non nude autem et aperte hoc fecerant, sed arte aliqua eos qui vim afferebant, deluserant.

Can. 6. Servos, qui dominorum jussu, ac minis compulsi, sacrificarant, anno punit.

Can. 7. Dominis, qui servos sacrificare coegerant, et ipsi sacrificare simularant, triennii pœnam injungit.

Can. 8. Mandat, ut recipiantur illi, qui lapsi in quæstione fidei, sed postea pœnitentia ducti, fortiter se christianos esse professi erant; et in carcerem traditi tormenta quoque sustinuerant.

Can. 9. Recipi similiter mandat eos, qui temere tyrannis seu tortoribus obtulerant se, ignorantes, non licere his se periculis objicere, et hostes fidei in se et in alios fideles irritare.

Can. 10. Arcet a sacro ministerio eos clericos, qui sponte ac temere fidei certamen ingressi, postea tormentis victi, lapsi erant, quamvis nova fidei confessione lapsum emendassent, quia videlicet non debebant se periculo exponere, et sibi commissam populi docendi curam deserere. Admitti tamen eosdem vult ad communionem cum fidelibus, nc si hac quoque priventur, alii, qui lapsi sunt, resurgere negligant.

Can. 11. Vult preces et alia pia opera Deo offerri pro iis, qui sponte certamen ingressi, et postea lapsi in tormentis, pœnitentiam egerant; nec vult eos fidelium communione privari.

Can. 12. Docet, non esse reprehendendos eos qui se ipsos, datis pecuniis, tortura liberarant; maluerantque suæ pecuniæ, quam suæ animæ, jacturam facere.

Can. 13. Negat similiter, esse culpandos eos, qui, relictis suis facultatibus, recesserant, timentes, ne vi tormentorum abnegare fidem cogerentur, etiamsi alii detenti essent et puniti propter ipsos. Subintellige, *servatis servandis.*

Can. 14. Docet, posse manere in sacro ministerio, et collocari inter confessores eos, qui, profano sacrificio adesse, et ex idolothytis carnes comedere, et vinum bibere coacti fuerant, ore videlicet violenter aperto, ingestoque cibo et potu sacrilego; cum interea sibi manus uri aliisque modis torqueri se sinerent, nec ullo modo ministrorum improbitati annuere se significarent.

Can. 15. et ultimo dicit, citra omnem reprehensionem servari in ea ecclesia traditionem, et præceptum jejunii quartæ et sextæ feriæ.

Hi Petri Alexandrini canones sunt, nec, ut vides, sunt admodum severi. Severiores condidit Gregorius Thaumaturgus in vindictam et curationem eorum scelerum, quæ, ut supra dicebam, commissa a quibusdam fidelibus per summam impietatem fuerant, occasione barbaricæ incursionis.

§. II.

Canones s. Gregorii Thaumaturgi.

Primo *canone* dicit, non esse laborandum de iis, qui idolothyta sibi a suis dominis apposita comederant, cum præsertim constans

fama esset, barbaros in ea incursione idolis non sacrificasse, nec similiter damnandas eas captivas mulieres, quibus per vim barbari erant abusi, nisi jam antea et aliunde prava fuisset ipsarum vita.

Can. 2. Abdicat, idest ejicit ab ecclesia eos qui impia quadam avaritia rapuerant ea, quæ ex barbarica deprædatione relicta fuerant, veluti consummantes impietatem barbarorum, putantesque, esse sibi lucri tempus quod erat exitii communis.

Can. 3. Idem delictum ab impiis his furibus commissum exaggerat, docetque, esse habendum tamquam Deo dedicatum quidquid repetitur a nobis quod nostrum non est, sed alienum.

Can. 4. Pergit expendere prædicti furti gravitatem.

Can. 5. Damnat eos, qui aliena, quæ repererant, retinebant, loco rerum propriarum, quas in ea calamitate amiserant.

Can. 6. Mandat inquiri, an verum esset, quod audierat, nempe aliquos ejus regionis christianos ausos vi detinere captivos, qui ex barbaris fugiebant, quod dicit esse factum impium et incredibile.

Can. 7. Dicit, nec esse admittendos ad divinarum laudum auditionem eos christianos, qui postquam captivi facti sunt, barbaris consenserant, et cum eis veluti barbari effecti, sui generis christianos interfecerant, vel vias barbaris ignotas et ad christianos ducentes ostenderant.

Can. 8. Incipit magis determinate pœnas taxare; eos proinde qui alienas domos invadere ausi fuerant, si accusati convincerentur, nec auditione dignos esse pronunciat. Sin autem se ipsos enunciassent, referri debere in numerum pœnitentium secundæ classis, nempe audientium.

Can. 9. Mandat, ut qui in campo, vel in ædibus aliquid a barbaris relictum invenerant, si accusati convicti fuissent, referrentur in ordinem pœnitentium tertiæ classis, nempe substratorum.

Can. 10. Docet, debere eos, qui res alienas invenerant, eas reddere sine lucro, nec aliquid exigere veluti pretium inventionis, vel custodiæ.

Can. 11. et ultimo statuit locum pœnitentium secundum diversos illos quatuor pœnitendi gradus, hoc modo: *Fletus, seu luctus est extra portam templi, ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra portam in porticu, ubi oportet, eum qui peccavit, stare usque ad catechumenos, et illinc egredi. Audiens enim scripturas, et doctrinam, ejiciatur, et precatione indignus censeatur. Subjectio autem, seu substratio est, ut intra templi portam stans cum catechumenis non egrediatur: congregatio, seu consistentia, ut cum fidelibus consistat, et cum catechumenis non egrediatur: postremo est participatio sacramentorum.*

§. III.

Canones s. Basilii.

S. Basilius archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ ad Amphilochium Iconii episcopum, a quo consultus fuerat, rescribens, quæstionibus de moribus et de punitione delinquentium ab eo propositis per canones octoginta quinque respondet. Sunt autem qui sequuntur, omisso primo, quo agitur de aliquibus hæreticorum sectis, eorumque legitimo aut illegitimo baptismo, et de schismaticis, et celebrantibus illegitimos conventus, ac de ratione agendi cum utrisque.

Can. 2. *Quæ de industria fœtum corrupit,* abortum faciens, *cædis pœnas luat. etc. Oportet autem non usque ad obitum eorum confessionem extendere, sed decem quidem annorum mensuram admittere: definire autem non tempore, sed modo pœnitentiæ medicinam* oportet. Scilicet hoc tempus decennii contrahendum aut protrahendum est pro mensura doloris, et humilitatis, quam pœnitens ostendit.

Can. 3. *Diaconus post diaconatum fornicatus a diaconatu quidem ejiciatur, in laicorum autem locum extrusus a communione non arcebitur etc.* In fine monet scire, episcopum debere *quæ sunt summi juris, et quæ sunt consuetudinis,* ut videlicet pœnas summo jure statutas temperare sciat ex consuetudine,

si præsertim qui deliquit sit emendatus; nam, inquit, *verior est medicina recessus a peccato.*

Can. 4. *Trigamorum et polygamorum eundem canonem definimus etc. Oportet autem non eos omnino arcere ab ecclesia, sed dignari auditione duobus, vel tribus annis, et postea permitti quidem consistere, seu in fidelium esse congregatione, a boni tamen* (id est eucharistiæ) *communione abstinere, et sic postquam aliquem pœnitentiæ fructum ostenderint, communionis loco restituere.*

Can. 5. *Hæreticos, qui in excessu e vita pœnitentiam agunt, recipere oportet; recipere autem non sine judicio, sed examinantes, an veram pœnitentiam ostendant, et si fructus habent, qui salutis studium testificentur.*

Can. 6. *Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur etc.* Canonicos dicit (inquit Balsamon) clericos, monachos, monachas, et quæ virginitatem professæ sunt.

Can. 7. *Masculorum, et animalium initores, et homicidæ, et venefici, et adulteri, et idololatræ, eadem condemnatione digni habentur etc.*

Can. 8. *Qui securi in ira adversus uxorem suam usus est, est homicida etc.* Hîc fuse disserit de homicidio voluntario et involuntario.

Can. 9. *Domini dictum secundum sententiæ consequentiam ex æquo, et viris, et mulieribus convenit, quod non licet a matrimonio discedere, præterquam propter fornicationem etc.* Hîc disserit de divortio.

Can. 10. *Qui jurant, se ordinationem non admittere, ejurantes ne cogantur pejerare etc.* Idest non cogantur ordinationem suscipere, et solvere vinculum quod sibi injecerunt. Monet autem, esse expendenda verba jurisjurandi, an sit verum juramentum; et alia subdit, quæ ad vindictam peccatorum, aut pœnitentiam, non pertinent.

Can. 11. *Qui involuntariam cædem fecit in undecim annis abunde judicio satisfecit.* Hic definit quis censendus sit mortuus ex accepto vulnere, quis ex alia infirmitate.

Can. 12. *Digamos canon omnino a ministerio exclusit.*

Can. 13. *Cædes in bellis factas patres pro cædibus non reputavere, ut mihi videtur; ignoscentes iis, qui pro pudicitia et pietate decertant. Recte autem forte habet consulere, ut qui sunt manibus non puris sola trium annorum communione abstineant.* Hîc hortatur fere omnes milites ad triennalem pœnitentiam.

Can. 14. *Qui usuras accipit, si injustum lucrum in pauperes consumere voluerit, et ab avaritiæ morbo deinceps liberari, est ad sacerdotium admittendus.*

Can. 15. *et* 16. Solam continent explicationem quorundam verborum scripturæ, circa quæ quæstionem injecerat in sua epistola Amphilochius.

Can. 17. *Interrogasti nos de Biano presbytero, an propter jusjurandum sit in clerum suscipiendus etc.* Is propter infidelis cujusdam

minas nefarium jusjurandum cum aliis sacerdotibus Antiochiæ jurarat. Respondet autem, posse hunc privatim obire presbyterorum munera, non autem in publicis conventibus, idque fuisse Antiochiæ decretum dicit.

Can. 18. *De lapsis virginibus etc. Patres quidem clementer et leniter in eorum qui labuntur infirmitatem se gerentes esse admittendas sanxerunt post annum pœnitentiæ.* Ipse vero vult eas puniri tamquam adulteras. Monet autem non esse habendam ratam et firmam ejus virginis professionem, quæ non sit sedecim vel septemdecim annos nata, diuque probata, subditque: *Multas enim parentes, et fratres, aut cognati offerunt ante ætatem, non ex seipsis ad cœlibatum incitatas, sed sæculare quippiam procurantes, quas non facile admittere oportet, donec aperte propriam suam sententiam perscrututi fuerimus.* Reddit autem eam rationem, propter quam virgines prædictæ sint majori pœna afficiendæ, quam fuerat antea decretum, quod *Dei gratia ecclesia fortior fieret, ut ei videbatur, et ordo virginum augeretur.*

Can. 19. *Virorum quoque professiones non novimus, præterquam si qui se ipsos monachorum ordini adjudicarint, qui tacite videntur cœlibatum admittere; sed illis quoque illud existimo præcedere oportere, ut ipsi interrogentur, et evidens ipsorum accipiatur professio, ut postquam se ad libidinosam et voluptuariam vitam converterint, eorum qui fornicantur punitioni subjiciantur.* Quæ autem sit

pœna fornicationis et adulterii docet postea.

Can. 20. *Quæcumque mulieres, cum essent hæreticæ, virginitatem professæ sunt, deinde postea matrimonium maluerunt, non existimo, eas oportere condemnari. Quæcumque enim dicit lex, iis dicit,* Qui sunt in lege. Quæcumque autem *jugum Christi nondum subierunt, eæ nec Domini leges norunt, etc.*

Can. 21. Qui obscurior est, dicit, consuetudinem intellectu difficilem invaluisse, ut vir dimittat uxorem adulteram; ipse vero, si aliam fœminam solutam cognoverit, non dimittatur tamquam adulter; hunc tamen puniri docet non ut reum simplicis fornicationis, sed pœna majori.

Can. 22. *Eos qui ex raptu habent mulieres, si aliis quidem desponsas abripuerint, non prius oportet admittere, quam ab eis ablatæ sint, et sit in eorum potestate, quibus desponsæ fuerant, an eas velint accipere, an desistere. Si quis autem vacantem* (idest desponsatam) *acceperit, auferre quidem oportet, et suis restituere, illorum autem sententiæ permittere, sive sint parentes, sive fratres, sive quicumque alii virgini præsint, et si ei quidem tradere voluerint, matrimonium constituere, sin autem renuerint, non cogi. Ei autem qui mulierem, vel vi, vel clam a se vitiatam habet, necesse est fornicationis pœnas imponere. Est autem in quatuor annis præfinitum fornicatoribus supplicium. Oportet autem eos anno primo a precibus expelli, et ipsos deflere ad fores ecclesiæ, secundo autem ad au-*

ditionem admitti, quarto ad congregationem cum populo, abstinentes ab oblatione, deinde eis permitti boni communionem.

Can. 23. *De his autem qui duas sorores uxores ducunt, vel eis, quæ duobus fratribus nubunt, a nobis edita est epistola, cujus exemplum tuæ pietati misimus: qui autem sui fratris uxorem accepit, non prius admittetur, quam ab ea recesserit.* Epistola, cujus exemplum a se missum dicit, est ad Diodorum, in qua sic habet. *Si quis affectu immunditiæ correptus ad illicitam duarum uxorum communicationem exorbitaverit, id neque conjugium esse censendum, neque talem ad ecclesiasticum cœtum admittendum, priusquam a se invicem dirimantur.*

Can. 24. *Viduam, quæ in viduarum numerum relata est, hoc est, quæ ab ecclesia in diaconatum suscepta est, censuit Apostolus nubentem esse despiciendam* (hoc est ab ecclesia expellendam, ut interpretatur Balsamon): *viro autem viduo nulla est res imposita; sed sufficit eis digamorum pœna*, (quæ erat ad unum annum segregatio). *Porro vidua sexaginta annos nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessaverit. Sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus, nostra est, non mulieris culpa,* si hæc post ordinationem nubat.

Can. 25. *Qui a se stupratam mulierem detinet, stupri quidem* pœnam subibit, ei autem mulierem habere permittetur.

Can. 26. *Fornicatio non est matrimonium, sed nec initium matrimonii. Quare, si fieri possit, ut qui per fornicationem conjunguntur, separentur, id est melius. Sin autem eis omnino placeat consortium, fornicationis quidem pœnam agnoscant; ne separentur autem, ne quid deterius accidat.*

Can. 27. *De presbytero, qui per ignorantiam nefariis nuptiis implicitus est* (eam ducendo quam ducere non poterat), *definivi quæ oporteat, esse scilicet cathedræ participem* (ut scilicet sedeat cum presbyteris): *a reliquis autem actionibus abstinere: ei enim sufficit, ut veniam consequatur. Ut is autem aliis benedicat qui sua debet vulnera curare; non est consentaneum. Benedictio enim est sanctificationis communicatio: qui autem eam non habet propter ignorantiæ lapsum, quomodo aliis communicabit. Nec ergo publice, nec privatim benedicat, nec Christi corpus aliis impertiat, nec aliquod aliud sacrum ministerium obeat, sed quod præsideat contentus aliis, et Christo defleat, ut sibi ignorantiæ peccatum condonetur.*

Can. 28. *Illud quidem mihi visum est ridiculum vovere aliquem a carnibus suillis abstinere. Quamobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis et promissis abstineant; usum quidem esse indifferentem permitte. Nulla enim Dei creatura est rejicienda, quæ cum gratiarum actione accipitur. Quare votum est ridiculum, non abstinentia necessaria.*

Can. 29. *Id quoque quod est, jurare prin-

cipes, quod subjectis male facturi sint, magna medicina opus habet (idest magna curatione). *Medela autem eorum est duplex: una quidem, ut ipsi doceantur non facile jurare : altera, ne in malis judiciis persistant etc.*, idest ne faciant quod malum est, et male jurarunt se facturos; ut si quis jurarit, *se fratris oculos effossurum,* ut infra dicit, id certe facere non debet.

Can. 30. *De his qui rapiunt, canonem antiquum non habemus, sed propriam sententiam proferimus, ut ipsi, et qui cum eis rapiunt, tribus annis sint extra orationes. Quod autem violenter non fit, nulli est pœnæ obnoxium, quando nec stuprum, nec furtum rem præcesserit : est autem vidua sui juris, et in ejus est potestate sequi.* Idest (inquit Balsamon) *si mulier se ipsam sua sponte tradiderit, cum nec stuprum, nec furtum, hoc est clandestinus concubitus præcesserit, nulli est crimini obnoxius, qui eam accepit; similiter nulli quoque pœnæ est subjectus, qui viduam hoc modo recipit.*

Can. 31. *Quæ, cum vir secessit, et non apparet, antequam de ejus morte certior facta sit, cum alio cohabitavit, mœchatur.*

Can. 32. *Qui peccatum ad mortem peccant clerici de gradu quidem dejiciuntur: a laicorum autem communione non arcentur. Non enim vindicabis bis in idipsum.* Peccatum ad mortem vocat s. Pater, ut interpretatur Balsamon, *omne peccatum, quod capitale inducit supplicium.*

Can. 33. *Mulier quæ in via peperit, et sui fœtus curam non gessit, cœdis crimine teneatur.*

Can. 34. *Adulterio pollutas mulieres, et confitentes ob pietatem,* (idest sponte, ut explicat idem interpres) *vel quomodocumque convictas publicare quidem patres nostri prohibuerunt, ne convictis mortis præbeamus. Eas autem stare sine communione jusserunt, donec impleretur tempus pœnitentiæ.* Adulteri stare debebant quatuor annis cum deflentibus, quinque cum audientibus, quatuor cum supplicibus, seu substratis, et duobus cum iis, qui consistunt absque communione. Noluerunt autem patres occulto adulterio pollutas ad isthæc quatuor loca amandari, ne inde pateret earum crimen, et a maritis occiderentur.

Can. 35. *In marito, qui ab uxore relictus est, considerare oportet causam derelictionis, et si præter rationem eam recessisse apparuerit, est maritus quidem dignus venia, illa vero pœna. Ei autem venia, ut ecclesiæ communicet, dabitur.*

Can. 36. *Militum uxores, quæ, cum mariti ipsarum non appareant, nupserunt, eidem rationi subjiciuntur, cui et quæ propter maritorum peregrinationem, ac absentiam, reditu non expectato, nupserint. Sed res nonnullam hîc veniam admittit, quod major sit mortis suspicio.* Et propter hoc is canon differt a *can.* 31.; ibi enim non agitur de viro milite, de quo hîc agitur.

Can. 37. *Qui postquam aliena ei ablata*

fuerit, uxorem duxit, in prima quidem adulterii accusabitur, in secunda vero reus non agetur. Idest punietur tamquam adulter propter primam quam duxit, et deserere coactus fuit, quia erat aliena, nempe alteri juncta, non autem propter secundam, quam duxit in uxorem. Id autem dixit propter eos, qui adulteris in pœnam commissi adulterii nuptias interdicebant.

Can. 38. *Puellis, quæ, præter patris sententiam, fornicatores secutæ sunt, reconciliatis parentibus, videtur res remedium concedere, sed non protinus ad communionem restituuntur, sed triennio punientur.*

Can. 39. *Quæ vivit cum adultero, est omni modo adultera.* Agit de muliere, quæ non est uxor ejus, qui adulterium commisit; nam uxor utique cohabitare potest cum conjuge adultero.

Can. 40. *Quæ præter Domini sententiam se viro tradidit, fornicata est; quæ autem postea libero matrimonio usa est, nupsit.* (Idest si postea Dominus consensit, vel liberam contrahendi facultatem dedit, tunc matrimonium consistit.) Quare illud fornicatio, hoc matrimonium. Eorum enim, qui in alterius potestate, pacta conventa, firmi nihil habent.

Can. 41. *Quæ in viduitate habet sui potestatem, et viro cohabitat, ab omni accusatione est libera, si nemo est qui conjugium divellat, cum dicat Apostolus, si mortuus sit maritus, libera est, ut nubat cui velit tantum in Domino.*

Can. 42. *Quæ sine iis, qui habent potestatem, fiunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo vivente patre, nec domino, ii qui conveniunt, sunt ab accusatione liberi, donec conjugio domini annuerint; tunc enim accipit firmitatem conjugium.*

Can. 43. *Qui mortis ictum dedit proximo, est homicida, sive prior percussit, sive ultus est,* ac proinde homicidii pœna puniendus.

Can. 44. *Diaconissa, quæ una cum Græco* (idest cum homine fideli, et baptizato) *fornicata est, non est ad communionem admittenda: ad oblationem autem septimo anno admittetur; scilicet si in castitate vitam agat: Græcus autem qui post fidem rursus ad sacrilegium accedit, ad vomitum revertitur. Non vero diaconissæ corpus, ut consecratum, esse in usu carnali non amplius permittimus;* et ideo prædictum Græcum, qui post baptismum redit ad vomitum, et ad mores ethnicorum, audetque coire cum diaconissa Deo consecrata, ut reum sacrilegii punit.

Can. 45. *Si quis accepto nomine Christianismi, Christum contumelia afficit* (vivendo more ethnicorum) *nulla est illi appellationis utilitas.*

Can. 46. *Quæ per ignorantiam nupsit ei, qui ab uxore ad tempus derelictus est, deinde dimissa est, ut prior* (uxor) *ad ipsum revertatur, fornicata quidem est, sed per ignorantiam. A matrimonio ergo non prohibebitur, sed melius est, si sic manserit.*

Can. 47. Dicit esse rebaptizandos quosdam hæreticos, quamvis dicerent, se esse baptizatos in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Sed in fine hujus rei decisionem ad synodum episcoporum remittit. Hujus canonis afferendi locus et occasio forte erit infra *lib.* 2. *cap.* 10.

Can. 48. *Quæ a marito dimissa est, mea quidem sententia manere debet. Si enim Dominus dixit; Si quis reliquit uxorem præter quam ratione fornicationis, facit eam adulterari, ex eo quod eam adulteram nominet, exclusit eam a societate cum alio etc.*

Can. 49. *Stupra quæ per vim inferuntur, non sint accusationi obnoxia. Quare, si ancillæ vis allata fuerit a proprio domino, ea a culpa est libera.* Et ideo ipsa non accusetur, nec puniatur, bene autem dominus.

Can. 50. *Trigamiæ lex non est. Quare lege tertium matrimonium non approbatur. Verumtamen ea ut ecclesiæ inquinamenta videmus, sed publicis condemnationibus non subjicimus, ut quæ soluta ac profusa fornicatione sunt magis expetenda.* Hæc circa digamos ac trigamos docet s. Pater in his epistolis, ex disciplina ejus ecclesiæ, vel temporis. Lege card. Baron. ad *ann.* 314. *n.* 91.

Can. 51. *Quod adversus clericos statutum est, canones indefinite ediderunt, unum in iis, qui lapsi sunt, supplicium decerni jubentes, a ministerio scilicet motionem, sive sint in gradu, sive etiam in ministerio, quod non impositis manibus datur, perseverent.* Idest sive ha-

beant ordines majores, sive minores, ut idem Balsamon.

Can. 52. *Quæ fœtus in via nati curam non gessit, si cum posset quidem servare, neglexerit, vel se ideo peccatum celare existimans, vel etiam omnino belluina et inhumana cogitatione impulsa,* (idest si id fecerit, vel ex negligentia, vel ad factum celandum, vel ex quadam feritate) *tamquam propter homicidium judicetur. Sin autem eum concinnare et componere non potuit, et propter solitudinem, rerumque necessariarum inopiam, fœtus interiit, matri ignoscendum est.* De hac eadem re agitur *can.* 33. Sed hîc fusius, addito casu ejus matris, cui fœtus perit inculpate.

Can. 53. *Vidua ancilla forte non multum lapsa est, quæ sub raptus simulatione secundum matrimonium eligit. Quamobrem eam de illo accusare non oportet: neque enim simulatio judicatur, sed voluntas* (idest non debet institui judicium de simulatione ipsa, quæ non est ingens culpa; sed de voluntate. Voluntas autem ipsius alia non fuit, ut credi debet, quam contrahendi iterum matrimonium, quod, quia contrahere impediebatur forte a primi conjugii cognatis, inquit hîc Balsamon, recurrit ad eam simulationem.) *Clarum est autem, quod illam manet pœna digamiæ,* si videlicet contrahere matrimonium aliunde non poterat.

Can. 54. *De involuntariis cædibus scio me ante hoc tempus scripsisse pro viribus* (scilicet *can.* 8. desumpto ex ejus *ep. I. ad Am-*

philochium, nam reliqui canones post *can.* 16. *usque ad* 50. *sunt in ep.* 2.), *et nihil ultra illa possum docere. Est autem tuæ prudentiæ pro circumstantiæ proprietate pœnas intendere, vel remittere.*

Can. 55. *Qui se latronibus adversus objiciunt* (eos vel invadendo, vel ut noxios ob communiorem utilitatem interficiendo), *si sint quidem extra ecclesiam, a boni communione arcentur: si sint autem clerici, a gradu deponuntur. Quicumque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.*

Can. 56. *Qui sua sponte interfecit, et postea pœnitentia ductus est, viginti annis sacramento non communicabit. Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur. Debet quatuor annis deflere stans extra fores templi, et fideles ingredientes rogans, ut pro eo precentur, suam iniquitatem pronuncians*, idest faciens publicam sui delicti confessionem. *Post quatuor autem annos inter auditores recipietur, et quinque annis cum ipsis egredietur* (idest templo exibit, dum illi abire voce diaconi jubentur). *Septem autem annis cum iis, qui in substratione orant, egredietur* (idest, cum catechumenis competentes ab eodem exire jubentur, ipsi etiam exibunt). *In quatuor annis solum stabit cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps: iis autem expletis, erit sacramentorum particeps.*

Can. 57. *Qui non voluntarie interfecit, undecim annis sacramentis non communicabit. Undecim autem anni sic in eo dispensabun-*

tur. Duos quidem annos deflebit, tres autem annos inter auditores perseverabit, in quatuor substratus, et anno solum consistet, et deinceps ad sacra admittetur.

Can. 58. *Qui adulteravit, in quindecim annis sacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis sic quoque dispensabitur. Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor substratus, in duobus consistens sine communione.*

Can. 59. *Fornicator septem annis, sanctis non communicabit, duobus deflens, et duobus audiens, et duobus substratus, uno solo consistens, octavo autem ad communionem admittetur.* Hîc Balsamon (quod monui in *cler. Rom.*) ita subdit: *Etiamsi quæ præsentibus duobus canonibus decreta sunt, quod ad dictionem attinet, clarissima, sed tamen quod ad praxim attinet, sunt omnino difficillima. Nemo enim ea quæ illic continetur, ratione curatur, et nisi esset inenarrabilis clementis Dei misericordia, omnis caro periisset.* Quod si adulteria et fornicationes non curabantur pœnitentia canonica, putasne fuisse reliqua canonica tot annorum pœnitentia curata.

Can. 60. *Quæ virginitatem professa a voto suo, ac professione, lapsa est, peccati adulterii tempus in suæ vitæ dispensatione complebit* (idest tamdiu, et eodem modo punietur ut adultera). *Idem, et in iis, qui vitam monasticam profitentur, et labuntur.*

Can. 61. *Qui furatus est, si ex se quidem pœnitentia motus seipsum accusaverit, anno a*

sola sacramentorum communione arcebitur. Sin autem convictus fuerit, duobus annis tempus illi ad substrationem et consistentiam dividetur, et tunc communione dignus habeatur. Hîc ita subdit Balsamon. *Tu autem* (o lector) *opta, ne præsens canon secundum furis definitionem intelligatur, quæ dicit, fur est qui præter domini voluntatem aliena contrectat, sciens, eum molestia afficere. Nullus enim fere eorum, qui in vita versantur, sacramentis, ut mihi videtur, communicabit, si hoc datum fuerit.* (Nimirum omnes erunt in ordinem pœnitentium redigendi.) *Nam monasteriorum quoque ministri, etiamsi sint religiosissimi, præter suorum præfectorum sententiam aliquid sibi modicum ad vitam sustentandam privatim accipiunt, et ad alios transferunt,* (quam modica simul juncta quid magnum faciunt), *et filiis a parentibus subripiunt. Mitto servorum nequitias, et clandestinas subreptiones eorum, quæ ad dominos suos pertinent.* Igitur nec hujus canonis observantia vigebat, nec eam unquam viguisse dicit, aut innuit idem interpres, qui id malum non refert in vitium sui temporis.

Can. 62. *Qui suam in maribus turpitudinem ostendit, ei tempus dispensabitur illius, qui adulterii scelus admisit*, idest masculorum concubitores puniantur, ut adulteri, quindecim annorum pœnitentia.

Can. 63. *Qui in bratorum concubitu suam impietatem profitetur, eandem rationem confitens observat*, idest eadem pœna plectetur,

postquam (inquit Balsamon) *a malo defecerit, et confessus fuerit.* Sed verior interpretatio collecta ex *canon.* 56. et aliis videtur hæc esse, debere hunc subire prædictam pœnitentiam in locis præscriptis, et faciendo publicam confessionem, qua vel confiteretur delictum in specie, vel saltem diceret, se fœdissime peccasse, vel esse hominum nequissimum, quæ confessio facienda erat tempore fletus, ut dicitur eo *can.* 56., et innuitur *can. sequ.*, quo eadem pœna infligitur. Et *can.* 73.

Can. 64. *Perjurus undecim annis non erit communionis particeps, duobus annis deflens, tribus audiens, quatuor substratus, anno solum consistens, et tunc communione dignus habebitur.*

Can. 65. *Qui præstigias, vel veneficium fatetur, is homicidæ tempore confitebitur, ita dispensatus, ut qui in unoquoque peccato se ipsum convicit;* idest homicidæ pœna plectetur, ac proinde tantum deflebit extra fores templi confitens peccatum suum, audiet, substernetur, et consistet, quamdiu debet homicida, nec majori pœna punietur, quia se ipsum convicit sponte confitens unumquodque peccatum, seu alterutrum ex his duobus peccatis.

Can. 66. *Qui sepulcra effodit, undecim annis carebit communione, duobus deflens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens, et tunc admittendus.*

Can. 67. *Cum sorore coitus homicidæ tempore punietur.*

Can. 68. *Prohibitæ cognationis in matrimonium conjunctio; si deprehensa fuerit, ut quæ in hominum peccatis facta est, subibit adulterorum pœnas.* Idest matrimonia inita contra leges inter cognatos, utpote contracta cum peccato puniantur tamquam adulteria.

Can. 69. *Lector, si cum sua sponsa ante matrimonium commercium habuerit, postquam anno cessaverit, ad legendum recipietur manens non ulterius promovendus* (idest punietur annua suspensione a suo officio, neque provehetur postea ad altiorem ordinem), *quod si absque desponsatione furtim coierit, cessabit a ministerio. Idem et Minister.* Idest si vero coierit cum ea, quæ non est sibi desponsata, cessabit a suo officio in perpetuum, ac proinde deponetur. Eadem pœna punietur, si id fecerit, minister, idest, inquit Balsamon, hypodiaconus: *non enim permittitur hypodiacono sicut et lectori post ordinationem desponsatam habere mulierem, et matrimonium contrahere.* Hypodiaconus autem est is quem dicimus subdiaconum.

Can. 70. *Diaconus qui pollutus est in labris* (fœda oscula corpori fœmineo imprimens), *et se eo usque peccasse confessus est, a ministerio prohibebitur* (non tamen in perpetuum, sed ad tempus): *ut autem sit sacramentorum cum diaconis particeps, dignus habebitur; id ipsum autem presbyter quoque. Si quid autem amplius peccasse quis deprehensus fuerit, in quocumque sit gradu, deponetur.* Idest si usque ad coitum progressus fuerit,

cessabit in perpetuum a suo ministerio.

Can. 71. *Qui unuscujusque prædictorum peccatorum fuit conscius, et non confessus, sed convictus est tanto tempore, quanto malorum effector punitus est, ipse quoque punietur.* Conscium autem alicujus peccati dicit Balsamon esse hîc eum qui *opem et auxilium tulit, vel dolose consuluit, vel eum qui scit, et potest prohibere, nec prohibuit.*

Can. 72. *Qui se vatibus, vel hujusmodi aliis tradit, ipse quoque homicidarum tempore punietur.* Vult hîc puniri, ut homicidas, eos qui, ut futura sciant, consulunt vates, nempe, ut interpretatur Balsamon, eos qui non simplices incantationes faciunt, sed ut futura scire et renunciare possint, invocant dæmones, ac Deum negant.

Can. 73. *Qui Christum negavit, et salutis mysterium transgressus est, eum toto vitæ suæ tempore deflere et confiteri convenit in tempore quo e vita excedit, sacramento dignum habitum, propter fidem divinæ clementiæ.* Ut hunc canonem cum antiquioribus concilict, Balsamon in ejus interpretatione hæc habet: *Cum autem Ancyrana synodus, et sacrosanctus martyr Petrus extremo excommunicationis supplicio* (nempe usque ad mortem) *neminem subjiciant, et præsenti canoni veluti adversentur, dic, quod patres statuerunt pœnas suis temporibus convenientes.* Postea dicit, debuisse tempore persecutionum mitius puniri apostatas, quam tempore Basilii, quo illæ desierant.

Can. 74. Sin autem unusquisque eorum, qui in prædictis peccatis fuere, confessus bonus evaserit, et is, cui a Dei benignitate ligandi et solvendi credita est potestas, fiat clementior videns summam ejus qui peccavit confessionem, ad diminuendum pœnarum tempus, non erit dignus damnatione, cum historia scripturarum significet, quod qui cum majori labore confitentur, Dei misericordiam celeriter apprehendebant. Dicit hîc Balsamon, isto canone tribui potestatem regionis Pontifici temperandi pœnas canonicas pro contritione pœnitentis. Notatque *discrimen quod est, inter judices, qui pronunciant corporales punitiones adversus eos qui sunt criminibus obnoxii, et episcopos qui decernunt pœnas ecclesiasticas adversus eos qui animæ peccata confitentur. Illi enim* (inquit) *pœnas a lege constitutas, nec possunt augere, nec minuere sine jussu imperatoris. Hi vero nostrorum peccatorum opera suscipientes, tamquam Deo pro nobis rationem reddituri, pro suo arbitratu pœnas, et augent, et minuunt, et ideo in eorum est potestate non solum pœnarum tempora minuere, sed etiam pœnas commutare, etc.* Ut autem intelligeremus, hanc pœnæ diminutionem, vel mutationem, debere fieri prudenter, refert, uti, cum quidam miles in voluntariæ cædis crimen incidisset, et a quodam antistite post valde modicum tempus datis scriptis absolutus esset, id ægre tulit imperator, voluitque, rem expendi synodaliter; synodus autem, minime admittens ex-

cusationem episcopi, qui pro se hunc Basilii canonem aliosque similes afferebat, *militem quidem canonicarum pœnarum rursus compedibus subjecit: antistitem autem ad aliquantum temporis ab officii ac ministerii suspensione punivit, dicens, quod antistitibus quidem licet pœnas canonicas augere, et diminuere: aranearum autem filis ligare quæ debent tribus rudentibus alligari, non concessum est. Dicitur autem, quod propter illius militis causam edidit potens et sanctus noster imperator de voluntariis homicidiis novellam, quam etiam lege retro sitam;* nempe in explicatione *can.* 8., ubi eam recitat. Ad intelligenda autem et confirmanda quæ dicam *lib.* 2., non utile tantum, sed necessarium est, ut eam audias, aut saltem ejus partes aliquas. Igitur in loco citato ita prædictus interpres.

Quia autem de voluntariis homicidiis, mense Aprili, indict. 14., *a potentissimo et sancto imperatore nostro domino Emmanuele Commeno novella edita est, eam manda memoriæ, quæ sic habet post proœmium sic tractans. Jubet ergo omnibus qui sunt in regionibus, judicibus, et militaribus, quæ sunt in eis copiis, et earum ducibus, ubi fuerit cædes voluntaria, et tale quidpiam ausus fuerit aliquis, ut omnes statim excitentur ad apprehendendum homicidam, et eum vinctum mittant ad imperatoriam circumspectationem etc., ut ipse in custodiam publicam introducatur, et tam in corpore, quam in bonis secundum legum et novellarum constitutionum potestatem pu-*

niatur, et alia supplicia subeat: scientibus in his omnibus, quod si probatum fuerit, potuisse quempiam homicidam apprehendere, et non fecerit, eum non secus condemnandum, quam si imperio insidiatus fuerit. Sin autem latuerit fortasse quispiam, et ad sanctissimam Dei magnam ecclesiam confugerit, postquam pœnæ ecclesiasticæ adversus eum processerint, ex legali observatione, eo quidem præsente qui reginæ urbium imperium obtinet, ab eo mittetur in regionem, quam censuerit, ut totum vitæ suæ tempus illic transigat etc. Sin autem non solum voluntarie, sed etiam præmeditato captoque consilio, cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia constitutione tonderi. Si enim eum, qui sua sponte ad tonsuram accedit, non eo ipso statim admittit canonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo, ejusque mente examinata etc., quomodo non fuerit a ratione alienum, et a legibus spiritualibus dissidens, aliquem necessario tondere, eumque homicidam, quem Deus eo usque reliquit, ut etiam manus fraterno sanguine pollueret? Timendum est enim, ne invitus vitam angelicam ingressus, eaque, vix suscepto venerando habitu, in ludibrium utatur etc. Loco ergo tonsuræ statuit mea imperialis majestas, ut qui voluntariam cædem capto consilio perpetraverit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat etc. Quia autem plures homicidæ, qui cædem meditant, et consilio capto, perpetrant, ad sanctissimam Dei ecclesiam postea accedentes, non ut facta est a

se, sed ut ad suam facit utilitatem, cædem confitentur, jubet mea imperialis sublimitas, ut sanctissimus hujus temporis patriarcha ad regionis antistitem, et qui ei subest clerum, quin etiam ad regionis judicem, cum pœna scribat, et quemadmodum factam esse cædem ex illius rescripto intellexerit, ita eam quoque persequatur, et non eum qui capto consilio cædem facit; propter falsam suam confessionem ad easdem pœnas, et eadem supplicia admittat; ad quæ qui fortuito et improviso in tale aliquod crimen incidit etc. Omnino autem curæ erit iis, qui sunt in sanctissima magna ecclesia illorum judicibus, ut cum conveniente canonica severitate crimina cædis puniant, et tempora non temere contrahant, nec plusquam par sit, in iis, quæ non decet, se lenes et clementes præstent. Imperialis autem meæ constitutionis exempla ab iis, qui præsunt judiciis, descripta, missa ad ecclesias, quæ sunt in regione, ibi reponentur, ut eorum, quæ sunt constituta, omnes scientiam habeant, ut faciant, quemadmodum eis comprehenditur. Quod si is qui capto consilio cædem fecit, tonsuram sua sponte elegerit, non absque probatione inter monachos cooptabitur, sed sufficienti tempore accuratissime, et diligentissime, ex canonicis constitutionibus examinatus, et probatus, in monasterio, vel invitus, toto tempore manere cogetur, nec ei unquam exire permittetur. Monasterium autem erit omnino in illa provincia, et non in ea terra, quæ mortui sanguinem dehiscens, male suscepit.

Ex hac constitutione habes, uti olim homicidæ, qui recurrebant ad ecclesiam, et acceptum ab episcopo scriptum absolutionis testimonium proferebant, fori sæcularis pœnas declinabant, et ideo prædictum militem fuisse *datis scriptis* ab episcopo absolutum.

Habes secundo, ex justissima causa non debuisse hujusmodi pœnitentes facile absolvi, et brevi pœnitentia, gravissimis sæcularis fori pœnis liberari, ac proinde non abs re fuisse prædicti antistitis nimium clementis judicium damnatum et reformatum. Habes tandem, id exemplum non recte afferri ad comprobandam fori interni et arcani severitatem, in quo pœnitentes absoluti non evadunt onera et pœnas judicii sæcularis. Hujusmodi autem sunt fere omnia quæ modo ab aliquibus afferuntur in suæ forte non satis probatæ aut probandæ severitatis patrocinium. Sed prosequamur magni Basilii canones.

Can. 75. *Qui cum propinqua ex patre, vel matre, vel sorore pollutus est, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab iniqua vel nefaria actione desistat. Postquam autem in horrendi peccati sensum et animadversionem venerit, triennio defleat stans prope fores domus oratoriæ, et rogans populum ingredientem ad orationem, ut unusquisque pro ipso misericorditer ad Dominum intensas fundat preces. Postea autem alio triennio ad solam auditionem admittatur, et scripturam ac doctrinam audiens ejiciatur, et nec*

oratione dignus habeatur. Deinde si quidem illam cum lacrymis exquisivit, et Domino cum cordis contritione et valida humiliatione supplex procidit, detur ei substratio in aliis tribus annis, et sic postquam pœnitentiæ fructus dignos ostenderit, decimo anno in fidelium orationes suscipiatur sine oblatione, et cum duobus annis una cum fidelibus ad orationem substiterit, sic deinceps dignus habeatur boni communione.

Can. 76. *Idem est decretum in eos quoque qui suas nurus accipiunt.* Hîc notat interpres, quod iis qui *desistunt, non iis, qui perseverant in peccato, dantur pœnitentiæ canonicæ,* quod ego monui cap. 1. n. 7.

Can. 77. *Qui mulierem quidem sibi legitime copulatam dimittit, secundum Domini sententiam adulterii judicio subjicitur, et a patribus nostris canonice statutum est, ut ii anno defleant, biennio audiant, triennio substernantur, septimo cum fidelibus consistant, et ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam egerint.* Hîc interpres non abs re hæret. Nam *canone* 58. punit adulterum pœnitentia quindecim annorum, hîc autem eum qui legitimam dimisit uxorem, et aliam ducit, sola septenni pœnitentia castigat. Qua enim ista ratione cohæreunt? Solvit quæstionem dicens, primum canonem esse s. Patris, secundum autem afferri ab eodem ut canonem patrum priorum, ut eum sciamus, non autem ut sequamur, ac proinde manere firmum quod ipse eo *canone* 58. statuit.

Similis quæstio agitari potest circa *canonem.* 38. *et* 39.; nam in primo fornicatoribus quadriennium pœnitentiæ imponitur, in altero vero iisdem imponitur septennis pœnitentia, quam quidem eodem modo, quo præcedentem, solvit Balsamon dicens, in uno Basilium ipsum taxare pœnitentiam, in altero vero recitare taxatam a patribus. Sed hæc interpretatio difficultate non caret, ut legenti utrosque hos canones, eosque simul conferenti constabit, utque expendi in *cler. Rom. lib.* 1. *disp.* 9. *n.* 17. Ea forte melior responsio sit, tempora pœnitentiæ posse aliter et aliter determinari, ut non solum diverse, sed eodem tempore fuere a diversis ecclesiis determinata; nisi dicendum sit, incuria amanuensium aliquid esse in scribendo et rescribendo hos canones omissum, quo omnis eorum discordia tolleretur.

Can. 78. *Eadem autem forma observetur et in iis, qui duas sorores in matrimonio accipiunt, etsi diversis temporibus*, ac proinde etiam hi septenni pœnitentia curentur.

Can. 79. *Ii autem, qui in suas novercas insaniunt, sunt eidem canoni obnoxii, cui et ii qui in suas sorores insaniunt.*

Can. 80. *Patres polygamiam silentio prætermisere, ut belluinam, et penitus ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam majus esse fornicatione peccatum, et ideo consentaneum est, ut ii canonibus subjiciantur, ut scilicet, postquam anno fleverint, et tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.* Hîc

iterum nodus: nam si majus est fornicatione peccatum, cur solis quatuor annis castigatur, fornicatio autem septem annis? Id auget suspicionem erroris in numero annorum ab exscribentibus commissi.

Can. 81. *Qui in barbarorum incursione fidem in Christum violarunt, factis sacramentis gentilibus, et quibusdam nefariis, quæ idolis magicis oblata sunt, ab eis gustatis, ii secundum leges a patribus jam editas et canones dispensentur. Qui enim gravem necessitatem ex tormentis sustinuerunt, et non ferentes labores ad negationem tracti sunt, tribus annis sint non recipiendi* (deflentes extra ecclesiam), *et in duobus audiant, et cum tribus annis substrati fuerint, sic ad communionem admittantur. Qui autem sine magna necessitate fidem in Christum prodiderunt, et dæmoniorum mensam attigerunt, et græca sacramenta jurarunt, tribus quidem annis ejiciantur* (idest non admittantur intra ecclesiam), *duobus audiant: postquam autem in substratione tribus annis oraverint, et in aliis tribus fidelibus ad orationem se substraverint, sic admittantur ad boni communionem.* Is canon videtur contrarius *canoni* 73., in quo eos qui Christum negant, ad perpetuam pœnitentiam, et fletum, s. Pater damnavit. Sed forte ibi loquitur de iis qui expresse negarunt Christum, inque sua apostasia effecti tamquam ethnici perstiterunt; hîc autem de iis qui, barbaris eas regiones incurrentibus, actum aliquem paganicum et superstitiosum

ex aliquo metu exercuerunt, et postea statim resipuerunt.

Can. 82. *De iis etiam qui pejerarunt, si vi quidem, et necessitate, juramenta transgressi sunt, levioribus pœnis subjiciuntur, ut post sex annos possint suscipi. Qui autem sine necessitate suam fidem prodiderunt, cum duobus annis defleverint, et duobus annis audiverint, et in quinto in substratione fuerint, et in duobus aliis sine oblatione in orationis communionem suscepti extiterint, ita tandem, condigna scilicet pœnitentia ostensa, in corporis Christi communionem recipientur.* At perjuros solum post decimum pœnitentiæ annum ad boni communionem admitti voluit *can.* 64.; cur ergo mitius hîc eosdem punit? Forte hîc agit de perjuris qui sponte confitentur, ibi vero de iis qui ex aliorum accusatione fuere perjurii condemnati, ut interpretatur Balsamon.

Can. 83. *Qui vaticinantur, et gentium consuetudinem sequuntur, et aliquos in ædes suas introducunt ad veneficiorum inventionem, et eorum expurgationem, cadant in canonem sexennii, et postquam anno defleverint, et anno audierint, in tribus annis substrati, et anno cum fidelibus consistentes sic admittantur.* At severior in præstigiatores, veneficos, eosque qui vates consulunt, est censura *canonis* 65. *et canonis* 72., quibus tamquam homicidæ puniuntur pœna, videlicet annorum viginti. Interpres putat eo duplici canone puniri eos, qui ita illa faciunt, ut fidem negent; hîc

autem qui ex errore aliquo, non abnegata fide, vaticiniis et veneficiis dant operam. At cur id nec innuit quidem s. Pater, immo innuit oppositum, cum in hoc posteriori canone agat de profitentibus hanc artem, aliosque in errorem inducentibus, in illis autem prioribus de iis qui tantum confitentur se præstigias et veneficium fecisse, aut tradidisse se vatibus, ut futura prædiscerent; quod certe minus est, quam illud primum? Cur demum s. Pater hos canones sic in speciem contrarios, sic indistinctos misit ad Amphilochium? Forte quæstio ipsa, ac dubium, quod Amphilochius proposuerat, declarabat responsionem ipsam, quam Basilius canone tradebat. Nescio an probabilis sit ea suspicio, non omnes canones esse Basilii, sed Basilianis additos non Basilianos.

Can. 84. *Hæc autem omnia scribimus, ut pœnitentiæ eorum, qui deliquere, fructus probetur. Non enim hoc omnino tempore judicamus, sed modum pœnitentiæ attendimus*, idest non satis est nobis quod qui ad nos curandi veniunt, statuto tempore maneant in locis pœnitentium, sed inspicimus, an præbeant signa veræ pœnitentiæ.) *Quod si aliqui a propriis moribus non facile avellantur, et carnis voluptatibus potius, quam Deo servire voluerint, vitamque ex evangelio institutam non admittant, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim in inobediente et contradicente populo audire docti sumus, servans serva animam tuam:* Idest ex sacra Scriptura,

qua redarguitur populus hebræus inobediens, et contradicens, audimus, et docemur, ut servemus animas nostras, nec eam, conniventes, aliorum peccatis, admittamus.

Can. 85. *Et ult. Ne itaque cum eis perire eligamus, sed grave judicium formidantes, et terribilem Dei retributionis diem præ oculis habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire etc. Sed et noctu, et interdiu, et publice, et privatim ipsis testificari debemus, cum eorum autem improbitatibus abire nolumus, eos quidem lucrifacere optantes, et a mali laqueo eripere. Sin autem hoc non possumus, studeamus nostras animas ab æterna condemnatione servare.*

Hi sunt canones pœnitentiales attributi Magno Basilio, quorum tamen aliqui, ut audisti, non continent pœnitentias, quibus delicta curentur, sed admonitionem aliquam ad id pertinentem, vel doctrinam morum, qualem forte nulli alii antiqui canones magis distincte exhibent. Nunc afferam Gregorii Nysseni canones.

§. V.

Canones s. Gregorii Nysseni.

Continentur hi in ea, quam s. Antistes scripsit ad Letojum Melitinæ episcopum, epistola, a qua proinde eos excerpam, et numeris distinguam.

Can. 1. *Si quis fidem in Christum negavit,*

vel ad judaismum, vel idolorum cultum, manichæismum, vel aliquod aliud impietatis genus descivisse visus sit, qui voluntarie quidem ad id malum se contulit, deinde seipsum condemnavit, totum tempus vitæ suæ habet pœnitentiæ tempus. Numquam enim, si mystica peragatur oratio, Deum una cum populo adorare dignus censebitur, sed seorsum precabitur, a sacramentorum autem communione omnino erit alienus, in hora autem sui e vita excessus sacramenti communionis erit particeps. Sin autem contigerit, ut is præter spem convalescat, et vivat, in eodem rursus vivet judicio, mysticorum sacramentorum usque ad vitæ exitum expers.

Can. 2. *Qui autem tormentis et gravibus suppliciis excruciati* (lapsi sunt), *ii præstituto tempore punientur, sanctis patribus sic in eos clementia usis, tamquam non lapsa sit anima, sed corporalis imbecillitas tormentis non restiterit. Quare mensura eorum, qui fornicatione peccarunt, et transgressio extorta vi doloreque in conversione eodem spatio dimensa est.* Idest prædicti, qui vi tormentorum victi transgressi sunt, punientur, ut puniuntur fornicarii, nempe pœnitentia novem annorum, ut infra dicetur.

Can. 3. *Qui autem ad præstigiatores, vel vates abierunt, vel eos, qui per dæmones sc piacula quædam, et aversiones* (nempe expulsationes malorum) *operaturos pollicentur, ii exacte interrogantur, et examinantur, utrum in fide in Christum permanentes, a necessitate*

aliqua ad illud peccatum impulsi sint, cum afflictio aliqua, vel intolerabilis jactura hunc illi animum indidisset, an omnino neglecto quod a nobis creditum est testimonio (fidei), *ad dæmonum societatem se contulerunt. Si enim ad fidem infirmandam, et quod Deum esse non crederent, qui a christianis creditur, et adoratur, illud fecerunt, erunt scilicet transgressorum judicio obnoxii;* nempe curandi ut ii, de quibus *can.* 1.

Can. 4. *Sin autem intollerabilis necessitas aliqua, pusillo et abjecto eorum animo superato, eo deduxit falsa aliqua spe deceptos, similiter erit et in ipsos clementia, instar eorum qui tormentis in tempore confessionis resistere non potuerunt.*

Can. 5. Postquam fuse disseruit de malitia fornicationis, docuitque, in ea contineri etiam injuriam aliquam late sumtam, quia tamen in ea non est injuria stricte talis, ut in adulterio, nec tanta inordinatio, ut in aliis nefariis actibus luxuriæ, ita subdit: *Sed quia eorum, qui in fornicatione polluti sunt, injuria aliqua* (nempe propria et stricta) *cum hoc peccato non est commissa, propterea duplum conversionis tempus iis præscriptum est, qui in adulterio inquinati sunt, et in aliis item vetitis malis, animalium initu, et rabie in masculos: in iis enim peccatum duplicatur. Unum quidem in illicita et nefaria voluptate. Alterum autem, quod in injuria, quæ fit alteri, consistit.*

Can. 6. *Est autem quædam differentia in*

ratione pœnitentiæ in iis, qui in hujusmodi voluptatibus peccarunt. Qui enim ex se ipso ad sua manifestanda peccata impulsus est, eo quod sua sponte occultorum accusator esse voluerit, ut qui jam morbo medicinam adhibere cœperit, et signum mutationis in id quod est melius ostenderit, in mitioribus pœnis versatur. Qui autem in malo deprehensus est, vel propter aliquam suspicionem vel accusationem non spontaneam convictus est, longius illi conversionis tempus datur, ut ipse perfecte purgatus, sic ad sacramentorum communionem admittatur.

Can. 7. *Qui in fornicatione polluti sunt, in tribus quidem annis ab oratione* (et ab ecclesia) *omnino expellantur: in tribus autem solius orationis participes: in tribus autem aliis cum iis, qui in conversione substernuntur, precentur, et tunc sint sacramentorum participes.*

Can. 8. *In iis autem, qui diligentia in conversione usi fuerint, et vita ostenderint, se esse emendatos, potest, is qui præest pro ecclesiasticæ æconomiæ utilitate tempus auditionis contrahere, et celerius ad conversionem deducere; et rursus hoc quoque tempus contrahere, et celerius communionem reddere, prout sua probatione ejus qui curatur, statum esse judicabit. Quemadmodum enim porcis margaritas projicere est vetitum; ita et pretiosa margarita privare eum, qui jam per alienationem a vitio, et purgationem, homo factus est, absurdum est.*

Can. 9. *Quæ autem in adulterio, et in re-*

liquis immunditiæ generibus (nempe bestialitate, et sodomia, de quibus supra) *fit iniquitas, ut dictum est, eodem judicio punietur, quo fornicationis scelus, sed tempore duplicabitur. In eo autem, qui curatur, affectio, et status considerabitur, ut dictum est de fornicario, ut vel citius, vel tardius sit boni particeps.*

Inde descendit ad peccata quæ fiunt ex ira, et docet, quod quamvis scriptura non solum vulnera et cædes prohibeat, sed etiam omne convicium, vel maledictum, tamen patres solis cædibus pœnas statuerunt, quas affert post divisionem homicidii voluntarii et involuntarii.

Can. 10. *Igitur in curatione voluntarii homicidii ter novem sunt anni, novenario annorum numero in unoquoque gradu præfinito* (nam quartum gradum in distributione temporis is s. Pater omittit), *ut in perfecta quidem segregatione novem annorum tempore versetur pœnitens ab ecclesia prohibitus* (en primus gradus fletus), *totidem autem annos in auditione permaneat, sola doctorum et scripturarum auditione dignus habitus* (en secundus gradus auditionis), *in tertio autem novenario cum substratis in conversione orans* (en tertius gradus substrationis), *ut perveniat ad communionem sacramenti.*

Can. 11. *In eodem erit idem observandum ab eo qui ecclesiam administrat, et pro ratione conversionis illi quoque pœnæ tempus minuatur, ut pro novem annis in unoquoque gradu,*

vel sex vel septem anni solum fiant, si pœnitentiæ magnitudo tempus vincat, et superet correctionis studio eos, qui in longo tempore præstituto susceptas a se maculas segniter eluunt. Igitur ex hoc s. Doctore homicidia voluntaria viginti septem annorum pœnitentia castigari debuerunt, aut annorum circiter viginti, si magnus esset fervor pœnitentis. Homicidia autem voluntaria non solum ea esse, dicit supra, quæ fiunt ex meditatione animi, sed etiam ea, quæ committuntur in rixa. Post hæc descendit ad curationem homicidii involuntarii, quod dicit, illud esse, quod *casu committitur ab eo, qui alicui alteri rei studium applicat.*

Can. 12. *Involuntarium autem venia quidem dignum, sed non laudabile, judicatum est. Hoc autem dixi, ut constet, quod etiamsi quis involuntarie fuerit in scelere homicidii, eum tamquam jam in profanum piaculum redditum a sacerdotali gratia ejiciendum pronunciavit canon.* Hæc est pœna homicidii etiam involuntarii, nempe irregularitas; pœnitentia autem est eadem, ac fornicarii, nempe novem annorum; sic enim subdit:

Can. 13. *Quantum autem est expiationis tempus ob simplicem fornicationem, tantum etiam recte habere existimatum est in iis, qui cædem involuntariam fecissent, scilicet in iis quoque pœnitentis voluntate examinata, ut sit fide quidem digna conversio, non servetur annorum numerus, sed temporis prolixitate re-*

secata ad ecclesiæ restitutionem, et boni participationem compendio deducatur.

Can. 14. *Si quis autem tempore non expleto a canonibus præstituto vita excedat, jubet patrum clementia, ut effectus sacramentorum particeps fiat, nec viatico vacuus ad extremam illam et longam peregrinationem mittatur. Sin autem postquam sacramenti particeps factus fuerit rursus ad vitam reversus sit* (idest periculum evadat, et convalescat), *statutum tempus expectet in illo gradu existens, in quo erat ante communionem illi ex necessitate datam.*

Postea descendit ad curanda peccata avaritiæ; quibus medendis nullum pœnitentialem canonem conditum a patribus fuisse, miratur, cum ea sit ex Apostolo *ad Ephes.* 5. quædam idololatria. Ipse autem, ex pœnitentia aliorum delictorum, et ex scriptura, docet, qua sint hæc peccata ratione curanda.

Can. 15. *Dividitur furtum in latrocinium, seu deprædationem, et in murorum* (et sepulchorum ut antea dicit) *effossionem. Idem autem utriusque est institutum, videlicet aliena auferre: in animo autem ipsorum magna est inter se differentia. Latro enim etiam homicidium, ad id quod studet assequi, assumit, ad id paratus et armis et copiis et opportunitate loci; ideoque is homicidarum judicio subjiciatur, si per pœnitentiam ad Dei ecclesiam reversus fuerit.* Igitur hujusmodi latronibus paratis committere homicidium voluit is sanctus Pater viginti septem annorum pœniten-

tiam in eos tres gradus, fletus, auditionis, et substrationis divisam imponi.

Can. 16. *Qui autem latenti ablatione sibi alienum usurpat, deinde per enunciationem peccatum suum sacerdoti aperuerit, vitii studio in contrarium mutato, ægritudinem curabit, videlicet largiendo quæ habet pauperibus, ut dum quæ habet profundit, se ab avaritiæ morbo liberum aperte ostendat.*

Can. 17. *Sin autem nihil aliud, præterquam solum corpus habeat, jubet Apostolus, per laborem corporalem ei morbo mederi, sic dicens: qui furatur, non amplius furetur, sed potius laboret bonum operans, ut possit ei largiri, qui indiget.*

Can. 18. *Sepulchrorum effossio, ipsa quoque dividitur in id quod veniam meretur, et id quod non meretur. Si enim mortuorum parcens religioni, et tectum corpus intactum relinquens, ut nec soli ostendatur turpitudo corporis, lapidibus aliquot ex iis, qui ante sepulchrum projecti sunt, ad aliquod opus construendum usus est, ne hoc quidem est laudabile, sed ut esset dignum venia, effecit consuetudo, quando ad aliquid melius, et reipublicæ utilius, materia traducta sit; sed carnis in terram redactæ pulverem perscrutari, et ossa movere, spe lucrandi aliquem ex defossis ornatum, id eodem judicio condemnatum est, quo simplex fornicatio; quemadmodum supra dictum est, considerante scilicet œconomo, seu dispensatore, et æstimante ex ipsa vita ejus qui curandus est, quæ medicina sit adhibenda, ut*

spatium a canonibus præstitutum possit contrahere.

Can. 19. *Sacrilegium autem* (quo aufertur quod Deo sacratum est) *in antiqua quidem scriptura* veteris testamenti, *ne cædis quidem condemnatione visum est tolerabilius. Similiter enim, et qui cædis convictus erat, et qui res Deo dicatas abstulerat, lapidationis supplicium subibat* (idest sacra scriptura æque punit homicidam, ut eum qui aufert rem Deo sacram, ut patet in Achaz, qui ex spoliis Hiericho, quæ erant Deo sacrata, aurum vestesque abstulit). *In ecclesiastica autem consuetudine de pœnæ gravitate nescio quomodo aliquid detractum, et eo lenitatis descensum est, ut illius morbi existimaretur tolerabilius piaculum. In minori enim tempore, quam adulterium, a patrum traditione, pœnam susceperunt.* Idest non solum non punitur ut homicidium, pœnitentia annorum 20.; sed neque ut adulterium, pœnitentia annorum 18.; sed pœna minori.

Can. 20. *et ult. Utique autem hoc in supplicii genere ante omnia videndum est, qualis sit ejus qui curatur affectio, et non æstimare, tempus ad curationem et remedium sufficere (quæ enim fuerit ex tempore medicina?); sed ejus qui convertitur, et curatur, animum, et institutum:* nempe in foro pœnitentiæ, in quo non intenditur sola vindicta delicti, sed delinquentis emendatio et sanitas; non sufficit, quod qui deliquit, tanto tempore puniatur: nam tempus et duratio pœnæ non sanat, sed

est attendenda pœnitentis dispositio, ut eo modo curetur, ea pœnitentia aspera vel miti, longa vel brevi exerceatur, quæ illi utilior erit ad emendationem; qui, ut non semel dixi, et millies dicam, est canon pœnitentialis verissimus et certissimus, ex quo ea pœnitentia injungatur pœnitenti, quæ vulnus nec exasperet, nec dissimulet, et vulneratum sanet; idque solum intenderunt patres per hos canones pœnitentiales; et ideo tam sæpe monuerunt, debere præsidem hujus fori uno velut oculo leges *aspicere*, *altero pœnitentem*, *et earum rigorem temperare*, *cum is sanatus appareat.*

Caput Tertium

Canones pœnitentiales aliquorum conciliorum.

§. I.

Canones pœnitentiales concilii illiberitani.

De hoc concilio magnum inter scriptores dissidium, cum aliqui uno tempore, alii alio celebratum illud asserant; aliqui unum numerum canonum, alii majorem ei attribuant; aliqui uno modo, alio interpretentur alii; aliqui ejus auctoritatem elevent, alii attollant, alii nutantem firment, ut plerique recentiores, et præsertim card. de Aguirre in sua *collect. maxima tom.* 1. *pag.* 268. *edit. Rom.* De tempore prima controversia est;

nobis autem pro re præsenti satis est hoc scire, quod est satis certum, celebratum ab hispanis patribus hoc fuisse sub initium seculi quarti aliquot annis ante Nicænum, et, ut videtur, paulo ante Arelatense I.

Circa canones eos afferam tantum qui pœnas seu pœnitentias statuunt, quique citra controversiam huic concilio attribuuntur. Non est autem is locus agendi de ejus auctoritate, cum hîc constituerim docere tantum, qui fuerint, non vero quanti habiti fuerint horum temporum canones pœnitentiales. Hujus autem concilii doctrina non in canones, sed in capita, quæ tamen canones sunt, fuit digesta.

Cap. 1. *Placuit, ut quicumque post fidem baptismi salutaris, adulta ætate, ad templum idoli idolatraturus accesserit, et fecerit quod est crimen capitale* (nempe principale, quale est sacrificium idolo factum), *nec in fine eum ad communionem suscipere.* Hîc magna controversia est, an patres prohibentes hunc suscipi, vel in fine vitæ, ad communionem, eum solo eucharistiæ viatico fraudari voluerint, an etiam absolutione sacramentali. Communiter in his conciliis *suscipere ad communionem* est idem ac *non negare*, seu *reddere alicui societatem fidelium*, et *non suscipere* est idem ac *negare hanc societatem*, ac proinde omnem usum sacramentorum. Igitur utrumque sacramentum hîc negant patres, si his vocibus usi sunt, ut communiter usurpari solebant. Quia vero hæc verba possunt etiam

suscipere mitiorem interpretationem, ita ut sola negetur communio eucharistiæ; et patres, cum possunt, sic explicari debent, ut sensum faciant magis consonum communi ecclesiæ doctrinæ; dicendum est in hoc et in aliis, quos infra afferam, canonibus, solam ab eis negari eucharistiæ communionem. Imo quia hoc ipsum receptum non fuit ab ecclesia, quæ, ut infra dicam, et ostendi in cler. rom. *lib.* 1. *disput.* 4., utrumque sacramentum moribundis vere pœnitentibus conferri semper voluit, forte per prædicta verba fuit illis apostatis ea sola communio denegata, quæ erat plena communio, plena pax cum ecclesia, quæ magnis peccatoribus utcumque utroque sacramento refectis negabatur etiam in morte, quatenus, si convaluissent ab infirmitate sua, ingredi debeant stadium pœnitentiæ, et gerere se tamquam ejectos, et ab usu sacramentorum exclusos.

Cap. 2. *Flamines, qui post fidem lavacri et regenerationis sacrificaverint, eo quod geminaverint scelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus, cohærente mœchia, placuit, eos nec in fine accipere communionem.* Hîc eruditi interpretes dicunt agi de iis gentilium sacerdotibus, qui flamines vocabantur, qui post conversionem et baptismum ad vomitum redierant, et ad suum munus, quod erat diis immolare initio ludorum, et publicis ludis præesse, in quibus homicidia, et adulteria, aliaque hujusmodi obscœna committebantur, quorum proinde reatus ad eos

redundabat: vel agi de iis sacerdotibus, qui pariter post sanctum lavacrum, quo erant expiati, redierant ad sua sacrificia, in quibus carnes humanæ offerebantur idolis, et virgines antequam mactarentur, ab ipsis sacerdotibus constuprabantur non sine culpa mœchiæ, cum sacerdotes uxorati essent. Nisi forte hæc vox mœchia sumenda sit in lata significatione pro quovis illicito concubitu, quomodo usurpari eam posse docet August. *lib.* 2. *super Exod. cap.* 71. Igitur hi sacerdotes ex his tribus criminibus, vel ex singulis, ut alii interpretantur, cum parva aliqua mutatione verborum hujus capitis, tota vita, inque ipsa morte, privantur communione prædicta.

Cap. 3. *Item flamines qui non immolaverint, sed munus tantum dederint, eo quod se funestis abstinuerint sacrificiis, placuit in fine præstari eis communionem, facta tamen legitima pœnitentia. Item ipsi, si post pœnitentiam fuerint mœchati, placuit ulterius eis non esse dandam communionem, ne lusisse de dominica communione videantur.* Hîc nomine muneris intelligunt aliqui pecuniam, vel tale aliquid datum persecutoribus ad redimendam corporis et vitæ vexationem. Hoc autem dare ad hunc finem culpa vacat, et supra definit Petrus Alexandrinus *can.* 12.; non igitur puniendum erat, nisi forte causa aliqua nobis incomperta id eo tempore illicitum fecit. Aliqui ea voce intelligunt munus aliquod datum idolo, vel ethnico sacerdoti ad sumtus

sacrificiorum, quod certe erat illicitum, et puniendum. Alii demum, nomine muneris significari dicunt ludos publicos, quos hi flamines exhibuerant, sed sine sacrificio, et ideo minus puniuntur.

Cap. 4. *Item flamines, si fuerint catechumeni, et se a sacrificiis abstinuerint, post triennii tempora placuit ad baptismum admitti debere.* Putarunt patres, flamines, quos experti fuerant parum constantes, esse diutius probandos, nempe toto triennio, cum reliqui post biennii catechumenatum baptizarentur. Igitur si flamines intra triennium ad sua impia sacrificia relapsi fuissent, nec, eo elapso, poterant baptizari, quamvis eos sui delicti pœniteret.

Cap. 5. *Si qua domina furore zeli accensa* (nempe zelotypiæ stimulis percita) *flagellis verberaverit ancillam suam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quod incertum sit, voluntate, an casu, occiderit; si voluntate, post septem annos; si casu, post quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod si intra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.* Quæ diceretur pœnitentia legitima, nempe peragenda secundum canones toto eo tempore, quod dicebatur tempus pœnitentiæ, constat ex Burch. *lib.* 19., et dicetur infra.

Cap. 6. *Si quis vero maleficio interficiat alterum, eo quod sine idololatria perficere scelus non potuit, nec in fine impertiendam esse com-*

munionem. Nempe illam plenam pacem et reconciliationem cum ecclesia, de qua dictum cap. 1. hujus synodi. Maleficium autem, quod punitur, erat opus artis magicæ continens adorationem idolo exhibitam.

Cap. 7. *Si quis forte fidelis post lapsum mœchiæ, acta per tempora constituta legitima pœnitentia, denuo fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem.* Ostendi autem in cler. rom. *lib.* 1. *dis.* 5., numquam potuisse relapsis negari in morte sacramentalem absolutionem. Qui ergo hos patres errasse negabit, infligi hic ab eis dicet solam pœnam negatæ eucharisticæ communionis; imo solam pœnam negatæ ecclesiasticæ et plenariæ reconciliationis, ut supra dictum est.

Cap. 8. *Item fœminæ, quæ, nulla præcedente causa, reliquerint viros suos, et alteris se copulaverint, nec in fine accipiant communionem*, si videlicet (ut addit Burchardus *lib.* 9. *cap.* 62.) *in hoc permanere voluerint.*

Cap. 9. *Item fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeamus, ne ducat: si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquerit, de seculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.*

Conceditur ei communio post mortem relicti conjugis, quia tunc illa poterat alteri nubere, et contrahere verum matrimonium.

Cap. 10. *Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, potest ad fontem lavacri admitti prædictus catechumenus. Hoc et circa fœ-*

minas catechumenas erit observandum. Quod si fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo qui uxorem inculpatam reliquit, et scierit, eum habere uxorem, quum sine causa relinquit, placuit huic nec in fine dari communionem. In prima parte canonis agitur de eo qui uxorem alteri junctam repetere non potest, aut ex causa, si qua est, non debet, et is admittitur ad baptismum. In secunda parte agitur de ea, quæ nupsit illegitime, et hæc rejicitur.

Cap. 12. *Mater, vel pater, vel quælibet fidelis, si lenocinium exercuerit, eo quod alienum vendiderit corpus, vel potius suum, placuit eam nec in fine accipere communionem.* Dicit *suum*, quia corpus filii est veluti corpus parentum.

Cap. 13. *Virgines, quæ se Deo dedicaverunt, si pacta prodiderint virginitatis, atque eidem libidini inservierint, non intelligentes quid amiserint, placuit nec in fine dandam eis esse communionem. Quod si semetipsas pœnituerit, quod infirmitate corporis lapsæ fuerint, et toto tempore vitæ suæ egerint pœnitentiam, et abstinuerint se a coitu, eo quod lapsæ potius videantur, placuit eas in fine communionem accipere debere.* In prima parte canonis agitur de illis, quæ lapsæ non resipuerint statim, sed diu vel etiam usque ad mortem in peccato suo et mala vita perstitere; in secunda vero de illis, quæ ex fragilitate lapsæ statim surrexerunt, et perpetuam post pœnitentiam peregerunt.

Cap. 14. *Virgines, quæ virginitatem suam*

non custodierint, si eosdem, qui eas violaverunt, acceperint, et invenerint maritos, eo quod solas nuptias violaverint, post unius anni pœnitentiam reconciliari debebunt; vel si alios cognoverint viros, eo quod mœchatæ sint, placuit per quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem. In prima parte canonis agitur de puellis, quæ a soluto violari se permiserant, non violantes jus alterius, sed solum dehonestantes se ipsas, et futuras nuptias; in secunda vero parte agitur de illis, quæ cognoverant alienum virum, nempe junctum matrimonio, ac proinde sunt in mœchiam lapsæ.

Cap. 15. *Propter copiam puellarum, gentilibus minime in matrimonium dandæ sunt virgines christianæ, ne ætas in flore tumens in adulterio resolvatur animæ.* Idest, copia puellarum non debet efficere, ut earum cum ethnicis matrimonia permittantur.

Cap. 16. *Hæreticis, qui errant ab ecclesia catholica, nec ipsis catholicas dandas puellas; sed neque judæis, neque hæreticis* (alii legunt *schismaticis*, nam de hæreticis dicitur initio capitis) *dari placuit, eo quod nulla possit esse societas fidelis cum infideli: si contra interdictum fecerint parentes, abstinere per quinquennium placet*, nempe manere per quinquennium excommunicatos. Forte eadem pœna castigandi erant, qui præcedentem *can.* 15. violassent, quamvis ibi de pœna nihil dicatur.

Cap. 17. *Si qui forte sacerdotibus idolorum*

filias suas junxerint, placuit nec in fine eis dandam esse communionem. Siquidem puellæ his nuptæ in ingens periculum deserendi veram religionem conjiciebantur.

Cap. 18. *Episcopi, presbyteri, diaconi, si in ministerio positi, detecti fuerint quod sint mœchati, placuit, et propter scandalum, et propter nefandum crimen, nec in fine eos communionem accipere debere.* Hîc nomine mœchiæ significari ab his patribus copulam quamlibet illicitam, dicunt aliqui, nec sine fundamento, ut supra innui.

Cap. 20. *Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari, et abstinere. Si quis etiam laicus accepisse probatur usuras, et promiserit correptus, jam cessaturum, nec ulterius exacturum, placet ei veniam tribui; si vero in ea iniquitate duraverit, ab ecclesia sciat, se esse projiciendum.*

Cap. 21. *Si quis in civitate positus tres dominicas ad ecclesiam non accesserit, tanto tempore abstineat, ut correptus esse videatur.* Idest, ut constet, ejus culpam non dissimulari, sed corrigi. In eos autem qui ruri habitabant, non animadverterunt patres, quia cum tempore persecutionum paucissimæ in agris, aut pagis, essent ecclesiæ, non poterant hi facile adire.

Cap. 22. *Si quis de catholica ecclesia ad hæresim transitum fecerit, rursusque ad ecclesiam recurrerit, placuit huic pœnitentiam non esse denegandam, eo quod cognoverit peccatum suum: qui etiam decem annis agat pœ-*

nitentiam, cui post decem annos præstari communio debet. Si vere infantes fuerint transducti, quod non suo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.

Cap. 30. *Subdiaconum cum ordinari non debere, qui in adolescentia sua fuerit mœchatus eo quod postmodum per subreptionem ad altiorem gradum non sit promovendus* (qui enim non confessus mœchiam ordinabatur, nec illam confitebatur postea, et sic illegitime ad diaconatum ascendebat. V. cap. 76.); *si autem aliqui in præteritum ordinati, amoveantur.*

Cap. 31. *Adolescentes, qui post fidem lavacri Salvatoris fuerint mœchati, cum duxerint uxores, acta legitima pœnitentia, placuit ad communionem eos debere admitti;* idest si resilientes a vaga et nefaria libidine castum connubium contraxerint, ne, si soluti maneant, relabantur, post legitimam pœnitentiam, admittantur. Quamvis enim pœnitentes deberent abstinere conjugio, contrahere tamen permittebantur, cum continere se non poterant.

Cap. 32. *Si qui gravi lapsu in ruinam mortis inciderit* (idest in mortis articulum, seu periculum), *placuit agere pœnitentiam non debere sine episcopi consultu, sed potius apud episcopum agat. Cogente tamen infirmitate non est presbyterorum, aut diaconorum, communionem talibus præstare debere, nisi eis jusserit episcopus.* Hinc sumitur argumentum, nomine *communionis* in hac synodo signifi-

cari, aut actionem tradendi eucharistiam, aut absolvendi ab ecclesiasticis censuris, vel pœnis, et reconciliandi cum ecclesia, quam etiam diaconi præstare poterant, et præstabant aliquando moribundis.

Cap. 33. *Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris, diaconibus, et subdiaconibus positis in ministerio, abstinere se a conjugibus suis, et non generare filios: quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.*

Cap. 37. *Eos qui a spiritibus immundis vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, baptizari placet; si vero fideles fuerint, dandam eis esse communionem. Prohibendum etiam, ne lucernas hi publice accendant, si facere contra interdictum voluerint, abstineant a communione.* In prima parte canonis agitur de catechumenis energumenis, eosque debere in morte baptizari dicitur. In secunda parte agitur de energumenis baptizatis, quos in morte sacramento refici debere dicitur. In tertia agitur de clericis energumenis, quibus sub pœna excommunicationis prohibetur accendere templi luminaria.

Cap. 40. *Placuit prohiberi, ut cum rationes suas accipiunt possessores, quicquid ad idolum datum fuerit, acceptum non ferant; si vero post interdictum fecerint, per quinquennii spatia temporis a communione esse arcendos.* Sumtus in honorem idoli factos ab œconomis, non esse acceptos ferendos a dominis, hoc canone decernitur, ne aliquem

honorem diis falsis tribuisse viderentur.

Cap. 43. *Admoneri placuit fideles, ut quantum possint prohibeant, ne idola in domibus suis habeant: si vero vim metuunt servorum, vel seipsos puros conservent* (nec ea colentes, nec eorum cultum ullo signo approbantes). *Si non fecerint, alieni ab ecclesia habeantur.*

Cap. 44. *Quæ fuerit aliquando meretrix, et postea habuerit maritum, si postmodum ad credulitatem* (scilicet ad fidem) *venerit, incunctanter placuit esse recipiendam.*

Cap. 45. *Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora* (nempe multo tempore, seu incerto, ut aliqui exponunt), *et unquam ad ecclesiam accesserit* (scilicet postea ut baptizaretur), *si eum de clero quisquam agnoverit, voluisse esse christianum, aut testes aliqui extiterint fidelcs, placuit ei baptismum non negari, eo quod in veteri homine deliquisse videatur*, quia videlicet per hanc suam negligentiam, vel inconstantiam, peccavit ante baptismum: peccata autem ante baptismum commissa facile remittebantur.

Cap. 46. *Si quis fidelis apostata per infinita tempora ad ecclesiam non accesserit, si tamen aliquando fuerit reversus, nec fuerit idololatra* (idest recesserit quidem a religione christiana, sed postea manserit nec christianus, nec idololatra), *post decem annos placuit eum communionem accipere.*

Cap. 47. *Si quis fidelis habens uxorem, non semel, sed sæpe fuerit mœchatus, in fine mor-*

tis est conveniendus. Quod si se promiserit cessaturum, detur ei communio. Si resuscitatus, idest morbo mortali liberatus, *rursus fuerit mœchatus, placuit ulterius eum non ludere de communione pacis*, seu ut habet Butchar. *lib.* 9. *cap.* 67. hunc canonem afferens, *placuit ulterius non illudere alios de communione pacis.* Quibus ultimis duobus verbis confirmatur quod initio dixi, hoc concilio nomine communionis significari plenam cum ecclesia reconciliationem, et restitutionem pacis cum ea.

Cap. 49. *Admoneri placuit possessores, ut non patiantur fructus suos, quos a Deo percipiunt cum gratiarum actione, a judæis benedici, ne nostram irritam et infirmam faciant benedictionem. Si quis post interdictum facere usurpavit, penitus ab ecclesia abjiciatur.*

Cap. 50. *Si vero quis clericus fuerit, sive fidelis, qui cum judæis cibum sumserit, placuit, eum a communione abstineri, ut debeat emendari.*

Cap. 51. *Ex omni hæresi, qui ad nos fidelis venerit, minime est ad clerum promovendus, vel, si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponantur.*

Cap. 52. *Si qui inventi fuerint libellos famosos in ecclesia ponere, anathematizentur.*

Cap. 54. *Si qui parentes fidem fregerint sponsaliorum, triennii tempore abstineant se a communione.* (Sponsalia olim sine parentum consensu non celebrabantur, ut Paulus docet *lib.* 35. ad edictum in *lib.* 7. de spon-

sal.) *Si tamen iidem sponsus vel sponsa in illo gravi crimine fuerint deprehensi, excusati erunt parentes. Si vero in eodem fuerint vitio, et polluerint se consentiendo, superior sententia servetur.* Idest si iidem parentes filii sponsalia infringentibus consenserint, triennio maneant excommunicati.

Cap. 55. *Sacerdotes, qui tantum sacrificantium coronam portant, nec sacrificant, nec de suis sumtibus aliquid idolis præstant, placuit post biennium accipere communionem.* Aliqui fideles, ut hîc notat Gonzalez, post baptismum sacerdotia Gentilium obibant, vel ambitione, vel necessitate, unde eos vocat idem concilium *cap.* 2. *et* 3. *Flamines.* Non omnes autem sacerdotes sacrificabant, sed aliqui adstabant hostiæ, et aræ, et quidem coronati; hique hîc puniuntur.

Cap. 56. *Magistratum vero, anno uno, quo agit duumviratum, prohiberi placet, ut se ab ecclesia cohibeat.* Munia aliquot quamvis publica, et honorifica, si præsertim gravia essent, onerosa propter ingentes sumtus, non solum permissa fuere christianis, sed jussa ab ethnicis principibus. Inter hæc munia, seu magistratus, erat duumviratus, ad quem spectabat præbere publicos ludos; et quamvis cum ederentur, multa superstitiosa fierent, dicunt aliqui permissum ab hoc concilio fuisse, ut christiani necessitate cogente gererent hunc magistratum, et hos ludos exhiberent, ac solum prohibitos fuisse, eo tempore magistratus, qui uno anno explebatur,

accedere ad ecclesiam. Verum honori hujus concilii magis consulat, qui prohibitum quidem ab eo hunc eorum accessum ad ecclesiam dicit, eam tamen permissionem negat, cum eam is canon nec contineat, nec supponat. Non enim qui christianum hominem arcet ab ecclesia, dum fungitur aliquo munere, functionem ei permittit, quin potius prohibet, eumque ea segregatione punit. Quod ipsum dixerim de sacerdotio flaminum, quod permissum retineri, aliqui forte non bene colligunt ex hujus synodi *cap.* 2. *et* 3., quibus potius prohibetur, cum illa utroque eo capite puniantur, a quibus hoc profanum sacerdotium non videtur separari potuisse.

Cap. 57. *Matronæ, vel earum mariti vestimenta sua ad ornandam seculariter pompam non dent, et, si fecerint, triennii tempore abstineantur.* Nomine autem *pompæ* ludos circenses fuisse appellatos indicat Sueton. in Claud. cap. 11. et alii.

Cap. 59. *Prohibendum, ne quis christianus, ut Gentilis ad idolum capitolii sacrificandi causa, ascendat, et videat: quod si fecerit, pari crimine teneatur: si fuerit fidelis post decem annos, acta pœnitentia, recipiatur.* Capitolium, cujus hîc fit mentio, est quodlibet templum instar capitolii romani in aliis civitatibus celsiori loco edificatum, in quo publica sacrificia offerri solebant, sicut et palatii vox usurpatur pro celsioribus amplioribusque domibus, quamvis initio solum imperatoris romani domum in Palatino monte

ædificatam significaret, ut hîc observat Binius ex Baron. in *Not. ad Martyrol. Rom.*

Cap. 60. *Si quis idola fregerit, et ibidem fuerit occisus, quia in evangelio non est scriptum, nec invenitur ab apostolis unquam factum; placuit, eum in numerum non recipi martyrum.* Novum id genus pœnæ fuit, quæ mortuos pertingeret, quos non esse honorandos, ut martyres, hæc synodus decernit. Quamvis non tam pœna fuit hæc iis inflicta qui mortui erant, quam eruditio viventium, ne similia facerent, quibus ethnici irritarentur, et persecutiones in christianos excitarent, ut non semel accidit ex inconsulto aliquorum fervore, aut ambitione, aut etiam amore lucri. Non enim defuerunt ex christianis (ut innuit s. Aug. *in breviculo collationum* 3. *diei cap.* 61.) homines facinorosi, aut ære alieno gravati, aut desides, qui hæc faciebant in gentiles, eorumque sacra, ut in carcerem conjecti, ibi alerentur usque ad delicias, et ditarentur etiam pietate et eleemosynis christianorum. Ut hujus mali occasio tolleretur, docerenturque fideles, non esse hujusmodi ausis imprudentibus turbandam ecclesiæ pacem, statuit hæc synodus, ne martyres haberentur, qui ad idolorum statuas infringendas, quod nec Christus faciendum esse docuit, nec factum fuerit ab apostolis, prosilirent, et ob id ab ethnicis necarentur.

Cap. 61. *Si quis post obitum uxoris suæ sororem ejus duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennio a communione placuit abstineri,*

nisi forte dari pacem velocius, necessitas cogerit infirmitatis. Ea verba, *et ipsa fuerit fidelis*, fuerunt adjecta, quia, si ea gentilis fuisset, ex geminato scelere major pœna fuisset infligenda.

Cap. 62. *Si auriga, aut pantomimi credere voluerint, placuit, ut prius artibus suis renuncient* (illi siquidem ludis circensibus in honorem deorum celebratis præstare operam suam cogebantur, hi præter aliquam superstitionem, qua ipsi quoque deorum facta repræsentantes, vel ludicra in honorem deorum exhibentes, inficiebantur, obscœnæ populi voluptati serviebant). *Quod si facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab ecclesia.*

Cap. 63. *Si qua mulier per adulterium, absente suo marito, conceperit, idque post facinus occiderit, placuit ei nec in fine dandam esse communionem, eo quod geminaverit scelus.*

Cap. 64. *Si qua mulier usque in fine mortis suæ cum alieno fuerit viro mœchata, placuit nec in fine dandam ei esse communionem. Si vero eum reliquerit, post decem annos accipiat communionem, acta legitima pœnitentia.*

Cap. 65. *Si cujus clerici uxor fuerit mœchata, et sciat eam maritus suus mœchari, et eam non statim projecerit* (et per hoc consentire visus fuerit), *nec in fine accipiat communionem, ne ab his, qui exemplum bonæ conversationis esse debent, videantur magisteria scelerum procedere.*

Cap. 66. *Si quis privignam suam duxerit*

uxorem, eo quod sit incestus, placuit nec in fine dandam esse ei communionem.

Cap. 67. *Prohibendum, ne qua fidelis, vel catechumena, aut comicos, aut viros scenicos habeat. Quæcumque hoc fecerit, a communione arceatur.* Cum his contrahi matrimonia noluerunt, qui non solum infamia laborabant, sed superstitione etiam, ut erat infelicitas eorum temporum, infici solebant, ut dicebam supra.

Cap. 69. *Si quis forte habens uxorem semel lapsus fuerit, placuit eum quinquennio agere pœnitentiam, et sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis coegerit ante tempus dare communionem. Hoc et circa fœminam observandum.*

Cap. 70. *Si conscio marito fuerit mœchata uxor, placuit nec in fine dandam ei esse communionem* (nempe in pœnam lenocinii, cujus reus est maritus, quo conscio uxor mœchatur). *Si vero eam reliquerit, post decem annos accipiat communionem, si eam, cum sciverit adulteram, aliquo tempore in domo sua retinuit,* tamquam ei consentiens, ac proinde mœchiæ pœna dignus.

Cap. 71. *Stupratoribus puerorum nec in fine dandam esse communionem.*

Cap. 72. *Si qua vidua fuerit mœchata, et eumdem postea habuerit maritum, post quinquennii tempus, acta legitima pœnitentia, placuit eam communioni reconciliari. Si alium duxerit, relicto illo* (eumque infidelem), *nec in fine dandam ei esse communionem; vel si*

fuerit ille fidelis, quem accepit, communionem non accipiat, nisi post decem annos, acta legitima pœnitentia, nisi infirmitas coegerit velocius dare communionem. Hîc mœchia late accipitur pro fornicatione simplici, non agitur de vidua peccante cum soluto, quem proinde postea maritum habet: nisi velis eam peccasse cum uxorato, quem postea, uxore mortua, habet maritum.

Cap. 73. *Delator si quis extiterit fidelis, et per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus, vel interfectus, placuit, eum nec in fine accipere communionem. Si levior causa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.*

Cap. 74. *Falsus testis, prout crimen est, abstinebitur* (idest si grave et capitale fuerit quod objecit, abstinebitur in perpetuum). *Si tamen non fuerit mortis, quod objecit et probaverit, quod diu tacuerit, biennii tempore abstinebitur* (idest si illud quod objecit non fuerit capitale, et probaverit, se non sponte ad testimonium ferendum prosiliisse, sed diu tacuisse, et veluti adcitum ad id fuisse, biennii communione privetur). *Si autem non probaverit in conventu clericorum, placuit per quinquennium abstineri.*

Cap. 75. *Si quis autem episcopum, presbyterum, vel diaconum falsis criminibus appetierit, et probare non potuerit, nec in fine dandam ei esse communionem.* Hi tres propter rerum ecclesiasticarum administratio-

nem, et judicia, erant magis obnoxii calumniis, a quibus proinde fideles magis absterrendi.

Cap. 76. *Si quis diaconum se permiserit ordinari, et postea fuerit in crimine detectus mortis* (sub quibus vocibus triplex crimen tunc significabatur, nempe idololatria, mœchia, et homicidium), *quod aliquando commiserit, si sponte fuerit confessus, placuit eum, acta legitima pœnitentia, post triennium accipere communionem: quod si alius eum detexit, post quinquennium, acta pœnitentia, accipere communionem laicum debere.* Igitur qui unum ex prædictis tribus criminibus commiserat, quamvis occulto, ordinari diaconus non poterat, immo nec subdiaconus, ut dicitur *cap.* 30. Laica communio erat illorum, qui in templo non admittebantur intra cancellos, in loco, quem modo dicimus chorum, sed extra, in loco laicis destinato. Is ergo, qui hoc in loco, et non superiori, quem dixi, manere poterat, frui tantum laica communione dicebatur, qua ipsa aliquando privabantur toto vitæ tempore clerici (ut illi, de quibus agit Felix III. *in ea epist.* ad episcopos Africæ cap. 2.), dicebanturque in morte ad laicam communionem recipi, non quod in morte eucharistiam in tali loco cum laicis acciperent, sed quod essent tunc in ordinem fidelium laicorum recepti.

Cap. 78. *Si quis fidelis habens uxorem, cum judæa vel gentili fuerit mœchatus, a communione arceatur. Quod si alius eum detexerit,*

post quinquennium, acta legitima pœnitentiæ, poterit dominicæ sociari communioni. Semel mœchatus, quinquennali pœnitentia castigatur, *can.* 69. Is ergo canon additur ad severius puniendum qui non mœchatur utcumque, sed cum judæa vel gentili, quod certe est turpius et gravius adulterium. Cur ergo in prima parte canonis non statuitur tempus pœnitentiæ, et in secunda solo quinquennio culpa punitur, et quidem etiam dum non confitetur ipse, sed ab alio accusatur? Igitur in prima parte canonis aliquid deest, et in secunda est aliquid mutatum, et unus annorum numerus pro alio positus.

Cap. 79. *Si quis fidelis alea, idest tabula, luserit, placuit eum abstinere, et si emendatus cessaverit, post annum poterit communioni reconciliari.* Dicitur *vel tabula*, eo quod is ludus fiat in tabula talis, seu taxillis, vel tesseris, estque plerumque magnorum scelerum aliorumque malorum causa, vel occasio, ac proinde hac pœna dignus: tunc autem potissimum erat, cum, ut hic dicit Albaspinæus, *speciem quamdam idololatriæ committeret, qui hos talos jactabat. Deorum enim gentilium effigies pro numeris habebant, iique invocabantur, ut felicissimus veniret jactus.*

Hi sunt celebres concilii illiberitani canones, qui videntur potius dicendi pœnales, quam pœnitentiales, juxta ea quæ dixi cap. 1.; iis enim, quos feriunt, solam plerumque excommunicationem, seu privationem plenæ

reconciliationis cum ecclesia, aut perpetuam, aut usque ad articulum mortis duraturam, aut aliquot annorum, intentant; hæc autem excommunicatio pœna potius est, quam pœnitentia. Adhuc tamen vere pœnitentiales dici possunt; cum non semel innuant patres, debere eum qui abstinetur, seu arcetur a communione, et pace ecclesiæ, vacare interim legitimæ pœnitentiæ. Quæ autem esset hæc legitima pœnitentia, et qualiter distribuenda, et per quos, ex illis quatuor gradibus, et quandiu in singulis peragenda, numquam definiunt, quia forte id antea definitum erat, ut videlicet ea, vel triennii, vel quinquennii, vel septennii, vel decennii pœnitentia in quatuor, aut saltem tres partes divideretur, æquales ex lege, sed inæquales ex facto, nimirum ex ipsa contritione, aut viribus pœnitentium: prout enim pœnitens magis aut minus contritus videbatur, et onus impositum ferre poterat, magis aut minus detineri in unoquoque gradu vel statione debebat, si tamen recepta in ecclesia erat ea ducta per illos quatuor gradus pœnitentia.

Minus autem detineri voluerunt illiberitani patres, quam prædicti patres græci, ut audisti; cum *cap.* 5. homicidæ etiam ex voluntate delinquenti septem dumtaxat annorum pœnitentiam imponant; Basilius autem plusquam duplo, et Gregorius Nyssenus plusquam triplo majorem statuant. Quod in mœchia aliisque delictis animadvertere simili-

ter potes, nimirum in illis ipsis, quæ nec in morte fuerunt in aliquibus ecclesiis absoluta, ut ostendi in cler. rom. l. 1. disp. 2. Ex quo etiam capite confirmatur quod initio hujus capitis dixi, haudquaquam credibile esse, tam severos ipsos patres in eos fuisse, quos nec in morte recipi volunt ad communionem, ut vere mori eos voluerint, nec vinculis peccatorum a sacerdote absolutos, nec eucharistia refectos; quod sane si voluissent, severius in eos qui lapsi erant in hæresim, homicidium, et mœchiam, animadvertissent, quam faciant *cap.* 5. 22. 56. 57. 59. 64. et 72. Ego certe aliam inire viam nequeo, qua hos patres tam crebro communionem morientibus abnegantes vindicem, ut par est, ab ea severitate, quam ab ecclesia abesse voluerunt illi ipsi patres græci, qui eos canones tam severos condidere, quamque rejecere semper et rejici semper debere pontifices sanctissimi docuere, ut ostendi in cler. rom. lib. 1. disp. 2.

Explicata jam disciplina pœnitentiæ, quam statuit synodus illiberitana, exponenda jam esset ea, quæ aliis hoc tempore celebratis conciliis placuit: sed ea explicatione non indiget; tum quia eorum canones facile intelliguntur; tum quia, si qui obscuriores sunt, et certam explicationem recipere possunt, ex dictis clarescunt. Præterquam quod esset opus infinitum persequi omnes particularium conciliorum canones, qui ad hanc disciplinam, de qua agimus, spectant. Satis ergo

erit, ut, quoniam produxi canones unius concilii a latinis patribus celebrati, producam etiam canones saltem aliquos alterius concilii a græcis patribus circa idem tempus celebrati.

§. II.

Canones aliquot synodi Ancyranæ.

Paulo post illiberitanam, ut videtur, celebrata hæc synodus fuit, nempe anno 314. Distinctissime autem totam causam lapsorum expendit, et eorum diversos lapsus per hos canones curari vult.

Cap. 4. *De iis, qui vi sacrificaverunt, et præterea ad idola pransi sunt. Quicumque abducti quidem, et lætiore habitu accesserunt, et veste sumptuosiore usi sunt, et parati prandii, non ægre id ferentes, participes fuerunt, visum est anno audire, tribus autem annis substerni, ac supplices esse, soli autem orationi duobus annis communicare, et tunc ad id quod est perfectum accedere.*

Cap. 5. *Quicumque autem cum veste lugubri accesserunt, et accumbentes comederunt, interea toto accubitus tempore lacrymas fundentes, si triennale substrationis tempus impleverint, sine oblatione recipiantur* (Scilicet soli orationi communicantes sint cum fidelibus qui consistunt; nec offerant; nam qui offerebant, boni etiam, nempe eucharistiæ, participes erant). *Si autem non comederint, cum duobus annis supplices substratique fue-*

rint, tertio anno communicent sine oblatione (nempe communicent in sola oratione, nec ipsi offerentes, sed prius quam priores reconciliandi), *ut id, quod perfectum est triennio, accipiant*, nempe eucharistiæ communionem, et plenam reconciliationem cum ecclesia. *Statuimus autem, ut episcopi, modo conversationis examinato, potestatem habeant, vel utendi clementia, vel plus temporis adjiciendi. Ante omnia autem et præcedens vita, et quæ consecuta est, examinetur, et sic eis clementia impertiatur.*

Cap. 6. *De iis, qui supplicii minis, et bonorum ablationis, vel exterminationis tantum cesserunt, et sacrificaverunt, et ad præsens usque tempus pœnitentiam non egerunt, nec conversi sunt, nunc autem circa tempus synodi processerunt, et conversionis cogitationem induerunt, visum est ad magnum usque diem* (nempe sanctum pascha) *eos ad auditionem admitti, et post magnum diem tribus annis esse supplices, et substerni, et post alios duos annos communicare sine oblatione, et si ad id quod perfectum est venire, ut totum sexennium impleant: si qui autem ante hanc synodum ad pœnitentiam admissi sunt, ab illo tempore eis sexennium reputari. Sed si periculum mortisque expectatio ex morbo vel aliqua alia occasione evenerint, ii sub definitione recipiantur;* idest ii recipiantur et absolvantur, utpote sub ipsam vitæ definitionem, seu finem constituti, seu recipiantur et absolvantur, ut definitum est.

Cap. 7. *De iis, qui in festo ethnico, in loco gentilibus deputato convivati sunt, et proprios cibos attulerunt et comederunt, visum est, cum biennio substrati fuerint, esse recipiendos. An unumquemque autem cum oblatione recipere oporteat, est episcoporum examinare, et aliam vitam in unoquoque inquirere*, nempe vitam priorem delicto, et præsentem.

Cap. 8. *Quicumque autem bis vel ter sacrificaverunt per vim, triennio substernantur, duobus autem annis sine oblatione communicent, et septimo perfecte recipiantur.*

Cap. 9. *Quicumque autem non solum desciverunt, sed etiam insurrexerunt, et fratres suos coegerunt, et causæ fuerunt, ut cogerentur, ii annis quidem tribus auditionis locum suscipiant, alio autem anno sine oblatione communicent, ut, decennio expleto, ejus, quod est perfectum, sint participes. Eorum autem in eo quoque tempore vitam examinare oportet.*

Simili distinctione *cap.* 16. curent eos, qui cum pecoribus, vel more pecudum, cum propinquo sanguine mixti sunt. *Quicumque priusquam viginti quidem annos nati essent peccarunt, postquam quindecim annis substrati, supplices fuerint, communionem ad preces assequantur. Deinde et cum in communione quinque annis perseveraverint, oblationem attingant. Examinetur autem et eorum in substratione vita, et ita humanitatem consequantur. Si qui autem improbe ac maligne in peccatis fuerunt, longe substrationem habeant. Quicumque autem hanc ætatem transgressi,*

et habentes uxores, in hoc peccatum inciderunt, viginti annis substrati, communionem ad preces assequantur. Deinde, cum in precum communione quinque annos peregerint, oblationem assequantur. Si qui autem, et mulieres habentes, et quinquagesimum annum transgressi, peccaverunt, in vitæ exitu communionem assequantur.

Cap. 20. *Si alicujus uxor adulterata fuerit, vel quis eam adulteraverit, oportet eum in septem annis quod perfectum est assequi per gradus qui eo deducunt.*

Cap. 21. *De mulieribus, quæ sunt fornicatæ, et fœtus in utero perimunt, et fœtuum necatoriis medicamentis dant operam, prior quidem definitio usque ad vitæ exitum prohibebat, et ei quidam assentiuntur. Sed humanitate tamen utentes decrevimus, ut decennium per gradus præfinitos impleant.*

Cap. 22. *De involuntariis cædibus supplices quidem substernantur, eo autem, quod perfectum est, in fine vitæ digni habeantur.*

Cap. 23. *De involuntariis cædibus prior quidem constitutio jubet in septennio per præfinitos gradus esse perfecti participes: secunda vero constitutio quinquennium implere.*

Cap. 24. *Qui vaticinantur, et gentium consuetudines sequuntur, vel in suas ædes aliquos introducunt ad medicamentorum inventionem, vel lustrationem, in quinquennii canonem incidant secundum gradus præfinitos, tres annos substrationis, et duos annos orationis sine oblatione.*

Hæc fuit censura patrum ancyranorum, qui in eam urbem ex Cappadocia, Ponto, Armenia, Cicilia, et Syria convenerunt. Mirum est autem ab ea sic discrepasse prædictorum patrum græcorum, et præsertim Basilii et Gregorii Nysseni censuram, in aliquo minus, sed in plerisque severiorem.

§. III.

Canones pœnitentiales Nycæni.

Nunc videndum, quid utrique patres latini græcique paulo post in magna synodo nycæna circa pœnitentiam lapsorum sanciendum putarint. Sunt autem hæc tantum, saltem quæ extant.

Can. 10. *Quicumque de lapsis ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem, hoc ecclesiasticæ non præjudicat regulæ, cogniti namque deponuntur.*

Can. 11. *De his qui præter necessitatem prævaricati sunt, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii, placuit synodo, quamvis humanitate probentur indigni, tamen eis benevolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur, et sex annis omni se contritione dejiciant: duobus autem annis sine oblatione populo in oratione communicent.*

Can. 12. *Quicumque vocati per gratiam primum quidem impetum monstraverunt deponentes militiæ cingulum ; postmodum vero ad proprium vomitum sunt relapsi, ita ut quidem et pecunias tribuerent, et beneficiis militiam repeterent* (parati videlicet fidem ejurare, aut etiam eo facto ejurantes, ne eo cingulo, quod magnum honorem et privilegia plura afferebat, carerent), *hi decem annis post triennii tempus, quo inter audientes erunt, in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propositum, et speciem pœnitentiæ convenit explorare : quotquot enim metu, et lacrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipsis conversionem suam non simulatione demonstrant, hi definitum tempus auditione implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent; postmodum vero licebit episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt* (ita gerentes, ac si non peccassent, nec differrent ab aliis, vel ita ut nec impœnitentes essent, nec admodum pœnitentes), *et aditum introeundi ecclesiam sibi arbitrati sunt, ad conversionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant.*

Can. 13. *De his qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur de corpore, ultimo, et maxime necessario viatico minime privetur* (nomine autem viatici significari hîc non solam absolutionem sacramentalem, ut aliqui dicunt, sed etiam eucharistiæ commu-

nionem, præter interpretationem ecclesiæ et synodorum hunc canonem exponentium, quas allegavi in *cler. rom. lib.* 1. *disp.* 4., sequentia verba demonstrant). *Quod si desperatus* (de vita), *et consecutus communionem, oblationisque particeps factus, iterum convaluerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, et poscenti sibi communionis gratiam tribui, episcopus probabiliter* (idest, postquam probaverit et cognoverit, poscentem esse bene dispositum) *ex oblatione dare debebit.* Dare autem ex oblatione utique est eucharistiam impertiri.

Can. 14. *De catechumenis lapsis sancto et magno concilio placuit, ut tribus annis sint inter audientes tantummodo; post hæc autem cum catechumenis orent,* nempe cum catechumenis competentibus, qui erant magis proprie catechumeni.

Caput Quartum

De libris, qui post seculum VII. pœnitentiæ administrationi inserviebant.

I. Sub sæculi sexti finem, nempe an. 582., (non 585., uti perperam scripsere Caveus, Oudinus, et Dupinus) s. Eutichio in constantinopolitana sede successit Johannes cognomine *Jejunator*, de cujus sanctitate disputantem adi Cuperum v. cl. *in hist. chro-*

nol. Patriarch. Constantinop. parergo VI.; defunctus est autem anno 596., si Baronio credimus, seu verius 595., quem annum Fabricius, Cuperus ipse, aliique doctissimi viri præferunt. Scripsit hic Libellum pœnitentialem, (sive ut ab Allatio *lib.* 3. *de consensu utriusque ecclesiæ* cap. 17. §. 10. inscribitur, *Praxis Græcis præscripta, in confessione peragenda*) quem habemus ab Johanne Morino græce et latine editum ex codice Altempsianæ bibliothecæ ad calcem sui *de pœnitentia* voluminis cum aliis Græcorum libris ad hoc Sacramentum pertinentibus, et a Fabricio recensis *T. X. Bibl. græcæ p.* 165.

II. Num ad Jejunatoris exemplum, an facilioris ad sacramentum pœnitentiæ sive administrandum, sive suscipiendum, institutionis caussa idem pœnitentialium librorum usus in latina ecclesia sæculo circiter septimo obtinuit. Nimirum ex toto corpore, inquit Francolinius *de pœnit. discipl. lib.* 2. *cap.* 8., decretorum, canonum, et sententiarum ea excerpta fuere, quæ ad pœnitentiam pertinebant, et simul collecta in unum libellum, qui inde dictus fuit *excerptum de canonibus patrum ad remedium animarum, vel de remediis peccatorum,* vel tandem *liber pœnitentialis.* Hujus autem seu appendix, seu pars, fuit ordo quidam et institutio continens modum, et ritus, quibus pœnitens susciperetur, audiretur, interrogaretur, ac tandem reconciliaretur.

III. Plures hujusmodi libros recenset Johannes Albertus Fabricius T. XI. Bibl. Græcæ

p. 73. *seqq.* Atque primo loco, inquit, memoranda summi et de hisce litteris immortaliter meriti viri *Antonii Augustini*, archiepiscopi tarraconensis, canonum pœnitentialium collectio vulgata cum notis, Tarraconæ 1582. 4., et recusa Venetiis 1584. 4., rariusque hodie obvia, in qua occurrunt

A) *Pœnitentiale Romanum*, quale Burchardus collectioni suæ inseruit, in quo pontificum Calixti II. ann. 1109. et Innocentii ann. 1130. mentio, et longe diversum adeo et junioris ætatis, quam quod ex codice antiquo Corbejensi cum notis Hugonis Menardi lucem vidit, in ejus notis ad Sacramentarium Gregorii Magni Paris. 1642. 4. p. 238., atque cum iisdem recusum est in bibliotheca Patrum edit. Lugdun. tom. XIV. pag. 926., nec non in nova operum Gregorii M. editione: et sine notis ad calcem Morini de pœnitentia. Hoc Cameracensis episcopus *Halitgarius*, qui ann. 831. obiit, a Scrinio ecclesiæ rom. descripsisse se testatur: igitur a Menardo sub titulo pœnitentialis romani est editum, etsi quam plurima in eo desiderentur capitula, quæ a Burchardo, et aliis antiquis auctoribus, sub titulo pœnitentialis romani laudata sunt, ut a Jac. Petito probe notatum.

B) Bedæ presbyteri A. C. 735. defuncti, sive *Egberti* eboracensis archiepiscopi (defuncti A. 767.) *de remedio peccatorum*, excerptum ex canonibus catholicorum patrum, vel pœnitentiæ ad remedium animarum Domini Egberti archiepiscopi. Recusum Paris.

1641. cum Antonii Augustini juris pontificii epitome, quæ Romæ 1614. fol. lucem viderat: et in operibus Bedæ Venerabilis tom. VIII. p. 961. 968. et in Speelmanni conciliis Angliæ tom. 1.

C) *Rabani Mauri*, archiepiscopi moguntini, A. C. 856. defuncti, pœnitentium liber, post A. 841. scriptus ad Otagarium archiepiscopum moguntinum, cui Rabanus deinde successit. Extat etiam in operibus Rabani tom. VI. p. 154. - 165.

D.) *Gregorii Thaumaturgi et Gregorii Nysseni* Græcorum patrum epistolæ canonicæ.

E) Canones pœnitentiales Astenses, in ditione Sabaudiæ.

IV. Post Antonium Augustinum vir et ipse doctissimus *Johannes Morinus* ad calcem præclari operis de disciplina in administratione Sacramenti Pœnitentiæ, quod Parisiis primum 1651. fol. editum, deinde Bruxellis 1685., ac denique Venetiis 1702. recusum extat, novam pœnitentialium libellorum collectionem dedit, in qua occurrunt

A) Antiquus pœnitentialis romanus, qualem ab Halitgario excerptum, et ab Hug. Menardo editum jam dixi.

C) *Egberti* eboracensis archiepiscopi, defuncti A. C. 767., excerptum, sive capita 245. de canonibus catholicorum patrum, vel pœnitentiæ ad remedium animarum. Sive pars, sive epitome operis in quatuor libros distincti, et adhuc inediti, quod in variis cantabrig. et oxioniensibus bibliothecis superesse

manuscriptum Caveus testatur. Partem vulgaverat etiam Speelmannus tom. 1. Concil. Angl., atque inde exhibuit Labbeus tom. 6. concil. p. 1586. 1601. et Harduinus tom. 3. p. 1961. 1976. cum ejusdem Egberti dialogo per interrogationes et responsiones de institutione ecclesiastica pag. 1979. (Labbeus pag. 1604.), quem Dublinii vulgaverat *Jac. Varæus* eques, A. 1664. 8.

C) Tres pœnitentiales andegavenses, ex codicibus mss. D. de Loyuate, civis andegavensis, et in suprema parisiens. curia advocati.

D) Excerpta pauca e Reginone, pœnitentiali Theodori Cantuar. et Bedæ. *Regino*, exabbate (ab A. 892. ad 899.) Prumiensi ord. Benedicti in ditione Germaniæ Trevirensi, monachus s. Maximini Trevirensis, (Chronico ad Alberonem Metensem episcopum, quod a Christo nato ad tempora sua A. C. 907. deduxit. non incelebris), qui opus insigne canonum, quod in usus diœcesis maxime Trevirensis, hortante archiepiscopo trevirensi Ratbodo, circa A. C. 906. composuit, editum primum a R. D. Joach. Hildebrando, ex codice bibliothecæ helmstadiensis, qui olim Flacci Illyrici fuit, et in quo præterea extat synodus remensis adversus Arnulphum A. C. 991. Editum autem est hoc titulo: *De disciplina ecclesiastica veterum, præcipue Germanorum, libri duo.* Helmst. 1659. 4. Fatetur ipse Hildebrandus in defectu codicis ms., huncce se titulum præfixisse ex suo ingenio;

nam in viennensi codice, quem postea nactus est, ipse notat inscribi *de ecclesiasticis disciplinis, et religione christiana*, atque hunc titulum Trithemio etiam inspectum servavit in sua editione Stephanus Baluzius, qui Reginonis libros duos, quorum prior clericorum res maxime, posterior laicorum spectat ad helmstadiensem editionem veteremque codicem ms. bibl. oratorii parisiensis, eodem quo usus fuerat Morinus emendatos: cum notis citatisque in margine canonum et capitularium regularumque monasticarum, nec non Burchardi et aliorum locis vulgavit Paris. 1671. 8. Idem Baluzius præf. ad Ant. Augustinum de emendatione Gratiani §. 17. observat, Reginonem admodum raro uti pseudepigraphis epistolis decretalibus ab Isidoro Mercatore collectis. Subjunxit Hildebrandus varias lectiones non viennensis modo codicis, sed moguntini quoque, nec non appendicem plurium capitum, quæ in ms. helmstadiensi absunt. Eam appendicem etiam auctam et emendatam Baluzius adjunxit, una cum *Rhabani Mauri* pœnitentiali altero quod *epistola ad Heribaldum* episcopum alcedronensem, sive antissiodorensem, A. C. 853. scripta, continetur, et lucem viderat in Pedri Stervatii tomo ineditorum, Ingolst., 1616. 4. Eadem multa hæc epistola, quæ Rabani pœnitentium liber supra memoratus, continet, et citatur non raro tum a Reginone, tum ab Ivone, Gratiano, etc., Reginonis effigies ære descripta extat in Isaaci Bullarti academia

scientiarum edita gallice Paris. 1682. fol. tom. I. pag. 121.

E) Excerptum ex regulæ *Chrodogangi* circa A. C. 757. canonicis suis datæ cap. 28. 29. 30. Crodogangi hujus, ab A. 742. ad 766. metensis episcopi, qui aliis Codegrandus sive Codograndus (Trithemio c. 255. de script. eccles. Ruggandus) Regula clericis metensibus præscripta, in qua s. Benedicti regulam frequenter sequitur, edita est a Luca Dacherio tom. 1. Spicileg. pag. 205., et minus interpolata a Labbeo tom. 7. Concil. p. 1444. et Harduino tom. 4. pag. 1181. et a Carolo Lecointe tom. 5. annal. ecclesiæ Francor. ad A. C. 757. Vide etiam Andræam Duchesne tom. 2. Scriptor. Francor. pag. 204. et concilium aquisgranense A. C. 816. et regulam ex Chrodogando et aliis, quam dant Labbeus tom. 7. Concil. pag. 1464. et Harduinus tom. 4. p. 1198.

F) Excerpta ex tribus codicibus turonensis ecclesiæ, tribus remensis, et duobus bellovacensis, duobus collegii fuxensis tolosani, quatuor codicibus ecclesiæ rothomagensis, et decem variis codicibus mss. abbatiæ s. Victoris Paris.

G) Notitia de *ordine romano* ms. breviore et antiquiore, atque adeo sinceriore quam in Melch. Hittorpii scriptoribus de divinis officiis, Colon. 1568. fol., sub init., et in operibus Georgii Cassandri pag. 97. et in Bibliothecis patrum sæpe prodiit ab Alcuino, ut videtur, ad ætatis suæ mores auctus et

interpolatus. Vide Henr. Warthoni auctarium ad Usserium de sacris scripturisque vernaculis pag. 359.

H) Notitia de antiquissimo sacramentario Gelasiano, quod ex Petaviana venit in bibliothecam Christinæ reginæ Sveciæ. De libro sententiarum Magistri *Roberti Pulli*, cardinalis, circa A. C. 1144.

I) Ex duobus sacramentariis Tolosanis excerpta, et ordo pœnitentiæ imponendæ, et de reconciliatione pœnitentium.

V. Ab eo tempore Theodori cantuariensis archiepiscopi, quem Tarso Ciliciæ natum Vitalianus papa Romæ ordinavit, et in Angliam misit, mors autem e vivis eripuit ann. 690. Capitula ecclesiastica CXX. apud Dacherium prodiere Spicilegii tomo IX., et in conciliis tum Labbei tom. VI. pag. 1875., tum Harduini tom. III. pag. 1771. Sed et ejus uberius *pœnitentiale*, non integrum tamen, cujus capitum LXXVIII. titulos ediderat Henricus Speelmannus tom. 1. *Conc. Angliæ* Parisiis 1679. ex duobus thuanæ bibliothecæ codicibus divulgavit Jacobus Petitus. Huc faciunt capitula quædam a cl. Mansio edita *tom.* 1. *supplem. ad concil. Veneto-Labbeana col.* 517. *seqq.* Porro Jacobus Petitus ad calcem Theodori Cantuariensis exhibuit excerpta ex pœnitentialibus mss.

A) Magistri *Bartholomæi*, oxoniensis episcopi.

B) *Petri* Pictaviensis, canonici s. Victoris.

C) Magistri *Roberti de Flamesbure*, ca-

nonici s. Victoris, et pœnitentiarii.

D) Magistri *Johannis de Deo.*

E) Ex anonymo de sacramento pœnitentiæ in bibl. s. Victoris. Paris.

F) Ex formulario pœnitentiali ms. bibl. Regiæ Navarræ.

G) Ex libro ms. bibl. s. Victoris Paris., cui titulus: *Corrector, et Medicus, qui correctiones corporum et animarum medicinas continet.*

H) Ex libro pœnitentiali ms. Bibl. Victorinæ a diversis libris pœnitentialibus desumto.

I) Ex tractatu de pœnitentia in summa scholastica *Petri* cantoris Paris., et in summa *Magistri præpositivi* cancellarii Paris., et in summa magistri *Roberti de Chorcon*, cardinalis.

VI. Præter hæc ab Antonio Augustino, Jo. Morino, et Jac. Petito, vulgata, huc faciunt *Collectio antiqua canonum pœnitentialium* seculo IX. antiquior, inque tres distincta libros, quam tomo undecimo Spicilegii vulgavit Lucas Dacherius Paris., 1672. 4. Præfationem hujus operis vidit, et partem ejus vulgavit Beatus Rhenanus in admonitione de Tertulliani dogmatibus, testatus, opus ipsum magno redimere se cupere. Vide Baluzium ad Gratianum pag. 462.

Halitgarii episcopi cameracensis, qui A. C. 831. obiit, de vitiis et virtutibus, remediis peccatorum, et ordine atque judiciis pœnitentiæ, libri sex, quorum *sextus* sive

ultimus, et pœnitentiale romanum, de quo supra abunde dixi. Libros V. in lucem protulit Henr. Canisius tom. V. lect. antiqu. parte 2. p. 227. Ingolstad. 1604. 4. Inde recusi sunt in bibliotheca patrum Colon. 1618. tom. VIII. et Paris. 1654. tom. V. et Lugd. 1672. tom. XIV. Ex his *liber* 1. *et* 2. *iidem sunt*, qui inter *Rabani Mauri*, archiepiscopi moguntini, A. C. 865. defuncti, opera prodiere tom. 6. pag. 125. Liber I. et II. de vitiis, virtutibus, et peccatorum satisfactione in remediis, sive de pœnitentiis. *Liber III. et IV.* Halitgarii, respondent libro II. et III. sub ejusdem Rabani nomine editis tom. 6. p. 116. seq. de quæstionibus canonum pœnitentialium ad Geribaldum episcopum antissiodorensem. *Liber quintus* Halitgarii denique idem est, qui sub Rabani nomine ad Heribaldum legitur primus tom. 6. pag. 110. Superest liber tertius sive ultimus *Rabani*, de vitiis et virtutibus, qui est de gravibus mortalibus peccatis et eorum satisfactione, capita LXXXII. tom. 6. pag. 130. - 154.

S. Columbani, luxoviensis in Burgundia abbatis, qui A. C. 615. obiit, pœnitentiale ms. laudat Hugo Menardus pag. 932. ad Gregorii M. sacramentorum librum. Ejusdem Columbàni de pœnitentiarum mensura taxanda, sive pœnitentiale ad calcem ejus regulæ cœnobialis, prodiit in codice regularum Holstennii Rom. 1661. 4. Paris. 1663. 4. parte 2. pag. 98., et inter Columbani opera a Patricio Flemingo edita Lovan. 1667., et in

bibliotheca Patrum edit. Lugd. tom. XII. p. 21.

Cumani sive *Cummiani*, abbatis hiberni, qui circa A. C. 660. diem obiit supremum, liber de pœnitentiarum mensura extat in eodem tomo XII. Bibliothecæ Patrum Lugd. p. 42.-49. Ediderat Patricius Flemingus ex codice bibl. sangallensis, et Columbano adjunxerat.

Liber pœnitentialis ad instar libri canonum pœnitentialium ex ss. Augustini, Hieronymi, et Gregorii M. dictis, nescio quo auctore collectus, et sine loco aut anno impressionis editus in fol. fuit, in bibl. sarraziana, in cujus catalogo memoratur p. 32.

Pœnitentiale, sive judicia congrua pœnitentibus, capitula XXXIII. excerpta ex Patrum dictis canonumque sententiis, prodierunt in bibliotheca patrum Paris. 1589. et 1654. tom. VI. et tom. VI. Concil. Labbei pag. 1468. et tom. III. Harduini pag. 1869. Sub nomine *Gregorii III.* papæ ab A. C. 731. ad 741. Petro Pithœo videtur posterioris scriptoris.

Collectio canonum pœnitentialium ms. in bibl. Michaelis Thomasii, episcopi ilerdensis, qua usi correctores Romani ad Gratianum.

Eugenii papæ canones pœnitentiales in bibliotheca Jo. Tilii ms. memorat idem Pithœus.

Canones XLVII. pœnitentiales, decreto Gratiani subjecti in editione Pithœi, atque aliis quibusdam, et Gratiani ipsius tractatus

de pœnitentia insertus causæ XXXIII.

VII. Omissos a Fabricio nunc persequamur.

Canones quosdam pœnitentiales fortasse Gregorii II. edidit cl. Mansius *T. I. Suppl. ad Conc. Veneto-Labbeana pag.* 538.

Martene tom. IV. *anecdotorum* pœnitentialem libellum vulgavit anonymi auctoris. Hunc vero Bedam fuisse conjicit, qui illum recudit *T. I. Suppl. ad concil. col.* 565. seqq. doctissimus Mansus, additque pœnitentialem Bedæ libellum a Labbeo editum, ac supra memoratum Bedæ quidem esse, sed interpolatum.

Alios evulgavit idem Martene *de antiquis ecclesiæ ritibus lib.* 1. *c.* 6. *artic. VIII.*, præsertim vero *judicium pœnitentiæ* ex pervetusto codice floriacensi.

Capitulare Theodulfi episcopi aurelianensis publici juris fecit Baluzius *tom.* 7. *Miscellan. pag.* 21.

Muratorius quoque binos pœnitentiales ex italicis depromsit bibliothecis, alterum scilicet ex ms. codice capituli canonicorum veronensium, alterum ex bobiensis monasterii mss. exemplis, ediditque *tom. V. antiquit. italic. medii ævi diss.* 68.

VIII. Neque mirum esse debet, tot exstare etiamnum hujusmodi libros. Nam olim innumeri erant, ac sæpe corrupti. Qua de causa concilia non semel de pœnitentialibus libris aut incerto auctore editis, aut vitiatis, abolendis cogitarunt. Exstat hanc in rem tu-

ronensis III. synodi ann. 813. celebratæ canon XXII. dignus, qui heic adscribatur: *Episcopis et presbyteris diligenti cautela pertractandum est, qualiter hominibus sua sibi delicta confitentibus, tempus abstinendi adscribant, ut juxta modum peccati pœnitentibus abstinentia indicetur, quoniam varie ab aliquibus sacerdotibus et indiscrete hæc judicia proferuntur. Ideo necessarium videbatur nobis, cum omnes episcopi ad sacrum palatium congregati fuerint, ab eis edoceri, cujus antiquorum liber pœnitentialis potissimum sit sequendus.* Eodem anno cabilonense II. concilium hunc canonem XXXVIII. edidit: *Modus autem pœnitentiæ peccata sua confitentibus, aut per antiquorum canonum institutionem, aut per sanctarum scripturarum auctoritatem, aut per ecclesiasticam consuetudinem... imponi debet, repudiatis, ac penitus eliminatis libellis, quos pœnitentiales vocant, quorum sunt certi errores, incerti auctores.* Paucis post annis, anno scilicet DCCCXXIX., statuit parisiense concilium, ut singuli episcopi suis in diœcesibus *erroneos codicillos* (pœnitentiales) *diligenter perquirerent, et inventos, igni traderent.*

IX. Hos inter pœnitentiales libros eminebat pœnitentiale romanum, quod propterea ad gentes recens conversas mittebatur, ut notavit Chardonius in historia sacramentorum. Enimvero hoc videtur *judicium* illud *pœnitentiæ*, quod ad Bulgaros juxta eorum postulata misisse se scribit Nicolaus I. in

respons. ad illorum quæsita c. 75. Post romanum vero celeberrimi pœnitentiales libri fuere Theodori Cantuariensis et Bedæ. Episcopus in sua synodo, atque in diœcesis visitatione, id potissimum investigabat, an quilibet presbyter librum haberet pœnitentialem suæ diœcesis proprium, præsertim vero romanum, aut Theodori illum ac Bedæ, et an secundum quod ibi præscriptum erat, pro modo culpæ pœnitentiam injungeret. Discimus id ex Burchardo, apud quem *l.* 1. *c.* 94., inter ea, quæ episcopi in diœcesanis synodis quærere debent, hoc *interrogat.* 58. continetur: *Est aliquis, qui modum pœnitentiæ sibi injunctum non custodierit?* Regino vero suam canonum collectionem a modo exorsus visitandi ecclesias *cap.* 95., hanc singulis presbyteris ab episcopo aut archidiacono faciendam proponit interrogationem: *Si habeat pœnitentiale romanum, vel a Theodoro episcopo, aut a venerabili presbytero Beda editum, ut secundum quod ibi scriptum est interroget confitentem, aut confessio modum pœnitentiæ imponat?*

Caput Quintum

Antiquorum pœnitentialium summa.

I. Antequam autem ultra progrediar, libet quemadmodum superius Græcorum et Latinorum canonum ad pœnitentiam spectantium summam tradidimus, hîc etiam pœ-

nitentialium libellorum epitomem quamdam exhibere. Eam autem repræsentabimus, qualem s. Carolus Borromæus contexuit, canonibus pro decalogi ratione dispositis.

Canones pœnitentiæ ad primum decalogi præceptum spectantes.

Qui a fide catholica desciverit, si intimo summoque dolore affectus, ad ecclesiam redierit, pœnitentiam aget annis decem.

Qui dæmoni immolaverit, in pœnitentia erit annis decem.

Qui more gentilium elementa coluerit; qui vel segetibus faciendis, vel ædibus extruendis, vel arboribus serendis, vel nuptiis contrahendis, inanem signorum fallaciam observaverit; pœnitentiam aget annos duos feriis legitimis *(idest feria secunda, quarta, et sexta, quæ legitimæ dicebantur, propterea quod ad abstinentiam et jejunium legibus ecclesiasticis essent consecratæ).*

Qui cum Judæo cibum sumserit, pœnitens erit dies decem, pane et aqua victitans.

Qui auguriis et divinitatibus servierit, quive incantationes diabolicas fecerit, pœnitens erit annos septem.

Mulier incantatrix pœnitentiam aget annum, vel (ut alio canone præscribitur) annos septem.

Qui herbas medicinales cum incantationibus collegerit, pœnitentiam aget dies viginti.

Qui magos consuluerit, in pœnitentia erit annos quinque.

Qui ædes magicis cantionibus lustrat, aliudve tale admittit; et qui ei consentit, quive consulit; in pœnitentia erit annos quinque.

Qui tempestatum immissor erit, pœnitentiam aget annos septem, tres in pane et aqua: qui vero crediderit, participesve fuerit, annum unum per legitimas ferias.

Si quis ligaturas, aut fascinationes fecerit, pœnitens erit annos duos per legitimas ferias.

Si quis sortilegus erit, pœnitentiam aget dies quadraginta.

Si quis in codicibus, aut in talibus, sorte ducta, res futuras requisierit; pœnitens erit dies quadraginta.

Respiciens furta in astrolabio, annis duobus.

Si quis clericus, vel monachus, postquam Deo voverit, ad sæculum redierit, pœnitentiam aget annos decem, quorum tres in pane et aqua.

II. *Canones pœnitentiæ contra infringentes secundum decalogi præceptum.*

Quicumque sciens pejeraverit, quadraginta dies in pane et aqua, et septem sequentes annos pœniteat, et numquam sit sine pœnitentia, et numquam in testimonium recipiatur: et post hæc communionem percipiat.

Qui perjurium in ecclesia fecerit, pœnitentiam aget annos decem.

Qui sciens pejerat, domini impulsu, pœ-

nitens erit quadragesimas tres, et ferias legitimas: dominus autem, quia præcipit, quadraginta dies in pane et aqua, et septem sequentes annos.

Si quis sciens pejeraverit, aliosque in perjurium induxerit; pœnitens erit dies quadraginta in pane et aqua, et septem annos sequentes, et tot perjuria jejunabit, quot homines in perjurium induxerit.

Si quis suspicatus, se ad perjurium induci ex consensu jurat; pœnitentiam aget dies quadraginta, et septem annos sequentes, et numquam sine gravi pœnitentia erit.

Si quis per cupiditatem perjurium fecerit, carinam (*carina*, *barbara vox*, *idem quod quadragesima*, *sive quadraginta dierum continuationem significans: quam alii carentenam*, *aut quadragenam dixere*) in pane et aqua jejunet, et quamdiu vivet, omnes sextas ferias: item, si quis per cupiditatem pejeraverit, omnes res suas vendet, et pauperibus distribuet, et monasterium ingressus, jugi se pœnitentiæ subdet.

Si quis coactus, necessitateque aliqua impulsus, perjurium commiserit, in pœnitentia erit quadragesimis tribus.

Item, si quis coactus pejeraverit, pœnitens quadraginta diebus pane et aqua victitet, ac præterea omnibus sextis feriis.

Si quis seductus, ignorans, (pejeravit, et) postea cognoverit, pœnitentiam agat annum unum, vel quadragesimas tres, vel dies quadraginta.

Qui compellit alium, ut falsum juret, quadraginta dies in pane et aqua, et septem annos in pœnitentia erit.

Si quis jusjurandum, quo se regi et domino suo adstrinxerit, violaverit, in monasterio pœnitentiam aget omnibus diebus vitæ suæ.

Si quis se jurejurando obstrinxerit, ut cum aliquo litiget, nec pacem cum eo reconciliet, pœnitentiam aget dies quadraginta in pane et aqua, per annum a sacra communione segregatus; ad caritatem vero celeriter redeat.

Si quis per capillum Dei, aut per caput ejus juraverit; si semel nesciens fecerit, pœnitens aqua et pane septem dies victitet; si secundo ac tertio monitus idem fecerit, dies quindecim.

Si per cœlum, aut per aliam aliquam creaturam, dies item quindecim.

Si quis blasphemat, tamdiu pœnitens erit, quamdiu impœnitens permansit.

Si quis Deum, vel beatam Mariam Virginem, vel aliquem sanctum publice blasphemaverit, ut foribus ecclesiæ, diebus dominicis septem, in manifesto, dum missarum solemnia aguntur, stet, ultimoque ex istis die, sine pallio et calceamentis, ligatus corrigia circa collum, septemque præcedentibus feriis sextis in pane et aqua jejunet, ecclesiam nullo modo tunc ingressurus; singulis item septem illis diebus dominicis, tres, aut duos, aut unum pauperem pascat, si potest; alioquin alia pœnitentia afficiatur: recusans

(hunc subire pœnam), ecclesiæ ingressu interdicatur : in obitu ecclesiastica careat sepultura; dives a magistratu mulctetur pœna solidorum quadraginta, alioqui triginta, seu viginti.

III. *Canones pœnitentiæ ad tertium præceptum spectantes.*

Qui opus aliquod servile die dominico festove fecerit, pœnitentiam aget tres dies in pane et aqua.

Qui die dominico opus terrenum fecerit, dies septem pœnitentiam aget.

Si quis ante ecclesiam saltationes fecerit, emendationem pollicitus, pœnitentiam aget annis tribus.

Si quis pransus missæ interfuerit, pœnitens erit dies tres in pane et aqua.

Si quis sacram communionem sumserit post aliquam, vel minimam degustationem, pœnitentiam aget dies decem in pane et aqua.

Si quis in ecclesia confabuletur, cum divina fiunt, pœnitens erit dies decem in pane et aqua.

Si quis jejunia a sancta ecclesia indicta violaverit, pœnitentiam aget dies viginti in pane et aqua.

In quadragesima, carne, sine inevitabili necessitate, vescens, in pascha non communicet, ac præterea a carne abstineat.

Qui in quadragesima jejunium violaverit, pro uno die pœnitentiam aget dies septem.

Si quis jejunium quatuor temporum non custodierit, pœnitens erit dies quadraginta in pane et aqua.

IV. *Canones pœnitentiæ contra infractores quarti præcepti.*

Qui parentibus maledixerit, quadraginta dies pœnitens sit in pane et aqua.

Qui parentes injuria affecerit, tres annos.

Qui percusserit, annos septem.

Qui expulerit, tamdiu pœnitens, quamdiu in impietate permanserit.

Si quis contra episcopum, pastorem, et patrem suum insurrexerit, in monasterio omnibus diebus vitæ suæ pœnitentiam aget.

Si quis contra episcopum conspiraverit, gradu suo amovebitur.

Si quis episcopi sui, aut ministrorum ejus, vel parochi sui præcepta contemserit, pœnitentiam aget dies quadraginta in pane et aqua.

V. *Canones pœnitentiæ circa peccata contra quintum præceptum commissa.*

Qui presbyterum occiderit, pœnitentiam aget annis duodecim.

Si quis presbyter presbyterum occiderit, pœnitentiam aget annis viginti octo.

Si quis presbyterum armis contra se irruentem occiderit, pœnitens erit annos decem.

Si quis patrem aut matrem, fratrem aut

sororem occiderit, toto vitæ suæ tempore non suscipiat corpus Domini, nisi in obitu; abstineat in carne et vino dum vixerit; jejunet secunda, et quarta, et sexta feria; si autem nolenti accidit, decem annis pœniteat, judicio sacerdotis.

Qui volūntarie filium suum, vel filiam suam, vel germanum, aut germanam suam occiderit, quinque annis extra ipsius terræ exul fiat; deinceps viginti annis pœniteat.

Quæ mulier filios suos necarit, peracta septenni pœnitentia, in monasterium detrusa monasticam vitam perpetuo regulariter aget.

Si quæ mulier post partum filium filiamve sponte interfecerit, pœnitentiam agat annos duodecim, et numquam erit sine pœnitentia.

Paupercula, si ob difficultatem nutriendi id commiserit, annos septem.

Si qua mulier sponte abortum fecerit, pœnitentiam aget tres annos; si nolens, quadragesimas tres.

Item: mulier partum suum perdens voluntarie ante quadraginta dies, pœnitens erit annum unum; si post quadraginta dies, annos tres; si vero postquam editus est in lucem, tamquam homicida.

Quæ sceleris occultandi causa filium necarit, pœnitentiam aget annos decem.

Qui nolens filium oppresserit, si post baptismum, pœnitentiam aget dies quadraginta in pane et aqua, oleribus ac leguminibus; abstinebit ab uxore dies totidem, deinde pœnitens erit tres annos per legitimas ferias;

tres præterea quadragesimas in annos observabit: si ante baptismum, quadraginta dies, ut supra, et quinquennio præterea pœniteat, unum in pane et aqua.

Cujus filius sine confirmationis sacramento moritur, parentes quorum negligentia id factum est, pœnitentiam agent annos tres.

Si quis explendæ causa libidinis, vel odii meditatione, ut non ex eo soboles nascantur, homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere, homicida teneatur.

Qui uxorem occiderit, aut monasterium ingrediatur, pœnitentiam perpetuam acturus; aut cuncta negotia secularia dimittens, perpetuo abstineat a carne, sagimine, vino, cervisia etc., exceptis diebus resurrectionis et natalis Domini; uxorem non ducat; in fine tantum vitæ eucharistiam accipiat.

Si mulier maritum suum causa fornicationis veneno interfecerit, aut quacumque arte mortem ejus procurarit, seculum relinquat, et in monasterio pœniteat.

Qui mortem sibi consciverit, pro eo nulla in missa commemoratio fiat, neque cum palmis ejus cadaver sepeliatur.

Si quis sponte hominem occiderit, ad januam ecclesiæ semper erit, et in obitu communionem recipiet: si casu necarit, pœnitentiam aget annos septem.

Si quis hominem necare voluerit, neque hoc scelus potuerit patrare, ut homicida pœnitentia afficietur.

Si quis per iram subitam, aut per rixam, hominem necarit, pœnitentiam aget annos tres.

Si quis jussu domini homicidium perpetrarit, dies quadraginta in pane et aqua, et præterea septem annos sequentes per legitimas ferias jejunabit.

Qui homicidii auctor fuit, ob consilium quod dedit, erit in pœnitentia quadraginta dies in pane et aqua cum septem sequentibus annis.

Si quis casu homicidium fecerit, pœnitens erit quadraginta dies in pane et aqua: quinquennio communione privabitur: a cibis abstinebit arbitrio sacerdotis.

Qui homicidio, quod postea factum est, consenserit, pœnitentiam aget annis septem, tres in pane et aqua; si autem voluerit, nec potuerit, tres tantum annos.

Si quis aliquem vulnerarit, vel ei aliquod membrum præciderit, pœnitentiam aget uno anno per ferias legitimas; si cicatrix gravis est, et vulneratum deformem reddit, quadraginta etiam dies pœnitebit in pane et aqua.

Si quis ictum proximo dederit, nec nocuerit, tridui pœnitentiam aget in pane et aqua; clericus, unius anni et mensium sex.

Si quis aliquem per iram percutiens debilitaverit, soluta medicamenti impensa, si laicus est, pœnitens erit quadraginta dies in pane et aqua: si clericus, duas quadragesimas: si diaconus, septem mensibus: si presbyter, uno anno.

Si quis fratri suo, quem oderit, reconciliari non vult, tamdiu in pane et aqua pœnitentiam aget, quoad reconcilietur.

VI. *Canones pœnitentiæ ad expianda peccata contra sextum mandatum commissa.*

Si laicus solutus cum fœmina soluta concubuerit; pœnitens erit annos tres: et quanto sæpius, tanto majori pœnitentia afficietur.

Uxor viro conscio mœchata, si dignam pœnitentiam egerit, post decem annos sacram communionem sumet.

Si quis conjugem fornicari consenserit, diebus omnibus vitæ in pœnitentia erit. Vir solutus, si cum alterius uxore adulterium commiserit, pœnitentiam aget annos septem; mulier quinque.

Mulier soluta cum alterius marito adulterium patrans, pœnitentia afficietur decennali.

Si quis maritus semel lapsus est, pœnitentiam aget annos quinque; si sæpius, omnibus diebus vitæ suæ.

Si quis uxorem simul et concubinam habuerit, in pœnitentia erit annos septem, et amplius pro ratione culpæ.

Qui cum uxore sua turpiter concubuerit, pœnitens erit quadraginta dies.

Si quis adolescens cum virgine peccaverit, pœnitentiam aget annum unum.

Qui puellam, aut mulierem, libidinose obtrectaverit; si clericus est, quinque dies; si laicus, tres dies pœnitentiam aget: mona-

chus, vel sacerdos, a ministerio suspensus, pœnitens erit dies viginti.

Qui corruperit virginem, quem postea uxorem duxerit, pœnitentiam aget annum unum per legitimas ferias; si vero non duxerit, annos duos per legitimas ferias.

Vidua, quæ stuprum admiserit, pœnitentiam aget annum unum; et præterea altero anno jejunabit legitimis feriis.

Cum duabus sororibus fornicatus, pœnitentiam aget toto vitæ suæ tempore.

Qui incestum fecerit *(in secundo vel tertio gradu etc.)*, ei alii annorum duodecim, alii quindecim, alii decem, pœnitentiam constituunt.

Quicumque sacerdos spiritualem filiam violaverit, dignitatis honorem amittet, et perpetuam pœnitentiam aget.

Qui monialem violaverit, pœnitens sit annis decem.

Presbyter si fornicationem admiserit, sponte confessus, pœnitentiam aget annos decem.

Qui cum brutis coierit, pœnitentia afficietur annorum decem, et diuturniori etiam pro personæ conditione.

Qui contra naturam coierit; si servus est, scopis castigabitur, et pœnitebit annos duos; si liber est, et matrimonio junctus, annos decem; si solutus, annos septem; pueri, dies centum; laicus matrimonio junctus, si in consuetudine habuerit, annos quindecim; si clericus, de gradu amotus, ut laicus pœnitentiam aget; qui cum fratre tale scelus ad-

miserit, ab omni carne abstinebit, pœnitensque erit annis quindecim ; si clericus, diuturniori et graviori pœnitentia afficietur.

Vir se inquinans, primo dies decem ; si iterum, dies viginti ; si tertio, dies triginta ; si nefarie agere perget, pœnitentiæ accessio ei fiet : si puer, dies quadraginta ; si major quindecim annis, dies centum.

Qui complexu fœminæ vel osculo polluitur, pœnitentiam aget dies triginta ; qui contactu inverecundo, menses tres.

Qui concupivit mente, sed non potuit, dies decem pœnitentiam aget.

Qui turpiloquio aspectuque polluitur negligens, nec vere peccare voluit, pœnitentiam aget dies viginti ; si vero impugnatione tentationis inquinatur, pœnitebit item dies viginti.

Quicumque lenocinium exercuerit, toto vitæ tempore pœnitebit : item sacram communionem non accipiet, nisi in fine.

Si quæ mulier cerussa, aliove pigmento se se oblinit, ut aliis viris placeat, pœnitentia afficietur annorum trium.

VII. *Canones pœnitentiæ ad septimum decalogi præceptum spectantes.*

Qui furatus est aliquid de ecclesiæ supellectili, vel thesauro ; quod sustulit reddet, et tres carinas (*Quadragesimas*) cum septem sequentibus annis pœnitebit.

Qui sacras reliquias furatus est, illis restitutis septem carinas jejunabit.

Pecuniam ecclesiasticam furatus, quadruplum reddet: si quid item de ministerio ecclesiæ aliquo modo surripuerit; pœnitens erit annos septem.

Sacrilegus rerum ecclesiasticarum invasor, tres annos communione privabitur, ac præterea sine esu carnis, ac potatione vini, usque ad septennium pœnitens permanebit.

Qui ecclesiam incenderit, aut incendio consenserit, restitutione facta, pœnitentiam aget annis quindecim.

Si quis malo studio, vel odio, vel ulciscendæ injuriæ causa incendium commiserit, committive jusserit; aut incendiario auxilium, vel consilium scienter dederit, excommunicetur: mortuus christiana sepultura carebit, nec vero absolvetur, nisi damnum pro facultatibus resarciverit, juraveritque, se in posterum tale facinus numquam admissurum.

Si quis sepulchrum violaverit; pœnitens erit annos septem, e quibus tres in pane et aqua.

Qui sepulcrum infregerit, ut defuncti sepulti vestimenta furaretur, pœnitens erit annos duos per legitimas ferias.

Qui de oblationibus, quæ ecclesiis factæ sunt, aliquid retinuerit, pœnitens erit dies quadraginta in pane et aqua.

Qui decimam sibi retinuerit, aut dare neglexerit; quadruplum restituet, et pœnitentiam aget dies viginti in pane et aqua.

Qui hospitalis domus administrator, aliquid de administratione subtraxerit; resti-

tuet quod abstulit, pœnitensque erit annos tres.

Qui pauperem oppresserit, ejusque bona abstulerit; reddet ei suum, et pœnitens erit dias triginta in pane et aqua.

Clericus furtum capitale faciens, septennii pœnitentiam explebit; laicus, quinquennii, et quod furatus est, reddat.

Qui fregerit noctu alicujus domum, aut aliquid abstulerit, pretium reddet, et pœnitentiam aget annum in pane et aqua.

Si quis furtum de re minori semel, aut bis fecerit, restituta re, pœnitentiam aget annum unum.

Qui rem inventam non reddit, furtum committit: idcirco tamquam de furto pœnitentiam aget.

Si quis usuras accipit, rapinam facit: ideoque quicumque illam exegerit, pœnitentiam aget annis tribus, uno in pane et aqua.

VIII. *Canones pœnitentiæ pro peccatis contra octavum præceptum.*

Qui affirmaverit, verum esse quod falsum est, pœnitentiam aget, ut adulter: ut homicida, qui sponte id facinus admiserit.

Qui falso testimonio consenserit, pœnitens erit annos quinque.

Qui proximo falsum crimen objicit, pœnitentia afficitur ut falsus testis.

Si quis contra proximum lingua lascivus erit, triduana pœnitentia expiabitur.

Si quis murmuraverit, judicio sacerdotis pœnitentiam aget, pro culpæ gravitate.

Si quis convicium manifestum fratri intulerit, diuturna expiabitur pœnitentia pro modo peccati.

Si quis facile detraxerit, falsumque in hoc dixerit, pœnitens erit dies septem in pane et aqua.

Qui falsitatem fraudemque in ponderibus et mensuris admiserit; pœnitens erit in pane et aqua dies viginti.

Falsarius in pane et aqua pœnitentiam agat quamdiu vivit.

IX. *Canones pœnitentiæ pro peccatis contra nonum decalogi præceptum.*

Rem alienam nefarie concupiscens, avarusque, pœnitens erit annis tribus.

Qui aliena concupiscit, furtum est: qui aliena rapere cupit, rapina est: qui res ecclesiæ furari appetit, sacrilegium est: ideo cum nefarie concupiscendo graviter peccet, ita peccati mortalis pœnitentiam aget arbitrio sacerdotis.

Qui rem aliquam proximi pretiosam invenire cupit, ut illam sibi retineat: mortale peccatum concipit, cujus pœnitentiam aget, ut prædictum est de furto.

X. *Canones pœnitentiæ pro peccatis contra decimum decalogi præceptum.*

Si quis concupiscit fornicari; si episcopus, pœnitens erit annos septem; si presbyter,

quinque; si diaconus, vel monachus, tres, e quibus unum in pane et aqua; si clericus, aut laicus, annos duos.

Si quis in somnis ex immundo desiderio polluitur, surgat, et cantet septem psalmos pœnitentiales: et in die triginta (cantet).

Si clericus, aut laicus, ex mala cogitatione concupiscentiaque semen effuderit, pœnitens erit dies septem.

XI. *Canones pœnitentiæ contra septem peccata capitalia, speciatimque gulam et ebrietatem.*

Pro capitali mortalique crimine, pœnitentia septem annorum indicitur: nisi peccati gravitas et personæ status severiorem diuturnioremque pœnitentiam requirat.

Pro capitali crimine pœnitentiam aget laicus annos quatuor, clericus quinque, subdiaconus sex, diaconus septem, presbyter decem, episcopus duodecim.

Sacerdos imprudenter ebrius factus pane et aqua pœnitentiam agat dies septem: si negligenter, dies quindecim: si per contemtum, dies quadraginta.

Diaconus et alius clericus ebrius factus arbitrio sacerdotis pœnitens erit.

Monachus ebrius, pane et aqua mensibus tribus; si clericus viginti dies.

Laicus ebriosus graviter arguatur, et pœnitentiam agere a sacerdote cogatur.

Qui humanitatis gratia alium inebriari procurat, pœnitentiam aget diebus septem: si per contemtum, dies triginta.

Qui præ ebrietate et crapula vomitum fecerit: si presbyter, aut diaconus, pœnitentiam agat dies quadraginta: si monachus, aut clericus, dies triginta: si laicus, dies quindecim, abstineatque a vino et carne dies tres.

Si quis gulæ causa ante horam legitimam jejunium fregerit, duos dies pœnitentiam aget in pane et aqua.

XII. *Canones pœnitentiæ pro variis peccatis.*

Si quis nimio cibo se ingurgitaverit, et inde dolorem senserit; unum diem pœnitentiam aget in pane et aqua.

Si quis sacerdos missam canit, neque communicat; per annum pœnitentiam agat, nec vero interea celebret.

Sacerdos excommunicatus si celebrat; tribus annis pœnitens sit, hebdomadisque singulis feria secunda, quarta, et sexta, a vino et carnibus jejunet.

Sacerdos sacerdotii sui gradu ordineque in perpetuum amotus si celebrare audet, privatur communione corporis et sanguinis Jesu Christi, usque ad ultimum diem, et in excommunicatione est, viaticum tantum in fine sumens.

Si gutta sanguinis Christi in terram cadit; sacerdos in pœnitentia sit quinquaginta diebus: si super altare, et ad pannum unum transit, diebus duobus: si usque ad pannos duos, diebus quatuor: si usque ad tres, die-

bus novem : si incaute dimisit, quamvis nihil nefandi acciderit, tribus mensibus a sui muneris administratione amovetur.

Qui sciens se rebaptizandum curaverit, si quidem per hæresim tale flagitium perpetrarit, pœnitentiam agat annos septem: tres quadragesimas primi anni jejunet in pane et aqua, et quarta et sexta feria aliorum annorum.

Si propter purificationem se rebaptizandum curaverit, pœnitentiam aget annos tres; si per ignorantiam, non peccat quidem; nihilominus non promoveatur ad sacros ordines, licet excellens et eximius videatur.

Si episcopus, aut presbyter, aut diaconus se rebaptizandum curaverit; per totam vitam pœnitentiam aget.

Clerici, monachi, et monachæ, sponte sua per hæreticos rebaptizati, pœnitentiam agent per annos duodecim.

Presbyter, qui clandestinis sponsalibus interfuerit, suspendatur ab officio suo annos tres.

Presbyter, qui mortuum corpus altaris mappis involverit, pœnitentiam aget annos decem, et menses quinque: diaconus autem annos tres, et menses sex.

Qui legata pia ecclesiæ non solvit, uno anno pœnitens sit; et per legitimas ferias jejunet.

Qui sui sexus habitum mutaverit, pœnitentiam aget annos tres, promittens emendationem.

Infirmos et in carcere detentos visitare negligens, pœnitentiam aget dies decem pane et aqua victitans.

Caput Sextum

Casuisticæ theologiæ origo, progressus, ac ratio universa.

I. Pœnitentialia, de quibus hactenus, ritualis præterea liber, et codex canonum, fuere præcipui confessariorum libri fere ad XIII. seculum; ut mirandum sit, quei pœnitentiæ sacramentum in tanta librorum paucitate atque etiam imperfectione (vide Francolinum *De pœnit. lib.* 2. *c.* 8.) fuerit per tot secula administratum. Labente autem XIII. seculo cœperunt aliquot acris ingenii viri sententias patrum ad doctrinam fidei pertinentes paulo ante a Petro Lombardo collectas, et patrum similiter sententias ad doctrinam morum spectantes, canonesque, et responsa pontificum paullo ante etiam ipsa a Gratiano collecta, interpretari, explicare, et multas circa utramque doctrinam quæstiones subtiliter movere. Hinc orta theologia *scholastica*, nempe disputatrix, et methodica, et facultas *canonica* canonum interpres, et ex utraque theologia *moralis*, seu casuistarum, qui sic dicti post aliquot secula fuere, quia ipsi respondent casibus conscientiæ, non quidem ut olim episcopi, concilia, et pontifices, nempe tamquam ecclesiæ pasto-

res, doctoresque a Deo constituti, sed ut privati interpretes scripturarum, legum, eorumque omnium, quæ aut patres senserant, aut sanxerant, nempe sententiarum, et sanctionum. Hi præter multas quæstiones morales insertas tractatibus theologiæ *speculatricis*, scripserunt directoria quædam confessariorum, in quibus methodo longe meliori, fusiusque quam olim fieret in libellis pœnitentialibus, totaque canonum collatione, agitur de iis, quæ confessarius scire debet. In illis siquidem non solum traditur modus interrogandi, castigandi, et absolvendi pœnitentes, sed singulæ partes sacramenti explicantur, eaque circa illas doctrina traditur, qua quæstionibus, casibus, et dubiis saltem, quæ solent in eo foro proponi, facile respondetur.

II. Circa annum 1228. floruit s. Raymundus de Pennafort insigne preclarissimi dominicani ordinis ornamentum. Scripsit is *Summam de casibus pœnitentialibus* libris quatuor comprehensam, quorum primus de peccatis adversus Deum. 2. Adversus proximum. 3. De ecclesiasticorum delictis, officiis, et juribus. 4. De matrimonio agit. S. Antoninus et Vincentius Bellovacensis eam sæpe laudant. Pluries typis expressa fuit, ut Lovanii 1480. Coloniæ 1495. Parisiis 1500., quas editiones Fabricius recenset in bibliotheca mediæ et infimæ latinitatis. Huc spectat Alexandri de Hales *Summa de virtutibus, et destructorium vitiorum*, quamquam

contra Wadingum utrumque opus Alexandro abjudicat non contemnendis argumentis, ac juniori scriptori tribuit Jacobus Quetif. *tomo I. biblioth. dominicanorum*. Adcessit Vincentii Bellovacensis *Speculum morale*. Multa in eamdem rem, præsertim vero *Librum pœnitentiarium* Johannes de Deo conscripsit A. D. 1247. Vide de illo Caveum et Fabricium. Porro circa a. 1250. Guglielmus Redonensis e dominicana familia, apparatum, sive glossas edidit ad summam s. Raymundi, sæpius vulgatas sub Johannis de Friburgo nomine. Paulo post habuimus s. Bonaventuræ *Confessionale*.

III. Sub initium insequentis seculi occurrit Johannes Friburgensis dominicanus junior., qui *summam majorem, seu confessariorum, et quæstiones casuales* composuit; tum celeberrima Astesani, seu Astensis *Summa de casibus conscientiæ*, cujus editiones Wadingus persequitur. Ejusdem quem Astensis professus fuerat, minoritarum scilicet ordinis fuit Monaldus, qui circa ann. 1330. floruit: exstat autem ejus *summa casuum conscientiæ, aurea et monaldina dicta*. Circa idem tempus Bartholomæus a s. Concordia natione Italus, domo pisanus, professione dominicanus florebat. Hic an. 1338. *Summam casuum conscientiæ* absolvit, quæ ab auctoris patria *Pisanella* etiam vocatur, et præterea *Magistruccia*. De casibus conscientiæ scripsit quoque an. circiter 1335. Henricus de Erfordia. *Speculum* vero *Curatorum*

Ranulphus Higdenus benedictinus castriensis a. 1357. Singularem porro famam sibi conciliavit Johannes de Burgo, qui a. 1385. librum contexuit inscriptum: *Pupilla oculi omnibus sacerdotibus tam curatis, quam non curatis, summe necessaria, in qua tractatur de septem sacramentorum administratione, de decem præceptis decalogi, et de reliquis ecclesiasticorum officiis.* His adde Antonii de Butrio *Speculum de confessione*, quod Walthonus Lovanii editum memorat.

IV. Quinto autem et decimo seculo hi floruere casuisticæ theologiæ doctores. I. Johannes Charlierius de Gerson, qui præter alia *opusculum triparitum de præceptis decalogi, de confessione, et de arte moriendi*, composuit tanto plausu exceptum, ut illud XVII. omnino synodorum, quas recenset Launojus *in hist. gymn. Navarr. par.* 2. c. 1. *p.* 510., decreto presbyteri et curati in exponendo decalogo, audiendis confessionibus, et visitandis ægrotis adhibere juberentur. II. Henricus de Hassia. Scripsit *Regulas ad discernendum mortale peccatum a veniali*, librum *De contractibus, et ordine censuum*, tractatum *de confessione*, et commentarium *in decem præcepta.* III. Nicolaus Dinckelspulius, edidit *de præceptis decalogi, de tribus partibus pœnitentiæ, et confessionale peccatorum.* IV. S. Bernardinus Senensis, qui tractatum *de confessione* conscripsit. V. Nicolaus Auximanus. Ab eo habuimus *Summam casuum conscientiæ. Supplementum ad summam*

Pisanellam, *et interrogatorium confessorum*. VI. Johannes Nider. Ex ejus operibus huc spectat *consolatorium timoratæ conscientiæ*, *præceptorium*, seu tractatus de decem præceptis, *de contractibus mercatorum* lib. VII. Ægidius Carlerius. Ejus *diversæ casuum consultationes* prodiere Bruxellis 1478., quas inter tractatus *de decimis*, *de integritate confessionis etc.* VIII. Nicolaus Plovius, aliis Plonius. Scripsit *de excommunicationibus*, *de horis canonicis dicendis*, *de interdicto ecclesiastico*, *de irregularitate*, *de sacramentis*, *et eorum administratione*, *de sacrificio missæ*; qui tractatus simul prodiere Argentorati 1593. IX. S. Johannes Capistranus. Edidit *Speculum conscientiæ*, tractatum *De canone pœnitentiali*, *de usuris*, *et contractibus*, aliaque, X. S. Antoninus archiepiscopus florentinus. Præter tractatus *De suspensione*, *de usuris*, *etc.*, elucubravit *Summam theologicam*, *et summam confessionalem* sæpius editam. XI. Henricus Harphius. *Speculum aureum scripsit in X. præcepta decalogi*, et librum *de tribus pœnitentiæ partibus*. XII. Johannes Beetzius, cujus *præceptorium divinæ legis*, *sive expositio decalogi* exiit Lovanii 1486. *fol.* XIII. Angelus de Clavasio, cujus exstat *Summa casuum conscientiæ*, *angelica* vulgo dicta. XIV. Baptista Trovamala, qui *ad utilitatem simplicium confessorum summam casuum conscientiæ rosellam* vulgo nuncupatam divulgavit. XV. Michael de Mediolano. Ejus *confessionale*, seu methodus confitendi, Venetiis pro-

diit a. 1513. XVI. Michael Lochmaver. Scripsit *Parochiale curatorum, quo officium curati* circa sacramentalia late exponit.

V. Porro sequentibus seculis quemadmodum scholastica theologia maximum nacta est incrementum, ita et moralis amplificata est. Nam et theologi scholastici multa de morali theologia cœpere subtiliter disputare, et ii quos *morales*, seu *casuistas* dixere, integros de pluribus ejus facultatis singularibus partibus singulares accuratissimosque edidere tractatus, ac præterea novo ordine, ac majore studio, universam theologiam moralem concinnarunt. Probatissimi ex illis, inquit Francolinus, *tyrocinii theologici, parte quinta, hunc ordinem servant. Agunt* 1. *de conscientia, scilicet recta, et erronea, probabili, dubia, et scrupulosa.* 2. *De peccatis, et de conditionibus ad peccandum requisitis, vel ab eo excusantibus, ac proinde de voluntario, de libero, de metu justo, et injusto, gravi, et levi, de ignorantia, antecedente, comitante, consequente, excusante, non excusante; de peccato mortali, veniali, personali, originali.* 3. *De legibus in genere, earumque causis, et effectibus, de legibus in specie, ut de lege pœnali, de lege non scripta, seu consuetudine, de lege concedente privilegium, adeoque de privilegio. Inde de cessatione, interpretatione, ac dispensatione legum.* 4. *De fide, ejusque obligatione, de infidelitate, hæresi, apostasia, pœnis spiritualibus, ac temporalibus, hæreticorum.* 5. *De virtute spei,*

ejusque contrariis vitiis, præsumtione, desperatione etc. 6. *De charitate in Deum, et proximum, ejusque effectibus, seu actibus, ut de eleemosyna, correctione fraterna etc., ac de vitiis ei contrariis, odio, invidia, discordia, schismate, bello injusto, rixa, duello, scandalo.* 7. *De religione, ejusque actibus, nempe de oratione, de horis canonicis, de adoratione, de sacrificio, de observatione festorum, de primitiis, de oblationibus, de reverentia debita locis et personis sacris, eorumque immunitate, de beneficiis ecclesiasticis, de eorum provisione, acquisitione, collatione, oneribus, utilitatibus, vocatione, omissione, divisione, extructione, erectione, unione. De juramento, et voto, eorumque obligatione, relaxatione, irritatione, commutatione. De adjuratione. De statu religioso, ejusque susceptione, professione, relaxatione, privilegiis. Rursus de vitiis religioni oppositis, idololatria, superstitione, divinatione, vana observantia, maleficio, tentatione Dei, blasphemia, sacrilegio, simonia.* 8. *De ritibus, seu signis maxime religiosis, præcipuisque nostræ religionis caracteribus, nempe de sacramentis in genere, et in specie, et præsertim de sacrosancta eucharistia, de sacramento pœnitentiæ, de suffragiis, indulgentiis, jubilæo, et bulla Cruciatæ, de censuris, de sacramento ordinis, irregularitate, depositione, degradatione, ac demum de sacramento matrimonii, ejusque impedimentis, horumque dispensatione.* 9. *De prudentia, fortitudine, ac temperantia, ubi de*

abstinentia, jejunio, sobrietate, castitate, virginitate, humilitate, studiositate, mansuetudine, clementia, modestia, vitiisque oppositis, nempe gula, ebrietate, luxuria, superbia, præsumtione, vanagloria, ambitione, vilitate, seu nimia sui abjectione, curiositate, ira, crudelitate, immodestia in cultu ornatuque. 10. *De justitia in genere, de jure, dominio, usufructu, usu, habitatione, emphytheusi, feudo, servitute, possessione, præscriptione.* 11. *De justitia commutativa in pactis et contractibus: ubi de contractibus in genere.* 12. *De contractibus in specie, de promissione, donatione, commodato, disposito, mutuo (ubi de usura), emtione, censu, cambio etc. Hi sunt theologiæ moralis tractatus, quos aut universos, aut plerosque, aut aliquos apud innumeros scriptores reperies.*

VI. Non admodum ab hoc ordine abhorrent recentiores rigoristæ, etsi multum et sententiis, et quæstionum tractandarum ratione ab istis dissentiunt. Habent nimirum (quod scite a Francolinio notatum *in præfat. ad cleric. roman. contra nimium rigorem munitum*) *Jansenistæ, theologiam suam, speculativam, et practicam, seu moralem. Speculativa jansenismus est; practica, seu moralis, rigorismus est. Hujus tria principia sunt, patres jactare plurimum, pontifices æstimare parvi, recentiores theologos nihili. Patribus, ut ab ipsis exponuntur, deferre obsequium verum, pontificibus simulatum, reliquis do-*

ctoribus neutrum. A divo Augustino vero, aut putato recedere numquam, nec s. Doctorem ex conciliis interpretari, sed ex eo concilia ; Pontificibus ex cathedra docentibus accedere aliquando, et id profiteri, si videlicet non adversentur; ac scholasticis vero præsertim duplicis postremi seculi in controversiis morum, vel in re, vel in modo loquendi recedere semper, vel ne legere quidem illos, et multo minus in suis scriptis, vel libris, honorifice allegare.

DISSERTATIO

PROLEGOMENA

PARS SECUNDA

DIDACTICA

SEU DE LOCIS MORALIS THEOLOGIÆ

De locis moralis theologiæ ante me qui egerit vidi neminem, vel quod quum iidem fere sint qui dogmaticæ theologiæ, inutilis visa fuerit ejusmodi tractatio, vel quod vulgata apud casuistas docendæ hujus præclarissimæ facultatis ratio hasce disquisitiones veluti quæ eruditionem magis sapiant, quam necessitatem, desiderari patiatur. Verum siquid intelligo, nulla hodie morali theologo disputatio aut utilis, aut etiam necessaria magis, quam quæ de locis moralis theologiæ instituitur. Nam et singularia sunt aliqua; hujusque disciplinæ propria, quæ apud Canum, aliosque de dogmaticæ theologiæ fontibus tractatores frustra quæsieris, et ineptus horum locorum abusus, qui passim in antiprobabilistarum theologicis libris occurrit, maxime postulat, ut certi quidam canones pro recto eorumdem locorum usu definiantur. Concinæ in apparatu ad suam theologiam

christianam scimiam agere placuit, et quum meos de locis moralis theologiæ tractatus vidisset, ipse etiam de his disputare aggressus est; sed nihil bonæ frugis inde extundas, verborum adeo plena sunt omnia, conviciorum, declamationum, ut quis hujus tractationis scopus sit, ne intellexisse quidem videatur. In eodem heic iterum argumento versabor, multis prætermissis, quæ minus necessaria sunt, auctis vero et confirmatis iis, quæ ad locorum horumce usum, præcipuum scilicet hujus disquisitionis finem, pertinent.

Caput Primum

De scripturis sacris.

§. I.

Quotuplex sit sacrarum scripturarum sensus.

Triplex est scripturarum sensus, *litteralis*, qui et historicus dicitur, quod in historia elucescat is maxime, *mysticus*, *et accommodatitius*. Unum litteralem sensum admittunt novatores, quos a Salmerone *proleg.* 7. Serario *cap.* 21. Bonfrerio *cap.* 20. vide vehementer exagitatos confossosque.

Litteralem sensum dicimus, quem verba, sive proprie, sive metaphorice accepta ex Spiritus sancti loquentis intentione primo et immediate significant. Non enim is tantummodo litterarius sensus est, quem verba

proprie sine tropo significant; alias plura scripturarum loca litterali sensu carerent. Hinc merito Bellarminus *lib.* 3. *cap.* 3. apud Serarium docet, duplicem esse litteralem sensum, *proprium*, et *figuratum*.

Mysticus porro is est, qui non proxime per voces, sed mediate, et remote, mediis scilicet rebus per voces sensu litterali significatis a Spiritu sancto indicatur. Exemplum esto illud *Deuter.* 25. *Non alligabis os bovi trituranti.* Ubi sensus litteralis is est, quem verba indicant; mysticus vero, ut s. Paulus 1. *Cor.* 9. explicat, doctoribus et concionatoribus necessaria ad victum suppeditanda esse significat. Quum autem res mediate et remote in scripturis per voces indicatæ, tres veluti in classes tribui possint, triplex quoque mysticus sensus a doctoribus statuitur: *Allegoricus*, qui res credendas, et ad militantem ecclesiam pertinentes significat: *Anagogicus*, qui circa res sperandas, ac triumphantis ecclesiæ proprias versatur; *Tropologicus*, qui res agendas morumque institutionem spectat. Hinc celebre illud dystichon:

Litteras gesta docet; quid credas allegoria;
Moralis quid agas; quo tendas anagonia.

Accomodatitius est, per quem ea, quæ litterali sensu dicuntur, ad alia, quæ Spiritus sanctus neque proxime, neque remote significavit, transferuntur. In multis hujusmodi accommodatione utitur ecclesia, ut quum illud *Eccl.* 44. *Inventus est justus, et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio*, san-

ctis confessoribus aptat. Sic etiam quæ *Zachar.* 4., de Jesu sacerdote filio Josedech, et Zorobabel, dicuntur: *Hi sunt duæ olivæ* etc. Joannes *Apoc.* 11. 4. Enoch et Eliæ accommodat. Hæc autem de hisce sensibus notabis. Primum est, accommodatitium sensum, quum ex cujusque ingenio fingi possit, perperam ad probandum afferri. II. Sensum litteralem in omni omnino scripturæ loco reperiri, non item mysticum. III. Posse interdum plures ejusdem sententiæ sensus litterales dari, ut post b. Thomam 1. *p.* 1. *qu.* 1. *art.* 10., probant Salmeron. *proleg.* 8. Serarius *c.* 21. *quæstiunc.* 12. Bonfrer. *cap.* 20. *sect.* 5. Exemplo sit locus ille *Isaiæ cap.* 53. *Generationem ejus quis enarrabit?* quem patres plurimi de æterna Christi generatione, de temporali in utero Virginis alii intelligunt; utrique apte, sive generationem utramque spectes, sive loci illius seriem universam. IV. Posse quoque plures in eadem sententia mysticos sensus, atque adeo interdum omnes reperiri. Sic *Jerusalem*, quæ vox litterali sensu, urbem significat, allegorice ecclesiam, tropologice animam, anagogice cœlestem gloriam indicat. V. Sensum mysticum plerumque ex veteri tantum testamento erui, utpote quod figuris, allegoriis, et symbolis abundat; rarius vero in novo reperiri, licet in hoc etiam locum habeat, uti in navicula Petri jactata videre est, quæ mystice persecutiones ecclesiæ illatas significat.

§. II.

Quonam modo litterarius bibliorum sensus sit investigandus.

De litterario sensu quærimus, quonam modo investigandus sit; nam mysticum morali theologo utiliorem credo exornandis thesibus suis, quam solide comprobandis, de quo sequenti capite.

Interea XII. subsidia heic habeto litterali sensui inquirendo maxime apta, quorum priora sex aliorum etiam librorum communia sunt, posteriora sex bibliorum propria.

I. Linguarum, græcæ præsertim atque hebraicæ cognitio. II. Artium, quibus loquendi ratio traditur, peritia, sive grammatica, sive rhetorica sit. III. Disciplinarum, quas scripturæ attingunt, scientia. Huc præter scholasticam theologiam spectat historia, philosophia, mathesis, geographia, et antiquitatis universæ notitia. IV. Omnium, quæ in libri, vel capitis contextu sunt, consideratio; antecedentium videlicet, et consequentium. V. Similium et dissimilium locorum collatio. VI. Interpretum lectio. VII. Divini luminis imploratio. VIII. Vitæ puritas. IX. Inspectio traditionis apostolicæ, et generalis in ecclesia catholica praxis. X. Consideratio analogiæ fidei, de qua Apostolus *Rom.* XII. 7. XI. Unanimis patrum consensio. XII. Regulæ quædam, quæ ad intelligendas scriptu-

ras a quibusdam traditæ sunt. Vide Pagninum in *Isagoge*, Salmer. *Proleg.* 9. 10. 11., et Bonfrerium *cap.* 20. *sect.* 4.

§. III.

De usu scripturarum in morali theologia.

Canon I. Scripturæ auctoritas præcipuus fons est, unde theologus, quæ ad mores spectant, doctrinas hauriat. Nam, ut scribebat Gregorius XIII., ad Philippum secundum Hispaniarum regem, *hinc omnia ad omnes virtutes præcepta colliguntur.*

Canon II. Ne quidquam statuito, quod clarissimis scripturarum testimoniis adversetur.

Canon III. Nihil defendito, quod ex quopiam scripturæ loco per legitimum certumque theologicum discursum ducta cum conclusione pugnet.

Canon IV. Ad confirmandam conclusionem quampiam scripturis in mystico sensu acceptis ne utere, nisi constet, hunc esse vere sensum mysticum. Constabit autem, præter subsidia *n.* 9. 10. 11. nuper indicata, quotiescumque ab alio canonico scriptore locus quispiam scripturæ ad probandum adducitur; sensusque, quem illi dat scriptor canonicus, litteralis esse non possit. Vide Bonfrer. *cap.* 20. *sect.* 4.

Canon V. Historias, in quibus scriptura sacra narrat, viros justos quidpiam præstitisse,

quod vel malum revera sit, vel mali speciem habeat, casuum solvendorum regulas ne putato. Non enim (quod sapienter monitum ab Augustino *contra mendacium cap.* 8.) *Omnia quæ a sanctis, vel justis viris legimus facta, transferrre debemus in mores.*

Consectarium. Non licet parentibus filiis maledicere, aut eos ex quocumque zelo occidere, quod Noe Cham posteris maledixerit, et Abraham peculiari Dei jussu Isaac filium immolare paratus fuerit.

Canon VI. Singularia exempla, quæ in scripturis leguntur, ad universalem legem confirmandam ne assumito.

Consectarium. Ridicule Besombes *t.* 2. *tr.* 2. *cap.* 4. veram hanc propositionem: *Quatuor requiruntur conditiones in eo, qui absolvit a censuris.* I. *Debet esse clericus.* II. *Debet habere jurisdictionem contentiosam.* III. *Debet certa scientia absolvere.* IV. *Debet absolvere sponte, et non coacte*, ridicule, inquam, hoc argumento probat: Paulus *qui absolvit Corinthium incestuosum quatuor prædictas habebat conditiones.* Vah! bellam ratiocinationem hujus similem: *Paulus, qui incestuosum absolvit, fuit Apostolus; Apostolus igitur sit oportet, qui absolvit a censuris.*

Canon VII. Præcepta moralia, quæ in veteri testamento sanciuntur, ne sumito in ea restrictione, qua videntur in Exodo exprimi, nec juxta falsam scribarum interpretationem, aut popularem Hebræorum traditionem; sed juxta eam additionem, quam vel Moses, vel

alii scriptores canonici apposuere, illamque potissimum explanationem, quam tradit Christus in evangelio.

Consectarium. Licet Judæi putaverint, solum actus externos a lege prohiberi, minime vero cogitationes, desideria etc.; nefas tamen est ita sentire, Christo oppositam doctrinam prædicante.

Canon VIII. Videndum, ne scripturæ verbis, quibus pium aliquod consilium proponitur, præceptionis vim inesse incauti velimus.

Canon IX. A scripturis citandis abstinere consultius judicato, quam harumce allegationum vanitate quadam abripi, eosque locos afferre, qui nihil efficiant.

Consectarium. Ridendus Besombes, qui *T.* 2. *tract.* 1. *cap.* 4. *art.* 5. monet, antiquitus aquam etiam ipsam extra refectionem interdictam fuisse jejunantibus: *Rex enim Ninivitarum indixit abstinentiam panis et aquæ.* Jon. 3. *Et Esdras jejunans panem non comedit, et aquam non bibit.* Mi bone, quei hinc extundas *extra refectionem* (id enim probandum fuerat) aquam fuisse vetitam? Rex Ninivitarum omnem omnino refectionem prohibuit: *Homines, et jumenta non gustent quidquam, nec pascantur, et aquam non bibant.* Idem dictum esto de Esdra jejunante.

APPENDICULA

De ratione, qua locum hunc theologicum nuper pertractavit p. Concina.

Etiam p. Concina apparatus sui *ad theologiam christianam* tomum primum locis theologicis destinavit. Sed quod mirandum maxime, illud est, christianæ theologiæ auctorem, ubi de scripturis agit, unum id præstare, ut scripturas sacras theologo legendas inculcet; ac ne inani labore semet defatigasse videatur, invidiam constat probabilistis, quasi a sacrorum librorum lectione se aliosque avocarent; quo nihil futilius ineptiusque fingi potest. Legendæ scripturæ sunt; sed earum lectio ne theologiæ moralis studioso inutilis sit, is canones a nobis antea constitutos ob oculos habeat necesse est. Hoc unum demum probabilistæ volunt, quibus experientia compertum est, eos scripturarum locos a modernis theologis quibusdam in medium adferri, qui nihil ad rem faciant, aut generalia tantummodo quædam christianæ theologiæ capita a nemine in dubium vocata contineant.

Illud porro multo lepidius, fontem alium theologis omnibus incompertum hactenus a p. Concina fuisse detectum *Diss.* II. *cap.* VII. Christi Domini nempe oraculum: *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Quid ex hoc Servatoris nostro effato ad theologicas conclusio-

nes dari possit, sanæ mentis quispiam haud intelliget. Ego vero intelligo, quamobrem disputatio isthæc a p. Concina fusiore calamo fuerit instituta. Putat ille, vir sane bonus, hoc admisso Christi oraculo antiprobabilisticam theologiam mirifice stabiliri; hac enim doctrina recepta multos perire necessum est. At quonam, quæso, theologiæ istiusmodi studium abripit ingeniosum hominem! Fuit certe e probabilistis quispiam, qui multo plures salvari contenderet, quam perdi affirmarit; non id tamen e probabilismi fontibus haustum. Non enim si plures pereunt, quam salventur, probabilismi illud vitio vertendum: fornicatio, adulteria, homicidia, mendacia, obtrectationes, furta, aliaque innumera, quibus passim homines illigantur, scelera manifesta, nec ullis probabilismi effugiis defendenda, hæc ea sunt, quæ in æternam homines perniciem trahunt. Quis, ne probabilistas alios huc frustra avocem. Paulo Segnerio vehementior probabilismi defensor? Hic tamen æternis addici flammis plures, quam cœlesti gloria donari, accerrime propugnavit. Adeo verum est, nihil seu ad probabilisticam, seu ad antiprobabilisticam theologiam facere de salvandorum hominum numero disputationem. Hæc paucis delibasse sufficiat, ut theologi christiani criterium, ratiocinandi vim, animum lector intelligat. Non negaverim tamen, damnandos plures in antiprobabilistico systemate, quam in probabilistico. Verum, quid hoc ad rem? Etiam in damna-

torum tutioristarum sistemate damnabuntur plures, quam in antiprobabilistico, quod catholici tuentur. Propterea ne hoc deserendum, atque ad illorum castra transeundum? De consecutione hac viderit Concina.

Caput Secundum

De sanctis patribus.

§. I.

Quid sanctorum patrum nomine intelligamus.

Sanctos patres dum dicimus, non apostolos, aut pontifices quoscumque intelligimus, neque eos solum, quos doctores ecclesia expresso suffragio declaravit; sed veteres scriptores ecclesiasticos ab apostolico ævo ad medium XII. seculum; quorum agmen claudit Mellifluus Claræ-vallensis Abbas Bernardus.

Enimvero si ab instituto libri hujus discedere non puderet, catalogum sanctorum patrum heic adscriberem. At quum id plane ridiculum, adnotabo tantum quos consulere quis possit de istiusmodi re disserentes: Hieronymum, Gennadium, Isidorum Hispalensem, Honorium Augustodunensem, aliosque de ecclesiasticis scriptoribus tractatores ad Tritemium cum accessionibus Auberti Miræi, suisque animadversionibus edidit Hamburgi anno 1718., *bibliothecæ ecclesiasticæ* titulo apposito solertissimus vir, idemque e-

ruditus Fabricius : qui utinam abdicatis erroribus, romanæ sese communioni devovisset! Sixti Senensis bibliotheca, Possevini apparatus, Bellarmini aureus *de scriptoribus ecclesiasticis* libellus, atque in hunc Philippi Labbe dissertatio, Raynaudi *erotemata* passim omnium manibus teruntur. His accessit nostris temporibus bibliotheca Gallico idiomate conscripta a Dupinio, quæ tamen caute legenda, et benedictini monachi Ceillieri volumina plura item Gallice scripta super eodem argumento. Cavei *historia litteraria* cum Addissonii accessionibus, et Oudini *de scriptoribus ecclesiasticis* commentarius in tres tomos tributus a pluribus legitur : at illa hæretici hominis est, hic impii transfugæ a sacri claustri abditis recessibus ad hæreticorum tumultus, quamquam hujus supplementum ad Bellarmini librum, et Labbæi dissertationem, omittendum non est, quum a suo auctore adhuc catholico, ac religioso, prodierit. Hi fontes ; rivuli Francolinus in *tyrocinio theologico*, Vallemontius in elementis historiæ, aliique id genus epitomatores.

§. II.

De legibus in usu patrum a morali theologo servandis.

Canon I. Si qua in quæstione (de his quæstionibus loquor, quæ ad mores spectant)

definienda patres omnes idem doceant, id veluti certum habendum est; quique aliter sentiret, ab hæresis suspicione liber haud esset. Vide Canum lib. 7. cap. 3. concl. 6.

Canon II. Unius aut duorum patrum auctoritas in his, quæ ad doctrinam morum pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum vero non potest. *Ita*, inquit sapienter Canus ibid. concl. 2. *ita despicere, et pro nihilo habere, impudentis erit; suspicere, et habere pro certo, erit omnino imprudentis.*

Canon III. Etiam plurium patrum auctoritas, reliquis, licet paucioribus, reclamantibus, ea argumenta theologo sufficere, et præstare non valet, quibus refragari nefas sit. Quæ indicavimus exempla id abunde demonstrant. Plura refert Lupus in citata dissertatione posthuma *de opinione probabili.*

Canon IV. Patres afferre, præsertim vero multos ad ea firmanda moralis et christianæ theologiæ generaliora principia, in quibus theologi omnes sibi consentiunt (nisi contra hæreticos sermo sit, quod quidem vix theologi moralis esse potest) intemperantis hominis est, et eruditionis famam captantis; arguere vero, qui secus agant, stultissimi est, et imprudentissimi.

Canon V. Quæ ex patrum homiliis, asceticis libris, et orationibus, idque genus lucubrationibus, non eam theologo fidem faciunt, quam quæ in dogmaticis instructionibus, epistolis etc., facere possunt. Nam

multa in ejusmodi libris exaggeratius proferuntur: neque id mirum, quum oratoribus omnibus id solemne sit: multa quoque consilium potius spectant, quam præceptiones. Heic iterum exclamat Concina p. 279. non aliter Dallæum patrum testimonio pro catholicis dogmatibus declinare, quam illos dicendo rhetoricis flosculis, atque amplificationibus oratoriis, sæpe usos fuisse. At ego primum miror, hæc nobis ab eo homine objici, qui p. 282. Christophori Matthæi Pfaffii verba recitat, hæretici nempe professoris, cui scandalo sunt *probabilismus*, *attritionis sufficientia etc.* Quid enim si Concinam urgeam hoc argumento? *Mi pater*, *non pudet te, probabilismum, attritionis sufficientiam tam acriter insectari? Id etiam, si nescis, hæretici faciunt: horum tu sequare vestigia?* Deinde plane non intelligo, qui fieri potuerit, uttot librorum auctor, tantus concionator, tam ingeniosus theologiæ doctor, latum non viderit, Dallæum inter, et nos, quod intercedit discrimen. In homiliis, atque id genus commentariis, etsi rhetoricæ arti indulgeant patres, non ea tamen sine crimine potuerunt credenda proponere, quæ essent a catholica fide aliena: contra quamquam ne ea quidem potuerint edocere facienda, quæ cum christianis legibus pugnant (neque id ullus negabit), ad illa hortari facile poterant auditores suos, quæ præcepti non sunt, sed consilii, illisque ad id uti exaggeratioribus verbis, quæ præceptum prima fronte exhibeant. En cur e-

jusmodi testimonia minoris sint apud moralem theologum, cujus est, non quid melius perfectiusque sit, sed quid liceat, salva lege, disquirere.

Canon VI. Inconsultum est ea patrum loca seligere, ubi patres aliud omnino tractantes, aliquid occasione accepta de altera re paucis indicant, iis neglectis, ubi hanc materiam ex professo examinent.

Canon VII. In patrum sensu investigando hæ maxime regulæ servandæ sunt. I. Quæ in libri vel capitis contextu sunt consideranda diligenter. II. Similes et dissimiles loci ejusdem patris conferendi. III. Tempus, quo liber ille editus a patre quopiam, attendendum. Nam facile ex occasione scribendi libri mens auctoris innotescet: intelligemus etiam, num fortasse eo tempore pater ille præconcepta aliqua opinione occupatus fuerit, quam postea ipsum exuisse probabile aut etiam certum sit. IV. Alios patres huic, de cujus mente quærimus, synchronos consulemus; quid enim hoc, vel illo seculo, ea vel ista vox significarit, quo spectare possit hujus vel alterius moris notatio, facilius comperiemus. Exemplum esto illud Cypriani *epist.* XII., ubi permittit, ut, absente sacerdote, infirmi *apud diaconum quoque* Exomologesin *facere delicti sui possint.* Neque enim hinc fit, diaconum fuisse tunc sacramentalis confessionis ministrum. Nam non hæc solum *exomologesis* nomine denotatur, sed etiam canonica reconciliatio pu-

blicæ pœnitentiæ, quam Tertullianus *lib. de pœnit. c.* 9. *prosternendi et humilificandi hominis* disciplinam appellat. Vide Benedictum XIV. *de S. D. lib.* VII. *c.* 16. *n.* 5. *seq.* V. Ex dubiis patrum operibus ipsorum mentem expiscari imprudentis est, ubi certa atque ab omnibus recepta eorumdem opem suppetant. VI. Si de græci auctoris mente dubitatio oriatur, non ex versionibus, quæ sæpenumero vitiosæ sunt, sed ex græco exemplo controversiam dirimemus.

Canon VIII. Cavendum, ne apocrypha ac sublestæ fidei opera citemus; itemque curandum, ut non ex aliorum fide patrum locos afferamus, sed ipsos codices consulamus, editionesque maxime probatas, cujusmodi quæ Ducæi, Petavii, Sirmondi, Gretseri, Raderi, Pontani, Scotti, Vigerii, Possini, Labbæi, Maurinorum patrum studio atque opera prodierunt. Enim vero fatendum est, in his recentiores illos, qui patrum theologiam commendant, casuistis præstare, præsertim elapsi seculi. At non id mirum. Nam neque quo illi scripsere ævo, tantis aucta fuerat ars critica incrementis, neque singula ejusmodi diligentius persequi vacabat hominibus, non modo voluminum suorum conscribendorum mole obrutis, sed sæpissime in alia omnia ex moderatorum suorum jussis, ipsorumque instituto distractis. Dent tamen mihi hanc veniam casuistarum reprehensores, ut confidenter pronunciem, quo magis diligentia et critica antiquioribus

casuistis antecellunt Natalis Alexander, Genetus, aliique ejusmodi, eo magis istis illos præstare testimoniorum delectu, ac ratiocinandi vi. Nam sæpe magna illa patrum congeries, qua illi gloriantur, si in ea testimonia ad leges canone VII. præscriptas diligentius inquisieris, inanis est, nihilque minus probat, quam id, cujus gratia cogitur.

Caput Tertium

De romanorum pontificum decretis, eorumque usu in morali theologia.

§. I.

Canones in usu pontificiorum decretorum servandi.

Iis qui moralem theologiam tradunt, cavendum cum primis est, ne quidquam doceant, quod cum pontificum romanorum decretis pugnet; cæteris vero, qui facultati eidem dant operam, ipsa illa decreta sedulo sunt evolvenda, ne theologorum, qui antequam sanctiones illæ prodirent, sua scripta vulgarunt, auctoritate in errorem pertrahantur. Hæc porro decreta plura quidem sunt, ut eum de morali theologia optime meriturum censeam, qui ad juris canonici normam illa plures in classes redigeret, singulis latissimæ hujus scientiæ tractatibus respondentes. Præcipua tamen in novissimis casuistarum editionibus, ut La-Croixii, Tamburini, Bo-

nacinæ, Vivæ, invenies, quæ nuper e typographio Remondiniano prodiere.

Quæ autem leges in usu horum decretorum servandæ. Multæ ex iis peti possunt, quas cap. sequente proferemus. Interea has habe.

Canon I. Videndum, ut quæ citantur decreta, genuina sint. Hinc frustra quidquam efficies ex falsis pontificum decretalibus usque ad Siricium, quas critici omnes explodunt.

Canon II. Cave ne quod meræ disciplinæ præceptum fuit, id ad morales quæstiones decidendas trahas. Nam quod olim disciplina vetabat, idque sub gravi, nunc ad meram consilii legem revocari facile potest. Sic Nicolaus I. *ad consulta Bulgarorum cap.* 9. respondit, in quadragesima esse a conjugibus *omni voluptati renunciandum, et ut licenter orationi vacetur, castitati mentis et corporis incumbendum;* quis autem nunc inferat, non licere quadragesimæ tempore opus conjugii? Vide Benedictum XIV. *de S. D. lib.* 5. *c.* 1. *num.* 8.

Canon III. In iis quæstionibus, in quibus de valore alicujus rei agitur, puta matrimonii, frustra pontificum decreta citantur, quæ solum illicitum aliquid statuunt. Sic si de matrimonii clandestini valore quæritur, perperam adlegaretur Siricii decretum in epist. ad Himerium *c.* 4., volentis sacerdotali benedictione obsignari sponsalia de futuro; nam ne dicamus, etiam promissionem matri-

monii inanem fuisse sine sacerdotis benedictione, dicendus est pontifex præceptum tantummodo imposuisse, quod illicita redderet, non invalida sponsalia absque sacerdotis benedictione. Confer Benedictum XIV. *de S. D. lib.* 8. *cap.* 12. *num.* 5.

Canon IV. Pontificis decreto aliquid universim permittenti non derogatur per subsequentia decreta, quæ in specialibus quibusdam casibus illud limitant. Innocentius III. ex. gr. in *cap. A nobis* 9. *de cohabitat. cleric. et mulier.*, ait: *Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi forte de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittit sævi criminis suspicari.* Contra nannetense concilium incerti anni, cujus constitutio inserta fuit compilatione decretalium Gregorii IX., etiam *matrem, amitam, sororem* a clericorum domibus excludit, scilicet cum de hoc aut illo agitur, cujus depravati sunt mores, et cum qualibet prorsus muliere consuetudo suspecta. Itaque, uti scite monet Benedictus XIV. *de S. D. lib.* 11. *c.* 5. *n.* 7. decretalis Innocentii III. regulam constituit universalem communiter observandam; decretum autem nannetense a Gregorio IX. probatum ponit regulæ limitationem in specialibus tantum quibusdam eventibus adhibendam.

Canon V. Pontificis aliquid permittentis verba non licet ad sensum trahere catholico dogmati repugnantem, aut ab obvio verborum, quibus decretum illud editum est, sen-

su alienum. Contra hunc canonem peccant, qui Innocentii I. verba in epist. ad Decentium: *Quod* (oleum sacrum) *ab episcopo confectum non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti christianis licet, in sua, aut in suorum necessitate ad ungendum;* qui, inquam, ita hæc interpretantur, ut omnes christianos extremæ unctionis ministros Innocentius indicarit? Porro cum Maldonato, aliisque a Benedicto XIV. citati *de S. D. lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 3., verisimillimum est, loquutum fuisse Innocentium de unctione non *activa*, sed *passiva*, hoc est non de collatione, sed de receptione sacramenti, quum essent, qui oleo sancto solos inungi posse censerent, a quibus conficitur, sacerdotes. Certe ipsum verbum *uti* hoc indicat.

Canon VI. Si pontifex aliquid concedat, quod prius negaverat, ex priore illa negatione, quid per ipsum deinde licuerit, optime intelligitur. Hinc quum s. Greg. Magnus *lib.* 4. *ep.* 26. calaritanis presbyteris facultatem *ungendi in fronte baptizatos infantes* concedit, quam iisdem *ep.* 9. denegaverat, de unctione confirmatoria loquutum illum fuisse constat etiam *ep.* 26., quum manifestum sit, eam unctionem prius *ep.* 9. fuisse illis a pontifice denegatam. Vide Bened. XIV. *de Syn. diœces. lib.* 7. *cap.* 7. *num.* 5.

Canon VII. Privilegiorum per pontificem universalis abrogatio non impedit, quominus alicui abrogata privilegia iterum per alium pontificem, aut etiam per eumdem conce-

dantur. Hinc etsi communi scriptorum suffragio post s. Pii V. constitutionem *Sanctissimus in Christo* non licet ullibi celebrare missas in privilegio nativitatis ante mediam noctem, esto ex vi præcedentium privilegiorum id olim in ecclesiis aliquot obtinuisset; tamen is mos etiamnum in quibusdam Venetiarum templis licite perseverat, vel ob alia privilegia posteriore ævo indulta, vel ob veterum privilegiorum confirmationem. Confer Benedictum XIV. *de S. D. lib. 6. cap. 8. num. 9.*

Canon VIII. In pontificiis constitutionibus, quæ aliquid faciendum præcipiunt, notandum est cum primis quos illæ adficiant, tum quæ ad illud præcipiendum rationes pontificem impulerint.

Consectarium I. Ex decretali Innocentii III., qua presbyteris apud Constantinopolim constitutis districte prohibetur, ne confirmationem conferant, male infertur, irritam esse illicitamque confirmationem a græcis sacerdotibus collatam. Nam Innocentius de *latinis* sacerdotibus expresse loquitur. Vide Benedictum XIV. *de S. D. l. 7. cap. 9. num. 3.*

Consectarium II. Græcis sacerdotibus universim non licere confirmationis sacramentum conferre etiam male infertur ex Nicolai I. constitutione Bulgaros a sacerdotibus consignatos iterum confirmari jubentis. Nam aliis omnino ad id ductus est Nicolaus rationibus, quam quæ id græcis omnibus sacerdotibus prohibitum efficiant. Bulgari nempe, inquit

citato loco Benedict. XIV. confirmationem receperant a sacerdotibus, qui Photii errore imbuti eam contulerant jure ordinario, existimantes nimirum, potestatem eam conferendi et episcopis et sacerdotibus pari jure competere; præterea iidem sacerdotes delegati fuerant a *Photio mœcho*, et *invasore*, uti loquebantur apostolici legati, hoc est pseudo-patriarcha, cui propterea legitimi patriarchæ jura non conveniebant: tandem Bulgaria pertinebat ad patriarcham occidentalem, atque ideo delegatio, de qua est sermo, a romano pontifice græcis presbyteris sive expresse, sive tacite facta, ministrandi confirmationem in patriarchalibus Orientis nequaquam iisdem presbyteris id ipsum in Bulgaria peragere permittebat.

Canon IX. Ubi pontifices aliquam propositionem damnant, in sensu potissimum, quo ab auctoribus edita est, damnasse illam censendi sunt.

Consectarium. Quid damnaverit Alexand. VIII., dum propositionem confixit ajentem, *non licere sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*, ex Sinnichio, ex cujus libro excerpta est, potissimum est desumendum.

Canon X. Ex alicujus propositionis pontificia damnatione non licet inferre damnationem alterius, quæ alteri omnino rationi innititur. Exemplum esto. Damnavit Clemens VIII. adserentes, *licere per litteras, seu internuntium confessario absenti peccata sa-*

cramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere. Urbanus tamen VIII. a. 1632. non solum statuit, valide impendi absolutionem, quando ægrotus coram uno vel altero teste signa contritionis exhibet, deinde superveniente confessario nullo externo signo confitendi voluntatem ostendit, constat tamen ex relatu internuntii, ægrotum ostendisse signa contritionis, et confitendi voluntatem: sed etiam declaravit, id non repugnare decreto Clementis VIII., *cum diversam contineat rationem.* Consule Benedictum XIV. *lib. VIII. de S. D. cap.* 15. *num.* 8.

Canon XI. Ex eo, quod pontifices aliquid sub anathematis pœna prohibeant, non fit, illud semper *de se* grave esse peccatum. Sic Gregorius II. in concilio romano ann. 721. anathemate perculit clericos comam nutrientes; quod secundum se lethalis criminis accusare durum est. Confer Benedictum XIV. *de S. D. l.* 10. *cap.* 3. *n.* 1. *sequent.*

Canon XII. Ubi pontifices aliquid prohibent, ad circumstantias adtendere oportet prohibitionis. Huc transfer dicta can. VIII.

Canon XIII. Si quid pontifices prohibuerint, videndum num vivæ vocis oraculo ita mentem suam explicuerint, ut locus non sit argumentationi ad alium omnino casum. Ita plures TT. defendunt etiam post Sixti V. constitutionem *Detestabilis*, licitum esse trinum contractum; *cardinalis enim Toletus*,

et cardinalis s. Severina, quibus munus mandatum fuit a Sixto V. componendæ legis, seu bullæ, Detestabilis, adfirmarunt p. Stephano Tuccio theologo soc. Jesu, noluisse Sixtum sua lege prohiberi nisi injustos contractus; quare qui ante legem latam justi erant (hujusmodi autem fuisse trinum contractum multis confirmant) *post latam quoque licere*, ut scribit doctus Comitolus *Respons. moral. lib.* 3. *q.* 12. *num.* 3.

Canon XIV. Videndum præterea est, num posteriores pontifices latam a decessoribus suis prohibitionem restrinxerint. Sic quum Sixtus V. inter crimina graviora sub degradationis pœna clericis prohibita numerasset abortum fœtus etiam inanimati, vel per se, vel per alios procuratum, effectu sequente, Gregorius XIV. ad abortum solius fœtus animati sixtinam restrinxit.

Canon XV. Et illud animadvertendum, num pontificia constitutio aliquid prohibens alicubi recepta non sit, quod de s. Pii V. constitutione *Cum onus* gravissimi doctores apud Benedictum XIV. *de S. D. lib.* 10. *cap.* 5. *num.* 5. narrant, in Gallia scilicet, Belgio, et Germania, non esse illam receptam.

§. II.

Pontificia decreta a theologo morali præ ceteris consideranda.

PROPOSITIONES DAMNATÆ

AB ALEXANDRO PAPA VII.

Feria 5. *die* 24. *Septembris* 1665.

In congregatione generali sanctæ romanæ et universalis inquisitionis, coram ss. d. n. Alexandro Papa VII. mature discussis infrascriptis propositionibus.

1. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, et caritatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententiam asserens, bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Junii in consistorio sacr. congr. eminentiss. card. visa et tolerata est.

4. Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque seculares ab hæresi occulta, et ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum

esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur solicitasse in confessione; ac proinde non est denuntiandus.

7. Modus evitandi obligationem denuntiandæ solicitationis est, si solicitatus confiteatur cum solicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani octavi.

9. Post decretum Urbani potest sacerdos, cui missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre; neque enim est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confessione omissa, seu oblita, ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenentur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus episcopis reservatis, non obtenta ad id episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab ordinario.

17. Est licitum religioso, vel clerico, calumniatorem gravia crimina de se vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi religioso, vel ejus religioni publice, et coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemtu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia, et bestialitas, sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris, et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a sede apostolica tamquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium propositionum examini cura et studium impenderetur, interea idem Sanctissimus, re mature considerata, statuit, et decrevit, prædictas

propositiones, et unamquamque ipsarum, ut minimum tamquam scandalosas esse damnandas, et prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicumque illas aut conjunctam, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente romano pontifice, absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, et sub interminatione divini judicii, prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, et specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Deinda feria 5. *die* 18. *Martii* 1666.

Propos. 29. In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo

non comedendi ova et lacticinia in quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die palmarum recitans officium paschale satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti et crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per concilium tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ regularibus, et revocatæ a Paulo quinto, hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula, *quamprimum*, intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, et sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, et pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*, dum, deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, et aliæ epulæ tædio magno con-

cubinarium afficerent; et alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

PROPOSITIONES DAMNATÆ

A SS. D. INNOCENTIO PAPA XI.

Feria 5. *die* 2. *Martii* 1679.

1. Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

2. Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim, dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur,

confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquennis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possumus.

8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, et desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob

aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, et secundum se.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

18. Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, et fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis: imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.

23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis, est quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, et studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste

percutiat; et post impactam alapam, vel ictum fustis, fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et jus habenti in cathedram, vel præbendam, contra earum possessionem injuste impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, et tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli et famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda; et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum, si exigatur tamquam ex justitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spi-

rituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.

47. Cum dixit concilium tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad ecclesias promovent: concilium vel primo videtur per hoc *digniores* non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit *digniores*, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tamdem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem; et multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando; non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemtus.

53. Satisfacit præcepto ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare matutinum, et laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens confessio, et communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus pœnitentium, qualis, verbi gratia, potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodo ore proferat, se dolere, et proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, et non vult omittere, quin imo directe,

et ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciet mysterium sanctissimæ Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

PROPOSITIONES DAMNATÆ

AB ALEXANDRO VIII.

Cum feria 5. die 24. Augusti 1690. in congregatione generali s. Rom. et univ. inquisitionis fuissent in examen adductæ duæ sequentes propositiones, videl.

1. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: *Hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ mortalis.*

2. Peccatum philosophicum, seu mortale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, et rectæ rationi. Theologicum vero et mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave in illo,

qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

Ss. Pontifex primam propositionem declaravit hæreticam; secundam temerariam, scandalosam, etc.

Deinde feria 5. die 17. Decembris idem ss. Alexander papa VIII. damnavit sequentes 31. propositiones.

1. In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium et liberum fuit in causa sua, peccato originali et voluntate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.

5. Pagani, Judæi, hæretici, aliique hujus generis nullum omnino a Jesu Christo accipiunt influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere, a gratia sufficiente libera nos Domine.

7. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel mundi: si Dei, charitas patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necesse est, infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, qua quis detestatur malum, et prosequitur bonum, mere ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

11. Omne, quod non est ex fide christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; et etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.

13. Quisque etiam humanæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate, si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu beatitudinis licite operatur.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus, et supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit, non politia, aut institutio ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, et præ-

scriptio, natura rei idipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi ordo pœnitentiæ est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab ecclesia non habetur pro usu, sed pro abusu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua pœnitentia seu satisfactione, ob quæstum seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam prætendunt antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat a B. V. Maria in die purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod filius, qui offerebatur, etiam macula matris maculatus esset secundum verba legis.

25. Dei Patris simulacrum nefas est christiano in templo collocare.

26. Laus, quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana est.

27. Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus : in nomine Patris, etc., prætermissis illis, ego te baptizo.

28. Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit; non intendo quod facit ecclesia.

29. Futilis, et toties convulsa est assertio de pontificis romani super concilium œcumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.

31. Bulla Urbani Octavi, *In eminenti*, est subreptitia.

Hinc refert addere quinque propositiones circa duellum novissime proscriptas a n. ss. p. Benedicto XIV. in bulla Detestabile, *edita die* 13. *Nov. ann.* 1752.

I. *Vir militaris, qui nisi offerat et acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ ac promeritæ spe perpetuo carere deberet, culpa et pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.*

II. *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse sequuturam, utpote ab aliis impediendam.*

III. *Non incurrit ecclesiasticas pœnas contra duellantes latas dux vel officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, vel officii.*

IV. *Licitum est in statu hominis naturali acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulsari nequit.*

V. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ: in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia magistratus, justitia aperte denegatur.

EPISTOLÆ ENCYCLICÆ ET DECRETA BENEDICTI XIV.

morum materiam respicientia,
quibus nunc primum adjecta constitutio
SS. D. N. CLEMENTIS XIII.
de jejunio.

EPISTOLA ENCYCLICA I.

super jejunio.

Venerabiles Fratres, salutem et apostolicam benedictionem.

Non ambigimus, venerabiles fratres, quin universis catholicæ religionis cultoribus notum sit, a tota per christianum orbem eccle-

sia inter præcipua orthodoxæ disciplinæ capita perpetuo adnumeratum retineri quadragesimale jejunium; quod olim in lege et prophetis primitus adumbratum, ipsius domini nostri Jesu Christi exemplo veluti consecratum, ab Apostolis traditum, a sacris canonibus ubique præscriptum, et ab universali ecclesia, ab ipso sui primordio, retentum et observatum est. Hoc nimis ut veteres tradidere patres, nobis quotidie peccantibus communis pœnitentiæ constituto remedio, per consortium crucis Christi nos etiam aliquid in eo, quod ipse propter nos præstitit, agimus; simulque ad recolenda sacratiora redemtionis nostræ mysteria, quæ dominicæ passionis, ac resurrectionis memoriam, quadragesimali potissimum tempore solemnius celebrantur, purificatis jejunio corporibus et animis dignius paramur. Hoc veluti nostræ militiæ tessera ab inimicis crucis Christi secernimur, flagella divinæ ultionis avertimus, et cœlesti præsidio in dies adversus principes tenebrarum munimur. Hoc despectui habito non contemnendum divinæ gloriæ detrimentum, non leve catholicæ religioni dedecus, nec dubium animabus Christi fidelium periculum oboritur; nec aliunde populis calamitates, rebusque publicis et privatis cladem exitiumque importatum esse constat. Ab hac vero insita inhærentique in omnium catholicorum hominum animis de sacratissima quadragesima aliisque diebus jejunio consecratis persuasione et reve-

rentia, quam aliena, quam discors, quam absona sit hodierna jejunantium consuetudo, quantum ab ipsa jejuniorum institutione, et servata semper, ubique, et ab omnibus disciplina quam longissime distet; vos, venerabiles fratres, qui populorum curæ vestræ commissorum mores et usus probe nostis, pro singulari sapientia vestra præ cæteris clarius intelligitis. Nos sane, quibus in hac sublimi apostolicæ procurationis specula constitutis undique gentium nuntii afferuntur, lacrymis deplorare non possumus, augustissimam quadragesimalis jejunii observantiam ob nimiam nullis legitimis urgentibus causis ubique indiscriminatim dispensandi facilitatem plane sublatam esse; ita ut orthodoxæ quidem religionis cultores merito quærantur hæresum vero sectatores illudant, et exultent. *Pernitiosæ huic corruptelæ plurimorum insuper licentiam adjunctam esse graviter dolemus; quæ usque adeo invaluit, ut nulla apostolici instituti sacratissimique præcepti habita ratione, jejuniorum tempore palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulæ interdictæ promiscuæ inferantur.* Ea propter quemadmodum quibus curis, solicitudinibus, et angoribus urgeamur, cum fraternitatibus vestris communicamus; ita facere non possumus, quin pro injuncto nobis supremo sacrosancti apostolatus officio, et ardentissimum fraternitatum vestrarum zelum ad opportunum hisce malis adhibendum remedium excitemus, et ad congruentes hujus-

modi abusibus penitus extirpandis leges præscribendas meditemur. Interea, venerabiles fratres, gaudium, et corona nostra, nobiscum considerantes, nihil Deo acceptius, nihil pastorali ministerio nostro dignius, nihil gregibus curæ nostræ commissis utilius, quam ut verbo et exemplo præeuntes, Christi fideles ad tam salutarem christianæ pœnitentiæ et pietatis exercitationem alacrius suscipiendam, et constantissime retinendam, et ea, qua instituta fuit disciplina, peragendam vehementius inflammemus; omni opera atque industria studeamus, ut fideles populi in conspectu Dei per austeriorem jejuniorum observantiam tales permaneant, quales in ipso paschali festo dignum est inveniri. *Debitum igitur paternæ uniuscujusque vestrum sedulitatis et charitatis officium jure postulat, ut omnibus notum faciatis et annuntietis, nemini quidem sine legitima causa, et de utriusque medici consilio; multitudini vero, veluti populo, aut civitati, aut genti indiscriminatim integræ, nonnisi gravissima et urgente necessitate, et in casibus per sacra canonum statuta præscriptis cum debita apostolica hujus sanctæ sedis reverentia a quadragesimali jejunio dispensationem toties, quoties opus fuerit, et concedendam, nec audacter fidenterque usurpandam, nec superbe et arroganter ab ecclesia, sicut alicubi in more positum esse accepimus, esse postulandam. Gravissimam vero urgentemque necessitatem, etsi non est,*

cur vobis explicemus; nolumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate et servandam esse potissimum unicam comestionem sicut alias hîc Romæ, ac nos hoc anno urgentibus causis dispensantes, et expresse præscripsimus, et licitas atque contradictas epulas promiscue minime apponendas esse. Porro quemadmodum de ejusmodi indulgentia tam caute impertienda, si secus fieret, nos persuasum habemus, districtam supremo divino judici redditum iri rationem; ita conscientiam uniuscujusque vestrum onerandam esse ducimus. Insimul fraternitates vestras rogamus, et in Domino exhortantes, obsecramus, ut populos, qui communem omnium Christi fidelium pœnitentiam, ac disciplinam servare nequeant, commonere satagatis, ne per alia pietatis opera, ut sua cuique devotio suggeret, peccata sua expiare, et Deo satisfacere negligant; quinimmo sanandis vulneribus, quibus humana infirmitas sauciatur, diligentem adhibere studeant curationem, ut culpas de mundano pulvere contractas, dum casta jejunia decoquere non possunt, pia opera, orationum suffragia, et eleemosynæ munera redimant. Interim solatium et levamen non leve mœrori nostro a pastorali vigilantia et charitate vestra præstolantes, ac certo nobis pollicentes, apostolicam benedictionem cum uberi cœlestium charismatum copia conjunctam in eosdem populos vestros redundaturam, vobis, venerabiles fratres, peramanter impertimur. Volumus au-

tem, ut præsentium transumtis sive exemplis etiam impressis manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis eadem prorsus ubique fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, et adhiberi posset, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die trigesima mensis Maji millesimo septigentesimo quadragesimo primo, pontificatus nostri anno primo.

D. Cardinalis Passioneus.

EPISTOLA ENCYCLICA II.

super eodem jejunio.

In suprema universalis ecclesiæ procuratione, meritis licet imparibus, per ineffabilem divinæ bonitatis abundantiam, ut orthodoxæ fidei assertores, sic etiam ecclesiasticæ disciplinæ custodes ac vindices constituti, quadragesimale præsertim jejunium, quod inter præcipua orthodoxæ disciplinæ capita semper, et ubique ab ipso ecclesiæ exordio numeratum esse nemo ex catholicis inficiatur, ab hodierna jejunantium corruptela vindicare, et in pristinam, quantum, benedicente Domino, fieri posset, observantiam revocare cupientes, per alias nostras in simili forma brevis literas ad fraternitates vestras die xxx. proxime elapsi mensis Maji currentis anni datas eximium fraternitatum vestrarum ze-

lum excitandum curavimus, ut adlaborare studeretis, ne hac in parte et optatum apostolicæ nostræ solicitudinis angoribus levamen, et salutare abolendæ sacratissimi jejunii corruptelæ remedium deesset. Quoniam autem paternæ pontificiæ caritatis, quæ novit imbecillitates infirmorum substinere, atque etiam cum infirmantibus infirmari, non immemores, quemadmodum a jejunio aliquando legitima causa, aut gravissima urgentique necessitate exigente dispensandum esse ex apostolica benignitate censuimus; ita inter cetera præscripsimus unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas. *Hinc factum esse accepimus, quod non defuerint, qui per humanas, et hominibus a christiana pœnitentia abhorrentibus duntaxat dignas illationes sibi aliisque persuadeant, unicam potissimum comestionem servari, atque epulas licitas et interdictas minime apponi debere; cum multitudini quidem indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, non vero singulis ob legitimam causam, et de utriusque medici consilio dispensatur. Quam sane persuasionem a sententia nostra alienam, ut ex omnium animis penitus evellamus, nos quibuscumque, quacumque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam et de utriusque medici consilio, dummodo nulla certa et periculosa affectæ valetudinis ratio in-*

tercedat, et aliter fieri necessario exigat, in quadragesimæ, aliisque anni temporibus, et diebus, quibus carnium, ovorum, et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas tenore præsentium declaramus, et edicimus; quemadmodum per singulas nostras in pari forma brevis litteras singulis utriusque sexus Christi fidelibus ob corporis infirmitates, quibus obnoxii reperiuntur, in sacratissima quadragesima aliisque jejunio consecratis diebus vescendi prohibitis licentiam dantes, unicuique expresse præscribimus, atque præcipimus. Ea propter fraternitates vestras rogamus, atque in Domino obsecramus, ut populos vestræ curæ commissos ad tam opportunum sanandis vulneribus, quibus per humanam infirmitatem quisque sauciatur, sanctissimi jejunii remedium alacriter adhibendum cohortantes, sedulo ac paterne moneatis, rem agi non quidem exiguam, sed longe gravissimam de observando substinendoque jejunio purificandis animis corporibusque salutari. In spem igitur illos erigite cœlestium præmiorum, quibus assequendis non sunt condignæ passiones hujus temporis, imo leve ac momentaneum non tribulationis, sed modicæ abstinentiæ nostræ incommodum magnum gloriæ pondus operatur in cœlis. Ab omnibus se abstinent, qui in agone contendunt, ut corruptibilem coronam accipiant; pu-

deat tam imbelles ac delicatos christianæ militiæ milites refugientes a consortio crucis Christi, qui coronam legitime certantibus propositam sperare præcipit incorruptam; ad cujus auspicium, et pignus, fraternitatibus vestris apostolicam benedictionem iisdem etiam populis vestris nostro nomine impertiendam peramanter elargimur. Volumus autem, ut præsentium transumtis sive exemplis etiam impressis manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis eadem prorsus ubique fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, et adhiberi posset, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die vigesima secunda mensis Augusti millesimo septingentesimo quadragesimo primo, pontificatus nostri anno secundo.

EPISTOLA ENCYCLICA III.

super eodem jejunio.

Libentissime quidem amplectimur, quæ nobis offeruntur, occasiones ad vestros animos excitandos, ut ecclesiasticæ disciplinæ reparandæ sedulam curam conferatis. Etenim summi pontificatus dignitati, ad quam nos, licet immerentes, evecti fuimus, conjunctam esse intelligimus sollicitudinem aliarum ecclesiarum, nobisque commendatam, qui pla-

ne tenuitatem virium nostrarum non ignoramus.

Cum itaque præsentium literarum argumentum totum sit de jejunio, quod tempore quadragesimæ, veteri ecclesiæ instituto, ac lege fidelibus indicitur; supervacaneum ducimus, longam orationem conficere de quadragesimæ institutione, et patrum, et conciliorum omnes super hac re in medium proferre auctoritates. Difficile id quidem nobis parum videretur, sed potius alienum, et nullo modo consentaneum vobis, quos doctrinæ laude, canonum, et sacræ historiæ cognitione præstantes arbitramur. Porro ad scribendas has literas adducti fuimus gravissimis illis verbis trid. syn., quæ *sess.* 25. *de ref.* præcipit episcopis omne studium impendere, ut fideles ipsorum curæ traditi magna religione perficiant ea, quæ a sacris canonibus præscribuntur: *Ut illis omnibus et iis præcipue sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus et jejunia.*

Ubi primum bononiensem ecclesiam administrandam suscepimus (ad quam beneficio Clementis XII. fel. record. ab sede anconitana traslati fuimus), mandatum evulgavimus (quod libro primo institutionum nostrarum pro viris ecclesiasticis decimo quinto loco continetur). In illo plures difficultates indicavimus, ob quas minime solvendos jejunii legibus putabamus illos, qui ob legitimam causam, et legitima prius auctoritate interposita, quadragesimæ abstinentiam non

observarent, minime, inquam, solvendos a jejunio, ita ut liceret ipsis quolibet die mensam bis instituere, non unica vice, vespertina superaddita refectione, quæ permitti jejunantibus consuevit. Tandem in hac pontificia sede collocati, rem totam in examen iterum revocavimus, et præstantissimis quoque viris demandavimus ipsam diligenter accurateque perpendere, ac suas deinde opiniones nobis exponere. His peractis, hujusmodi controversiæ finem tribuere constituimus, illudque decrevimus, ne ulla in posterum, sive peculiaris, sive generalis pro aliqua civitate, vel oppido, concedatur facultas adhibendi carnes ad mensam tempore jejunii, vel quadragesimæ, nisi conditio servandi jejunii, sive unius comestionis interponatur; et illud quoque monitum addatur nequaquam licere mensam eamdem carne ac piscibus instruere. Equidem declinatis hac ratione nimium implicatis quæstionibus, existimavimus unicam singulis diebus comestionem inducere illis etiam, qui carnibus uti, cum jejunium indicitur, rite obtinuerunt: et pravam illam consuetudinem, quæ apud multos jam nimis invaluerat, penitus evellere, afferendi nempe carnes in mensam cum piscibus, postquam ipsi quadragesimalis abstinentiæ præcepto soluti fuerunt, ob eam potissimum causam, quod grave detrimentum saluti ab esu piscium accipiant.

Hæc apertissime constant ex nostris apostolicis literis, quas in forma brevis dedimus

ad omnes episcopos orbis catholici anno 1741., quarum primæ incipiunt, *Non ambigimus* ; alteræ vero, *In suprema*. Nos profecto nulli unquam elargiti sumus vesci carnibus, cum tempus quadragesimæ, sive aliud jejunium præcipitur, nisi indicta scriptaque conditione, quam superius commemoravimus. Maximam pariter lætitiam percepimus, cum redditæ nobis fuerunt plures epistolæ, ac mandata vestra literis nostris apostolicis omnino consentanea, quibus pro virili parte contendistis adducere populos vobis subjectos, ut propositam in illis disciplinam pie servarent.

Interim promulgatis iisdem apostolicis literis, quas paulo ante nominavimus, plures cavillationes excogitatæ sunt a nonnullis, uti nos antea facili conjectura suspicati fuimus. Plures etiam quæstiones propositæ nobis fuerunt, exigui quidem ponderis, ac momenti, quemadmodum nos opinamur ; cum illæ vel ipsis legis verbis, vel sensu penitus corruant, ac dissolvantur. Attamen sacro tribunali nostræ pœnitentiariæ rerum hujusmodi conscio, ac peritissimo, easdem quæstiones expendendas commisimus, quibus omnibus plene, cumulateque, quoties opus fuit, satisfecit.

Archiepiscopus Compostellæ, in Hispaniarum regnis primus inquisitor, nuperrime vita functus, longam ad nos dedit epistolam, qua plures recensebat difficultates, quæ literis nostris apostolicis adversabantur, quominus executioni mandarentur, eo quod non-

nulli theologi in diversas opiniones ac sententias abirent in solvendis quibusdam quæstionibus, quibus literæ nostræ apostolicæ causam et occasionem præbebant; ac proinde de illis judicium nostrum exquirebat. Equidem archiepiscopi literæ nos gravissimis ac difficillimis temporibus occupatos deprehenderunt. Attamen, dum quæstiones in ipsis expositas percurrimus, visum nobis est, non quidem expeti, ut iis quæstionibus responsum fieret, ipsisque solutis nullum impedimentum, sive obstaculum, nostris literis apostolicis superesset, sed potius, ut objectis cavillationibus ad optatum finem ipsæ minime adducerentur. Accedit etiam, quod epistola archiepiscopi multis argumentationibus et obscuris vocibus redundabat: quamobrem, licet plures hortarentur, ne ullum archiepiscopo responsum redderemus; illi tamen satisfecimus, res præcipuas ex ejus literis delibantes, et quæstiones omnes ad certum numerum redigentes. Primum nostris occupationibus tribuendum testati sumus, quod tarde ipsi responsum daremus: ejus studium commendavimus, et etiam magnopere probavimus, quod anceps ac dubius ad hanc sanctam sedem confugerit, ut consilium exposceret. Deinde prolatis quæstionibus satisfacere non prætermisimus, illum tamen monentes de instituto summorum pontificum, qui leges condere solent, disciplinam decernere, neque ullam habere rationem illorum, qui dubitandi causas objiciunt, ut

quæ constituta sunt perturbent, ac evertant.

Vix redditis literis, archiepiscopus paulo post vitæ cursum absolvit: itaque non immerito suspicamur, responsa nostra, quæ literis continebantur, haud cognita fuisse, et perspecta illis, qui quæstiones excitaverant. Post hæc alii pariter ex Hispanis episcopi nonnullas ex iisdem quæstionibus nobis proposuerunt; quare iisdem responsis usi sumus, quæ tradita prius archiepiscopo Compostellæ a nobis fuerant. Non defuerunt etiam præstantes inter Italos theologi, qui literas nostras apostolicas datas anno 1741. egregiis commentariis illustrarunt: idem contigit responso, quod fecimus archiepiscopo Compostellæ *die* 18. *Julii anno* 1744., quod sane integrum suis libris præfigendum curaverunt. Atque quoniam libri ejusmodi ad vos fortasse nondum pervenerunt, vel curis aliis distenti illos percurrere minime potuistis, his literis encyclicis adjungimus illas pariter, quas (ut dictum sæpius est) ad archiepiscopum Compostellæ jam pridem scripsimus, ut quæ disciplina vestris in diœcesibus tenenda sit, plane cognoscatis, ac ne vos deterreant difficultates, si quæ a captiosis hominibus concitentur.

Venerabili Fratri Archiepiscopo Compostellæ

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabilis Frater, salutem et apostolicam benedictionem.

Si fraternitas tua secum reputabit, quot gravissimis et maximis curis propemodum obruamur, quantumque, hoc præsertim difficillimo tempore, prorsus nos teneat imposita tenuitati nostræ solicitudo omnium ecclesiarum, non sane mirabitur, tamdiu sibi procrastinatum fuisse responsum ad eas literas, quibus apostolica auctoritate dissolvendas rogasti obortas in Hispania disputationes aliquas e duobus nostris epistolis ad omnes episcopos superioris anni 1741. 30. Maji, et 22. Augusti, quibus intra legitimos fines coercuimus invalescentem ecclesiastici jejunii relaxationem. Potius tibi in mentem veniet cogitare de singulari nostro in religiosissimam hispanam ecclesiam amore, unde nos, immensa licet rerum mole fatigatos, ad expediendum sibi in omni sua perplexitate salutis iter opem nostram præsto habet. Quamquam igitur dum prænuntiatas constitutiones edidimus, non aliud propositum nobis fuerit, ac refrænare paucorum nimis ingenio fidentium theologorum licentiam, qui opinionum novitate gaudent, nec otium, nec animus nobis fuerit definire quidquid subtili indagatione deduci possit ex proposita a nobis jejunandi regula:

tamen eximia paterna charitate complectimur adeo observantissimos romanæ sedis Hispanos, tantique facimus obsecrationes tuas, ut occurrere anxietati vestræ libenter adjecerimus animum, et nos ipsi quæstiones abs te propositas dirimendas constituerimus. Sic autem se habent.

I. *Utrum, quæ in antedictis nostris literis in forma brevis de unica comestione, et de epulis non permiscendis præscribuntur, sub gravi etiam præcepto prohibeantur?*

Respondemus: *Concedentes facultatem vescendi carnibus tempore vetito, sub gravi teneri easdem facultates non aliter dare, quam geminis hisce adjectis conditionibus, videlicet unicæ in diem comestionis, et non permiscendarum epularum. Eos vero, qui hujusmodi facultatibus utuntur, sub gravi ad binas ipsas conditiones implendas obligari.*

II. *An ii, quibus concessum est vesci carnibus, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quæ jejunantibus permittitur?*

Respondemus: *Non licere, sed opus habere, eo cibo, eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectæ meticulosæ conscientiæ.*

III. *An qui jejunii tempore vesci carnibus permittuntur, et unica comessatione uti debent, horam jejunantibus præscriptam servare opus habeant?* Edicimus, *observandam iis esse.*

IV. *Quænam sint epulæ licitæ, quæ vetantur cum interdictis conjungi?*

Respondemus : *Epulas licitas pro iis, quibus permissum est carnes comedere, esse carnes ipsas : epulas interdictas esse pisces : adeoque utrumque simul adhiberi non posse. Piscibus tamen edendis non interdicuntur ii, quibus datur tantum facultas adhibendi ova et lacticinia.*

V. *An præceptum de utroque epularum genere non miscendo, dies quoque dominicos quadragesimales complectatur ?* Affirmatur, *complecti.*

VI. *Utrum hæc lex ad eos quoque pertineat, qui ex bulla Cruciatæ edere possunt ova et lacticinia ?*

Rescribimus: *Nihil in prænunciatis nostris apostolicis literis statutum esse, quod respiciat gratiosum Cruciatæ diploma. Quare qui eo gaudent, illius tenorem stricte, et considerate perpendunt, ex ejusque sententia se gerant. Caveant autem, ne inani quapiam excusatione sese solutos esse arbitrentur præscriptis ibi legibus.*

VII. *Utrum memorata duo præcepta urgeant extra quadragesimam ?*

Respondetur : *Urgere extra quadragesimam utrumque præceptum : illud scilicet unice comestionis cum reliquis legibus in secundo et tertio ad hæc postulata responso expressis, et alterum non permiscendi epulas licitas cum interdictis, ut in quarto postulato definitum est.*

Habes, venerabilis frater, penitus explicatum quidquid apud vos ex nostris sæpius

nuncupatis apostolicis literis dubitationem attulisse scribis. Qua quidem in re laudavimus consilium tuum interrogandæ supremæ romanæ sedis, ut libero et non vacillanti gressu ad oves sana doctrina imbuendas incedere pastores queant: in istoque tuo suscepto consilio agnovimus hispanam religionem nihil sibi tutum nisi e divi Petri cathedra acceptum reputantem; qua splendidissima gloria tantum nomen et incorruptæ fidei fructum Hispania sibi peperit. Cavendum autem vobis est (idque plurimum ad te pertinet, qui illustris archiepiscopi et inquisitoris geris præcipuum munus), ne in expendendis apostolicæ sedis constitutionibus præ nimia exhauriendi argumenti sollicitudine nullus fiat disserendi ambigendique modus, sedula deinde opera conferenda, ut istiusmodi dubia, quæ facile, pro ingeniorum varietate, disputando emergunt, penitus inter vos dirimantur, ne diuturna unquam disceptatione fluctuent animi; præsertim cum constitutiones ipsæ apostolicæ scopum, quo tendunt, aperte demonstrent, et illuc prompte dirigi possit quidquid dubitando interturbare videatur. Id si animadvertissent qui de præsenti negotio plura dubitarunt, nodum sibi exsolvissent. Pateat enim, nihil nobis in animo fuisse, quam cohibere vivida nonnullorum theologorum ingenia, qui nimium sani jejunii fines prætergressi, et non parum obliti, illud ad retinendum in officio corpus divinitus institutum, hosti huic spiritus infensissimo blandiebantur. Statim siquidem

comperissent quid in propositis quæstionibus constituendum esset, nec sibi molestiam exhibuissent, nec nobis, quos gravissimæ undique circum stant curæ, non parum temporis occupassent, quod tamen pro singulari nostro in vestram gentem studio, atque amore, libenter impendimus ad rectum vobis iter monstrandum; in posterum simul prævaventes, quomodo in hujusmodi quæstionibus firmare gressus vestros in promtu sit. Reliquum est venerabilis frater, ut tibi quod facimus ex animo, præcipuæ benevolentiæ nostræ pignus apostolicam benedictionem peramanter impertiamur. Datum etc. 8. *Julii* 1744.

Cum hæc ita se habeant, satis muneri nostro fecisse videmur, ne illi (quibus licet carnes edere) cum jejunium tempore quadragesimæ, vel extra quadragesimam fidelibus præscribitur, unius comestionis limites excedant, ac ne piscibus simul et carnibus parari sibi mensam patiantur, neve cavillationes perscrutentur, ut legi tenebras offundant. Pauca tamen adhuc supersunt, quæ remedium a nobis deposcunt.

Siquidem advertimus jam multis ab hinc annis non solum plures in qualibet Italiæ urbe vestra auctoritate dissolvi a quadragesimali abstinentia, sed etiam magno studio contenditis, ut universam civitatem, totamque diœcesim eadem abstinentia liberemus. Hinc factum est, ut in quibusdam civitatibus, ac diœcesibus, jam per multos annos fideles universi absque ullo discrimine car-

nibus per quadragesimam utantur. Id quidem maximam nobis affert sollicitudinem, eo quod deprehendimus certis testimoniis in quibusdam regionibus septemtrionis toto quadragesimæ cursu lactis et ovorum usum libere permitti ; quia per plures annos eamdem facultatem petierint, et a sede apostolica consecuti fuerint : quamobrem illi populi sibi in animum induxerunt, non esse rursus ad pontificem confugiendum pro hujusmodi facultate impetranda, sed priores concessiones singulis annis acceptas sufficere, ut lactis et ovorum consuetudo per quadragesimam comprobetur. Præterea maximi facienda esse ducimus ea verba *Trid. Conc. sess.* 25. *cap.* 18. *De reform. Sicuti publice expedit, legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius, evenientibus casibus et necessitatibus, pro communi utilitate satisfiat; sic frequentius legem solvere, exemploque potius, quam certo personarum rerumque delectu, petentibus indulgere, nil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire.*

In literis nostris apostolicis, quas anno 1741. ad omnes catholicos episcopos dedimus, huic corruptelæ viam præcludere cogitavimus ea ratione, illisque verbis, quæ rursum hîc subjicimus : *Debitum igitur paternæ uniuscujusque vestrum sedulitatis et caritatis officium jure postulat, ut omnibus notum faciatis, et annuntietis, nemini quidem sine legitima causa, et de utriusque medici consilio, multitudini vero, veluti populo, aut civitati, aut genti*

indiscriminatim integræ, nonnisi gravissima et urgente necessitate, et in casibus per sacra canonum statuta præscriptis, cum debita apostolicæ hujus sanctæ sedis reverentia a quadragesimali jejunio dispensationem, toties quoties opus fuerit concedendam, nec audacter fidenterque usurpandam, nec superbe et arroganter ab ecclesia, sicut alibi in more positum esse accipimus, esse postulandam.

Porro nos hanc normam secuti sumus, cum multitudinem, veluti populum, aut civitatem integram quadragesimali abstinentia immunem declaravimus. In primis loci episcopus id postulare a nobis debuit, ac de gravissima urgentique necessitate suum testimonium interponere. Deinde carnes minime permissæ fuerunt, si lactis et ovorum usus satis esse videretur. Tum vero facultas edendi carnes tribui solum consuevit, cum interposito episcopi testimonio id omnino necessarium judicaretur; nec sufficiens necessitati remedium afferri constaret, si ova solum et lacticinia concederentur. Quoties autem abstinentia quadragesimæ nostra auctoritate soluta fuit, certos tamen dies præscripsimus, quibus integra abstinentia servaretur, nempe diem cinerum, dies quatuor temporum, vigilias præcepto obeundas, dies majoris hebdomadæ a dominica palmarum. Quandoque recensuimus etiam totam hebdomadam cinerum; aliquando etiam indiximus abstinentiam feriis sextis, ac sabbatis, etiamsi facultas a nobis tradita lactis et ovorum

usum solum complecteretur. Postremo eam conditionem semper addidimus, ne jejunii lex unius per diem comestionis ullo modo violaretur, ac ne simul in mensa carnes et pisces apponerentur.

Dum rationem hujus consilii nostri serio perpendimus, haud plane acquiescimus, ob eam solicitudinem, ac dubitationem, ne causa ab episcopo loci prolata, quam nos legitimam credidimus, ad solvendam quadragesimæ abstinentiam, ejus naturæ fortasse non sit, quæ veram et urgentem necessitatem contineat. Quippe illud nobis semper ante oculos propositum habuimus, ut nihil inconsulto ac temere faciamus. Hærent pariter animo defixa sancti Bernardi verba ad pontificem Eugenium *libro* 3. *De consideratione c.* 4. *Facilis hoc, quia potestis: sed utrum debeatis, quæstio est, et quando:* attamen fidem præstitimus iis, quibus præstanda fuerat, episcopis nempe locorum. Non enim alio pacto exerceri potest solicitudo peculiarium ecclesiarum, ac diœcesum, nisi fides habeatur episcopis, a quibus illæ administrantur. Sed in postremum, ut gravissimum hoc negotiorum tutius, quam fieri possit, geratur, molestum vobis non sit, animum iis advertere, quæ subjicimus.

Non ignoratis ab Innocentio III. prædecessore nostro *cap. Consilium, de observatione jejuniorum*, inter causas legitimas solvendi abstinentiam a carnibus jejunii tempore recenseri veram et existentem reipsa

ægritudinem: *Præterea, de illis, qui in quadragesima, vel in aliis jejuniis solemnibus infirmantur, et petant sibi esum carnium indulgeri, respondemus: quod, cum non subjaceat legi necessitas, desiderium infirmorum, cum urgens necessitas exigit, supportare potes, et debes, ut majus periculum in eis evitetur.* Item statuerant multo ante Innocentium III. Patres octavi concilii Toletani *can.* 9., quod anno 653. celebratum fuit: *Quisque absque inevitabili necessitate, atque fragilitatis evidentis languore, seu etiam ætatis impossibilitate, diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solum erit reus resurrectionis dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione.... Illi vero, quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quam a sacerdote permissum accipiant.*

Nemo est, qui non intelligat, hujusmodi casus satis esse, ut aliqui a jejunii legibus et abstinentia immunes existimentur, non autem, ut populus, vel integra civitas idem privilegium obtineat. Quis enim sibi persuadere possit, cives universos alicujus urbis, vel diœcesis, eodem tempore gravissimo morbo teneri, vel in eodem discrimine versari omnes, ut periculosam ægritudinem contrahant? Nisi forte eos morbos intelligamus, qui ab aeris intemperie vel infectione promanant, de quibus paulo post verba faciemus. Quis credat, unquam populum univer-

sum alicujus diœcesis, vel communi languore penitus extenuatum, vel extrema senectute confectum?

Neque vero causa sufficiens habenda est, ut aliqua civitas, vel populus, abstinentia quadragesimali liberetur, ipsique carnes permittantur, si forte pisces vel ova caro pretio vendantur. Sicut enim urbes habent egenos cives, ita etiam opulentos, e quibus etiam alii vitæ sustentationem labore ac sudore sibi comparant, alii vero patrimonio ac divitiis satis superque abundant. Itaque, si pro emendis piscibus grave pretium solvendum sit, id quidem egenis civibus, non vero divitibus suffragatur. Id asserunt etiam nonnulli theologi haud severioris disciplinæ, quorum sententiam recensuimus capite nono libri tertii nostrarum institutionum, quas Bononiæ typis impressimus.

Illud etiam inane commentum prorsus existimari debet, solvendas esse abstinentia quadragesimæ civitates, vel diœceses, ubi exercitus versantur, eo quod milites in iis locis permanentes abstinentiæ leges minime observant. Id potius animos civium inflammare deberet ad jejunium rite religioseque suscipiendum, ut nempe milites tanta virtute temperantiæ permoti ipsorum exemplum sequantur. Illud solum pro legitima causa in medium proferri potest, copias militum tantam afferre civitati penuriam herbarum, atque olei, licet quadragesimæ jejunio non obtemperent, ut harum rerum pretia sum-

mopere augeantur. Tunc autem eadem statuenda, quæ paulo ante diximus, cum pisces et ova cariori pretio comparantur. Igitur peculiares morbi, quamvis frequentes, in posterum pro causa solvendæ abstinentiæ non adducantur, nisi forte civibus universis iidem morbi communes habeantur ob aliquam aeris corruptionem; neque in posterum herbarum, olei, piscium, et ovorum pretia tanti ponderis esse censeantur, ut omnis civitas, vel diœcesis, ab instituto quadragesimæ jejunio, ac temperantia, liberari contendat. Quod si veras ac legitimas a nobis causas ad hanc facultatem obtinendam expetitis, duas potissimum percensebimus, quarum prima ex jure canonico, altera vero ab ipsa rerum magistra experientia depromta est.

Innocentius III, quem superius nominavimus, *eodem c. Consilium, de observatione jejuniorum*, archiepiscopo bracarensi postulanti, qua pœna plectendos judicaret illos, qui tempore quadragesimæ a carnibus non abstinuerant ob summam rerum caritatem, et angustiam, itaut plures fame enecarentur, respondit his verbis: *Cum autem quæsieris, quæ sit illis pœnitentia injungenda, qui diebus quadragesimalibus, tempore quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere sunt coacti; respondemus, quod in tali articulo illos non credimus puniendos. Preces tamen Domino pro illis et cum illis effun-*

dens, ne ipsis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium est, ibi timere culpam, ubi culpa minime reperitur. Si quis hoc tempore episcopus adductus exemplo bracarensis antistitis idem consilium peteret a sede apostolica; tamquam ineptus ac simplex haberetur, sed illo ecclesiæ felicissimo sæculo maximi pendebatur, uti æquum est, quadragesimæ præceptum. Hinc magna severitate inquirebantur illi, qui minime paruissent, licet talis causa intercederet, ut liberi ab eodem præcepto viderentur: nec ulla ratio habebatur virorum principum, licet ipsorum incolumitas cum reipublicæ felicitate conjuncta putaretur; uti nos fuse ostendimus in decima quinta nostrarum institutionum libri primi. *Sed iis omissis, et aliis bene multis, quæ in hanc rem congeri a nobis possent, illud primum delibabimus ex responso Innocentii III., tunc quadragesimæ abstinentia solvi posse integram civitatem, vel diœcesim, cum reipsa non suppetunt ea, sine quibus præceptum quadragesimæ observari nequit. Itaque si revera in aliquo loco neque oleum, neque pisces comparari possint, tunc incolis ejusdem loci permitti fas est ut lacte et ovis utantur: si hæc autem revera deficiant, tunc carnis, salubris tamen, edendæ facultas concedetur, interposita semper jejunii servandi conditione.*

Insula sancti Dominici in America meridionali in temporalibus paret charissimo in Christo filio nostro Ludovico Galliarum Regi Christianissimo, nec ei ullus præest epi-

scopus. Præfectus patrum societatis Jesu anno 1742. a nobis quæsivit, an ex concessione sibi facta a sede apostolica dispensandi super esu carnium, ovorum, et lacticiniorum, tempore jejuniorum, et quadragesimæ, dici posset, sibi etiam datam fuisse facultatem dispensandi nedum particulares personas, sed etiam multitudinem hominum, et omnes sui districtus incolas, quando coram Deo id expedire judicasset: habitoque responso, facultatem ei fuisse concessam dispensationem indulgendi particularibus hominibus, non autem multitudini hominum, omnibus incolis sui districtus, pro concessione exoravit. Pro causa exposuit veneficam piscium qualitatem, exiguum piscatorum numerum, qui longe ab insula piscantes, pisces deferebant aut fœtentes, aut corruptos ob nimios calores, paupertatem earum gentium, quæ oleum emere non poterant pro cibis quadragesimalibus necessarium, deficientiam denique olerum, et leguminum, quæ in ea regione facile corrumpuntur, aut a vermibus consumuntur. Re subinde mature discussa coram nobis in congregatione generali sanctæ romanæ et universalis inquisitionis *die* 12. *April. anno* 1742., habita ratione regionis nimis remotæ, a qua quolibet anno impossibilis erat ad sedem apostolicam recursus; indulgentes necessitati fidelium degentium in insulis ditionis gallicæ in America, facultatem concessimus præfectis missionum illarum partium, ut in casu veræ et inelu-

ctabilis necessitatis, et tantum de anno in annum, præfataque vera necessitate durante, et non aliter, nec alio modo, ut possent et valerent cum fidelibus populis ipsorum regimini commissis dispensare super esu ovorum, et lacticiniorum, et etiam carnium tempore quadragesimali, indicta simul cum hujusmodi dispensatione observantia jejunii per unicam comestionem, oneratque prædictorum præfectorum conscientia, si adamussim juxta præscriptum concessa facultate usi non fuissent.

Sed jam ad experientiam deveniamus. Quindecim ab hinc annis per totam fere Europam morbus invaluit, qui pectoris inflammationem inferebat, ita tamen, ut ex provincia in aliam hæc funesta lues promanaret. Id contigit annis 1730. 1733. 1740. Licet autem morbus ejusmodi, qui universos hominum ordines atque ætates corripiebat, lentam solum in pectore inflammationem excitaret, tamen senibus matura jam ætate debilitatis extremam afferebat perniciem: nam ex ipso febres acutissimæ ac mortales sequebantur. Idem morbus in periculum trahebat juniores etiam, qui paululum infirmo pectore laborarent. Postremo multorum pectora adeo labefactavit, ut gravissima deinde mala provenerint.

Alios quoque morbos hujus generis, pectoris inflammationem magno cum periculo afferentes, ægros in discrimen vitæ adduxis-

se medici scriptores luculenter testantur. *Itaque, si medicinæ professores acciti, monitique graviter, ut nihil a veritate alienum respondeant, unanimi consensu fateantur (uti nobis ipsis accidit, cum adhuc Bononiæ versaremur) morbum esse talis naturæ, qualem superius commemoravimus, ita ut nulla ætas libera et incolumis esse queat; et affirment illis ipsis, qui inter cives salvi et integri numerantur, eandem perniciem imminere; id præterea conferre plurimum ad ejusmodi luem depellandam, aut evitandam, si tum ægrotantes, tum sani a piscibus, et oleo, et quandoque pariter a lacte, et ovis abstineant; si inquam, res ita se habeat, tum proculdubio causa sufficiens judicanda est, quæ experientiæ innititur, et quæ semper probata, et in posterum probanda videtur, ut nempe populus, seu civitas integra a carnibus abstinendi præcepto non teneatur.*

Neque ulla difficultas removere vos debet a consulendis medicis, qui præstantiores habeantur. *Cavendum pariter, ut quidquid revera senserint, scripto testari non prætermittant; quæ conditio si desit in posterum, nulla unquam facultas civitati, aut diœcesi, carnibus, aut lacticiniis vescendi tempore quadragesimæ tribuetur: quippe id necessarium omnino videtur.* Accedit etiam, quod medici, facilitate quadam incredibili peculiares quidem cives a quadragesimæ præcepto liberos et immunes decernere soleant; (de qua re gravissime monendi a vobis sunt, ne suas animas indul-

gendo nimis aggravent) cum vero pro universis civibus idem statuendum proponitur, tum se difficiles, anxios, ac solicitos præstare nos ipsi experti sumus. Postremo si velint percurrere ea, quæ in Italia, et extra ipsam præclarissimi auctores medici typis evulgarunt, facile deprehendent, abstinentiam ciborumque parsimoniam ab illis magnopere commendari, discrimen inter morbos constitui, et certis rationibus ostendi, in curandis quibusdam morbis nequaquam requiri, ut jusculum, et carnes loco piscium, olei, et herbarum substituantur; in aliis vero juvare plurimum, si sublatis carnibus, cum inducitur jejunium, oleo, vel lacte ægrotantes utantur: demum advertent, quam diligenter accurateque scribant de pectoris incommodis, cum in omnibus generatim excitantur, ne corripiantur eodem morbo, qui adhuc incolumes a communi lue supersunt.

Hæc vobis indicanda putavimus. Reliquum est, ut vos hortemur, ne tam facile suscipiatis negotium petendæ facultatis utendi carnibus et lacticiniis tempore quadragesimæ pro universa civitate vel diœcesi. Quippe abrumpenda tandem est consuetudo, ob quam jam per tot annos in quibusdam locis hæ facultates tribui consueverunt. Illud etiam experientia a vobis compertum erit, delicatis quoque ac mollibus abstinentiam quadragesimæ nullam inferre perniciem; neque plures ob hanc causam inter ægrotos vel mortuos recenseri. Hanc rationem et institutum

nos ipsi secuti sumus Romæ ac Bononiæ (cujus sedem adhuc retinemus), cum nuper quadragesimæ tempus ageretur. Si vos id quoque præstabitis, neque facile a nobis pro universa civitate, vel diœcesi, facultatem solvendi quadragesimæ abstinentiam postulabitis, vel (si necessarium id arbitremini) non aliter, quam servatis præmissis conditionibus, dispensationis instantia ad nos deferretur, non solum ii fructus provenient, quos jam indicavimus, sed etiam repulsæ pudorem evitabitis, nosque pariter ea molestia vindicabitis, quam ferimus, dum votis vestris minime obsecundamus. Postremo vos omnes peramanter amplectimur, et apostolicam benedictionem vobis populisque vestris impertimur. Datum ex arce Castri Gandulphi die 10. Junii 1745. Pontificatus nostri anno quinto.

EPISTOLA ENCYCLICA IV.

super missarum stipendio.

Quanta cura adhibenda sit, ut sacrosanctum missæ sacrificium non solum omni religionis cultu ac veneratione celebretur, verum etiam ut a tanti sacrificii dignitate cujusvis generis mercedum conditiones, pacta, importunæ atque illiberales eleemosynarum exactiones potius, quam postulationes, aliaque hujusmodi, quæ a simoniaca labe, vel certe a turpi quæstu non longe absunt, e

medio tollantur, nemo est ex catholicæ fidei cultoribus, qui ignoret. *Verum eousque tandem progressa est, sicut non sine ingenti cordis nostri mœrore undique accepimus, nonnullorum sive ecclesiasticorum, sive laicorum virorum avaritia, quæ est idolorum servitus, ut eleemosynas quidem seu stipendia propter missarum celebrationem juxta locorum consuetudines, vel diœcesanarum synodorum sanctiones in subsidium alimentorum unicujusque sacerdotis dumtaxat pro regionum opportunitatibus præscripta colligant, missas vero celebrari curent alibi, ubi eleemosynæ, seu stipendia, vel consuetudine, vel synodali lege pro singulis missis attributa sunt minoris pretii, quam illic, ubi accipiuntur, darentur. Id quam absonum sit atque alienum ab ipsa sive expressa sive tacita pie offerentium voluntate, omnes plane intelligunt, nec aliter existimandum est; in illa enim potius missas esse celebrandas quisque vult, ad quam religionis et pietatis stimulis ductus eleemosynas confert, aut in qua quispiam fortasse tumulatus est, quam in alia ecclesia sibi prorsus ignota. Quod sane veluti mercaturis faciendis a turpis lucri cupiditate inductum non solum ab avaritiæ suspicione, et vitio, verum etiam a furti crimine, unde restitutioni subjacet; haud immune, in causa est, ut bonorum quamplurimi, ad quorum notitiam mercatura hujusmodi venit, graviter offensi, ab eleemosynis ad celebrandas missas amplius offerendis sese abstineant.* Execrabilem hujusmodi abusum alicubi sensim irre-

pentem detestantes romani pontifices prædecessores nostri, de consilio tum congregationis S. R. E. Cardinalium universalis inquisitionis contra hæreticam pravitatem, tum congregationis cardin. conc. tridentini interpretum, *decretum voluerunt, nimirum a quolibet sacerdote stipendio seu eleemosyna majoris pretii pro celebratione missæ a quocumque accepta non posse alteri sacerdoti missam hujusmodi celebraturo stipendium seu eleemosynam minoris pretii erogari, etsi eidem sacerdoti missam celebranti et consentienti se majoris pretii stipendium seu eleemosynam accepisse indicasset.* Eapropter vos, venerabiles fratres, in apostolici ministerii et sollicitudinis nostræ partem adscitos rogamus, et maximopere in Domino hortamur, ut custodientes vigilias super gregibus vestris, enitamini, ne ea pestis amplius pervagetur, sed ut penitus extinguatur. Ab avaritia enim, tamquam a radice, mala omnia germinant; quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis. Avaritia quidem nulla potior contagio, quæ conceptam apud omnes sacerdotalis dignitatis perfectionisque opinionem magis inficiat evellatque. Avaritia opibus Deum posthabere, ac servire mammonæ docens, efficit, ut avari hæreditatem non habeant in regno Christi, et Dei. Quod si hæc in laicis hominibus minime toleranda, atque adeo legibus coercenda, quid in ecclesiasticis viris, qui terrenis rebus nuntium miserunt, qui in sortem Domini voca-

ti, qui Deo mancipati sunt. Quid, quod non per mundana lucra, sed per altaris ministerium tam sordide, et cum sanctissimarum legum contemtu, et cum sacerdotalis characteris dedecore in avaritiam præcipiti animo rapiuntur. Contendite, igitur, venerabiles fratres, quibus Christi ovium cura demandata est, non solum ut verbo et exemplo præeuntes, Christi sitis bonus odor in omni loco, unde populi vestigia vestra sequantur; verum etiam ut ecclesiasticos primum, deinde laicos viros ab infectis vitiorum pascuis avertentes, per viam mandatorum Dei ad cœleste ovile currere doceatis. *Quoniam autem ita comparatum est, ut præsentis pœnæ metu salutaribus monitis facilius obtemperetur; per edictum in vestris diœcesibus proponendum affigendumque universis notum facite, quemcumque, qui eleemosynas seu stipendia majoris pretii pro missis celebrandis, quemadmodum locorum consuetudines, vel synodalia statuta exigunt, colligens, missas, retenta sibi parte earumdem eleemosynarum seu stipendiorum acceptorum, sive ibidem, sive alibi, ubi pro missis celebrandis minora stipendia seu eleemosynæ tribuuntur, celebrari fecerit, laicum quidem seu secularem, præter alias arbitrio vestro irrogandas pœnas, excommunicationis pœnam, clericum vero sive quemcumque sacerdotem pœnam suspensionis ipso facto incurrere; a quibus nullus per alium, quam per nos ipsos, seu Romanum Pontificem pro tempore existentem, nisi in mortis*

articulo constitutus, absolvi possit. Fore autem in Domino confidimus, ut unusquisque memor conditionis suæ, posthac bene consultum velit animæ suæ, nec tam salutares leges censurasque ecclesiasticas parvipendat. Interea fraternitatibus vestris apostolicam benedictionem in populos etiam curæ vestræ commissos redundaturam peramanter impertimur. Voluimus autem, ut præsentium literarum transumtis sive exemplis, etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides in judicio, et extra, adhibeatur, quæ adhiberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo piscatoris die trigesima mensis Junii millesimo septingesimo quadragesimo primo, pontificatus nostri anno primo.

EPISTOLA ENCYCLICA V.

super missa parochiali, et conventuali.

Cum semper oblatas nobis occasiones apostolica scripta dirigendi ad fraternitates vestras libenter amplectimur, ut sinceræ nostræ erga vos dilectionis argumenta frequenter eluceant; tum vero majori animi alacritate idipsum præstamus, quum ad excitandum fraternitatum vestrarum zelum pro conservatione rectæ disciplinæ in clero regimini vestro commisso; præsentibus rerum,

aut temporum conditionibus commovemur. Nec enim impositum imbecillitati nostræ omnium ecclesiarum sollicitudinis onus aliter substituere nos posse confidimus, quam si divini cultus augmentum atque exactam ecclesiasticarum sanctionum in singulis diœcesibus custodiam religiosæ vigilantium pastorum curæ, identidem inculcando, commendemus.

Hujus porro epistolæ ad vos scribendæ occasionem nobis atque argumentum in primis præbet onus illud, quod omnibus animarum curam gerentibus incumbit, applicandi missam parochialem pro populo ipsorum curæ commisso: tum etiam applicatio missæ conventualis, quæ pro benefactoribus in genere facienda est ab iis, qui missas canunt in ecclesiis patriarchalibus, metropolitanis, cathedralibus, et collegiatis; tum denique debitum psallendi, quo tenentur canonici prædictarum ecclesiarum choro assistentes. Cujus quidem argumenti minime nova, sed a scriptoribus frequenter habita tractatio est; cumque ea res in hujus almæ urbis nostræ congregationibus, et potissimum in congregatione venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium concilii tridentini interpretum, cujus secretarii munere olim in minoribus constituti multos annos perfuncti sumus, multoties discussa ac definita fuerit; quamvis earundem congregationum decreta plerumque circa eam uniformia, et sibi consona prodierint, eorumque decretorum nonnulla

etiam pontificiam prædecessorum nostrorum approbationem et confirmationem meruerint; minime tamen mirandum esset, eorum notitiam ad singulos quosque vestrum non adhuc pervenisse. Quapropter non modo opportunum, verum etiam necessarium duximus, encyclicam hanc epistolam ad vos scribere, per quam, sublata demum diversarum, in quas scriptores abierunt, opinionum varietate, constans hujus apostolicæ sedis sententia prædictis de rebus cuilibet innotescat, et fraternitatibus vestris quædam veluti norma ac regula suppetat, juxta quam synodales, aliasque vestras circa præmissa constitutiones, ordinationes, seu edicta, quorum publicationem vobis injungimus, dirigere valeatis. Eorum vero executionem, dum, juxta ea, quæ in præsentibus tenenda atque servanda præscribimus, omni, qua decet, sollicitudine ac vigilantia urgere studebitis, minime dubitandum vobis erit, ne statutorum vestrorum implemento obicem aut moram afferre valeant recursus ad hujus nostræ curiæ tribunalia forsitan habendi; utpote quos omnino rejiciendos esse præcipimus ac jubemus: quamobrem has ipsas literas nostras in singulorum tribunalium regestis asservari volumus, atque ad earum præscriptum tam ipsorum tribunalium resolutiones, quam de vestris decretis, quæ ipsi præsentibus inhærentes edituri estis, judicia exigi et conferri mandamus.

Et quidem quod nuper enunciavimus, sa-

crosanctum missæ sacrificium a pastoribus animarum applicari debere pro populo ipsorum curæ commisso, id veluti ex divino præcepto descendens, a sacra tridentina synodo diserte exprimitur *sess.* 23. *cap.* 1. *de reformat.* per hæc notabilia verba: *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre.* Et quamvis minime defuerint, qui per inanes et frivolas interpretationes hujusmodi obligationem a sancta synodo memoratam de medio tollere, vel saltem extenuare contenderint, quum tamen relata concilii verba satis clara et perspicua sint, *quumque prædicta congregatio ejusdem concilii interpretationi privative præposita, constanter edixerit, eos quibus animarum cura demandata est, non modo sacrificium missæ celebrare, sed illius etiam fructum medium pro populo sibi commisso applicare debere, nec illud pro aliis applicare, aut pro hujusmodi applicatione eleemosynam percipere posse, quodque magis interest, quum hæc intelligentia a prædecessoribus nostris romanis pontificibus approbata fuerit, et confirmata: nihil jam amplius ulli vestrum desiderandum superest, ut eam amplecti, eidemque obsequi, necnon illius promtam executionem in vestris respective diœcesibus omni studio procurare debeatis.*

Neque nos tamen, qui, ut superius innuimus, in minoribus adhuc degentes, munus secretarii prædictæ congregationis concilii

tridentini interpretis plures annos obivimus, aliosque non paucos partim in anconitanæ cathedralis, partim in metropolitanæ bononiensis, patriæ nostræ dilectissimæ, quam adhuc retinemus, gubernatione assidue transegimus; non, inquam, nos latent multiplicis generis effugia, per quæ nonnulli prædictæ obligationis implementum declinare satagunt, quibusque proinde opportune a nobis est occurrendum.

Quum enim sacrum tridentinum concilium, ne animarum cura negligatur, non uno in loco episcopis mandet, ut quotiescumque opus fuerit, idoneos vicarios cum certorum fructuum assignatione ad eamdem curam exercendam eligant ac deputent, uti videre est *in sess.* 7. *c.* 5. *et* 7. *sess.* 21. *cap.* 6. *sess.* 25. *cap.* 16., non raro autem eveniat, ut aliqua ecclesia parochiali vacante, vicarius pariter ad implenda hujusmodi ecclesiæ onera, usque ad novi rectoris electionem, ab episcopo deputari debeat, eodem concilio tridentino id jubente *sess.* 24. *cap.* 28. *de reformat.*, nonnulli ex hujusmodi vicariis nituntur se ipsos a prædicta obligatione subtrahere, vel ex eo quod, habituali cura penes alium seu alios residente, ipsi actualem dumtaxat exerceant; vel quod ipsi sint ad nutum amovibiles; vel ad breve tempus, hujusmodi curæ sint addicti; ut nihil hic loquamur de parochis regularibus, qui a prædicta applicatione missæ pro populo nonnunquam alienos se ostendunt. *Itaque mens nostra, et senten-*

tia est, sicut etiam pluries a prælaudatis congregationibus judicatum fuit ac definitum, quod omnes, et singuli, qui actu animarum curam exercent, et non solum parochi aut vicarii seculares, verum etiam parochi aut vicarii regulares, uno verbo, omnes et singuli, de quibus supra dictum est, utque alii quicumque etiam specifica et individua mentione digni, æque teneantur missam parochialem applicare pro populo, ut præfertur, ipsorum curæ commisso.

Nonnulli vero ad evitandum hujusmodi obligationis implementum allegare solent, congruos sibi parochiæ suæ reditus non suppetere; alii denique ad inveteratam consuetudinem confugiunt, sustinentes, id neque sibi, neque decessoribus suis, per longum tempus, quod immemorabile affirmant, unquam in usu fuisse. *Nos autem ad præcedentes prædictæ congregationis concilii resolutiones nostram approbationem et confirmationem extendimus; et quatenus opus sit, auctoritate apostolica iterum tenore præsentium decernimus, et declaramus, quod licet parochi, seu alii, ut supra, animarum curam habentes congruis præfinitis reditibus destituantur, et quamvis antiqua seu etiam immemorabili consuetudine in ipsorum diœcesibus seu parochiis obtinuerit, ut missa pro populo non applicaretur, eadem nihilominus omnino in posterum ab ipsis debeat applicari.*

Quum tamen diximus, omnes animarum curam habentes missæ sacrificium pro popu-

lo sibi commisso applicare debere, non ideo statuere voluimus, eosdem aut quotidie, aut quotiescumque celebraverint, ad prædictam applicationem pro populo teneri. Et quidem sacrosancta tridentina synodus *sess.* 25. *cap.* 14., præcipit episcopis curare, ut sacerdotes saltem diebus dominicis, et festis solemnibus, missarum sacra faciant, *si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, missas celebrent*; in pluribus autem synodalibus episcoporum constitutionibus novimus provide constitutos ac designatos esse dies, quibus animarum pastores missas celebrare debent. At vero nos id unum in presenti suscepimus decernendum, quando nimirum iidem pro populo celebrare et applicare teneantur; *et quamvis compertum habeamus id, quod alias a congregatione concilii responsum fuit, Parochum nempe pinguibus reditibus dotatum quotidie pro populo celebrare, et applicare debere; eum vero qui uberioribus hujusmodi reditibus non gaudeat, festivis tantum diebus id ipsum præstare teneri:* quum tamen pariter nobis perspectæ sint tum controversiæ super hoc ipso exortæ, nimirum ad quam summam pertingere debeant ecclesiæ parochialis proventus, ut pingues et uberes appellari possint: quoniam pingues minime habendi sunt reditus, etiam copiosi, quibus tamen multiplicia et gravia sint onera adnexa; tum etiam multorum querelæ adversus hujusmodi decretum, tamquam plus æquo rigidum exci-

tatæ, nobis innotescant: *Idcirco opportunum censemus, fraternitatibus vestris declarare, nobis abunde satisfactum fore, vobisque proinde satis esse posse, dum ii, qui animarum curam exercent, sacrificium missæ pro populo celebrent atque applicent in dominicis aliisque per annum diebus festis de præcepto;* quum prædicti dominici aliique festi dies ii sint, in quibus juxta præceptum concilii tridentini *sess.* 5. *c.* 2. *et sess.* 25. *c.* 4. quilibet animarum curæ præpositus populum sibi commissum salutaribus verbis pascere debet, docendo ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem; iidemque sint dies, de quibus eadem sancta synodus statuit, ut *moneat episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei;* et quibus parochi subditos suos in doctrina erudire debent, juxta id quod a prædicto concilio in *citat. cap.* 4. episcopis præcipitur, ut nempe *saltem dominicis et aliis festivis diebus pueros in singulis parochiis, fidei rudimenta, et obedientiam erga Deum, et parentes, diligenter ab iis ad quos spectabit doceri curent.*

Et quia in nonnullis diœcesibus numerus dierum festorum de præcepto, de apostolica nostra auctoritate et consensu, eatenus est imminutus, ut nempe in aliquibus festis Christi, fideles, et missam audire et ab operibus servilibus abstinere debeant; in aliis vero populo permissum sit opera servilia

exercere, firma remanente obligatione audiendi missæ sacrificium ; nos, ut obortæ jam dubitationes circa onus applicationis missæ parochialis in hujusmodi diebus festis penitus eliminentur, *statuimus , et declaramus, quod etiam iisdem festis diebus, quibus populus missæ interesse debet, et servilibus operibus vacare potest, omnes animarum curam gerentes missam pro populo celebrare teneantur.*

Quia vero propria nonnunquam experientia satis agnovimus, aliquos esse parochos adeo pauperes, ut ferme ex eleemosynis, quas a fidelibus pro missarum celebratione accipiunt, vivere cogantur; eos vero qui, ecclesia parochiali vacante, ad animarum curam exercendam, sub vicarii, seu œconomi nomine deputantur, aliquibus in locis adeo illiberaliter tractari, ut exigui reditus ipsis constituti, et pauca incerta emolumenta eisdem obvenientia , ægre ad eorum vitæ necessaria sufficiant, quod iis quoque non raro evenire solet, qui in aliquibus ecclesiis, habituali cura apud alios manente, actuali tantum exercitio sunt addicti , proindeque cum istis severe nimis agi videretur, si diebus festis, quibus potissimum hujusmodi occasio se offert, eisdem vetitum esset eleemosynam pro applicatione missæ recipere. *Idcirco nos tam istorum , quam illorum inopiam summopere miserantes, eisdemque , quantum nobis integrum est, consulere volentes; quamvis, ut supra dictum est , omnes et singuli prædicti teneantur diebus festis missam pro populo cele-*

brare, et applicare; attamen, quod pertinet ad prædictos parochos egentes, unicuique vestrum facultatem concedimus, cum iis, quos revera tales esse noveritis opportune dispensandi, ad hoc, ut, etiam diebus festis hujusmodi, eleemosynam ab aliquo offerente recipere, et pro ipso sacrificium applicare, quatenus id ab eo requiratur, libere et licite possint et valeant; dummodo ad necessariam populi commoditatem, in ipsa ecclesia parochiali missam celebrent; ea tamen adjecta conditione, ut tot missas infra hebdomadam pro populo applicent, quot in diebus festis, infra eamdem hebdomadam occurrentibus, juxta peculiarem intentionem alterius pii benefactoris obtulerint.

Quod autem spectat ad vicarios, sive œconomos ecclesiarum vacantium, quum a sacro tridentino concilio *cit. sess.* 24. *c.* 18. cuilibet episcopo tribuatur facultas eos deputandi, et constituendi, *cum congrua, ejus arbitrio, fructuum portionis assignatione*; vestrum erit, ven. fratres, cum iis agere, qui vacantis ecclesiæ fructus exigunt, *ut egenti vicario, qui exigua hujusmodi certorum fructuum assignatione, paucisque incertis proventibus gaudeat, congruum aliquod augmentum præbeatur pro onere celebrandi, et applicandi missam pro populo diebus festis. Quapropter pro iis locis, in quibus ecclesiarum vacantium fructus ad commodum cameræ nostræ apostolicæ exigitur, opportuna thesaurario nostro generali mandata dirigamus, quæ iis*

denunciare non prætermittet peculiaribus dictorum locorum collectoribus, cum quibus episcopi ecclesiasticæ nostræ ditionis, ceterorumque locorum, in quibus, ut præfertur, ecclesiarum vacantium fructus ad cameram prædictam pertinent officii sui partes in eum finem, de quo supra diximus, interponere debebunt.

Ac demum, quoad illos, qui tamquam *vicarii*, sive perpetui, sive ad tempus constituti, animarum curam administrant, quæ apud alios habitu residet, ratione alicujus ecclesiæ parochialis ipsorum ecclesiis, seu monasteriis, collegiis, aut locis piis, olim unitæ; quamvis a recol. mem. prædecessore nostro s. Pio papa V. præfinita fuerit certa pars fructuum hujusmodi vicariis assignanda, prout in ipsius constitutione, quæ incipit, *Ad exequendum*, data Kalendis Novembris anni MDLXVII. distincte statuitur; *nihilominus ubi præscripta fructuum portio, vel nullo modo, vel non integre vicariis prædictis assignata reperiatur, vel etiam ubi ea, quæ ad normam prædictæ constitutionis eisdem fuerit attributa, minime sufficiens a vobis reputetur, propter temporum circumstantias, et signanter pro implendo onere celebrandi et applicandi missam pro populo diebus festis de præcepto; utendum vobis erit potestate, quam fecit episcopis synodus trid. sess. 7. cap. 7., dum illorum arbitrio permisit, juxta temporum atque injunctorum onerum rationem, congruam prædictis vicariis fructuum portionem assignare*; quam ob causam nos etiam fraternitatibus vestris, quate-

nus opus sit, necessarias omnes et opportunas facultates impertimur, quibuscumque appellationibus, privilegiis, aut exemtionibus, ut in eodem concilio sancitur adversus ea, quæ salubriter a vobis constituta fuerint, minime suffragantibus.

Hæc igitur circa missam parochialem statuenda, et fraternitatibus vestris denuncianda judicavimus. Indeque gradum facientes ad ea quæ pertinent ad missam conventualem, neminem vestrum latere putamus sacrorum canonum sanctiones, quibus præcipitur, ut singulis diebus in ecclesiis patriarchalibus, metropolitanis, cathedralibus, et collegiatis, tum horæ canonicæ debitis modo et forma recitentur, tum etiam *missa conventualis* celebretur, quæ adeo claræ sunt, ut nulla super iis oriri possit dubitatio, eaque de re perspicuæ pariter, et per omnia uniformes existunt resolutiones ab hac congregatione vener. fratrum nostrorum concilii tridentini interpretum repetitis vicibus emanatæ, quas omnes apostolica auctoritate nostra confirmamus, et approbamus, earum executionem vobis enixe inculcantes: *ut scilicet missa conventualis quæ singulis diebus canitur a clero prædictarum ecclesiarum pro earumdem benefactoribus in genere quotidie applicetur;* eodem prorsus modo, quo missam parochialem ab iis qui curam animarum gerunt, pro populo sibi commisso, singulis saltem diebus festis de præcepto, applicari debere superius declaravimus. *Itaque*

date operam, ut falsam quorundam opinionem eliminetis, quam in aliquibus ecclesiis ejusmodi, sive dolo malo, sive per errorem invectam esse novimus: quod nempe dum missa conventualis pro certo aliquo ecclesiæ benefactore, vel grati animi ergo, vel ex vi oneris impositi celebratur, et applicatur, satis impletum censeatur debitum applicationis missæ conventualis. Etenim hujusmodi debitum non quidem respicit singulares aliquos benefactores, sed benefactores in genere cujuslibet ecclesiæ, cujus servitio addicti sunt quicumque in eadem sive dignitates, sive canonicatus, sive mansionariatus, sive beneficia choralia obtinent, et missam conventualem suis respective vicibus celebrent.

Neque minus improbandam noveritis aliorum sententiam, qui satis putant supradictam obligationem impletam esse, dum in eorum ecclesiis pro benefactoribus in genere aliquæ interdum preces fiunt, vel anniversaria statis diebus sacrificia pro illis peraguntur. Nemo enim id sibi arrogare debet, ut impositæ obligationi alia ratione satisfacere possit, quam eā, qūæ à lege ecclesiastica multoties præscripta fuit; nimirum missam conventualem singulis diebus pro benefactoribus celebrando, eandemque pro illis in genere applicando.

Profecto non solum prioribus ecclesiæ sæculis, verum etiam temporibus haud longe a nostra ætate remotis (quod vos ex historia ecclesiæ didicisse non dubitamus) servabatur olim in singulis ecclesiis series accurata omnium, et singulorum, quorum liberalitate

unaquæque aucta fuerat, eorumque nomina sacris diptychis; sic enim vocabantur; ideo consignata erant, ut eorumdem recordatio nunquam interiret, utque pro iis tum preces funderentur, tum etiam missæ sacrificium offerretur; quam ob causam etiam prædictus catalogus in plerisque ecclesiis ob oculos presbyteri celebrantis apponi consuevit, licet iidem pii benefactores in suis donationibus nihil penitus pro se pacti essent, sed tantummodo pro peccatorum suorum remissione se bona sua Deo offerre declarassent. Ecclesiarum siquidem præsules preces pro iis imperandas esse duxerunt: quamvis illi propria bona offerentes ne verbum quidem ea de re fecissent. Sacrorum hujusmodi diptychorum usus sensum defecit; ob idque in oblivione jacent alicubi complurium benefactorum nomina. At non idcirco fas est usum et disciplinam orandi pro iis, et sacrificium missæ pro illis offerendi. Atque inde præceptum applicandi missam conventualem pro benefactoribus in genere, originem atque rationem desumit.

Quemadmodum vero, loquendo de missa parochiali, superius dictum est, varias excusationes afferri solere, ad declinandam illius applicationem pro populo diebus festis de præcepto, ita pariter usuvenit quoad applicationem quotidianam missæ conventualis pro benefactoribus in genere. Ut autem superiores illæ, sic etiam hæ posteriores provide e medio sublatæ fuerunt per opportunas

congregationis concilii tridentini resolutiones, quas proinde in his etiam auctoritate nostra approbamus et confirmamus.

Nonnulli siquidem obtentu *contrariæ consuetudinis*, etiam immemorabilis, in propria ecclesia vigentis, se ab hujusmodi onere eximi posse sibi persuaserunt. *Verum jam pluries responsum fuit, hujusmodi consuetudinem, licet immemorabilem, quæ potius abusus et corruptela dicenda est, nemini suffragari.* Alii a missa pro benefactoribus in genere applicanda se excusatos voluissent, ex eo quod alio quopiam missarum onere obstricti inveniantur, vel ratione proprii canonicatus, aut alterius beneficii ecclesiastici, quod insimul cum canonicali præbenda obtinent; vel quia, præter munus canonici, seu beneficiati, aut mansionarii in ecclesia cathedrali seu collegiata, quum etiam in eadem, vel in alia ecclesia parochialem curam exerceant: dum missam conventualem canunt diebus festis de præcepto, debent pro populo sibi commisso eam applicare: ac proinde nequeunt eandem pro ecclesiæ benefactoribus specialiter offerre. Sed his quoque obviam itum est, jubendo *singulis prædictis, ut missam conventualem, quam canunt, pro ecclesiæ benefactoribus in genere applicent, pro aliis vero, pro quibus ipsi peculiariter missam applicare tenentur, alterum substituant, qui ipsorum loco missam hujusmodi celebret, applicetque.*

Aliorum pariter exceptio fuit, quod missa

conventualis non semper a canonicis, aut dignitatibus celebretur, sed aliquando etiam a beneficiatis, aut mansionariis, quos minus æquum videtur pro missæ celebratione omni eleemosyna carere, quæ unde desumi valent, ignorantur. Cui tamen rei pariter consultum est, demandando, ut ea desumatur ex massa distributionum.

Alii denique obtenderunt exiguitatem hujusmodi distributionum, quæ, ob detractam eleemosynam quotidianam pro missa conventuali, ad nihilum fere redactæ, vix foret, ut ab aliquo curarentur, cum magno detrimento servitii ecclesiæ præstandi. Tridentina quidem synodus *sess.* 24. *cap.* 15. opportunas rationes ostendit, quibus canonicalium præbendarum inopiæ valeat provideri. Si vero designatam a concilio viam, ut fere evenire solet, nequaquam iniri posse contingat, reliquum erit ad congregationem concilii recursum habere: cujus erit, perspecto ex vestris relationibus rerum statu, auctoritate apostolica prædecessoribus nostris eidem impartita, et a nobis etiam præsentium tenore confirmata, quotidianam applicationem missæ conventualis pro benefactoribus in genere, ut alias, ad festos tantummodo dies reducere.

Non modo ecclesiis patriarchalibus, metropolitanis, cathedralibus, et collegiatis injunctum reperitur, ut quotidie missa conventualis in eisdem canatur, sed etiam in rubricis generalibus, quarum exactissimam fra-

ternitatibus vestris custodiam commendamus, præscribitur, ut certis diebus non una, sed bina, atque etiam aliquando tres missæ conventuales uno die celebrentur. Itaque quum nuper a nobis dictum fuerit, primam missam conventualem quotidie pro benefactoribus in genere celebrandam et applicandam esse; nunc expendendum superest, an earundem ecclesiarum capitula jurisdictioni vestræ respective subjecta adigere debeatis, ut alias quoque missas, si plures, ut præfertur, celebrari contigerit, pro benefactoribus in genere similiter applicent.

Hujusmodi quæstio ab aliquibus ex vobis ecclesiastico zelo flagrantibus supradictæ congregationi venerabilium fratrum nostrorum concilii tridentini interpretum proposita est. Jamque ante illius propositionem compertum fuerat, alias ab eadem congregatione responsum fuisse, concedendam esse exemtionem ab onere applicandi secundam et tertiam missam conventualem pro benefactoribus in genere, attenta canonicatuum et beneficiorum tenuitate; ex quo inferri poterat, hujusmodi applicationis debitum manere, ubi de ecclesiis pauperibus non ageretur. Verum quum hanc definiendæ quæstionis regulam apud prædictam congregationem non admodum veteri observantia firmatam probe noverimus, cumque hujusce dubii solutionem eadem congregatio nuper judicio nostro remittendam esse censuerit; *Nos ita judicamus, idque vobis tenendum indicimus, laudandos*

nempe, et confirmandos esse, quotquot sponte sua secundam aut tertiam conventualem missam pro benefactoribus in genere applicant: qui vero idem agunt ex vi consuetudinis in ipsorum ecclesia vigentis; iis imperandum, ut in ea consuetudine perseverent. Ubi vero id usu receptum non invenitur, liberam omnino secundæ tertiæque missæ conventualis applicationem celebrantibus relinquendam esse, dummodo in commemoratione pro defunctis, ecclesiæ benefactorum in genere non obliviscantur.

Huic demum epistolæ nostræ finem imponentes, fraternitates vestras enixe hortamur, ut maximam curam et vigilantiam in id conferatis, ut in ecclesiarum vestrarum choris, præter devotam celebrationem, debitamque applicationem missæ conventualis, horæ canonicæ non præpropere, sed exacte, pausa nempe interposita, et maxima, qua decet, reverentia ac religione canantur. Equidem scimus, in aliquibus metropolitanis et cathedralibus ecclesiis, inter canonicos eam opinionem invaluisse, ut se munus suum satis implere contendant, dum choro præsentes assistunt, licet ipsi sibi silentium imperent, neque psallentibus beneficiatis, aut mansionariis in cantu se adjungant. In hujusce vero opinionis confirmationem adduci ab iisdem solent inveteratæ consuetudines, statuta peculiaria, aut etiam prætensa ecclesiarum suarum privilegia. At quum synodus

tridentina *sess.* 24. *cap.* 12. loquens de dignitatibus, et canonicis, qui choro interesse debent, unum ex eorum officiis esse dicat, *in choro ad psallendum instituto, hymnis et canticis Dei nomen reverenter, distincte, devoteque laudare;* quumque pauca omnino sint capitula, in quibus eo modo a canonicis in choro assistitur, ideoque receptæ in universa ecclesia disciplinæ paucos illos adversari dignoscatur; quum insuper opinio illa numquam in congregatione concilii tridentini interpretationi præposita examinata sit, quin statim explosa fuerit, et improbata; quamvis præsumtis consuetudinibus, aliisque fundamentis et rationibus innixa perhiberetur, canonicis etiam ecclesiarum patriarchalium hujus nostræ urbis super hoc instantibus; quum denique idem judicium prolatum reperiatur a pluribus conciliis provincialibus; ab hac etiam apostolica sede approbatis et confirmatis: nihil jam reliquum esse videtur, quominus pauciores universorum legi se accommodent. *Equidem minime nobis compertum est, quo peculiari titulo suffulti persuasum habeant unius vel alterius ecclesiæ canonici, se muneri suo satisfacere per simplicem in choro assistentiam, absque divinæ psalmodiæ cantu. Verum nisi illis præsto sit apostolicum non præsumtum vel abrogatum, sed legitimum ac vigens privilegium sive indultum, jure ac merito verendum est, ne isti, dum ita se gerunt, præbendarum ac distributionum fructus minime suos faciant;*

consequenter ne ad eorum restitutionem teneantur. Quapropter vestrum erit, venerabiles fratres, hæc omnia illis aperire, ut neque nobis neque vobis apud divinum Judicem fraudi sit, si in hujusmodi re, quæ tanti est momenti, utpote quæ ad ipsius Dei cultum proxime spectat, abusus et corruptelas, quas arguendo et increpando evellere debebamus, dissimulatione ac silentio nostro fovisse et confirmasse inveniamur. Interea fraternitatibus vestris, quas intimo cordis affectu complectimur, apostolicam benedictionem amantissime impertimur.

Datum Romæ apud s. Mariam Majorem die XIX. Augusti MDCCXLIV., pontificatus nostri anno quarto.

EPISTOLA ENCYCLICA VI.

super usura.

Vix pervenit ad aures nostras, ob novam controversiam (nempe, an quidam contractus validus judicari debeat) nonnullas per Italiam disseminari sententias, quæ sanæ doctrinæ haud consentaneæ viderentur; cum statim nostri apostolici muneris partem esse duximus opportunum afferre remedium, ne malum ejusmodi, temporis diuturnitate, ac silentio, vires magis acquireret, aditumque ipsi intercludere, ne latius serperet, et incolumes adhuc Italiæ civitates labefactaret.

Quapropter eam rationem consiliumque suscepimus, quo sedes apostolica semper uti consuevit; quippe rem totam explicavimus nonnullis ex venerabilibus fratribus nostris sanctæ romanæ ecclesiæ cardinalibus, qui sacræ theologiæ scientia et canonicæ disciplinæ studio ac peritia plurimum commendantur: accivimus etiam plures regulares in utraque facultate præstantes, quorum aliquos ex monachis, alios ex ordine mendicantium, alios demum ex clericis regularibus selegimus: præsulem quoque juris utriusque laurea præditum, et in foro diu versatum adhibuimus. Diem quartam indiximus Julii, qui nuper præteriit, ut coram nobis illi omnes convenirent, quibus naturam totius negotii declaravimus; quod illis antea cognitum perspectumque deprehendimus.

Post hæc præcepimus, ut omni partium studio, omnique cupiditate soluti, rem totam accurate perpenderent, suasque opiniones scripto exararent; non tamen expetivimus ab ipsis, ut judicium ferrent de contractu, qui controversiæ causam initio præbuerat, cum plura documenta non suppeterent, quæ necessario ad id requirebantur; sed ut certam de usuris doctrinam constituerent, cui non mediocre detrimentum inferre videbantur ea, quæ nuper in vulgus spargi cœperunt. Jussa fecerunt universi; nam suas sententias palam declararunt in duabus congregationibus, quarum prima coram nobis

habita est die 18. Julii, altera vero die prima Augusti, qui menses nuper elapsi sunt; ac demum easdem sententias congregationis secretario scriptas tradiderunt.

Porro hæc unanimi consensu probaverunt.

I. *Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem et locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum; ideoque ultra sortem, lucrum aliquod, ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat. Omne propterea hujusmodi lucrum, quod sortem superet, illicitum et usurarium est.*

II. *Neque vero ad istam labem purgandam, ullum arcessiri subsidium poterit, vel ex eo, quod id lucrum non excedens, et nimium, sed moderatum; non magnum, sed exiguum sit: vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper, sed dives existat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel quæstuosis agitandis negotiis, utilissime sit impensurus. Contra mutui siquidem legem, quæ necessario in dati atque redditi æqualitate versatur, agere ille convincitur, quisquis eadem æqualitate semel posita, plus aliquid a quolibet, vi mutui ipsius, cui per æquale jam satis est factum, exigere adhuc non veretur: proindeque si acceperit,*

restituendo erit obnoxius ex ejus obligatione justitiæ, quam commutativam appellant, et cujus est, in humanis contractibus æqualitatem cujusque propriam, et sancte servare, et non servatam exacte reparare.

III. *Per hæc autem nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innatos, et intrinsecos, forte concurrere: ex quibus justa omnino legitimaque causa consurgat quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura contractus, recte collocari et impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam, et negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.*

IV. *Quemadmodum vero in tot ejusmodi diversis contractuum generibus, si sua cujusque non servatur æqualitas, quidquid plus justo recipitur, minus ad usuram, (eo quod omne mutuum tam apertum, quam palliatum absit) ac certe ad aliam veram injustitiam, restituendi onus pariter afferentem, spectare compertum est; ita si rite omnia peragantur, et ad justitiæ libram exigantur, dubitandum non est, quin multiplex in iisdem contractibus licitus modus et ratio suppetat humana commercia, et fructuosam ipsam negotiationem ad publicum commodum conservandi ac*

frequentandi. Absit enim a christianorum animis, ut per usuras, aut similes alienas injurias florere posse lucrosa commercia existiment, cum contra ex ipso oraculo divino discamus, quod justitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum.

V. *Sed illud diligenter animadvertendum est, falso sibi quemquam, et nonnisi temere persuasurum, reperiri semper, ac præsto ubique esse, vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel secluso etiam mutuo, contractus alios justos, quorum vel titulorum, vel contractuum præsidio, quotiescumque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties semper licet auctuarium moderatum, ultra sortem integram salvamque, recipere. Ita si quis senserit, non modo divinis documentis, et catholicæ ecclesiæ de usura judicio, sed ipsi etiam humano communi sensui, ac naturali rationi procul dubio adversabitur. Neminem etiam id saltem latere potest, quod multis in casibus tenetur homo, simplici ac nudo mutuo alteri succurrere, ipso præsertim Christo Domino edocente - Volenti mutuo a te, ne avertaris -, et quod similiter multis in circumstantiis, præter unum mutuum, alteri nulli vero justoque contractui locus esse possit. Quisquis igitur suæ conscientiæ consultum velit, inquirat prius diligenter oportet, vere ne cum mutuo justus alius titulus, vere ne justus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quærit lucrum, omnis labis expers et immune reddatur.*

His verbis complectuntur et explicant sententias suas cardinales, ac theologi, et viri canonum peritissimi, quorum consilium in hoc gravissimo negotio postulavimus. Nos quoque privatum studium nostrum conferre in eandem causam non prætermisimus, antequam congregationes haberentur, et quo tempore habebantur, et ipsis etiam peractis; nam præstantium virorum suffragia, quæ modo commemoravimus, diligentissime percurrimus. *Cum hæc ita sint, adprobamus, et confirmamus quæcumque in sententiis superius expositis continentur;* cum scriptores plane omnes, theologiæ, et canonum professores, plura sacrarum literarum testimonia, pontificum decessorum nostrorum decreta, conciliorum et patrum auctoritas, ad easdem sententias comprobandas pene conspirare videantur. Insuper apertissime cognovimus auctores, quibus contrariæ sententiæ referri debent; et eos pariter, qui illas fovent, ac tuentur, aut illis ansam, seu occasionem præbere videntur. Neque ignoramus, quanta sapientia et gravitate defensionem veritatis susceperint theologi finitimi illis regionibus, ubi controversiæ ejusmodi principium habuerunt. Quare has literas encyclicas dedimus universis Italiæ archiepiscopis, episcopis, ordinariis, ut hæc tibi, venerabilis frater, et cæteris omnibus innotescerent; et quoties synodos celebrare, ad populum verba facere, eumque sacris doctrinis instruere contigerit, nihil omnino alienum proferatur

ab iis sententiis, quas superius recensuimus. Admonemus etiam vehementer, omnem solicitudinem impendere, ne quis in vestris diœcesibus audeat literis aut sermonibus contrarium docere; si quis autem parere detrectaverit, illum obnoxium et subjectum declaramus pœnis per sacros canones in eos propositis, qui mandata apostolica contemserint ac violaverint.

De contractu autem, qui novas has controversias excitavit, nihil in præsentia statuimus, nihil etiam decernimus modo de aliis contractibus, pro quibus theologi et canonum interpretes in diversas abeunt sententias. Attamen pietatis vestræ studium, ac religionem inflammandam existimamus, ut hæc, quæ subjicimus, executioni demandetis.

Primum gravissimis verbis populis vestris ostendite, usuræ labem ac vitium a divinis literis vehementer improbari; illud quidem varias formas atque species induere, ut fideles Christi sanguine restitutos in libertatem et gratiam, rursus in extremam ruinam præcipites impellat; quocirca si pecuniam suam collocare velint, diligenter caveant, ne cupiditate omnium malorum fonte rapiantur, sed potius ab illis, qui doctrinæ ac virtutis gloria supra ceteros efferuntur, consilium exposcant.

Secundo loco, qui viribus suis ac sapientiæ ita confidunt, ut responsum ferre de iis quæstionibus non dubitent, (quæ tamen haud

exiguam sacræ theologiæ et canonum scientiam requirunt) ab extremis, quæ semper vitiosa sunt, longe se abstineant: etenim aliqui tanta severitate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia desumtam accusent, tamquam illicitam, et cum usura conjunctam: contra vero nonnulli indulgentes adeo remissique sunt, ut quodcumque emolumentum ab usuræ turpitudine liberum existiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant; sed priusquam responsum reddant, plures scriptores examinent, qui magis inter cæteros prædicantur; deinde eas partes suscipiant, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent. Quod si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam sequantur, neque illam gravibus censuris notandam asserant, si præsertim ratione et præstantium virorum testimoniis minime careat: siquidem convicia atque injuriæ vinculum christianæ charitatis infringunt, et gravissimam populo offensionem et scandalum præseferunt.

Tertio loco, qui ab omni usuræ labe se immunes et integros præstare volunt, suamque pecuniam ita alteri dare, ut fructum legitimum solummodo percipiant, admonendi sunt, ut contractum instituendum antea declarent, et conditiones inserendas explicent, et quem fructum ex eadem pecunia postulent. Hæc magnopere conferunt non modo ad animi solicitudinem et scrupulos evitandos, sed

ad ipsum contractum in foro externo comprobandum: hæc etiam aditum intercludunt disputationibus, quæ non semel concitandæ sunt, ut clare pateat, utrum pecunia, quæ rite data alteri esse videtur, revera tamen palliatam usuram contineat.

Quarto loco vos hortamur, ne aditum relinquatis ineptis illorum sermonibus, qui dictitant, de usuris hoc tempore quæstionem institui, quæ solo nomine contineatur, cum ex pecunia, quæ qualibet ratione alteri conceditur, fructus ut plurimum comparetur. Etenim quam falsum id sit, et a veritate alienum, plane deprehendimus, si perpendamus naturam unius contractus ab alterius natura prorsus diversam et sejunctam esse; et ea pariter discrepare magnopere inter se, quæ a diversis inter se contractibus consequuntur. Revera discrimen apertissimum intercedit fructum inter, qui jure licito ex pecunia desumitur, idcoque potest in utroque foro retineri; ac fructum, qui ex pecunia illicite conciliatur, idcoque fori utriusque judicio restituendus decernitur. Constat igitur, haud inanem de usuris quæstionem hoc tempore proponi ob eam causam, quod ut plurimum ex pecunia, quæ alteri tribuitur, fructus aliquis excipiatur.

Hæc potissimum vobis indicanda censuimus, sperantes, fore, ut mandatis executioni quæcumque per has litteras a nobis præscribuntur: opportunis quoque remediis consuletis, uti confidimus, si forte ob hanc novam de usuris controversiam in diœcesi ve-

stra turbæ concitentur, vel corruptelæ ad labefactandum sanæ doctrinæ candorem et puritatem inducantur: postremo vobis et gregi curæ vestræ concredito, apostolicam benedictionem impertimur.

Datum Romæ apud s. Mariam Majorem die prima Novembris MDCCXLV. pontificatus nostri anno sexto.

EPISTOLA ENCYCLICA VII.

super matrimoniis secretis.

Satis vobis compertum esse non dubitamu *venerabiles fratres*, eam semper fuisse p matris ecclesiæ vigilem curam, ut sacramentum matrimonii, *magnum* ab Apostolo nuncupatum, publice, et palam a fidelibus celebretur. Quod quidem ut diligentius, quam antea factum fuerat, in posterum ab omnibus observaretur, sancta tridentina synodus lateranensis concilii sub Innocentio III. celebrati vestigiis inhærendo, præcepit, ut in posterum antequam matrimonium contrahahatur ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter missarum solemnia publice denuntietur: deindeque, nullo legitimo concurrente impedimento, ad illius celebrationem in facie ecclesiæ coram parocho, vel alio sacerdote, de ipsius parochi, seu ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus præsentibus rite procedatur. Voluit etiam eadem sancta sy-

nodus, apud parochum diligenter librum custodiri, in quo conjugum et testimoniorum nomina, diesque, et locus matrimonii describantur.

Provide tamen hujusmodi leges, tanta auctoritate saluberrime institutæ, prava horum temporum conditione sensim prolabi visæ sunt, et enerves propemodum reddi, ob matrimonia usu nimis recepta, quæ occulte adeo celebrantur, ut illorum notitia, quantum fieri potest, obliteretur, et in tenebris ignorantiæ perpetuo jaceat consepulta. In more etenim positum est, illa celebrari nullis præviis factis denunciationibus, coram solo parocho, vel alio sacerdote de ejus licentia, adhibita præsentia tantum duorum testium apposite a contrahentibus advocatorum, quorum fides nemini illorum est suspecta, remque peragi sæpe extra ecclesiam, quandoque etiam intra illam, januis tamen occlusis, vel eo temporis momento, quo semota alterius cujusvis præsentia, scientia initi matrimonii præter parochi, contrahentium, testiumque personas, alios penitus effugiat.

Quantum a sacramenti dignitate, et ab ecclesiasticarum legum præscripto occulta hæc matrimonia, *conscientiæ* vulgo nuncupata, ut plurimum abhorreant, satis superque conjicere quis poterit, qui mentis aciem ad exitiosos illorum effectus convertat. Hinc enim gravia ortum habent peccata, præsertim vero eorum, qui divini judicii interminatione posthabita, priore uxore, cum qua

clam contraxerunt, relicta, cum alia spe futuri matrimonii decepta, et in turpem secum vivendi licentiam abducta, palam contrahere promittunt. Quorumdam vero mentem ita pravæ cupiditates excæcant, ut novum contrahere secretum matrimonium audeant post alterum secreto itidem contractum, et nondum prioris conjugis morte solutum, seseque magno scelere polygamos reddant. Alii etiam eo impudentiæ devenere, ut hujus magni sacramenti contemtum, post primas secreto initas, alteras aut publice aut privatim nuptias contrahendo, sese audacius polygamia pariter innodare non perhorrescant. Age vero quam gravia, quam nullo pacto ferenda ex his matrimoniis mala oriantur. Si enim ad quamcumque matrimonii suspicionem summovendam, virum seorsim a muliere vivere contingat, sublata est illico individua vitæ consuetudo, et contemtum est verbum Domini, *Adhærebit homo uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Sin hæc vitæ consuetudo servetur, nemo est, qui illam criminis non arguat, et utpote detestabilem in scandali materiam non traducat. Neque illata per scandalum dispendia rependit subsecuta celebratio occulti matrimonii, quod in tenebris delitescit, et ab omnibus ignoratur.

Leviora quoque damna non sunt, quæ susceptæ proli irrogantur. Sæpe enim contingit, illam a parentibus, et a matre præsertim amotam, nec pie nec liberaliter institui; sed incertis fortunæ casibus objectam

relinqui; nisi etiam parentes ipsi contra naturæ leges, ausu nefario illius vitæ insidientur. Ubi vero tam immane facinus parentes deterreat, illosque ad sobolem alendam instituendamque humanitas ipsa compellat; alia imminet liberis susceptis ex occulto matrimonio lugenda avitarum facultatum et bonorum jactura, pro quorum possessione assequenda quamvis clament jura sanguinis, illis tamen careant necesse est propter occulta parentum matrimonia, et ademtam legitimitatis et filiationis probationem. Huic etiam malorum origini sunt referenda ipsa quoque secreta matrimonia contracta a filiisfamilias contra patris juste dissentientis voluntatem; ex quibus quam gravia incommoda exoriri soleant, neminem latet. Quid plura? adeo invaluit malitia, ut quandoque in minoribus ordinibus constituti pensiones, et beneficia, ad divinum cultum, et ecclesiastica munia instituta, etiam post initum clam matrimonium retinuerint, sibique de mammona iniquitatis loculos miserrime comparaverint.

Deflenda hæc igitur potius uberibus lacrymis, quam latiore calamo explicanda malorum congeries, cum ex hac apostolicæ sedis specula omnes sibi vindicet nostræ vigilantiæ curas; temperare non possumus, quin vos ipsos, ven. fratres, in partem nostræ sollicitudinis evocantes, vestram pietatem et zelum excitemus ad custodiendas vigilias noctis super grege vobis credito, quem lu-

ctuosa horum temporum conditio in discrimen adducit. Primum itaque periculi non infrequens occasio vos reddat difficiliores ad remittendum publicationes, a quibus contracturi matrimonium sæpe per malitiosam suggestionem petunt dispensari. Quam caute solerterque oporteat ea in re episcopos versari, non obscura vobis a concilio tridentino exhibentur argumenta. Si enim (ait eadem sancta synodus) probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiose impediri posse, si præcesserint denunciationes; tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel saltem parocho, et duobus testibus præsentibus matrimonium celebretur, et deinde ante illius consummationem denunciationes in ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur. Præterea licet episcopo relictum sit omnimode super denunciationibus dispensare, hæc tamen facultas, non a sola dispensantis voluntate pendet, sed a Tridentino coercetur arctis prudentiæ discretique arbitrii legibus; quod idem est, ac legitimam causam dispensationis requirere.

Parem quoque, imo fortasse majorem vigilantiam necesse est a vobis adhiberi, ne post remissas denunciationes celebretur matrimonium coram parocho, vel alio sacerdote ab ipso parocho, vel a vobis deputato, præsentibus duobus vel tribus testibus confidentibus, ne ulla celebrationis notitia vel rumor oriatur. Id enim ut ad præscriptum sacrorum canonum licite fieri possit, non sa-

tis est obvia quævis et vulgaris causa, sed gravis, urgens, et urgentissima requiritur. A sacro nostræ pœnitentiariæ tribunali, eo potissimum casu fit potestas ita celebrandi matrimonium, quo vir et fœmina in figura matrimonii publice degentes, et de quibus nulla viget criminis suspicio, in occulto tamen concubinatu perseverent; facile enim quisque conjiciet, quam absonum esset, eos, a statu damnationis per gratiam sacramenti revocandos, ad publice contrahendum matrimonium præviis denunciationibus compelli. Hanc vero praxim vobis duximus proponendam, non quia dispensatio præmissa casui solum congruat, cum alii similes et fortasse urgentiores esse possint, in quibus dispensari expediat; sed quia vestri pastoralis officii partes versari debent in sedulo investiganda legitima et urgenti causa dispensationis, ne matrimonia occulte celebrata luctuosos habeant exitus, quos intimo cordis mœrore recensuimus.

Hunc porro in scopum vos hortamur, et impense admonemus, ut personarum matrimonium secreto contrahere petentium diligens fiat a vobis inquisitio: an scilicet ejus qualitatis, gradus, et conditionis sint, quæ id probe exposcant; an sint sui, vel alieni juris; an filiifamilias, quorum nuptiæ patri juste dissentienti sint invisæ; ab episcopali etenim, quod geritis, munere nimium esset alienum, facilem præberi filio inobedientiæ occasionem; an res sit de personis eccle-

siasticis, licet in minoribus ordinibus constitutis, pensiones et beneficia ecclesiastica obtinentibus, ut detestabilis illorum retentio in statu uxorato congruis remediis postea compescatur. Potissimum vero curet vestra solicitudo, antequam secreti matrimonii licentia concedatur, quod contrahentes clara et indubia, et a quavis fraude immunia exhibeant documenta status liberi, ad avertendum ab iis, qui improbi sunt ingenii, polygamiæ periculum.

Quod attinet ad ministrum secreti matrimonii, volumus ad id munus deputari parochum alterius ex contrahentibus, quem notitia personarum, experientia, et diuturnus rerum usus quovis sacerdote extraneo peritiorem effecisse præsumuntur. Si quæ tamen vobis occurrant circumstantiæ, quæ alium sacerdotem loco parochi exposcere videantur; gravi impellente causa, is sacerdos a vobis eligatur, qui probitate, et doctrina, et obeundi muneris peritia commendetur. Uni tamen, aut alteri sacramenti ministro a vobis deputando districte præcipiatur, ne matrimonio intersit, nisi prius paterna charitate conjuges in Domino monuerit, sobolem procreandam regenerari quamprimum oportere sacro baptismatis lavacro; ac Christo judici districtam reddituros esse rationem, nisi filios ut legitimos agnoverint, eosque pietate bonisque moribus imbuerint, et frui patientur bonis temporalibus, a majoribus in supremis tabulis relictis, vel

provida legum auctoritate delatis.

Celebrato autem matrimonio, indilate a parocho, vel alio sacerdote, coram quo initum est, exhibeatur episcopo illius scriptum documentum, cum nota loci, et temporis, testiumque, qui celebrationi interfuerunt. Vestrum erit postea diligenter incumbere, quod ad perennem gestæ rei memoriam præfatum documentum fideliter transcribatur in libro prorsus distincto ab altero, in quo matrimonia publice contracta de more adnotantur. Hujusmodi liber pro matrimoniis secretis apposite compactus, clausus, et sigillis obsignatus, in vestra episcopali cancellaria caute erit custodiendus: et eo tantum casu resignari et aperiri vestra accedente licentia patiemini, quo alia id genus matrimonia describi oporteat, vel id sibi vindicet justitiæ administrandæ necessitas, vel demum aliquod quod documentum ab eo exposcant verum interesse habentes, quibus probationum aliunde petendarum non suppetit copia: sedulo tamen animadvertentes, quod, re absoluta, denuo claudatur, et sigillis, ut antea, obsignetur. Fides, seu attestationes clam celebrati matrimonii a parocho, vel sacerdote, qui vices parochi gessit, exarandæ, vobisque exhibendæ, transcribantur, in dicto libro, prout jacent de verbo ad verbum a persona a vobis deputanda, quæ apud omnes integritatis probatique nominis luculentum habeat testimonium. Fides vero et attestationes ipsæ in secretiori loco sartæ tectæque a vobis serventur.

Quod si ex occulto hujusmodi matrimonio prolem nasci contingat, eadem mundetur salutari aqua baptismi in ecclesia, in qua aliis infantibus hoc sacramentum indistincte confertur. Et quia ad operiendum clam initum matrimonium facile est in libro baptizatorum nullam fieri mentionem parentum, et eorum nomina consulto retineri: volumus, ac expresse mandamus, quod a patre baptizati, eoque defuncto, ab illius matre suscepta proles vobis denuncietur, dictaque denunciatio fiat vel immediate per parentes ipsos, vel per literas eorum charactere exaratas, vel per fide dignam personam ab ipsis parentibus designatam, ut certo et clare vobis constet, quod proles tali loco, et tempore, est legitima, licet occulti matrimonii fœdere procreata. Quæ sane omnia cum vobis innotuerint, ne illorum excidat memoria in libro fideliter describentur ab eo, cui facta a vobis est potestas adnotandi matrimonia occulte celebrata. Liber, in quem baptizatorum ac utriusque parentis nomina referentur, quamvis distingui debeat ab altero matrimoniorum, eadem tamen diligentia iisdemque cautelis in cancellaria episcopali clausus et sigillis obsignatus erit custodiendus, prout librum matrimoniorum caute custodiri supra mandavimus.

Quia vero nonnulli deesse non possunt, qui propriæ conscientiæ vocibus obsurdescant, et nostris hisce mandatis parere negligant; debita pœnarum districtione pro

modo culpæ a vobis puniantur. Quinimmo cum satis nobis experientia compertum sit, in hujusmodi negotiis homines, in terram oculos declinantes ob humanos respectus, tardiores effici, et a recta agendi semita revocari: mandamus idcirco, matrimonia occulta a vobis evulgari, et nota fieri, si certo vobis constiterit, ex aliquo matrimonio occulto procreatam fuisse sobolem, et baptizatam, suppressis parentum nominibus, nulla præstita vobis notitia, ut par erat, ab illius parentibus intra triginta dies a nativitate numerandos.

Ne autem contumaces et inobedientes violatæ fidei, proditique secreti, pastores suos insimulent, sedulo a vobis curandum est, ut a parocho, vel alio sacerdote pro secreta celebratione matrimonii a vobis deputando, conjuges clare et aperte moneantur, ea lege et pacto illis permitti secreti matrimonii celebrationem, ut soboles inde procreanda non sólum regeneretur sacro baptismate, sed post baptisma denuncietur episcopo cum nota loci, et temporis administrati sacramenti, ac sincera indicatione parentum, a quibus ortum habuit, quemadmodum supra præmissum est: alioquin matrimonium, licet contractum data per episcopum secreti fide, in lucem proferetur in gratiam filiorum, et propulsandum ab illis gravem nulloque pacto ferendam jacturam. Volumus denique, ac mandamus fides seu attestationes matrimonii clam initi, et sobolis ex eo procreatæ,

excerptas ex dictis libris, modo, quo dictum est, apud vos caute custodiendis, tantam promereri fidem, quantam sibi alii libri parochiales baptismatis et matrimonii vindicare consueverunt.

Hæc a vobis, ven. fratres, in hac temporum calamitate observari enixe præcipimus, ad communem animarum salutem et ad præsidium ecclesiasticæ disciplinæ, propter invalescentem hominum malitiam nova semper detrimenta vel patientis vel reformidantis. Ceterum nostris hisce literis sublata nolumus ea validiora remedia, quæ huic malo, in diem ingruenti, consona dignoscet prudentia vestra, ad pastorale officium cumulate obeundum. Vobis interea paternæ charitatis et benevolentiæ testem apostolicam benedictionem impertimur.

Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem die 17. Novembris 1741., pontificatus nostri anno secundo.

DECRETUM I.

contra solicitantes, et complices peccati turpis.

Sacramentum pœnitentiæ, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres apte nuncuparunt, nos licet immerentes ad universi Dominici gregis curam superna dispositione vocati omne studium, et pastoralem solicitudinem adhibere tenemur, ne, quod post amissam baptismi

innocentiam datum est divina benignitate perfugium, per dæmonum fraudem, et hominum Dei beneficiis perverse utentium malitiam naufragis ac miseris peccatoribus luctuosum evadat exitium; et quod in salutem et curationem animarum a Deo, qui dives est in misericordia, institutum est, execrabili scelestorum quorumdam sacerdotum improbitate in earum perniciem atque interitum vertatur.

Dudum quidem a fel. rec. Gregorio papa XV. prædecessore nostro per suas literas in forma brevium sub data Romæ apud s. Mariam Majorem die xxx. Augusti MDCXXII. pontificatus sui anno secundo, sapienter provisum fuit contra quoscumque sacerdotes audiendis confessionibus deputatos ad turpia et inhonesta solicitantes: et deinceps successivis temporibus ad earum literarum interpretationem ac declarationem plura subinde a congregatione vener. fratrum nostrorum s. r. e. cardinalium sub die xi. mensis Februarii anno Domini MDCLXI. prodierunt decreta, et rec. mem. Alexandro pp. VII. pariter prædecessore nostro in congregatione generali die xxiv. Septembr. MDCLXV. coram eo habita, inter alias ab evangelica veritate et sanctorum patrum doctrina alienas et dissonas propositiones, sexta videlicet et septima, huc revocandæ, damnatæ et prohibitæ fuerunt. Nos itaque mature perpendentes quanti momenti sit ad æternam animarum salutem ea ubique exacte observari,

et quanti ad infirmas oves curandas et decorem s. ecclesiæ Dei retinendum intersit, ne aliqui sacerdotes pœnitentiæ sacramento nefarie abutentes pœnitentibus pro curatione vulnus, pro pane lapidem, pro pisce serpentem, pro medicina venenum porrigant; sed animo secum recolentes, se a Christo domino præsides et judices animarum constitutos, ea sanctitate, quæ sublimitati ac dignitati muneris convenit, tam venerandum sacramentum administrent motu proprio, et ex certa scientia, ac matura deliberatione nostra, præfatas literas hujusmodi, ac omnia, et singula decreta prædicta ad illarum interpretationem et declarationem emanata apostolica auctoritate tenore præsentium approbamus, et confirmamus, illisque omnibus et singulis inviolabilis apostolicæ firmitatis robur adjicimus: atque etiam, quatenus opus sit, denuo committimus, et mandamus omnibus locorum ordinariis omnium regnorum, provinciarum, civitatum, dominiorum, et locorum universi orbis christiani in suis respective diœcesibus, ut diligenter, omnique humano respectu postposito, inquirant, et procedant contra omnes, et singulos sacerdotes, tam seculares, quam regulares quomodo libet exemptos ac sedi apostolicæ immediate subjectos, quorumcumque ordinum, institutorum, societatum, et congregationum, et cujuscumque dignitatis, et præminentiæ, aut quovis privilegio et indulto munitos, *qui aliquem pœnitentem, quæcumque persona*

illa sit, vel in actu sacramentalis confessionis, vel ante, vel immediate post confessionem, vel occasione, aut prætextu confessionis, vel etiam extra occasionem confessionis in confessionale sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato, aut electo, simulatione audiendi ibidem confessionem, ad inhonesta et turpia solicitare, vel provocare, sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactu, sive per scripturam, aut tunc, aut post legendam tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones vel tractatus temerario ausu habuerint: et quos in aliquo ex hujusmodi nefariis excessibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate et circumstantiis severe animadvertant per condignas pœnas juxta memoratam Gregorii prædecessoris nostri constitutionem, quam hic de verbo ad verbum pro inserta haberi volumus : dantes etiam, si opus sit, et rursus concedentes facultatem, ne delictum tam enorme, et ecclesiæ Dei injuriosum remaneat ob probationum defectum impunitum, jam alias in præfata constitutione tributam procedendi cum testibus etiam singularibus, dummodo præsumtiones, indicia, et alia adminicula concurrant.

« Meminerint præterea omnes et singuli sacerdotes ad confessiones audiendas constituti teneri se, ac obligari suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, solicitatos, sedulo monere juxta occurrentium

casuum circumstantias de obligatione denunciandi locorum ordinariis prædictis personam, quæ solicitationem commiserit, etiamsi sacerdos sit, qui jurisdictione, ad absolutionem valide impertiendam careat, aut solicitatio inter confessarium et pœnitentem mutua fuerit, sive solicitationi pœnitens consenserit, sive consensum minime præstiterit, vel longum tempus post ipsam solicitationem jam effluxerit, aut solicitatio a confessario, non pro se ipso, sed pro alia persona peracta fuerit. Caveant insuper diligenter confessarii, ne pœnitentibus, quos noverint jam ab alio solicitatos, sacramentalem absolutionem impertiant, nisi prius denunciationem prædictam ad effectum perducentes delinquentem indicaverint competenti judici, vel saltem se, cum primum poterunt, delaturos spondeant, ac promittant. »

« Et quoniam improbi quidam homines reperiuntur, qui vel odio, vel ira, vel alia indigna causa commoti, aliorum impiis suasionibus, aut promissis, aut blanditiis, aut minis, aut alio quovis modo incitati, tremendo Dei judicio posthabito, et ecclesiæ auctoritate contemta, innoxios sacerdotes apud ecclesiasticos judices falso solicitationis insimulant: ut igitur tam nefaria audacia et tam detestabile facinus metu magnitudinis pœnæ coerceatur, quæcumque persona, quæ execrabili hujusmodi flagitio se inquinaverit, vel per seipsum innocentes confessarios impie calumniando, vel sceleste procurando,

ut id ab aliis fiat, a quocumque sacerdote quovis privilegio, auctoritate, et dignitate munito, præterquam a nobis, nostrisque successoribus, nisi in fine vitæ, et excepto mortis articulo, spe absolutionis obtinendæ, quam nobis et successoribus prædictis reservamus, perpetuo careat. »

« Demum magnopere cupientes a sacerdotalis judicii et sacri tribunalis sanctitate omnem turpitudinis occasionem et sacramentorum contemtum, et ecclesiæ injuriam longe summovere et tam exitiosa hujusmodi mala prorsus eliminare, et quantum in Domino possumus, animarum periculis occurrere, quas sacrilegi quidam dæmonis potius, quam Dei ministri, loco eas per sacramentum Creatori suo ac nostro reconciliandi, majori peccatorum mole onerantes in profundum iniquitatis barathrum nefarie submergunt, nonnullorum venerabilium fratrum nostrorum s. r. e. cardinalium et aliquorum in theologia magistrorum consilio desuper adhibito, accedentibus quoque iteratis plurium episcoporum supplicationibus, hac nostra in perpetuum valitura sanctione, quemadmodum a pluribus episcopis per synodales suas constitutiones jam factum esse novimus, et singulis sacerdotibus, tam sæcularibus, quam regularibus cujuscumque ordinis, ac dignitatis, tametsi alioquin ad confessiones excipiendas approbatis et quovis privilegio, et indulto, etiam speciali expressione, et specialissima nota, et mentione digno sufful-

tis, auctoritate apostolica, et nostræ potestatis plenitudine interdicimus, et prohibemus, ne aliquis eorum extra casum extremæ necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, et deficiente tunc quocumque alio sacerdote, qui confessarii munus obire possit, confessionem sacramentalem personæ complicis in peccato turpi atque inhonesto contra sextum decalogi præceptum commisso excipere audeat; sublata propterea illi ipso quacumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam, adeo quidem, ut absolutio, si quam impertierit, nulla, atque irrita omnino sit, tamquam impertita a sacerdote, qui jurisdictione ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei, per præsentes has nostras, adimere intendimus: et nihilominus si quis confessarius secus facere ausus fuerit, majoris quoque excommunicationis pœnam, a qua absolvendi potestatem nobis solis nostrisque successoribus dumtaxat reservamus, ipso facto incurrat, declarantes etiam, et decernentes, quod nec etiam in vim cujuscumque jubilæi, aut etiam bullæ, quæ appellatur Cruciatæ sanctæ, aut alterius cujuslibet indulti, confessionem dicti complicis hujusmodi quisnam valeat excipere, eique sacramentalem absolutionem elargiri; cum ad hunc effectum et in hoc casu nullus confessarius, utpote qui in hujusmodi peccati et pœnitentis genere jurisdictione, ut præfertur,

careat, et absolvendi facultate a nobis privatus existat, habendus sit pro confessario legitimo et approbato. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, præsertim, quæ nuncupantur Cruciatæ sanctæ, vel jubilæi universalis, et plenarii, nec non quibusvis ecclesiarum, et monasteriorum, et ordinum quorumlibet, quorum ipsi sacerdotes fuerint, etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis; statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, et literis apostolicis sub quibuscumque tenoribus, et formis, ac cum quibusvis clausulis, et decretis, etiam motu proprio, aut alias quomodolibet concessis, etiam iteratis vicibus approbatis et innovatis; quibus omnibus eorum tenores præsentibus pro expressis habentes hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus, ceterisque contrariiis quibuscumque. »

Volumus demum, ac præcipimus, ut omnes locorum ordinarii, tam præsentes, quam futuri pro tempore existentes, in approbatione confessariorum, tam prædictam constitutionem Gregorii prædecessoris, quam præsentem hanc nostram ab omnibus sacerdotibus approbandis attente legi, et accurate observari curent, moneantque eos in Domino, atque hortentur, ut sacrum ministerium ipsorum fidei commissum summa animi innocentia, morum puritate, judicii integritate peragant, exhibeantque semetipsos ut ministros

Christi et dispensatores mysteriorum Dei. Memores præterea sint, se locum tenere, ac vices obire summi atque æterni Sacerdotis, qui sanctus, innocens, impollutus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, ut emundaret conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi. Sedulo igitur studeant, diligenterque caveant, ne quærentibus et pulsantibus eorum culpa cœlum claudatur, ne deperditæ oves ad ovile Dominicum redire properantes eorum manibus ferarum dentibus dilaniandæ tradantur, ne prodigi filii egentes, et saucii, ad cœlestem Patrem revertentes nefaria eorum improbitate gravioribus peccatorum vulneribus, dum adhuc in vita sunt, confodiantur.

Ut autem præsentes literæ ad omnium notitiam facilius deveniant, et nemo illarum ignorantiam allegare valeat, volumus illas, seu earum exempla, ad valvas ecclesiæ lateranensis, et basilicæ Principis apostolorum, necnon cancellariæ apostolicæ, curiæque generalis in monte citatorio, ac in acie campi Floræ de urbe, ut moris est, affigi, et publicari, sicque publicatas, et affixas, omnes, et singulos, quos ille concernunt, perinde arctare, et afficere, ac si unicuique eorum nominatim et personaliter intimatæ fuissent: utque ipsarum præsentium literarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis, manu alicujus notarii publicis subscriptis, et sigillo alicujus personæ in ecclesia-

stica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in judicio, quam extra illud, ubique adhibeatur; quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc nostræ voluntatis, sanctionis, præcepti, mandati, et derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctam Mariam majorem anno incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quadragesimo primo Kal. Junii, pontificatus nostri anno primo.

DECRETUM II.

contra eosdem complices etc.

Apostolici muneris partes in procuranda præcipue rerum sacrarum pura illibataque penitus administratione versari debere probe intelligentes, non modo, et assiduis hortationibus, et justa, ubi res postulat, legum severitate, ut ab ecclesiasticis quibusque ministris sancta sancte tractentur, quantum cum Domino possumus, providere studemus, verum etiam leges ipsas, ne forte sinistris interpretationibus in alterutram extremam partem, aut immoderati rigoris, aut detestabilis laxitatis perperam detorqueantur,

opportune communire ac roborare pro earumdem tuendo vigore, cum occasio poposcerit, non prætermittimus. Sane cum nos alias per quamdam nostram constitutionem, cujus initium est, *Sacramentum pœnitentiæ*, anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quadragesimo primo kalendas Junii, pontificatus nostri anno primo, editam, omnibus et singulis sacerdotibus tam secularibus quam regularibus interdiximus, et prohibuimus, *ne aliquis eorum, extra casum extremæ necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, et deficiente tunc quocumque alio sacerdote, qui confessarii munus obire possit*, confessionem sacramentalem personæ complicis in peccato turpi atque inhonesto, contra sextum decalogi præceptum commisso, excipere auderet; itaut absolutio, si quam impertivisset, nulla atque irrita omnino esset, tam quam impertita a sacerdote, qui jurisdictione et facultate ad valide absolvendum necessaria ipsi per nos vigore ejusdem constitutionis ademta privatus existeret, et alias prout in memorata constitutione, cujus tenorem præsentibus pro plene et sufficienter expresso et inserto haberi volumus, uberius dicitur contineri. Cum nos subinde super ea dictæ constitutionis parte, quæ mortis articulum respicit, dubitationes quasdam exortas fuisse accepimus, quarum resolutionem privato cujusque judicio relinquendam, minime existimamus, ne lex incertis conjecturis et opinionibus jactata in sensus a

mente nostra alienos forsitan distrahatur, ejusque vigor paulatim langueat, atque enervetur: hinc est, quod nos omnem dubitandi rationem, quantum cum Domino possumus, de medio auferre cupientes, motu proprio, ac ex certa scientia et matura deliberatione nostris, deque apostolicæ potestatis plenitudine, memoratam constitutionem nostram cum omnibus et singulis in ea contentis tenore præsentium, quatenus opus sit, confirmamus, illamque integre, penitus, et omnino, atque ab aliis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit, inviolabiliter, et inconcusse observari præcipimus, et mandamus. Præterea habita super his cum venerabili fratre nostro Vincentio episcopo prænestino sanctæ romanæ ecclesiæ cardinali Petra nuncupato, pœnitentiario nostro majori, ac dilectis filiis officii pœnitentiariæ apostolicæ ministris, qui rem jussu nostro mature perpenderunt, deliberatione, motu, scientia et potestatis plenitudine paribus, dicimus, ac declaramus eadem « Constitutione singulis, ut supra, sacerdotibus, quemadmodum interdictum non est in mortis articulo personam in prædicto turpi peccato complicem confitentem audire, atque ab hujusmodi quoque culpa rite contritam absolvere, deficiente tunc quocumque alio sacerdote, qui confessarii munus obire possit, ita interdici reipsa, et prohiberi prædicto modo tunc audire, et absolvere, ut si alius aliquis sacerdos non defuerit, etiamsi forte

iste alius simplex tantummodo sacerdos fuerit, sive alias ad confessiones audiendas non approbatus, possit nihilominus ipse sacerdos simplex confessionem excipere ac absolutionem impertiri. Porro, si casus urgentis qualitas, et concurrentes circumstantiæ, quæ vitari non possint, ejusmodi fuerint, ut alius sacerdos ad audiendam constitutæ in dicto articulo personæ confessionem vocari, aut accedere, sine gravi aliqua exoritura infamia, vel scandalo, nequeat, tunc alium sacerdotem perinde haberi censerique posse, ac si revera abesset, atque deficeret, ac proinde in eo rerum statu non prohiberi socio criminis sacerdoti absolutionem pœnitenti ab eo quoque crimine impertiri. Sciat autem complex ejusmodi sacerdos, et serio animadvertat, fore se re ipsa coram Deo, qui irrideri non potest, reum gravis adversus prædictam nostram constitutionem inobedientiæ, latisque in ea pœnis obnoxium, si prædictæ infamiæ, aut scandali pericula, sibi ultro ipse confingat, ubi non sunt: imo intelligat, teneri se graviter hujusmodi pericula, quantum in se erit, antevertere, vel removere, opportunis adhibitis mediis, unde fiat, ut alteri cuivis sacerdoti locus pateat illius confessionis absque ullius infamia vel scandalo audiendæ. Ita enim ipsum teneri vigore memoratæ nostræ constitutionis declaramus, et nunc quoque ita ipsi faciendum esse districte mandamus, et præcipimus. Quod si idem sacerdos aut quovis modo sese nulla gravi necessitate

compulsus ingesserit, aut ubi infamiæ vel scandali periculum timetur, si alterius sacerdotis opera requirenda sit, ipse ad id periculum avertendum congrua media adhibere de industria neglexerit, atque ita personæ in dicto crimine complicis, eoque in articulo, ut præfertur, constitutæ sacramentalem confessionem excipere, ab eoque crimine absolutionem largiri nulla, sicut præmittitur, necessaria causa cogente præsumserit, quamvis hujusmodi absolutio valida futura sit, dummodo ex parte pœnitentis dispositiones a Christo Domino ad sacramenti pœnitentiæ valorem requisitæ non defuerint: (non intendimus autem pro formidando mortis articulo eidem sacerdoti, quantumvis indigno, necessariam jurisdictionem auferre, ne hac ipsa occasione aliquis pereat): nihilominus sacerdos ipse violatæ ausu ejusmodi temerario legis pœnas nequaquam effugiet; ac propterea latam in dicta constitutione majorem excommunicationem, eodemque plane modo, quo ibidem decernitur, nobis, et huic sanctæ sedi reservatam incurrat, prout illum eo ipso incurrere declaramus, volumus, atque statuimus. Non obstantibus omnibus et singulis illis, quæ in præfata nostra constitutione voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.» Volumus autem, ut earundem præsentium literarum transumtis seu exemplis etiam impressis manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in ecclesiastica

dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides in judicio, et extra illud ubique locorum habeatur, quæ haberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die octava Februarii anno millesimo septingentesimo quadragesimo quinto, pontificatus nostri anno quinto.

DECRETUM III.

contra solicitantes, et sacrificio missæ abutentes.

In generali congregatione sanctæ romanæ et universalis inquisitionis habita in palatio apostolico quirinali coram sanctissimo domino nostro domino Benedicto divina providentia papa XIV., et eminentiss. ac reverendiss. dd. S. R. E. cardinalibus adversus hæreticam pravitatem inquisitoribus generalibus a sancta sede apostolica specialiter deputatis.

Sanctissimus Dominus noster solicite animadvertens, quam grave sit delictum illorum perditorum hominum, qui sacrosancto missæ sacrificio, ac salutaris pœnitentiæ sacramento, ad animarum reparationem a Christo Domino institutis, in illarum perniciem et damnationem abutuntur « decrevit, quod in posterum sacerdotes tam sæculares, quam regulares, cujuscumque ordinis, instituti, congregationis, et societatis, etiam de necessitate exprimendæ, vel in actu sacramentalis confessionis, sive illius occasione, aut prætextu, ad turpia solicitantes, vel

sacrificio missæ abutentes ad sortilegia, præter pœnas jure, et apostolicis constitutionibus, et signanter san. mem. Sixti V., et Gregorii XV., contra eosdem inflictas perpetuam etiam inhabilitationem incurrant ad præfati sacrificii celebrationem ; quodque ejusmodi decretum significetur singulis cujuscumque ordinis superioribus, ac præpositis, ad hoc ut de illo, sicuti et de prædictis, aliisque summorum pontificum constitutionibus juxta præscriptum in generali decreto supremæ inquisitionis die 15. Decembris 1633., semel saltem in anno, idest feria sexta post octavam Assumtionis beatæ Mariæ Virginis, in publica mensa, vel in capitulo ad hoc specialiter convocato, ac insuper in quocumque generali vel provinciali capitulo, vel alio quovis nomine nuncupato capitulari congressu suos subditos ac religiosos commonendos curet, ejusdemque commonitionis coram suprema congregatione juratum testimonium exhibeant.

DECRETUM IV.

contra confessarios exquirentes nomen complicis.

Ubi primum de perversa quadam et absurda praxi in sacramento pœnitentiæ administrando apud nonnullos confessarios in Portugalliæ et Algarbiorum regnis introduci cœpta, non sine animi nostri dolore, nuntium accepimus non levi aliquo incertoque rumore ad nos perlatum, sed ita gravibus,

solidisque fundamentis innixum, ut prudentem omnino fidem de periculi cum veritate, tum magnitudine, facerent; prætermittere non potuimus, quin continuo datis ad venerabiles fratres eorundem regnorum ac ditionum archiepiscopos et episcopos apostolicis nostris literis, remedium nascenti malo quam promtissime adhiberemus. Earum vero literarum die septima mensis Julii superioris anni millesimi septingentesimi quadragesimi quinti editarum, quas præsenti huic nostræ constitutioni inserendas existimamus, hic tenor erat.

« Suprema omnino ecclesiarum solicitudo, et divina Jesu Christi omnium pastorum principis, cujus vices plane immerentes gerimus, caritas assidue urget nos, ut pro commissa divinitus imbecillitati nostræ universi Dominici gregis cura semper advigilantes, periculis animarum, sicubi forte superimpenderint, per omnes christiani orbis populos ac nationes opportune, quantum cum Domino possumus, occurramus, atque iis præcipue regnis et locis peculiari quodam apostolicæ nostræ caritatis studio auctoritatisque providentia consulamus, in quibus cum fides, religio, pietas quam maxime floreant, callidus humani generis hostis nocere fidelibus dum aperto bello desperat, per insidias molitur, in Angelum scilicet sese lucis transfigurans, et ementita boni specie incautis illudens, qua ex arte non minora sæpe animarum detrimenta, quam ex aggres-

sione manifesta, esse proventura nequissimus veterator confidit. In harum autem fraudum numero computamus, quod in florentissimis Portugalliæ et Algarbiorum regnis et ditionibus, quibus vos antistites summa cum sacerdotalis virtutis vestræ commendatione præsidetis, et quibus pro singulari erga catholicam ecclesiam atque apostolicam hanc sanctam sedem observantia meritæ debentur laudes, nuper evenisse non sine ingenti animi nostri dolore cognovimus. » Pervenit enim haud ita pridem ad aures nostras, nonnullos istarum partium confessarios falsa zeli imagine seduci se passos, sed a zelo secundum scientiam longe aberrantes, perversam quandam et perniciosam praxim in audiendis Christifidelium confessionibus, et in saluberrimo pœnitentiæ sacramento administrando, invehere atque introducere cœpisse, ut videlicet, si forte in pœnitentes incidissent socium criminis habentes, ab iisdem pœnitentibus socii hujusmodi, seu complicis nomen passim exquirerent; atque ad illud sibi revelandum non inducere modo suadendo conarentur; sed, quod detestabilius est, denuntiata quoque, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis negatione, prorsus adigerent, atque compellerent: immo etiam complicis ejusdem nedum nomen, sed habitationis insuper locum sibi exigerent designari. » Quam illi quidem intolerandam imprudentiam tum procurandæ complicis correctionis aliorumque bonorum colligendorum

specioso prætextu colorare, tum emendicatis quibusdam doctorum opinionibus defendere non dubitarent; cum revera opiniones hujusmodi vel falsas et erroneas sequendo, vel veras et sanas male applicando, perniciem tam suis, quam pœnitentium animabus consciscerent; ac sese præterea plurium gravium damnorum, quæ inde facile consecuta fore prævidere debuerant, reos coram Deo æterno judice constituerent. Et vero jam secuta fuisse multa ejusmodi damna infelici experientia compertum est: nec fieri potuit, quin ea de causa, et oblocutiones, et scandala, et non ministrorum tantum, sed sacri etiam ipsius ministerii odium et animorum ingens conturbatio in populo fideli exorta sint. Tristia nos hæc nuncia cum accepimus, simul audivimus, contra exitialem hujusmodi abusum protinus justa indignatione pro munere suo commotos fuisse dilectos filios nostros S. R. E. cardinales Nunnum a Cunha in iisdem Portugalliæ et Algarbiorum regnis generalem inquisitorem, et Thomam de Almeyda patriarcham Lisbonensem, atque utrumque solicite gliscenti malo compescendo, atque etiam eradicando adlaborasse. Nos autem, ne in tam gravi animarum discrimine nulla ex parte apostolico nostro ministerio deesse videamur, neve mentem hac super re nostram apud vos obscuram et ambiguam esse sinamus, notum vobis esse volumus, memoratam superius praxim penitus reprobandam esse, eandemque a no-

bis per præsentes nostras in forma brevis literis reprobari, atque damnari, tamquam scandalosam, et perniciosam, ac tam famæ proximorum, quam ipsi etiam sacramento injuriosam, tendentemque ad sacrosancti sigilli sacramentalis violationem, atque ab ejusdem pœnitentiæ sacramenti tantopere proficuo et necessario usu fideles abalienantem. « Eapropter, venerabiles fratres, quamquam de pastorali vestra vigilantia nihil est quod dubitemus: supremi tamen officii quoque nostri esse censemus alacritatem ipsam vestram hac mentis nostræ aperta significatione, et apostolicis insuper hortationibus nostris intentius acuere, et excitare, ut pro se quisque vestrum opportunioribus, quascumque prudentia suggesserit, initis rationibus, et efficacioribus quibusque juris remediis, quoad opus fuerit, contra delinquentes ministros adhibitis noxiam hujusmodi novitatem strenue insectemini, ac pene nascentem opprimatis, neque patiamini, traditis curæ vestræ ovibus ibi offendiculum parari, ubi salus a Christo posita est, ab eoque divinæ misericordiæ fonte illas averti, ac deterreri, ad quem ab eodem Redemtore nostro ad abluendas dealbandasque in sanguine suo animas amantissime invitantur. Interea, dum a zelo vestro, ac prudentia, luculentiora nobis certo pollicemur vestræ pietatis et observantiæ argumenta, apostolicam benedictionem cum uberrima cœlestium charismatum copia conjunctam vobis, venera-

biles fratres, ex animo impertimur. Volumus autem, ut præsentium transumtis, sive exemplis, etiam impressis, manu alicujus notarii publicis subscriptis, et sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus ubique fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, et adhiberi posset, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctam Mariam majorem sub annulo Piscatoris die VII. mensis Julii MDCCLV., pontificatus nostri anno quinto. *Cajetanus Amatus.*

Has porro nos literas in forma brevis tunc datas iterum præsentibus nostris confirmamus, et roboramus, easque ab omnibus et singulis fideliter exacteque observari injungimus atque præcipimus.

« Statuentes insuper, ac decernentes, ut quicumque cujusvis status, gradus, conditionis, dignitatis, et ordinis, etiam speciali et individua, ad effectum ut hisce nostris præsentibus comprehendantur, mentione et expressione digni, ausus in posterum fuerit docere licitam esse hujusmodi praxim, prout ea in relato nostro brevi exponitur ac reprobatur, vel scribere, aut loqui præsumserit in ejusdem damnatæ praxis defensionem, vel ea, quæ in dicto brevi contra eamdem praxim decreta sunt, impugnare, aut in alienos sensus temere detorquere, seu interpretari, incidat ipso facto in excommunicationem, a qua non possit, præterquam in articulo mortis, ab alio quocumque, etiam

dignitate fulgente, vel auctoritate suffulto, nisi a nobis, vel a pro tempore existente romano pontifice, absolvi. »

Et quia non modo cavendum est, ut, quæ sunt a nobis in præinsertis literis decreta, ab omni impugnatione, contradictione, pravaque interpretatione salva sint, et immunia, verum etiam ne quis in sacramenti pœnitentiæ administratione ab eorum omnimoda observantia unquam recedat; idcirco omnibus et singulis confessariis utriusque cleri tam sæcularis, quam regularis, quantumvis exemti, et quacumque speciali et expressa mentione alias fortasse nominandi, graviter et districte, divini interminatione judicii, atque in virtute sanctæ obedientiæ, prohibemus ne, conformiter ad prædictam reprobatam praxim pœnitentes, qui peccatum, seu crimen aliquod, cujus socium, aut socios habuerint, ipsis in tribunali pœnitentiæ confiteantur, interrogare præsumant de nomine socii, seu complicis, loco habitationis, vel aliis hujusmodi adjunctis, sive circumstantiis, expressionem magisque individuam ejusdem complicis manifestationem concernentibus; eidem pœnitenti, si manifestare renuerit, sacramentalem absolutionem denegando: alioquin noverint sese, ultra peccati lethalis incursum, suspensioni ab officio audiendarum confessionum, aliisque etiam gravioribus pœnis fore subjiciendos. »

Præterea quoniam contra damnatum hujusmodi exitialem abusum, ne cum anima-

rum pernicie radices agat, necesse ducimus modum ac formam etiam in foro externo procedendi, et ultrices adversus reos pœnas imponendi, statuere, atque ordinare; omnesque super hoc exorituras, vel etiam jam exortas dissensiones componere, et penitus amputare; volumus, decernimus, ac declaramus, quod docentes, ut supra, licitam esse praxim a nobis jam reprobatam, vel in ejusdem praxis defensionem scribentes, aut loquentes, vel ejusdem reprobationem in memorato nostro brevi contentam impugnantes, aut perverse interpretantes, in officio sanctæ inquisitionis prædictorum regnorum atque ditionum severe puniantur, et contra eos, et eorum quemlibet in eodem officio procedatur, non minus ac contra illos ibidem procedi solet, qui asserunt, tradunt, tuentur opiniones scandalosas, perniciosas, et ut tales a sede apostolica rejectas et condemnatas. »

« Similiter in eodem officio procedendum erit et procedi volumus ac statuimus contra confessarios quoque, ut supra delinquentes, ac de nomine complicis pœnitentem interrogantes, eidemque pœnitenti, nisi illud sibi manifestet, absolutionem denegantes. Dummodo tamen hujusmodi interrogandi ac denegandi actus talibus circumstantiis conjunctus sit, ac convestitus, quæ sic agentem confessarium de adhæsione ad prædictam reprobatam praxim, tamquam ad licitam, vel alio quovis modo de prava credulitate suspectum reddant. »

Itaque contra prædictos omnes et singulos delinquentes tam sæculares, quam quorumvis etiam quomodolibet exemtorum, ac sedi apostolicæ immediate subjectorum ordinum, institutorum, societatum, et congregationum regulares, cujuscumque dignitatis ac præeminentiæ, aut quovis privilegio muniti existant, et quorum specialis et nominatim mentio facienda sit, prædictorum regnorum, ac ditionum inquisitores, potestate a nobis tradita, et quatenus opus sit, præsentium tenore de novo concessa, prout in casibus fidei, juxta sacrorum canonum formam, nec non sancti officii inquisitionis hujusmodi constitutiones, privilegia, consuetudines, et decreta, diligenter inquirant et procedant, et quos in aliquo ex hujusmodi excessibus culpabiles repererint, in eos, pro criminum qualitate, et circumstantiis, suspensionis ab officio confessiones audiendi, vel etiam ab executione ordinum, privationis beneficiorum, dignitatum, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, nec non vocis activæ ac passivæ, si regulares fuerint, aliasque pœnas decernant; omnes etiam, vel earum tantum aliquas, in perpetuum, vel ad tempus, infligendo.

« Quicumque vero alium quemlibet aliquo ex supradictis modis deliquisse cognoverint, cum, intra terminum dictum in edictis sancti officii ejusmodi inquisitionis præfigi solitum, eidem sancto officio denunciare teneantur; alioquin pœnas non denunciantibus per eadem edicta infligi consuetas incurrant: ve-

rumtamen ab hujusmodi onere denunciandi justis de causis eximi volumus, et eximimus personam ipsam pœnitentem, dumtaxat in causa propria, idest in casu, quod suum peccatum confitens, a confessario adigatur ad sibi manifestandum nomen complicis in eodem peccato : tunc enim pœnitentem hujusmodi ab obligatione eumdem confessarium denunciandi liberamus. Sed quando aliunde, quam ex propria, ut dictum est, confessione, noverit confessarium aliquo ex superius enumeratis, et sancto officio denunciandis modis deliquisse, tunc eum et ipse denunciare ex ista aliunde habita notitia teneatur. »

« Quod si confessarii de complicis nomine perperam interrogantis, absolutionemque, ni sibi detegatur, denegantis actum contingat ejusmodi esse, ut, quamvis imprudens, et malus, simplex tamen quidam, et nudus actus fuerit, idest iis circumstantiis destitutus, quæ de prava credulitate, vel de mala adhæsione ad praxim in sæpe dicto nostro brevi reprobatam, tamquam ad licitam, eumdem confessarium suspectum reddant; tunc istiusmodi delictum, neque denuntiationis oneri, neque sancti officii prædicti cognitioni subjectum erit; sed de illo cognoscere, atque in delinquentem confessarium per suspensionem ab audiendis confessionibus, vel alias canonicas et legitimas pœnas pro delicti modo animadvertere, ad locorum ordinarios in sua cujusque diœcesi omnino spectabit. »

His igitur circa ordinem, formam, modumque contra ejusmodi delinquentes procedendi, ut præfertur, constitutis, ac suis unicuique judici ecclesiastico juribus assignatis et distributis; hanc vos deinceps regulam ab omnibus observari ac custodiri volumus, et mandamus, si quando talia delicta deprehendi contigerit, quæ tamen haud unquam posthac eventura in Domino confidimus, accedente insuper præclara inclytæ Lusitanæ nationis universæ erga sedem apostolicam observantia et obedientia, nec non eximia tum istius sanctæ inquisitionis officii, tum cujusque loci ordinariorum numquam defutura vigilantia. Quapropter quæcumque aliter, quam præsentibus nostris decrevimus et constituimus, sive in edictis præfati officii inquisitionis, sive in quibuslibet quorumvis ordinariorum mandatis, aut pastoralibus literis, vel decretis antehac statuta prodierunt, ea nos, quoniam post apostolicam hanc a nobis propositam agendi, seu judicandi normam, minus necessaria fore censemus, desinere jam et cessare, ac, veluti numquam emanassent, omnem obligandi vim amittere, motu proprio et ex certa scientia, deque apostolicæ potestatis plenitudine declaramus, statuimus, atque sancimus.

Decernentes easdem præinsertas, nec non præsentes nostras literas, et in eis contenta quæcumque, etiam ex eo quod quicumque cujusvis status, gradus, ordinis, præeminentiæ, et dignitatis existant, seu alias speciali

et individua mentione et expressione digni, in præmissis interesse habentes, seu habere quomodolibet prætendentes, illis non consenserint, nec ad ea vocati, citati, et auditi, neque causæ propter quas tum præinsertæ, tum præsentes emanaverint, sufficienter adductæ, verificatæ, et justificatæ fuerint, aut ex alia qualibet etiam privilegiata causa, colore, prætextu, et capite, de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seu intentionis nostræ, vel interesse habentium consensus, aliove quolibet defectu notari, impugnari, aut in controversiam vocari posse; sed ipsas præsentes easdemque præfatas in forma brevis literas, firmas, validas, et efficaces existere et fore; suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, et ab omnibus et singulis præmissis, ad quos spectat, seu pro tempore spectabit, exacte et inviolabiliter observari.

Sicque et non aliter in præmissis censeri, atque ita per quoscumque judices ordinarios et delegatos, etiam S. R. E. cardinales, et contra hæreticam pravitatem generales inquisitores, legatos quoque de latere, et apostolicæ sedis nuntios, aliosve quoslibet quacumque auctoritate, potestate, et præeminentia fungentes et functuros, sublata eis et eorum cuilibet aliter judicandi et interpretandi facultate, judicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super has a quoquam scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus quibusvis apostolicis, et in universalibus, sive provincialibus, aut synodalibus conciliis editis generalibus, sive specialibus constitutionibus et ordinationibus, edictis quoque prædicti inquisitionis officii, et quorumcumque ordinariorum, etiam episcoporum et metropolitanorum mandatis, literis pastoralibus, sive decretis, nec non ejusdem officii, et quarumcumque ecclesiarum etiam episcopalium et metropolitanarum, et quorumcumque ordinum, congregationum, religionum, et institutorum, etiam societatis Jesu, aliisve quibusvis, etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, stilis, usibus, et consuetudinibus; privilegiis quoque, indultis, et literis apostolicis eidem inquisitionis officio, illiusque inquisitoribus, commissariis, aliisque officialibus, tum etiam ecclesiis, eorumque prælatis, ordinibus, congregationibus, institutis, societatibus, illarumque superioribus, et personis quibuslibet, sub quibusvis verborum tenoribus et formis, et cum quibuscumque etiam efficacissimis et insolitis derogationibus, clausulis, atque decretis, etiam motu, et apostolicæ potestatis plenitudine similibus, seu ad quarumcumque personarum, etiam regia, aliave qualibet mundana vel ecclesiastica potestate fulgentium instantiam, vel alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, confirmatis, et innovatis.

Quibus omnibus, et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione, de illis, eorumque totis tenoribus specialis et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores prædictos pro sufficienter et de verbo ad verbum expressis et insertis, formasque hujusmodi pro plene et exacte observatis habentes, ad præmissorum effectum, hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus. Volumus autem, ut earundem præsentium transumtis etc. Datum in arce Gandulphi albanensis diœcesis anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quadragesimo sexto, quarto nonas Junii, pontificatus nostri anno sexto.

DECRETUM V.

super oratoriis privatis.

Cum duo nobiles conjuges diœcesis Marsicen. obtinuissent a sede apostolica indultum pro celebratione missæ in privato suæ domus oratorio sic conceptum « Dilecte fili, et dilecta in Christo filia salutem, et apostolicam benedictionem. Spirituali consolationi vestræ, quantum cum Domino possumus, benigne consulere, vosque spiritualibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et vestrum singulares personas a quibusvis

excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, et pœnis a jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus, quomodolibet innodatæ existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequens harum serie absolventes, et absolutas fore censentes, supplicationibus vestro nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, vobis, qui (ut asseritis) locorum Gallichii et Messanelli Marsicen., seu alterius diœcesis jurisdictionem temporalem in illis, seu eorum altero exercen. baro et baronissa respective existitis, ut in privatis domorum vestræ habitationis in civitate et diœcesi Marsicen. existen. oratoriis ad hoc decenter muro extructis, et ornatis, seu extruendis, et ornandis, ab omnibus domesticis usibus liberis, per ordinarium loci prius visitandis, et approbandis, ac de ipsius ordinarii licentia ejus arbitrio duratura, unam missam pro unoquoque die, dummodo in eisdem domibus celebrandi licentia, quæ adhuc duret, alteri concessa non fuerit, per quemcumque sacerdotem ab eodem ordinario approbatum sæcularem, seu de superiorum suorum licentia regularem, sine tamen quorumcumque jurium parochialium præjudicio, ac paschatis, resurrectionis, pentecostes, et nativitatis domini nostri Jesu Christi, aliisque solemnioribus anni festis diebus exceptis, in vestra, ac natorum, consanguineorum, et affinium in eadem domo vobiscum insimul habitan.,

familiæque, et quoad oratoria ruri existentia, etiam in hospitum nobilium, vestrorumque præsentia celebrari facere, libere, et licite possitis, et valeatis, ac vestrum quilibet possit, et valeat, auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus et indulgemus: non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, quod familiares servitiis vestris tempore dictæ missæ actu non necessarii ibidem missæ hujusmodi interessentes ab obligatione audiendi missam in ecclesia diebus festis de præcepto minime liberi censeantur. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die 12. Februarii 1539. » Cumque exorta esset dubitatio, an ex vi hujusmodi indulti liceret missam celebrari in privato oratorio, etiam sine præsentia alterutrius ex dictis conjugibus, in quos indulti concessio directa erat, cui quidem dubitationi locum dedit opinio nonnullorum doctorum pro affirmativa et negativa respective sententia inter se certantium, sacra congr. concilii, ad quam hujus quæstionis resolutio delata fuit, die tertia Dec. 1740. censuit, Non licere; deinde vero sanctissimus Dominus noster, reprobata contraria doctorum sententia, prædictam sacræ congregationis resolutionem nedum approbavit, verum etiam præsenti decreto publice evulgando voluit omnibus notum fieri, non posse vigore similis indulti celebrari missam in privatis oratoriis,

quando eidem missæ actu non intersit aliquis ex iis, quibus principaliter indultum concessum est; indultum vero principaliter concessum intelligi iis tantum, quibus brevis dirigitur, nimirum personis illis, quæ a tergo ejusdem brevis proprio nomine nuncupantur, adeout sine præsentia alicujus ex dictis personis minime liceat missæ sacrificium peragi, etiamsi præsens sit aliquis sive ex filiis, sive ex consanguineis, sive ex affinibus, sive ex familiaribus, sive demum ex hospitibus nobilibus in eodem brevi memoratis, quippe quibus nil aliud per ejusmodi brevia conceditur, quam quod unusquisque eorum (dummodo, quod attinet ad familiares, juxta clausulam in iisdem brevibus insertam, non sit ex illis actu necessariis) assistens missæ, quæ celebratur in oratorio privato in præsentia alicujus ex personis a tergo brevis proprio nomine nuncupatis, satisfaciat obligationi audiendi missam diebus festis de præcepto. Sublata igitur et proscripta quacumque minus germana interpretatione ejusmodi brevium et indultorum in contrarium hactenus facta, Sanctitas Sua ita declaravit, et servari omnino mandavit, districte præcipiens, ut omnes episcopi, aliique locorum ordinarii, etiam tamquam a sede apostolica delegati, executioni et observantiæ hujus decreti diligenter incumbant per canonicas pœnas contra inobedientes eorum arbitrio constituendas.

DECRETUM VI.

super clausura monialium.

Salutare in catholica ecclesia institutum ab ipsa antiquitate susceptum, ac tanta cum solicitudine et pastorali zelo custoditum, ut flos ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis et honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, sacræ Virgines, quarum, quo sublimior gloria est, major et cura est, intra monasteriorum septa et claustra vigili solicitaque custodia servarentur, tam ante, quam post tridentinæ synodi decreta romani Pontifices prædecessores nostri tot sanctissimis legibus, et initis apostolicæ providentiæ caritatisque consiliis communire et confirmare studuerunt; ut, quæ se Christo dicaverint, et a carnali concupiscentia recedentes, tam carne, quam mente se Deo voverint, consumment opus suum magno præmio destinatum. Quoniam autem, etsi providas huhujusmodi sanctiones constitutionesque, si ea, qua decet, regularis disciplinæ observantia custodirentur, satis esse scimus, ut Virgines ea, quæ cœlestis earumdem sponsi Jesu Christi sunt, cogitantes, sint sanctæ et corpore et spiritu; longa tamen experientia edocti, et assiduis venerabilium fratrum alia-

rum ecclesiarum antistitum querelis admoniti, supremas apostolicæ auctoritatis providentiæque partes requiri « ut abusibus quamplurimis ex nimia quorumcumque, aut sibi quocumque pacto arrogantium, aut prætendentium, aut obtendentium facultatem alias sibi quomodolibet sive a jure, sive ab homine concessam, vel demandatorum munerum ratione debitam esse, ut sive ipsi, sive alii ingredi clausuram monialium, aut ipse moniales e clausura ob quascumque etiam non legitimas causas egredi, et extra clausuram hujusmodi commorari possint, licentiam concedendi indulgentia sensim invectis opportune occurratur: hinc est, quod nos pro suprema omnium Christifidelium procuratione imbecillitati nostræ in universalis orthodoxæ ecclesiæ regimine divinitus imposita opportunum abusibus hujusmodi remedium, quantum cum Domino possumus, adhibere satagentes, auctoritate apostolica, tenore præsentium, omnes et singulas constitutiones a romanis pontificibus prædecessoribus nostris tam ante, quam post concilii tridentini decreta super clausura monialium editas renovamus, et confirmamus, nec non imposterum ab omnibus et singulis, ad quos spectat, et in futurum spectabit, sub iisdem pœnis in constitutionibus eorundem prædecessorum nostrorum romanorum pontificum, et decretis concilii tridentini præfati contentis inviolabiliter observandas esse statuimus, decernimus, præcipimus, atque mandamus. »

Præterea motu proprio, et ex certa scientia, ac matura deliberatione, nostris, deque apostolicæ potestatis plenitudine earundem præsentium tenore *omnia*, *et singula indulta*, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, et quocumque alio pacto nuncupatas concessiones omnibus et singulis *quibuscumque ecclesiasticis* personis, quacumque auctoritate, dignitate, honore, præeminentia, ac jurisdictione fungentibus, etiam venerabilibus fratribus nostris sanctæ romanæ ecclesiæ cardinalibus, sive singulis, sive eorundem cardinalium congregationibus, etiam de latere legatis, sive qui provinciis et legationibus status nostri ecclesiastici pro tempore præsunt, sive quos ad clarissimos in Christo filios nostros romanorum regem in imperatorem pro tempore eligendum, vel electum, reges et reginas illustres, aliasque summas potestates, prout rerum conditio postulaverit, mitti et ablegari contigerit; sive qui, licet aliarum insignium ecclesiarum antistites, tamen tamquam apostolicæ hujus s. sedis legati de latere alias nuncupati et habiti sunt, et fortasse habentur, aut haberi, et esse prætendunt, et in posterum habendi sunt; sive ordinarii, sive extraordinarii nostri, et ejusdem apostolicæ sedis ubicumque, etiam apud ipsos imperatorem, et reges, ac summas potestates nuntii, sive inter-nuntii resident « (exceptis dumtaxat locorum ordinariis, iisque omnibus superioribus, quibus tamquam ordinarii et ordinaria jurisdictio-

ne utentibus monialium monasteria subjecta et addicta sunt in casibus tamen necessariis, et servatis aliis de jure servandis, et non aliter omnino) » ac demum quibuscumque aliis quocumque nomine et expressione nuncupatis personis quocumque tempore a quibusvis, etiam ab ipsis romanis pontificibus prædecessoribus nostris quacumque de causa, occasione, titulo, colore et prætextu per quascumque apostolicas, sive in simili forma brevis, sive sub plumbo expeditas literas sub quibuscumque verborum formis facta, data, concessa, et impertita, sive factas, datas, concessas, et impertitas super hujusmodi ingressu *revocamus*, *abolemus*, *annullamus*, *atque irritamus;* nec non a datarum earundem præsentium die revocata, abolita, annullata, et irrita, ac nullius prorsus momenti ac vigoris esse et fore, neminique cuilibet quocumque tempore suffragari, ac quemlibet omnium antedictorum, etiam speciali mentione dignorum, quacumque facultate hujusmodi sive pro se, sive pro aliis temere uti audentem, ipso facto absque ulla alia declaratione pœnas et ecclesiasticas censuras contra violantes clausuram monialium inflictas, a quibus, præterquam a nobis et pro tempore existente romano pontifice, nisi in mortis articulo, absolvi possit, incurrere et incursum esse, licentiamque hujusmodi concessam nullo modo suffragari, atque nullius momenti, perinde ac si minime concessa fuisset, ipso facto fore, et haberi, ac

pœnas et censuras ecclesiasticas ipso etiam facto, ut præmittitur, per contrafacientem incurri et incursas esse statuimus, decernimus, ac declaramus. Decernentes easdem præsentes literas, et in eis contenta quæcumque etiam ex eo, quod quæcumque in præmissis interesse habentes, seu habere quomodolibet prætendentes cujusvis status, gradus, ordinis, præeminentiæ et dignitatis existant, seu alia specifica et individua mentione et expressione digni illis non consenserint, nec ad eas vocati, citati, et auditi, causæque, propter quas præsentes emanarint, sufficienter adductæ, verificatæ, et justificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet etiam quantumvis juridica et privilegiata causa, colore, prætextu, et capite, etiam in corpore juris clauso, etiam enormis, enormissimæ, et totalis læsionis nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis nostræ, vel interesse habentium consensu, aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno, et substantiali, ac incogitato et inexcogitabili individuamque expressionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, seu etiam motu, scientia et potestatis plenitudine paribus concesso vel emanato quempiam in judicio,

vel extra illud uti, seu se juvare alio modo posse, sed ipsas præsentes literas semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit, inviolabiliter et inconcusse observari: sicque et non aliter in præmissis per quoscumque judices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii apostolici auditores, ac sanctæ romanæ ecclesiæ cardinales etiam de latere legatos, et sedis prædictæ nuntios, aliosve quoslibet quacumque præminentia et potestate fungentes et functuros sublata eis et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate et auctoritate, judicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quopiam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac, quatenus opus sit nostra et cancellariæ apostolicæ regula *De jure quæsito non tollendo*, aliisque constitutionibus apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, ac usibus et stylis, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis et literis apostolicis prædictis, aliisque quibuslibet personis etiam quacumque ecclesiastica vel mundana dignitate fulgentibus, et alias quomodolibet qualificatis; ac specialem expressionem requirentibus sub quibuscumque verborum tenoribus et formis,

ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis aliisque efficacioribus, efficacissimis, et insolitis clausulis, ac irritantibus, et aliis decretis, etiam motu, scientia, et potestatis plenitudine similibus, ac consistorialiter, et alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, editis, factis, ac pluries iteratis, et quantiscumque vicibus approbatis, confirmatis, et innovatis. Quibus omnibus et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, et in illis tradita, observata, exprimerentur, et insererentur, præsentibus pro plene et sufficienter expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum ac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus, ac derogatum esse volumus, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem ut earundem præsentium literarum transumtis etc. Datum Romæ ap. s. Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die tertia Januarii millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, pontificatus nostri anno secundo.

DECRETUM VII.

super clausura religiosorum.

Regularis disciplinæ observantiam ante etiam, quam et generalium ac particularium alicujus nationis, aut provinciæ conciliorum decretis confirmaretur, et romanorum pontificum prædecessorum nostrorum legibus sanctionibusque præscriberetur, quoad vetitum mulieribus quibuscumque, etiam consanguineis, intra quorumcumque religiosorum virorum clausuram ingressum tam integerrime custoditam fuisse constat, ut, nedum feminis quibuscumque, sed masculis quoque, non tam ad monasteriorum claustra, seu septa, quam ad ipsa eorumdem monasteriorum oratoria, et ecclesias, nullus patuerit aditus, et accessus; quin imo sub gravissimis pœnis fuerit interdictus; ne scilicet, ut inquit s. Gregorius pp. I. prædecessor noster, in servorum Dei secessibus occasio præbeatur popularibus conventibus, et simpliciores ex hoc animas plerumque, quod absit, in scandalum trahat. Hujusmodi autem regularis disciplinæ observantia, etsi pro temporum varietate ac necessitate tot tantasque subiit vices, ut iidem prædecessores nostri aditum et accessum ad publicas monasteriorum ecclesias dumtaxat sive masculis, sive feminis, sacrosanctum missæ sacrificium audiendi, prædicationibus verbi Dei interessendi, et sacra-

mentum sanctissimæ eucharistiæ sumendi, ac peccata sua confitendi causa, sine tamen parochorum præjudicio, interdum concesserint; vicissim tamen ipsi prædecessores nostri tam ante concilii tridentini decreta, quàm post eorundem decretorum promulgationem denuntiationemque providis saluberrimisque constitutionibus ordinationibusque sub pœna etiam excommunicationis latæ sententiæ feminis quibuscumque aditum ingressumque hujusmodi intra monasteriorum clausuram interdixerunt. « Quoniam autem, sicut dolentes accepimus, alii quidem apostolicas leges ac præcepta hujusmodi vel ausu temerario parvipendentes, vel ad eorum arbitrium interpretantes, feminis quibuscumque aditum ingressumque tam manifeste ac tanta solemnitate vetitum permittunt: alii vero privilegia, indulta, prærogativas, facultates, licentias, et alias quocumque pacto excogitatas concessiones sibi sive a jure, sive ab homine factas, et impertitas, seu facta et impertita, ac quorumcumque munerum, dignitatum, ac præeminentiarum ratione debitas seu debita arrogantes, prætendentes, obtendentesque, feminas quaslibet intra monasteriorum claustra, septa, cœnacula, cubicula, aliasque officinas aut admitti ac recipi sinunt mandantque, aut una secum ducunt; alii denique sub pietatis ac religionis prætextu, cum supplicationes sive cum sanctissimo eucharistiæ sacramento, sive cum sacris sanctorumque reliquiis, statuis, et imagini-

bus per claustra, septa, et alia monasteriorum loca de more, ut asserunt, habentur, sine ullo prorsus discrimine masculos et feminas supplicationes hujusmodi per eadem loca sequi et comitari licitum, quin imo, ut indulgentias lucrari valeant, necessarium esse obtendunt. » Hinc est, quod nos, qui, dum in minoribus essemus, quamplurimos hujusmodi abusus compertos habebamus, in hac sublimi sacrosancti apostolatus specula constituti, non tam assiduis nonnullorum aliarum ecclesiarum antistitum documentis, quam justis etiam superiorum aliorumque virorum ex religiosis ordinibus Dei honorem et instituti sui disciplinam zelantium expostulationibus de antedictis similibusque abusibus in dies admonemur, ut opportunum ac salutare iisdem abusibus tollendis, quantum cum Domino possumus, remedium afferamus; auctoritate apostolica, tenore præsentium primum quidem omnes et singulas *Constitutiones* sanctionesque a romanis pontificibus prædecessoribus nostris tam ante, quam post concilii tridentini decreta super clausura monasteriorum quorumcumque religiosorum virorum editas *renovamus*, *et confirmamus*; nec non in posterum ab omnibus et singulis, ad quos spectat, et in futurum spectabit, sub iisdem pœnis in constitutionibus sanctionibusque eorumdem prædecessorum nostrorum romanorum pontificum, et decretis ejusdem concilii Tridentini contentis inviolabiliter observandas esse statuimus, decer-

nimus, præcipimus, atque mandamus. Deinde motu proprio et ex certa scientia ac matura deliberatione, nostris, deque apostolicæ potestatis plenitudine, earundem præsentium tenore *omnia*, *et singula indulta*, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, et quocumque alio pacto nuncupatas concessiones omnibus et singulis quibuscumque ecclesiasticis personis, quacumque auctoritate, dignitate, honore, præeminentia, ac jurisdictione fungentibus, etiam venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus; sive singulis, sive eorundem cardinalium congregationibus, etiam de latere legatis, sive qui provinciis et legationibus status nostri ecclesiastici pro tempore eligendum, vel electum, reges, et reginas illustres, aliasque summas potestates, prout rerum conditio postulaverit, mitti et ablegari contigerit, sive qui, licet aliarum insignium ecclesiarum antistites, tamen tamquam apostolicæ hujus sedis legati de latere alias nuncupati et habiti sunt, et fortasse habentur, aut haberi et esse prætendunt, et in posterum habendi sunt: sive ordinarii, sive extraordinarii nostri, et ejusdem apostolicæ sedis ubicumque etiam ad ipsos imperatorem, et reges, ac summas potestates nuntii, sive internuntii resident, ac demum quibuscumque aliis quocumque nomine et expressione nuncupatis personis quocumque tempore, a quibusvis, etiam ab ipsis romanis pontificibus prædecessoribus nostris, quacumque de cau-

sa, occasione, titulo, colore, et prætextu per quascumque apostolicas, sive in simili forma brevis, sive sub plumbo expeditas literas, sub quibuscumque verborum formis facta, data, concessa, et impertita, sive factas, datas, concessas, et impertitas, super hujusmodi accessu et ingressu *revocamus*, *abolemus*, *annullamus*, *atque irritamus*; nec non a datarum earundem præsentium die revocata, abolita, annullata, et irrita, ac nullius prorsus momenti ac vigoris esse, et fore, neminique cuilibet quocumque tempore suffragari statuimus, decernimus, et declaramus; quemadmodum etiam statuimus, decernimus, et declaramus quemlibet, omnium antedictorum, etiam speciali mentione dignorum, quacumque facultate hujusmodi temere uti audentem; ipso facto, absque ulla alia declaratione, pœnas et ecclesiasticas censuras, a quibus præterquam a nobis et pro tempore existente romano pontifice, nisi in mortis articulo, absolvi possit, incurrere, et incursum esse, licentiamque hujusmodi cuicumque concessam nullo modo suffragari, atque nullius momenti perinde, ac si minime concessa fuisset, ipso facto fore, et haberi, ac pœnas et censuras ecclesiasticas ipso etiam facto, ut præmittitur, per contrafacientem incurri et incursas esse. Decernentes, easdem præsentes literas, et in eis contenta quæcumque, etiam ex eo quod quicumque in præmissis interesse habentes, seu habere quomodolibet prætenden-

tes, cujusvis status, gradus, ordinis, præeminentiæ, et dignitatis existant, seu alia specifica et individua mentione et expressione digni illis non consenserint, nec ad ea vocati, citati, et auditi, causæque propter quæ præsentes emanarint, sufficienter adductæ, verificatæ, et justificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet etiam quantumvis juridica et privilegiata causa, colore, prætextu, et capite, etiam in corpore juris clauso, etiam enormis, enormissimæ, et totalis læsionis, nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis nostræ, vel interesse habentium consensus, aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno et substantiali, ac incogitato et inexcogitabili, individuamque expressionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, seu etiam motu scientiæ et potestatis plenitudine paribus concesso vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu se juvare ullo modo posse, sed ipsas præsentes literas semper firmas, validas, et efficaces existere et fore, suosque pleuarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit inviolabiliter et inconcusse observari; sicque, et non

aliter, in præmissis per quoscumque judices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii apostolici auditores, ac S. R. E. cardinales, etiam de latere legatos, et sedis prædictæ nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia et potestate fungentes, et functuros, sublata eis, et eorum cuilibet, quavis aliter judicandi et interpretandi facultate, et auctoritate, judicari et definiri debet, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac quatenus opus sit, nostra, et cancellariæ apostolicæ regula de jure quæsito non tollendo, aliisque constitutionibus et ordinationibus apostolicis, nec non quibusvis, etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, ac usibus et stylis, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis, et literis apostolicis prædictis, aliisque quibuslibet personis, etiam quacumque ecclesiastica vel mundana dignitate fulgentibus, et alias quomodolibet qualificatis, ac specialem expressionem requirentibus sub quibuscumque verborum tenoribus et formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis, et insolitis clausulis, irritantibusque, et aliis decretis, etiam motu, scientia et potestatis plenitudine similibus, ac consistorialiter, et alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, editis, factis,

ac pluries iteratis, et quantiscumque vicibus approbatis, confirmatis, et innovatis. Quibus omnibus et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, et forma in illis tradita observata exprimerentur, et insererentur præsentibus pro plene et sufficienter expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus ac derogatum esse volumus, cæterisque contrariis quibuscumque. « Cæterum per præsentes non intendimus derogatum esse iis concessionibus, quæ ad favorem quarumcumque nobilium feminarum ex eo, quod sive earundem majores, ac pro tempore existentes de familia fuerint et habeantur fundatores, vel insignes benefactores illius monasterii, intra cujus claustra vel septa feminas etiam de familia ingredi vel concessum, vel cautum esse sibi voluerunt, et de concessione hujusmodi confirmationem ab apostolica hac sancta sede obtinuerunt; sive feminæ hujusmodi sint consanguineæ et affines eorum, qui sunt domini in temporalibus locorum, in quibus monasteria sita reperiuntur, et quacumque

legitima tituli vel consuetudinis causa et occasione ingressu hujusmodi de præsenti gaudent, factæ et impertitæ fuerunt; dummodo concessiones hujusmodi per apostolicas in simili forma brevis, vel sub plumbo desuper expeditas literas dumtaxat, et non aliter omnino factas et impertitas fuisse prius ordinariis locorum, antistitibus, vel præsulibus per legitima et authentica documenta constare fecerint; et dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi cœnandique, nec per ambulacra, cubicula, cœnacula, aliaque loca et officinas discurrendi causa, sed ad ecclesias accedendi, sacrosanctum missæ sacrificium audiendi, aliaque erga Deum pietatis officia et opera exercendi studio ingrediantur; et dummodo de earum adventu et ingressu interdiu et opportune faciendo superiores pro tempore existentes certiores fiant, ad hoc, ut absque fratrum incommodo et offensione, recto tramite ad ecclesiam pergatur, et alia de jure servanda serventur. Volumus autem, ut earundem præsentium literarum transumtis, etc. Datum Romæ ap. sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die tertia Januarii millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, pontificatus nostri anno secundo.

DECRETUM VIII.

super matrimoniis hæreticorum.

Matrimonia, quæ in locis fœderatorum ordinum dominio in Belgio subjectis iniri solent, sive inter hæreticos ex utraque parte, sive inter hæreticum ex una parte virum, et catholicam fœminam ex alia, aut viceversa, non servata forma a sacro tridentino concilio præscripta, utrum valida habenda sint, nec ne, diu multumque disceptatum est, animis hominum ac sententiis in diversa distractis: id quod satis uberem anxietatis ac periculorum sementem per multos annos subministravit, quum præsertim episcopi, parochi, atque illarum regionum missionarii nihil certi hac super re haberent, nihil vero inconsulta sancta sede auderent statuere, ac declarare. Cum autem proxime evolutis annis in tam ancipiti gravique causa apostolicæ sedis judicium vehementius exposceretur, urgeretque id imprimis vigilantissimus iprensis episcopus, dum pro debiti officii sui et sua erga beati Petri cathedram observantia de ecclesiæ sibi concreditæ statu ad romanum pontificem referebat, ponendumque omnino esse tam prolixæ dubitationi finem gravissimis verbis ac rationibus persuaderet; Clemens XII. id temporis romanus pontifex, qui rei gravitatem, quanti oportebat, æstimaret, sacræ congregationi eminentiss. cardina-

lium concilii tridentini interpretum in mandatis dedit, ut de tota controversia diligenter more suo cognosceret. In re itaque tanti momenti volens eadem sacra congregatio quam accuratissime procedere commissæ sibi cognitionis initium ab exquisitis aliorumque quoque Belgii episcoporum relationibus, atque sententiis, quas desuper explorari secit, petendum duxit, eodemque tempore audire voluit præstantes aliquot hujus almæ urbis theologos, quibus injunxit, ut rem totam ea, qua decet, maturitate discuterent, suamque opinionem proferrent. At dum hæc maxime agerentur, supersedendum per aliquot menses fuit ab istiusmodi causæ expeditione propter viduitatem, quæ intercidit romanæ ecclesiæ, donec ad summum pontificatum feliciter evectus sanctissimus d. n. Benedictus XIV. inter primas regiminis sui curas, causæ hujus cognitionem repeti jussit a memorata sacra congregatione concilii, quam voluit coram se haberi, ut, auditis eminentissimorum patrum sententiis, ipse demum quid hac in re tenendum foret, supremo suo pronuntiaret oraculo. Cum igitur congregatio præfata sub die 13. Maji currentis anni 1741. coram Sanctitate Sua fuerit habita, idem sanctissimus D. N. spatio aliquo temporis ad rem secum expendendam accepto, hanc nuper declarationem et instructionem exarari præcepit, qua, veluti certa regula, ac norma, omnes Belgii antistites, parochi, earumque regionum missionarii et vicarii apostolici

deinceps in hujusmodi negotiis uti debeant.

Primo scilicet, quod attinet ad matrimonia ab hæreticis inter se in locis fœderatorum ordinum dominio subjectis celebrata, non servata forma per Tridentinum præscripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus, et attentis tunc expositis circumstantiis, sacram congregationem concilii pro eorum invaliditate respondisse, æque tamen compertum habens, nihil adhuc generatim et universe super ejusmodi matrimoniis fuisse ab apostolica sede definitum, et alioquin oportere omnino ad consulendum universis fidelibus in iis locis degentibus, et plura avertenda gravissima incommoda, quod generaliter de hisce matrimoniis sentiendum sit, declarare, negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, declaravit, statuitque, matrimonia in dictis fœderatis Belgii provinciis inter hæreticos usque modo contracta, quæque imposterum contrahentur, etiamsi forma a Tridentino præscripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; adeoque si contingat, utrumque conjugem ad catholicæ ecclesiæ sinum se recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram parocho catholico ab eis non renovetur; sin autem unus tantum ex conjugibus sive masculus, sive fœmina convertatur, neutrum

posse, quamdiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

Quod vero spectat ad ea conjugia, quæ pariter in iisdem fœderatis Belgii provinciis, absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a catholicis cum hæreticis, sive catholicus vir hæreticam fœminam in matrimonium ducat, sive catholica fœmina hæretico viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas Sua, eos esse inter catholicos, qui insano amore turpiter demendati ab hisce detestabilibus connubiis, quæ s. mater ecclesia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, et prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus pœnis catholicos coercere student, ne sacrilego hoc vinculo sese hæreticis conjungant, episcopos omnes, vicarios apostolicos, parochos, missionarios, et alios quoscumque Dei et ecclesiæ fideles ministros in iis partibus degentes serio graviterque hortatur, et monet, ut catholicos utriusque sexus ab hujusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis, quantum possint, absterreant, easdemque nuptias omni meliori modo intervertere atque efficaciter impedire satagant. At, si forte aliquod hujus generis matrimonium, Tridentini forma non servata, ibidem contractum jam sit, aut imposterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua,

matrimonium hujusmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex conjugibus, donec alter eorum supervixerit, nullatenus posse sub obtento dictæ formæ non servatæ novum matrimonium inire; id vero debere sibi potissime in animum inducere conjugem catholicum sive virum, sive fœminam, ut pro gravissimo scelere, quod admisit, pœnitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum conjugem a vera fide deerrantem ad gremium catholicæ ecclesiæ pertrahere, ejusque animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cetero, ut mox dictum est, se istius matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

Ad hæc declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hactenus sancitum dictumque est de matrimoniis sive ab hæreticis inter se, sive inter catholicos et hæreticos initis in locis fœderatorum ordinum dominio in Belgio subjectis, sancitum dictumque intelligatur etiam de similibus matrimoniis extra fines dominii eorundem fœderatorum ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt legionibus, seu militaribus copiis, quæ ab iisdem fœderatis ordinibus transmitti solent ad custodiendas muniendasque arces conterminas, vulgo dictas *di barriera*; ita quidem, ut matrimonia ibi præter Tridentini formam, sive inter hæreticos utrinque, sive inter catholicos et hæreticos inita valorem suum obtineant, dum-

modo uterque conjux ad easdem copias, sive legiones pertineat; et hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam civitatem Mosæ trajectensis a republica fœderatorum ordinum, quamvis non jure dominii, sed tantum oppignorationis, ut ajunt, nomine possessam.

Tandem circa conjugia, quæ contrahuntur, vel in regionibus principum catholicorum ab iis qui in provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis, juxta canonica juris communis principia, probatasque in similibus casibus alias editas a sacra congregatione concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur; et ita declaravit, statuitque, ac ab omnibus imposterum servari præcepit. Die 4. Novembris 1741.

DECRETUM IX.

super dispensationibus in matrimoniis.

Ad apostolicæ servitutis nostræ ministerium pertinet sedula invigilare cura, ut dispensationes super gradibus affinitatis, seu consanguinitatis, intra quos matrimonia contrahi prohibentur, vel super aliis a sacris canonibus statutis impedimentis, nisi ex debitis causis non concedantur, et omnia inde

amoveantur, unde nota aliqua ab improbis aspergi possit nomini ac decori romanæ ecclesiæ, cui, licet immerito, divina benignitate præsidemus.

Sane quidem ad dispensationes obtinendas ab iis, qui eas postulant, in supplici libello causæ pro illis consequendis exprimi solent, quæ si ejusmodi fuerint, ut juxta canonicas sanctiones, et prudens ecclesiasticæ provisionis arbitrium locus ad dispensandum esse videatur, dispensatio concedi solet, ejusque executio ordinario ut plurimum committi, cui onus incumbit diligenter inquirere, an causæ expositæ veritate nitantur, ut, veris illis existentibus, gratia executioni demandetur; secus vero, si causæ nullatenus veritati consentaneæ sint; si autem contingat ob causas minime veras existentes, ut dispensatio executioni non tradatur, qui eam impetrarunt, apud negotiorum gestores, seu literarum apostolicarum expeditores conqueruntur, a quibus nonnumquam responderi solet, executionem perperam et injuria denegatam fuisse, quia expressio causarum, earumque verificatio in dispensationibus, non est aliquid substantiale, sed formalitas quædam, et forensis styli consuetudo: quod non minus veritati adversatur, quam executionis ordinem ac modum bene ac prudenter constitutum subvertit: « cum expressio causarum earumque verificatio ad substantiam et validitatem dispensationis pertineat, illisque deficientibus, gratia nulla

ac irrita sit, nullamque executionem mereatur. »

Id autem ut plurimum evenit in dispensationibus, in quibus apponi solet clausula: *Et oratoribus vitæ periculum immineret*, quæ cum sæpe in dispensationibus in primo et secundo, vel in secundo gradu, et in nonnullis aliis canonicis impedimentis sine ulla ratione, causa, et veritate expressa reperiatur, ordinarii locorum, qui cautius et accuratius se gerunt, nisi vitæ periculum immineat, dispensationem exequi recusant; alii vero, fortasse falso rumore inducti, quod hujusmodi clausula sit mera formalitas, indulgentius quam necesse est procedentes periculo vitæ neque argumentis probabilibus verificato, eoque oratoribus saltem verisimiliter imminente comperto, gratiam dispensationis exequuntur.

S. M. prædecessor noster Pius PP. V. in sua constitutione per viam motus proprii expedita, et publicata sub die V. Decemb. ann. MDLXVI., cujus initium est, *Sicut accepimus*, « decrevit, omnes et singulos procuratores tam officii sacræ pœnitentiariæ, seu contradictarum, quam alios quoscumque sollicitatores, et scriptores, qui veritatem facti a narratione, quam ab ipsius partibus habuerunt, quoad substantialia, et qualitates necessario exprimendas diversam faciunt, seu quoquo modo intervertunt, aut immutant, aut depravant, et per subreptionem et obreptionem gratias a romanis pontifici-

bus extorquent, pœnam falsi incurrere, et ea puniri omnino debere.»

Hujusmodi autem constitutio quamquam videatur pertinere dumtaxat ad procuratores, solicitatores, et scriptores officii sacræ pœnitentiariæ, ubi per id temporis matrimoniales dispensationes etiam in foro externo concedi solebant, nihilominus pro pastorali nostra et paterna ex alto nobis commissa cura hortamur, monemus, ac præcipimus omnibus, et singulis negotiorum gestoribus, procuratoribus, et expeditoribus literarum apostolicarum, etiam datariæ nostræ, ut cum supplices preces pro aliqua matrimoniali dispensatione porrecturi sunt, id primum ante omnia agant, ut plenam atque exactam facti notitiam assequi curent, sciscitantes ab ipsis oratoribus, an hæ et illæ causæ adsint, ex quibus sciunt dispensationem concedi solere in hoc vel illo gradu, deinde in supplici libello facti speciem nitide ac sincere exponant, caveantque diligenter, ne illam aliquatenus in rebus substantialibus alterent, immutent, invertant, corrumpant, sed stricte adhæreant iis, quæ ab oratoribus sibi exposita fuerunt, et multo magis abstineant, ne quid falsi aut ficti proprio ingenio inventum vel excogitatum ad gratiam dispensationis facilius obtinendam in precibus obtrudant: demum præ oculis habentes, se operam suam in ecclesiasticis negotiis in hac alma urbe exhibere, ubi cathedra veritatis est, ipsam solam ament et sectentur veritatem, non

lucrum, aut gratiam, et favorem supplicantium, diligenterque videant, ne mendacii aut erroris merito argui cum animæ suæ detrimento possint falso, et perperam asserentes causas, earumque verificationes ex provida nostrorum prædecessorum dispositione in hujusmodi gratiis ad ecclesiasticæ disciplinæ vigorem, et canonicarum legum, et apostolicarum constitutionum voluntatem servandam apponi, et respective demandari solitas, vanas et superfluas esse, et tamquam inanes curiæ formalitates parvi aut nihili esse faciendas.

Præterea hujusmodi graves abusus, quibus honor et decus hujus almæ urbis dehonestatur, et sedis apostolicæ splendori ac dignitati officitur, penitus abolere cupientes: motu proprio, ex certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine præfatam « Constitutionem s. m. Pii V. prædecessoris nostri extendimus, dilatamus, ac producimus ad omnes prædictos negotiorum gestores, procuratores, et expeditores literarum apostolicarum, cujuscumque status, gradus, ordinis, et conditionis, et quocumque indulto, privilegio, et dignitate munitos, et quatenus opus sit, eam de novo ferimus, statuimus, et innovamus, volentes, ac decernentes, ut in omnibus superius expressis casibus pœna falsi contra delinquentes locum habeat, sine tamen præjudicio obligationis refundendi expensas oratoribus, qui ob illorum culpam ejusmodi dispensationes, quæ executioni demandari nequeunt, obtinuerunt.

Denique omnes et singulos venerabiles fratres nostros archiepiscopos, episcopos, et locorum ordinarios, cæterosque « Executores literarum apostolicarum, quibus hujusmodi dispensationum exequutio committi solet, enixe rogamus, et obsecramus, ut sedulo ac diligenter attendant, priusquam dispensationis gratiam exequantur, an causæ in apostolicis literis expressæ, et quarum verificatio eorum curæ et vigilantæ a sede apostolica commissa est, veræ ne, an secus existant, an potius sedi apostolicæ falsum expositum, et veritas reticita fuerit; qua super re eorum conscientiam oneramus. Et quoniam in iisdem apostolicis literis super dispensationibus in gradibus prohibitis, aliisque præfatis impedimentis nonnulla observata sunt, quæ negotium executoribus quandoque exhibere, et scrupulos eorum animis ingerere solent, apostolicæ nostræ solicitudinis erit, ea dilucidius et apertius in iisdem dispensationum literis apostolicis exponere, ac declarare, ut omni dubitatione sublata, et causis coram executore hujusmodi probationum genere probatis, quo de illarum veritate moraliter certus reddatur, apostolicæ literæ matrimonialium dispensationum sine ullâ hæsitatione ad debitam executionem deduci possint.

Mandamus quoque, et injungimus dilecto filio Pompejo tituli sancti Eusebii sanctæ romanæ ecclesiæ presbytero cardinali Aldovrando nuncupato prodatario nostro, ejusque

successoribus datariæ apostolicæ prodatariis, seu datariis pro tempore existentibus, ut in præmissis reos et culpabiles repertos pœna falsi, ut præfertur, puniant, cum potestate citandi, etiam per edictum, constituto summarie de non tuto accessu, aliaque dicendi et faciendi in præmissis necessaria, seu quomodolibet opportuna. Non obstantibus constitutionibus apostolicis, statutis, consuetudinibus, et quibusvis privilegiis quibuscumque personis, etiam speciali mentione dignis, datis etc. Datum Romæ apud s. Mariam Majorem, quinto cal. martias, anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quadragesimo primo, pontificatus nostri anno secundo.

Hic juvat addere ss. d. n. Clementis XIII. feliciter regnantis constitutionem nuper editam de jejunio, quæ est ut sequitur.

Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, et Episcopis

CLEMENS PAPA XIII.

Venerabiles Fratres, salutem et apostolicam benedictionem.

Appetente sacro quadragesimali tempore, quod plenum mysteriis non sine mysterio magnam illam paschæ celebritatem præcedit, qua una omnium solemnitatum dignitas est consecrata, providendum, venerabiles fra-

tres, ut sacratissimum jejunium sancte religioseque a fidelibus observetur, quod legis et prophetarum testimonium commendatum, a Christo Domino consecratum, ab apostolis traditum, ecclesia catholica perpetuo retinuit, ut per macerationem carnis et animæ humiliationem ad Dominicæ passionis paschaliumque sacramentorum mysteria pariores accedamus, et in ejus resurrectione resurgamus, in cujus passione, deposito veteri homine, simus commortui. Cujus tam sanctæ tamque salubris institutionis retinendæ studio fel. record. prædecessor noster Benedictus XIV., etsi binis ad vos literis in forma brevis eximium fraternitatum vestrarum zelum excitavit, quo pluribus labefactata corruptelis quadragesimalis jejunii disciplina ad pristinam observantiam vestra opera et studio revocaretur, ob eamque rem nonnullas cavillationes, quibus omnis sacrorum vis jejuniorum infringebatur, de medio sustulit; tamen cum ab infensissimo teterrimoque humani generis hoste tam multæ et assiduæ sint gregi Dominico insidiæ; verendumque propterea sit, ne subinde infirmiorum animis novas veterator ille rationes pravasque suggerat consuetudines, quibus enervate jejunii severitas, unde revocata dudum fuerat, illuc iterum relabatur; necessarium existimavimus, vobis has litteras dare, quantoque in timore simus, ne qua vetus remanserit corruptela, vel nova labes cum fidelium animarum pernicie ecclesiasti-

cæ in hac re disciplinæ inferatur, fraternitatibus vestris significare. De quo quidem timore nostro tantum intelligimus minui oportere, quantum ex eo solicitudinis ad pastoralem vestram vigilantiam accesserit, qua sive quidpiam de veteri corruptela post memoratas supradicti Prædecessoris nostri literas fortasse reliquum fuerit, sive pro infringendis jejunii legibus, vel opinionum commenta, vel a vera jejunii vi et natura abhorrentes consuetudines humani pravitate ingenii novissime sint invectæ, ea omnia, quantum juvante Domino fieri potest, radicitus convellenda curetis. In quibus profecto abusum illum censemus omnino numerandum, quem rumor quidam ad nos pertulit; cum nonnulli, quibus ob justas et legitimas causas ab abtinentia carnium dispensatum fuerit, licere sibi putant, potiones lacte permistas sumere, contra quam prædicto Prædecessori nostro visum fuerit, qui censuit, tam dispensatos a carnium abstinentia, quam quovis modo jejunantes, unica excepta comestione, in omnibus æquiparandos iis esse, quibuscum nulla est dispensatio, ac propterea tantummodo ad unicam comestionem posse carnem, vel quæ ex carne trahunt originem, adhibere.

Verum neque commodius, nec majori proficiendi spe revocare homines aggrediemini ad sacrosanctam jejunii legem observandam, quam si illud populos doceatis: christiani hominis pœnitentiam, præter cessationem a

peccatis et male anteactæ vitæ detestationem, eorumdemque peccatorum sacramentalem confessionem, illud etiam postulare, ut per jejunia, eleemosynas, orationes, et alia spiritualis vitæ opera divinæ justitiæ satisfaciamus: omnem enim iniquitatem, parva magnave sit, aut ab ipso pœnitente, aut a Deo vindicante puniri oportere; nisi igitur a Deo puniri velimus, id non aliter vitare non posse, quam si ipsi nos puniamus. Quæ quidem doctrina si constanter populorum animis inculcetur, et a fidelibus denique alte imbibatur, minus profecto verendum erit, ne qui profligatos mores abjecerint, ac per sacramentalem confessionem peccata sua eluerint, non eadem peccata velint, atterenda carnis concupiscentia, per jejunium expiare. Præterea, quibus persuasum fuerit, se peccatorum minus dubie pœnitere, eum se impunitos esse non sinant, ii profecto, pœnitentiæ amore capti, lætabuntur, quadragesimali tempore cæterisque certis diebus, cum s. mater ecclesia edicit fidelibus jejunandum, oblatam sibi esse occasionem, qua dignos pœnitentiæ fructus faciant. Cumque nullo non tempore oporteat domitas habere concupiscentias; scriptum est enim: post concupiscentias non eas, et a voluntate tua avertere: facile animum inducant, sacratissimo totius anni potissimum tempore, corporis intemperantiam mitigare jejunio; ut anima cognitione sui recepta intelligat, qua compunctione parare se debeat ad sanctissima pas-

sionis, mortis, et resurrectionis Jesu Christi recolenda mysteria. Itaque pœnitentiæ stimulis tacti, minus suavitates exquirant in dapibus, minus sectentur cupediarum delicias, quæ quamvis cum abstinentia a vetitis cibis non discrepare videantur, tamen eas qui mensæ apponat suæ, illum non immerito dixeris, non tam usitatas abjecisse delicias, quam cupiditatem suam ad inusitatas illecebras traduxisse: minus denique, aut, quibus se subducant a jejunio, quærant effugia, aut argutiis studeant ecclesiasticam legem infringere.

Vestrum igitur est, venerabiles fratres, exemplo æque ac verbo populis præeuntes, tantum in eorum animos pœnitentiæ studium et amorem injicere, ut alacriter jejunium aggressi, et illud ad præscriptas a catholica ecclesia leges observent, et eleemosynis etiam atque oratione sanctificent: et id, quo maxime spectat ecclesia, denique consequantur, ut corpore mortificati et Christo consepulti, ad novam in paschali solemnitate novi hominis vitam revocati, magna cum fiducia reviviscenti Christo Domino possint occurrere. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum vobis omnibus, quibus apostolicam benedictionem benevolentiæ in vos et charitatis nostræ pignus, amantissime impertimur.

Dat. Romæ apud s. Mariam Majorem die XX. Decembris anno MDCCLIX., pontificatus nostri anno II.

Casus reservati in synodo neapolitana sine excommunicatione.

I. Blasphemantes Deum, vel B. Virginem, ex perversa consuetudine coram pluribus supra quatuor. II. Exercentes peccatum sodomiæ, vel cum brutis coeuntes: ita tamen, ut in his luxuriæ casibus tantum masculi comprehendantur. III. Confessarii omnes, etiam curati, ad obscœna quaslibet personas sibi frequenter confitentes, licet non immediate post vel ante confessionem, inducentes, seu solicitantes, vel cum iis quomodolibet impudice tractantes. IV. Medici, qui visitantes in lecto infirmos, post tres dies a visitatione non curaverint, ut prædicti infirmi peccata sua idoneo confessario confiteantur, aut alias non deseruerint, secundum terminos constitutionum s. Pii V. et Innocentii XI. V. Debitores quorumlibet priorum locorum, sive eorundem debitorum administratores, si intra mensem, etiam extrajudicialiter, requisiti a rectoribus, procuratoribus, seu administratoribus dictorum locorum, reditus et census non solverint. VI. Non absolvantur concubinarii, et concubinæ, etiamsi excommunicationis sententia in eos lata non fuerit, nisi facta reali separatione et tori, et domus, per duos se menses continuerint; vel nisi certo, aut valde probabiliter constet factos physice vel moraliter impotentes ad reincidendum, aut paulo post esse inter se matrimonium conctracturos.

VII. Omnes utriusque sexus, qui a dominica palmarum usque ad diem ascensionis Domini inclusive, paschalis communionis præcepto in cathedrali, vel propria parochia, non satisfecerint, interdicti pœnam ex cap. *Omnis utriusque sexus*, *de pœnit. et remiss.*, ipso facto incurrunt a nobis, sive facultatem a reservatis absolvendi a nobis, vel vicario nostro generali habentibus, tantummodo relaxandam, dummodo non fuerint nominatim denunciati.

Scriptos casus ita nostro judicio reservamus, ut confessariis omnibus, et etiam parochis, sit *omnino restricta facultas absolvendi ab iis*, *et non sint quoad illos approbati*, excepto tantummodo mortis articulo.

Monemus parochos et confessarios omnes, ut, quamvis eis facultatem absolvendi ab aliis reservatis in hoc capite contentis, et *a tribus* etiam *casibus in pagella confessariorum expressis*; *parochis* vero *absolvendi* insuper *sponsos brevi contracturos*, et *qui paschalis præcepto communionis non satisfecerunt*, concedamus: graviter tamen ipsi admoneant pœnitentes hujusmodi de gravitate peccati, et graviora satisfactionis opera imponant. Præterea declaramus, a locutione cum monialibus, sive aliis, in monasteriis degentibus de rebus obscœnis, aliisque, ut dictum est, actibus impudicis, numquam intelligi concessam, nisi facta fuerit expressa mentio de ea: similiter declaramus, sine speciali concessione nostra non censeri concessam facul-

tatem absolvendi a casu *Invitationum ad ecclesias* monialium et regularium quomodolibet exemtorum, occasione quarumcumque functionum, cui summus Pontifex voluit annexam esse excommunicationem *Sibi et nobis tantum* reservatam. Nec a casu *expensarum* factarum a monialibus, aliisque in monasteriis, conservatoriis, collegiis, domibusque oblatarum degentibus, *ratione officii*, in quibuscumque functionibus, cujus absolutionem præcepit etiam summus Pontifex esse *nobis tantummodo* reservatam. Nec denique a cæteris casibus, quibus est annexa excommunicatio summo Pontifici et nobis reservata. Ante decimum quartum ætatis annum completum neminem censuris hisce et casibus comprehendi volumus. Confessariis omnibus non liceat in vim facultatis, quam obtinent, quempiam a censuris absolvere, nisi audita integra confessione, eundem sacramentaliter etiam absolvant; secus ex nunc absolutionis præstitæ beneficium, sive reservationis ablationem, irritam et illicitam declaramus.

Casus reservati cum excommunicatione.

I. Omnes utriusque sexus, et cujusvis status, aut dignitatis personæ, quæ hæreticorum cujuscumque sectæ cœtus adeunt, in quibus conciones, et catechismi, aut quicumque eorum ritus, præsertim a s. catholica romana ecclesia damnati exercentur, quo-

ties hujusmodi exercitiis, quovis prætextu, et occasione, etiam simplicis curiositatis, assistunt. II. Omnes personæ utriusque sexus, quæ vel per se, vel per alium, sanctissimo altaris sacramento, charismate, oleo sancto, sive quacumque alia re consecrata ad veneficia, divinationes, sortilegia, aut ad alium usum quam fuerint ordinata, vel instituta, quomodolibet abutantur: omnesque utriusque sexus, qui de prædictis ad prædictos fines aliquid sumserint, vel alicui dederint, aut datum acceperint, etiam abusu minime subsecuto. III. Omnes utriusque sexus personæ, quæ dæmoni spondent obsequium, thus, et sacrificia offerunt, quamvis absque errore intellectus. Insuper quæcumque, sive suo, sive alterius nomine, condunt, aut condere faciunt imagines, annulos, aut quodvis aliud artefactum, in quo dæmonem constringant. IV. Venefici et veneficæ omnes, necromantes, divinatores, sortilegi, lamiæ, striges, sive quovis alio nomine nuncupentur, ex utroque sexu, qui cum expressa dœmonis invocatione, ad captandam dilectionem, vel odium concitandum, sive ad inveniendos thesauros, aut ad alium finem quemcumque, utuntur incantationibus, aliisque maleficiis: sive etiam ligaturis, ut a naturali et legitimo matrimonii usu conjuges avertant: aut scienter in præfatis cooperantes, aut quovis modo consentientes. Declaramus autem ex prædictis criminibus, in supradictis II. III. et IV. casibus contentis, excommunicationem

nobis reservatam ipso facto incurrere non solum eos, qui sæpe et ex arte hujusmodi criminibus operam dant, sed etiam eos, qui quomodocumque, etiam semel, ea perpetraverint. V. Loquentes sine nostra, vel vicarii nostri monialium licentia cum monialibus, in monasteriis etiam exemtis, vel cum aliqua, aut aliquibus earum, etiamsi sit conversa, aut novitia, sive educationis, sive alterius rei causa ibidem commoretur; conjunctis in primo vel secundo consanguinitatis gradu dumtaxat exceptis. Declarantes, quod qui facultatem obtinuerit loquendi cum aliqua prædictarum, non possit, data opera, et ex professo, cum aliis loqui.

Insuper ii præsertim, qui cum aliqua ex prædictis, aut coram ipsis, tam in monasteriis, quam conservatoriis, seu collegiis commorantibus, de rebus obscœnis, per verba, aut actus impudicos, præsentes egerint, absentes vero per literas, aut internuncios. Nec non viri, aut mulieres, sive intra, sive extra monasterii, vel conservatorii, aut collegii claustra, ac septa, qui prædictas literas, vel mandata, detulerint. VI. Omnes in causa criminali, aut civili, cum gravi damno alterius falsum deponentes, aut deponendum curantes, nec non inducentes ad falsum deponendum, falsisque testibus, depositionibus, instrumentis, scripturis, tam publicis quam privatis, quomodocumque utentes, directe, vel indirecte, in quavis curia civitatis et diœcesis neapolitanæ. Item quicumque fal-

sum aliquod impedimentum matrimonii dolose objecerint; nec non consilium vel auxilium ad illud dolose objiciendum dantes. Falsificantes etiam cum gravi damno alterius, vel corrumpentes; falso, aut quæ falsum continent, conficientes apochas, syngrapha, vulgo *fedi di credito*, *o polizze notate in fede*, sive instrumenta, processus, aut scripturas publicas et authenticas, aut scienter his utentes, nec non mandantes aut cooperantes.

Similiter præsentantes falsum, fictum, aut fiduciarium patrimonium, aut quomodolibet fraudulentum pro ordinibus suscipiendis, etiam pro prima clericali tonsura: nec non constituentes, consulentes, aut quomodolibet concurrentes, sive cooperantes. Declaramus autem, quod clerici præsentantes, quando ab excommunicatione absolvuntur, remanent ab exercitio susceptorum ordinum suspensi, quam suspensionem nullus, nisi nos personaliter, constituto reali patrimonio, et causa discussa, relaxare valeat.

Præter hos, actuarii, subactuarii, notarii, scribæ, qui cum alterius partis offensione, aut cum reipublicæ aut legalis justitiæ detrimento, dolose auctam, vel diminutam informationem capiunt, et sic dicta testium scribunt; ac nuncii cursores, aut alias nuncupati, qui in grave tertii præjudicium falsum in acta referunt. VII. Confessarii omnes, etiam parochi, ad inhonesta personam quamcumque, sive in actu confessionis, sive ante, vel post immediate, aut prætextu, vel

occasione confessionis, etiam confessione non secuta, vel extra confessionem in confessionalibus, solicitantes, aut quomodolibet cum iisdem impudice tractantes. Respectu regularium vero censuram suspensionis ab audiendis confessionibus, quam ipso facto incurrunt, nobis tantummodo reservamus. VIII. Pariter confessarii omnes, etiam parochi, attentantes prædictas personas, et quascumque alias, cum quibus extra antedictos casus quomodolibet impudice versati fuerint, a peccatis, quorum ipsi complices sint, nulliter absolvere: qui omnes, etiam regulares, etiam in censuram suspensionis ab audiendis confessionibus ipso facto incidunt, nobis tantummodo reservatam. IX. Incestus cum conjunctis in primo vel secundo gradu consanguinitatis, vel affinitatis. Mulieres autem, si vere sint pœnitentes, a quocumque confessario a nobis approbato absolvi possunt, gravi tamen imposita pœnitentia salutari, et dummodo occasio proxima facta sit salutaribus mediis moraliter remota. X. Qui contra dispositionem sac. canonum, clericos, quos noverint, ad forum seculare traxerint, etiam consentiente reo: extra casus hac in re tum in bull. Cœn. Dom., tum in Martini V. Constit. *Ad reprimendas*, s. Pontifici reservatos. XI. Homicidia, vel mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis, cœmeteriis, aut sacristiis, aut publicis oratoriis patrantes. XII. Conficientes cujuscumque generis venena in hominum perniciem; eadem scienter dantes,

apponentes, vel quomodolibet propinantes; sive ad hoc qualitercumque cooperantes, vel consulentes, etiam non secuto effectu. XIII. Cujusvis conditionis personæ, quæ libros in civitatem, vel diœcesim introducunt, vel scienter introductos tradunt, aut traditos recipiunt, sive etiam de eadem civitate et diœcesi extrahunt, priusquam a deputatis nostris fuerint recogniti: similiter bibliopolæ, qui bibliothecas emunt, non exhibito prius prædictis deputatis emtorum librorum catalogo: transgressores autem, etiam de nostra licentia numquam absolvantur, quoad usque libros sine prædictis requisitis introductos, aut emtos, recognitioni subjecerint. Typografi similiter, et eorum operarii, qui sine nostra, vel vicarii nostri licentia, libros aut cujuscumque generis folia imprimunt; præterea auctores eorum, si typis mandent, vel quicumque mandari faciunt. XIV. Qui in paschate non communicantes ab aliis dolose accipiunt schedulas, seu chartulas, quæ eo tempore distribui solent in metropolitana, vel in parochiis, ut fidem parocho exhibeant de peracta communione. Item illi, qui easdem non communicantibus quomodocumque accommodant in fraudem, aut utcumque cooperantes. XV. Falsarii monetarum, videlicet ii, qui monetas quomodocumque vitiant, nimirum, vel eas diminuendo, vel fundendo, aut imprimendo cum deteriori liga, aut sine legitimo principis sigillo. XVI. Sponsi et sponsæ post contracta sponsalia etiam privata

inter se, et ante matrimonium legitime celebratum, carnalem inter se copulam habentes; nec non parentes, consanguinei, et affines omnes, aut quicumque domus curam habentes; eandem carnalem copulam, vel sponsorum cohabitationem, vel pernoctationem, etiam pro una vice permittentes.

TRACTATUS IV.

De conciliis.

§. I.

Quid et quotuplex sit concilium, quotque synodalium canonum classes.

Synodi, vel concilii nomine (eadem quippe res est) patres nostri intellexerunt sacerdotes, præsertim episcopos in locum unum congregatos, ut causas eas scilicet definirent, quæ ad ecclesiæ, sive fidem, sive mores pertinerent. Neque audiendi lutherani, iique inter recentiores jansenianos perditissimi, qui novum concilium, atque omnibus retro seculis inauditum appellant, ubi non episcopi et sacerdotes de fidei quæstionibus judicent, sed laicorum turba. Vide Canum lib. 5. cap. 2. Bellarminum de concil. lib. 1. cap. 5. et 16., et illustriss. de Soissons documento pastorali 2. §. 61.

Quod vero ad conciliorum genera spectat, ea Gratianus 3. *dist. ca. Regula ea* bifariam partitur, in generalia, et provincialia, qui-

bus Canus cap. 3. lib. 5. de *locis theologicis* episcopalia addit. Receptissima hodie divisio est, quæ synodos in generales, nationales, provinciales, et diœcesanas tribuit. Generales dicimus, ad quas romani Pontificis vocatione omnes, aut præcipua christianorum episcoporum pars congregantur. Nationalia concilia sunt, cum a primate omnes unius regni ac nationis pontifices coguntur, uti quæ ab unius provinciæ episcopis a metropolitano evocatis celebrantur, provincialia consuevimus appellare. Tandem diœcesana sunt synodi sacerdotum, quæ ab episcopis singulis in sua diœcesi haberi solent ob privatas singularum ecclesiarum causas.

Hac divisione posita, et omnium assensu approbata, altera assumitur conciliorum, sive generalium, sive nationalium, sive provincialium, sive diœcesanorum, quædam esse congregata romani Pontificis auctoritate, alia vero non item. Rursum alia confirmata sunt ab eodem romano Pontifice, alia vero non ab eo confirmata.

Tria autem in quolibet concilio pertractari possunt, ea scilicet, quæ ad fidem, mores, atque ecclesiasticam disciplinam spectant. Quamobrem conciliorum canones alii fidei sunt, quibus nempe quæ credenda sint, quæque a fide abdicanda definiuntur, alii morum, qui quæ agenda sint, aut fugienda, docent, alii demum disciplinæ, quibus consuetudines ad ecclesiarum regimen, et ordinem, aptissimæ constituuntur.

§. II.

De vero usu conciliorum in morali theologia.

Canon I. Concilia omnia, quæ romani Pontificis auctoritate nec congregata, nec confirmata sunt, errare in doctrina morum possunt, atque adeo certam fidem facere nequeunt eorum, quæ agenda sunt, aut effugienda.

Id sane invicta ratione demonstrari potest. Nam ejusmodi concilia errare in fide possunt, ut a Cano, Bellarmino, Suario, aliisque theologis demonstratum pridem est, ex certissimis Pontificum romanorum, ipsorumque conciliorum testimoniis. Quid ergo mirum, errare illa posse in morum doctrina? Sed ex tribus provincialibus conciliis exemplum profero. Matrimonium naturali, et evangelica, aut certe hac altera lege dissolvi non posse, ne per adulterium quidem alterutrius conjugis, certum habet firmumque catholica ecclesia. Adulterio tamen dissolvi posse conjugium, statuit anglicana synodus apud Bedam lib. 4. hist. cap. 5., cui accedunt Suessionensis et Vermeriensis sub Pipino rege octavo seculo celebratæ. Reddo Vermeriense capitulum 2. *Si aliquis cum filiastra sua manet, nec matrem, nec filiam ipsius potest habere. Nec ille, nec illa filiastra aliis se poterunt conjungere ullo unquam tempore. Attamen uxor ejus, si ita voluerit, si se continere non potest, si postcaquam cognovit, quod*

cum filia sua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet, nisi voluntate abstinet, potest alii nubere. Neque de adulterio hoc solum statuit vermeriense concilium. Audi quo progrediatur ejusdem concilii capitulum quintum. *Si qua mulier mortem viri sui consiliarit aliis hominibus, et ipse vir ipsius homines se defendendo occiderit, et hoc probare potest, ille vir potest ipsam uxorem dimittere, et, si voluerit, alium accipiat.*

Canon II. Concilia quæcumque, sed generalia præsertim, quæ pontificia auctoritate confirmata sunt, certissimam doctrinæ regulam præbent morali theologo. Inter diœcesana concilia a romano Pontifice probata censetur Complutense sub Alphonso Carillo archiepiscopo toletano, ubi damnatus est magister quidem oxomensis, qui falso de clavibus et sacramento pœnitentiæ sentiebat. Inter provincialia vero, et nationalia, præter antiquiora illa toletana, arelatensia, hispaliensia etc., licet non expresse, implicite tamen ab ecclesia silentio suo probata, ancyranum, neocesariense, gangrense, sardicense, africanum, et carthaginiensia a Leone IV. 20. dist. ca. de libellis confirmata habentur, atque ut ex recentioribus exemplum proferam, Turonense 1563. probavit Gregorius XIII., Ebredunense a. 1727. Benedictus XIII., Montis Libani Benedictus XIV. Ceterum veritatem hujus canonis probant sacrarum controversiarum scriptores, quos adi.

Canon III. Ex conciliis, quæ probata quidem non sunt a romano Pontifice, sed ne damnata quidem ab ipso fuerunt, probabile argumentum sumitur uti ad fidei dogmata suadenda, ita et ad doctrinas, quæ ad mores spectant, stabiliendas. Hujus rei vel illud abunde magnum argumentum est, quod ex innumeris conciliis ejusmodi paucissima reperiuntur, quæ a recta doctrina declinarint.

Canon IV. Conciliorum decreta, quæ ad disciplinam spectant, cave ne cum iis, quæ ad mores, confundas. Nam canones morum varietati obnoxii haud sunt; contra canones disciplinæ, pro locorum ac temporum diversitate mutari possunt. Vide Thomassini egregium opus *de beneficiis, ac disciplina ecclesiastica*, remque plane perspicies, ut mirum sit, vaniloquos quosdam nonnisi veterem disciplinam prædicare.

Consectarium I. Claudicat argumentatio ex disciplina ecclesiastica regionis cujuspiam, aut vetustioris seculi, si aut ubique illa recepta non sit, aut contraria lege abrogata fuerit. Hinc optime noster auctor lib. 6. p. 1. n. 675. statuit cum s. Thoma, Suario, aliisque theologis, licitum non esse *dare communionem ad explorandam, aut suscipere ad probandam innocentiam*, etsi wormatiense concilium olim præscripserit, ut si in monasterio furtum perpetretur, aut episcopo imputetur scelus, monachi communicent; dicentes: *Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.*

Nam, ut mittam hoc concilium provinciale fuisse, neque a Pontifice approbatum, contrariis romanorum Pontificum constitutionibus ea lex deleta est.

Consectarium II. Aliquid in quapiam diœcesi illicitum esse potest, quod in aliis liceat. Cum enim episcopi in suis diœcesibus singuli aliqua præcipere etiam sub gravi possint, ut certum est; facile fit, ut quis in sua diœcesi aliquid statuat, quod alibi non vigeat. Sic in diœcesibus Turonensi et Burdigalensi ex decreto conciliorum synonimorum, Turonensis ann. 1583., et Burdigalensis ann. 1582., non licet fidelibus *a missis provincialibus diebus dominicis et festivis abesse*. Nemo autem prudens hinc arguat, ne in aliis quidem diœcesibus id licere.

Canon V. Conciliorum decreta ex sensu et more temporum, quibus conditi sunt, interpretabimur. Vide Sirmondum in Antirrhetico adversus Petrum Aurelium t. 4. Operum Paris. edit. col. 270., et in altero Antirrhetico, in quo explicationem suam canonis Antissiodorensis, *Non licet vitula, aut cervulo facere*, pluribus argumentis confirmat.

Canon VI. Formulæ ipsæ conciliorum ad stylum et barbariem seculi, quo celebrata sunt, exigendæ erunt; neque enim *communio*, *impositio manuum*, aliaque id genus sexcenta, idem omnibus seculis significarunt. Quamobrem glossarium Cangii a maurinis patribus egregie locupletatum usui maximo

esse poterit morali theologo in canones conciliorum diligentius inquirere volenti.

Canon VII. Editiones conciliorum sunt maxime consulendæ, quæ nostro ævo prodiere, Cossartii, inquam, et Labbæi, Harduini, et Coleti, ac Mansii. Nam in veteres, vel editorum incuria, vel subsidiorum ad illas ornandas defectu plura sphalmata irrepsere. Nota est eruditis controversia, quæ seculo sextodecimo in Galliis efferbuit Sirmondum inter et Larvatum Petrum Aurelium de genuina lectione primi canonis arausicani. I. concilii. Quid? Quod audendum quandoque aliquid; neque post tot doctorum virorum labores dubitandum, quin aliqui canones etiamnum male vexati sint, et correctoria manu indigeant. Quamobrem optimo consilio factum videmus ab eruditissimo Johanne Dominico Mansio, ut accessiones emendationesque plurimæ suo studio ac diligentia prodirent ad labbeanam conciliorum editionem Venetiis recusam locupletandam et corrigendam. Cave autem potissimum, ne multum fides canonibus conciliorum, quos Gratianus in suum decretum ex depravatis utique libris intulit, sed illos cum majoribus illis amplissimisque editionibus confer.

Canon VIII. Non omnia, quæ in conciliis repereris ad mores spectantia, præcepta fuisse credito, sed eorum multa ex pio consilio prodiere, atque adhortationem magis sapiunt, quam præceptionem. Id maxime tenendum. Nam moralis theologi est inquirere, quid

tuta conscientia fieri possit, non vero quid perfectius sit, et christiano homine dignius. Quod si animadvertissent ex iis plures, qui *Theologias* ex pp. et conciliis nostra ætate emiserunt in lucem, casuistis invidiam conflaturi, non tam sæpe ab instituto moralis theologi aberrassent. Egregie monet concilium mediolanense V. p. 1. de his, quæ ad dies festos et sacra tempora pertinent: *Quadragesimalibus, aliisque jejunii, pœnitentiæ, et publicæ supplicationis diebus, fideles se vitæ disciplina severiore adstringant, sanctisque institutis et moribus sacro illo tempori convenientibus, se, suosque, qui patresfamilias sunt, quam rectissime in omnes partes conforment.* Quid hac institutione præclarius? Nemo tamen theologorum hæc in medium attulerit, ut probet, eum violati jejunii ecclesiastici reum futurum, qui isthæc haud servarit. Inquirant interea alii in hanc propositionem p. Besombes, qui illo testimonio utitur tom. 1. tractat. 1. cap. 4. articul. 4. *Non solum jejunium ecclesiasticum observandum est, modo ab ecclesia præscripto, sed etiam ea adjuncta observanda sunt* (præceptum ne, an consilium hæc significent, quis divinet in ejusmodi libris?) *sine quibus jejunium non potest esse vel salutare, vel meritorium, vel virtuosum.* Disjunctio hæc *vel salutare, vel meritorium, vel virtuosum*, digna ne sit theologo, non quæro; etsi scio, idem esse theologis, actionem quampiam meritoriam ac salutarem esse. Illud libentius

inquirerem, cur jejunium, *nisi motivo supernaturali assumtum fuerit, cumque aliis virtutibus christianis conjunctum, atque adeo cum aliis mortificationibus, cum silentio, cum solitudine, cum vigiliis* (hæc enim adjuncta sunt, quæ ibidem observanda Besombes præscribit) *virtuosum* esse non possit; *virtuosum*, inquam eo sensu, qui meritum æternæ salutis non includat, et quem disjunctio illa, *vel salutare, vel meritorium, vel virtuosum*, palam indicat? Sed odiosa isthæc quæstio aliis fortasse videbitur, certe non hujus loci. Ad alia transeo.

APPENDIX I.

De jure utroque canonico et civili, deque ejus usu in morali theologia.

§. I.

Juris utriusque canonici et civilis notitiam theologo morali necessariam esse.

Alvarus Pelagius ordinis minorum in libris *De planctu ecclesiæ*, quos a se Compostellæ recognitos an. 1340. ipsemet scribit, ait lib. 11. cap. 20.: *Recurrat ergo quilibet pro casibus ad jurisperitos, non ad religiosos, cum isti communiter ignorent canones.* Quæ sane ignorantia oppido turpis noxiaque erat multis de causis. Nam Cœlestinus papa relatus *c. Nulli dist.* 38. pronunciat : *Nulli sa-*

cerdotum (multo igitur minus confessariorum) *liceat canones ignorare*. Præterea (quod ex Augustino citatur de pœnit. dist. 2. c. 1. §. *caveat*) *caveat spiritualis judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet ut sciat cognoscere quidquid debet judicare; judiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet judicare discernat.* At pene innumera sunt in morali theologia, quæ sine canonum scientia definiri non possint. Ut si exempli causa veniat in dubium, an hic, aut ille homo irregularis, vel excommunicatus, vel interdicto, aut suspensioni obnoxius? Item an delegatus possit subdelegare? an episcopus in his illisve possit dispensare? an ecclesiæ pastor rite sit electus? num judex ecclesiasticus causam in judicio legitime definierit? In his aliisque sexcentis hujus generis theologus insolentissimus erit, si absque canonibus atque jurisperitis inconsultis sententiam ferre ausus fuerit. Plura vide apud Canum de *locis theologicis* lib. 8. cap. 6. Ineptit autem jureconsultus Michael Ferro Manrique, qui theologis litem intentat, quod ad quæstiones juridice morales excurrant, et canones interpretentur. Cavillosum hominem bene carminatum dimisit p. Georgius Gobat in *vindiciis theologicis* Friburgi Helvetiorum editis ann. 1654., quas videsis.

Atque hinc constare puto, juris quoque civilis notitia non utilem modo theologo morali esse, sed et necessariam. Nam multa

sunt in theologia morali, quæ ex juris civilis institutis pendent, neque aliter definiri possunt, quam legibus.

§. II.

De usu utriusque juris in morali theologia.

Illud heic primum officii nostri esset, ut quæ ad citationes legum pertinent, describeremus. At La-Croix id dudum tradidit *lib.* 1. *tract.* 2. *n.* 878., ut ex hac parte nihil in eo desideres, quod in Besombes theologia nonnulli suscipiunt, prædicantque. Si porro auctores adieris, quos ille citat sub finem n. 879., multa disces ad usum utriusque juris in morali theologia maxime utilia.

Interea quæ nuper de usu conciliorum præscripsimus, in jure canonico et civili servanda quoque erunt. Exemplis rem confirmo. Canone VI. diximus, id maxime curandum, ut formulas conciliorum ex temporis, quo illa celebrata sunt, usu, ac significatione, interpretemur. Id dictum esto de juris utriusque formulis. Lepidum est, quod pridem animadvertit Lamindus Pritanius, seu Ludovicus Antonius Muratorius, vir celeberrimus, in libro inscripto *Riflessioni sopra il buon gusto*, *part.* 2. *cap.* 7. Statuunt magni nominis theologi, quibus assentitur Busembaum *lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 3., heic num. 92., laico homini vetitam esse cum acatholico de fide tractationem, idque ex jure probant.

Legimus enim *cap. Quicumque*, §. *inhibemus*, *de hæreticis in* 6. *inhibemus quoque*, *ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel privatim de fide catholica disputare.* At canonem hunc Alexandri IV. perperam trahi ad hanc quæstionem, intellexissent viri illi cæteroqui doctissimi, XIII. seculo, quo canon ille editus est, *Clerici et laici* nomina alio omnino sensu, quam quo a nobis hodie usurpantur, adhibita fuisse perpendissent. Clericus nempe is dicebatur, qui litteris eruditus esset, contra laicus, qui litterarum plane rudis. Plura in hanc rem ibidem documenta illius ævi affert Muratorius; plura invenies apud Cangium in glossario *mediæ et infimæ latinitatis.* Quamobrem longe aliter canon ille interpretandus, neque putandum, secularibus eo prohiberi disputationes cum infidelibus de nostris religionibus, sed illitteratis, sive seculares ii sint, sive ecclesiastici, quos nos, ex recepto apud nostrates vocabulo, *clericos* dicimus. Id quidem non probatur Danieli Concinæ. *Quis* enim, ait ille *T.* 1. *Theol. Dogm. pag.* 213., *dixerit, ecclesiam adhibuisse voces* clericus, *vel* laicus *juxta significatus peculiares cujusdam nationis, et plebis, juxta acceptiones varias adductas in glossario Du-Fresne?* At nihil hac ratiuncula imbecillius. Galli, Itali, Angli (quod ex testimoniis constat a Muratorio ac Du-Fresnio citatis) *clerici* et *laici* nomina, quo tempore decretum Alexandri editum est, passim ad eruditum indoctumve vi-

rum significandum usurpabantur. Et mirabimur, pontificem hoc *laici* nomen sensu adhibuisse? Si enim Honorius III., *cap. Ex parte, de cleric. conjug.*, *litterati* nomine usus est, quo sacros homines a nobis *clericos* dictos designaret, quidni ejusdem seculi pontifex Alexander *laici* nomine hominem sine litteris denotaverit?

Illud etiam canone VII. statuimus, ut in veritatem conciliarium sanctionum diligenter inquireremus, eas cum accuratis editionibus conferendo. Quid ad utrumque etiam jus, de quo agimus, in moralibus materiis allegandum opportunius? Certe cod. Theod. *De sententiis ex periculo recitatis*, vel in ipso hoc titulo mendum latere suspicatus est non injuria eruditissimus Sirmondus, qui *ex pariculo* legendum monet; legem quoque *de nuptiis celebrandis* a Tribouiano tantum non fabricatam, ac Theodosio perperam suppositam, idem Sirmondus *in quæstione triplici* sensit, etsi Jacobus Gothofredus germanam putat, atque Arcadio tribuit.

Præterea hæc tria præscripsimus. Videndum I., num leges, quas proferimus, vel consuetudine, vel recentiore lege antiquatæ non sint? Tum enim eruditionis jactandæ causa afferri poterunt, non autem ad conclusionem comprobandam. II. Considerandum, an jus civile a canonico sit emendatum, necne? III. In decretis pontificum duo cum primis distinguenda sunt cum Cano *de locis theol. lib. 6. cap.* 8. Unum est, tamquam in-

tentio conclusioque decreti, idque nefas est erroris insimulare : alterum quasi ratio et causa a pontifice reddita ejus rei, quam constituerit, quæ non necessaria quandoque esse potest, ac parum apta et probabilis.

In canonibus vero, quos in decreto Gratiani repereris, ut alias monui, critica opus est. Nam bonus ille multa sine delectu, vel ex apocryphis libris, aut certe corruptis interpolatisque exemplis hausit. Tandem in universum moneo, in jure canonico citari scripturas, patres, pontifices, concilia. Quamobrem de textuum vel auctoritate, vel sensu, ex iis, quæ circa singulos hosce theologicos locos statuimus, dijudicandum erit. Jurisperitorum quoque consensio, concorsque sententia, ubi de moribus ecclesiasticis, deque religionis ceremoniis et officiis ministrorum ecclesiæ disseritur, quatenus hæc omnia disponuntur legibus positivis, theologo magnam fidem facere potest, atque adeo debet, ut probant Canus *lib* 8. *cap.* 7. et Gobat. *in vindiciis theologicis sect.* 15.

APPENDIX II.

De libris pœnitentialibus.

Canon I. Veterum librorum pœnitentialium utilis est lectio confessariis ad aliqualem, ut loquitur Benedictus XIV. *de synodo diœcesana Lib. XI. c. XI. num. V.*, proportionem servandam inter diversas peccatorum

species, et pœnitentiam pro singulis imponendam; ac præterea ut iidem confessarii inde argumentum desumant ad aperiendam pœnitentibus admissorum scelerum gravitatem. Hinc in pluribus synodis eorum lectio commendata. Confer Benedictum XIV. de Syn. *loc. cit. n. VI.*

Canon II. Veteres libros pœnitentiales magnificare, ut præsentis ecclesiæ disciplinam reprehendas, impium est, ac detestandum. Vide Francolinum toto egregio opere inscripto: *Clericus romanus contra nimium rigorem munitus.*

Canon III. Damnandi sunt, qui veteris ecclesiæ disciplinam circa pœnitentes instaurare conantur.

Caput Quartum

Quæ et quanta sit casuistarum auctoritas, quæque in eorum usu servandæ regulæ sint.

Canon I. Si qua in quæstione universi casuistæ eadem inter se concinunt, ajentes, aliquid licitum esse, hæresi proximum est ab eorum opinione discedere. Plura in hanc rem ex Cano lib. 8. cap. 4. transferri possent. Sed illud sufficiat, theologos universos, si in ea re errant, ecclesiam item errandi periculo exponere. Sive enim qui confessiones audiunt, sive qui ad populum habent conciones, utrique plebem instruunt, ut a theologis acceperunt. Ita fit, ut ecclesia co-

rum in doctrina morum communem errorem dissimulando Christi fideles suo silentio deciperet. *Error enim, cui non resistitur, approbatur, et veritas, quum non defenditur, opprimitur*, ut Innocentius ait 83. *dist. error.* Dixi autem: *Ajentes, aliquid licitum esse*; nam minor errandi et peccandi occasio erit, si licere universi negent, quod revera liceat, quam si licere affirment, quod minime liceat. In eo enim casu, qui eorum doctrinam sequetur, tutiorem eliget, nullique salutis periculo sese objiciet.

Canon II. Ex auctorum fere omnium casuistarum communi sententia usque adeo probabilia sumuntur argumenta; ut (nisi plane gravis, et nemini observata ratio, aut auctoritas, sed clara atque perspicua obstet) illis refragari temerarium sit. Vide Canum ibidem, La-Croix *lib.* 1. *tract.* 1. *n.* 469.

Canon III. Theologorum casuistarum etiam multorum testimonium, si alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum, vel gravior etiam auctoritas comprobarit. Ex Cano ibidem et La-Croixio ibidem *n.* 136. et seq.

Canon IV. Non ideo *præcise* probabilis censeri debet opinio quæpiam, quod ab aliquo juniore auctore doceatur. Nam Alexander VII. hanc 27. propositionem damnavit: *Si liber sit alicujus junioris, et moderni, debet opinio censeri probabilis, dummodo non constet, rejectam esse a sede apostolica*

tamquam improbabilem. Adi Vivam in eam propositionem, et La-Croix *ibidem n.* 153.

Canon V. Unicus auctor, si sit omni exceptione major (quis porro ejusmodi dicendus sit, disces ex La-Croixio *num.* 160. *et seqq.*), afferatque rationem, quam alii non considerarint, vel non satis solverint, ipse autem aliorum rationes commode solvat, quamvis doceat contra communem, poterit reddere opinionem probabilem. Id innuimus *canone* II. et confirmat citatus La-Croix *n.* 155.; sed ne cavillus locus sit, adverte omnia: non dixi, *Unicus auctor, si sit omni exceptione major, et doceat contra communem opinionem;* id enim pugnat cum eodem nostro canone II., ac in damnatam ab Alexandro VII. 27. propositionem delaberetur; *sed afferat rationem, quam alii non considerarint* etc. Ait quidem christianus Lupus in dissertatione *de opinione probabili* cap. 2. Cœlestium hæresiarchæ Pelagii collegam ita sensisse. Etenim in carthaginiensi synodo, quum dixisset, circa originale peccatum utramque contradictionis partem esse probabilem, et negativam probari variis catholicæ ecclesiæ doctoribus, a sancto Paulino diacono rogatus ipsorum nomina respondit: *Sanctus presbyter Ruffinus, Romæ qui mansit cum s. Pammachio. Ego audivi illum dicentem, quia tradux peccati non sit.* Et rogatus alios, nec valens adducere plures, denuo reposuit *c.* 3. *Non tibi sufficit unus sacerdos?* At quid hæc ad rem præsentem?

Ruffini sententia cum scripturis aperte pugnabat; præterea quam suæ assertionis rationem afferre poterat a reliquis patribus non satis consideratam? Tandem quei catholicorum ceterorum argumentis faciebat satis? Si quid intelligo, 27. propositio ab Alexandro VII. confixa stulto Cœlestii exemplo infirmari potest, non autem canon hic noster.

Canon VI. In re tamen, quæ maxime obscura sit, unius auctoris contra communem opinionem sententia examen diligens postulat, antequam ea duci te sinas. Egregium est in hanc rem Augustini testimonium de baptismo *lib.* 3. *cap.* 4. *Quid ad Jubajanum scripserit Cyprianus, jam legi. Et profecto issem in eamdem sententiam, nisi me ad diligentiorem considerationem revocaret tanta auctoritas aliorum, quos vel pares gratia doctrinæ, vel etiam fortasse doctiores per tot gentes latinas, græcas, barbaras, et ipsam hebræam, ecclesia toto orbe diffusa parere potuit, quæ ipsum quoque pepererat, qui mihi quoque nullo modo videri possunt frustra noluisse istam sententiam; non quia fieri non potuit, ut in obscurissima quæstione verius pluribus unus* (hinc confirma canonem superiorem) *paucive sentirent; sed quia non facile pro uno vel pro paucis adversus innumerabiles ejusdem religionis et unitatis viros, et magno ingenio, et uberi doctrina præditos, nisi pertractatis pro viribus atque perspectis rebus ferenda sententia est.*

Canon VII. Casuistarum, qui post damnatas propositiones scripsere, major habenda ratio est, quam antiquiorum, in iis, quæ ad ipsas confixas sententias spectant, vel cum illis adfinia sunt.

INDEX

PARS PRIMA

HISTORICA

CAPUT I. *Quinam libri prioribus sex ecclesiæ seculis usui essent in re morali* . . . . . pag. 5

CAPUT II. *Græcorum aliquot patrum, nempe s. Petri Alexandrini, s. Gregorii Thaumaturgi, s. Basilii, et s. Gregorii Nysseni canones pœnitentiales* 10

§. I. *Canonum s. Petri Alexandrini summa* ib.

§. II. *Canones s. Gregorii Thaumaturgi* 12

§. III. *Canones s. Basilii* 15

§. IV. *Canones s. Gregorii Nysseni* . 44

CAPUT III. *Canones pœnitentiales aliquorum conciliorum* 53

§. I. *Canones pœnitentiales concilii illiberitani* . . . . . ib.

§. II. *Canones aliquot synodi ancyranæ* 76

§. III. *Canones pœnitentiales Nycæni* . 80

CAPUT IV. *De libris, qui post seculum VII. pœnitentiæ administrationi inserviebant* 82
CAPUT V. *Antiquorum pœnitentialium summa* 95
CAPUT VI. *Casuisticæ theologiæ origo, progressus, ac ratio universa* . . . 114

PARS SECUNDA

DIDACTICA

SEU DE LOCIS MORALIS THEOLOGIÆ

CAPUT I. *De scripturis sacris* 124
§. I. *Quotuplex sit sacrarum scripturarum sensus* . . . . . ib.
§. II. *Quonam modo litterarius bibliorum sensus sit investigandus* 127
§. III. *De usu scripturarum in morali theologia* 128
Appendicula. *De ratione, qua locum hunc theologicum nuper pertractavit p. Concina* 131
CAPUT II. *De sanctis patribus* 133
§. I. *Quid sanctorum patrum nomine intelligamus* . . . . . ib.
§. II. *De legibus in usu patrum a morali theologo servandis* 134

Caput III. *De romanorum pontificum decretis, eorumque usu in morali theologia* 139
§. I. *Canones in usu pontificiorum decretorum servandi* . . . . . ib.
§. II. *Pontificia decreta a theologo morali præ ceteris consideranda* . . . 147
Propositiones damnatæ *ab Alexandro papa VII.* . . . . . ib.
Propositiones damnatæ *a ss. d. Innocentio papa XI.* 153
Propositiones damnatæ *ab Alexandro VIII.* 161
Epistolæ encyclicæ et decreta *Benedicti XIV. morum materiam respicientia, quibus nunc primum adjecta constitutio ss. d. n. Clementis XIII. de jejunio* 166
Epistola encyclica I. *super jejunio* . . ib.
Epistola encyclica II. *super eodem jejunio* 171
Epistola encyclica III. *super eodem jejunio* 174
Venerabili fratri archiepiscopo Compostellæ Benedictus papa XIV. 180
Epistola encyclica IV. *super missarum stipendio* 196
Epistola encyclica V. *super missa parochiali, et conventuali* 200

Epistola encyclica VI. *super usura* . . 219
Epistola encyclica VII. *super matrimoniis secretis* 228
Decretum I. *contra solicitantes, et complices peccati turpis* 238
Decretum II. *contra eosdem complices etc.* 247
Decretum III. *contra solicitantes, et sacrificio missæ abutentes* 252
Decretum IV. *contra confessarios exquirentes nomen complicis* 253
Decretum V. *super oratoriis privatis* . 266
Decretum VI. *super clausura monialium* 270
Decretum VII. *super clausura religiosorum* 277
Decretum VIII. *super matrimoniis hæreticorum* 286
Decretum IX. *super dispensationibus in matrimoniis* 291
Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, et Episcopis Clemens papa XIII. 297
Casus reservati in synodo neapolitana sine excommunicatione 302
Casus reservati cum excommunicatione . 304
Tractatus IV. *De conciliis* 310
§. I. *Quid et quotuplex sit concilium, quotque synodalium canonum classes* ib.
§. II. *De vero usu conciliorum in morali theologia* 312

Appendix I. *De jure utroque canonico et civili, deque ejus usu in morali theologia* 318
§. I. *Juris utriusque canonici et civilis notitiam theologo morali necessariam esse* . . . . . ib.
§. II. *De usu utriusque juris in morali theologia* 320
Appendix II. *De libris pœnitentialibus* . 323
Caput IV. *Quæ et quanta sit casuistarum auctoritas, quæque in eorum usu servandæ regulæ sint* 324

Habita facultate

208.9
L 627Z
34074
ZACHARIA, FRANCISCUS A.
AUTHOR
Dissertatio Prolegomena ad B.
TITLE Alphonsi Ligorio Moralem
Theologiam

DATE LOANED	BORROWER'S NAME
	STORAGE - CBPL

34074